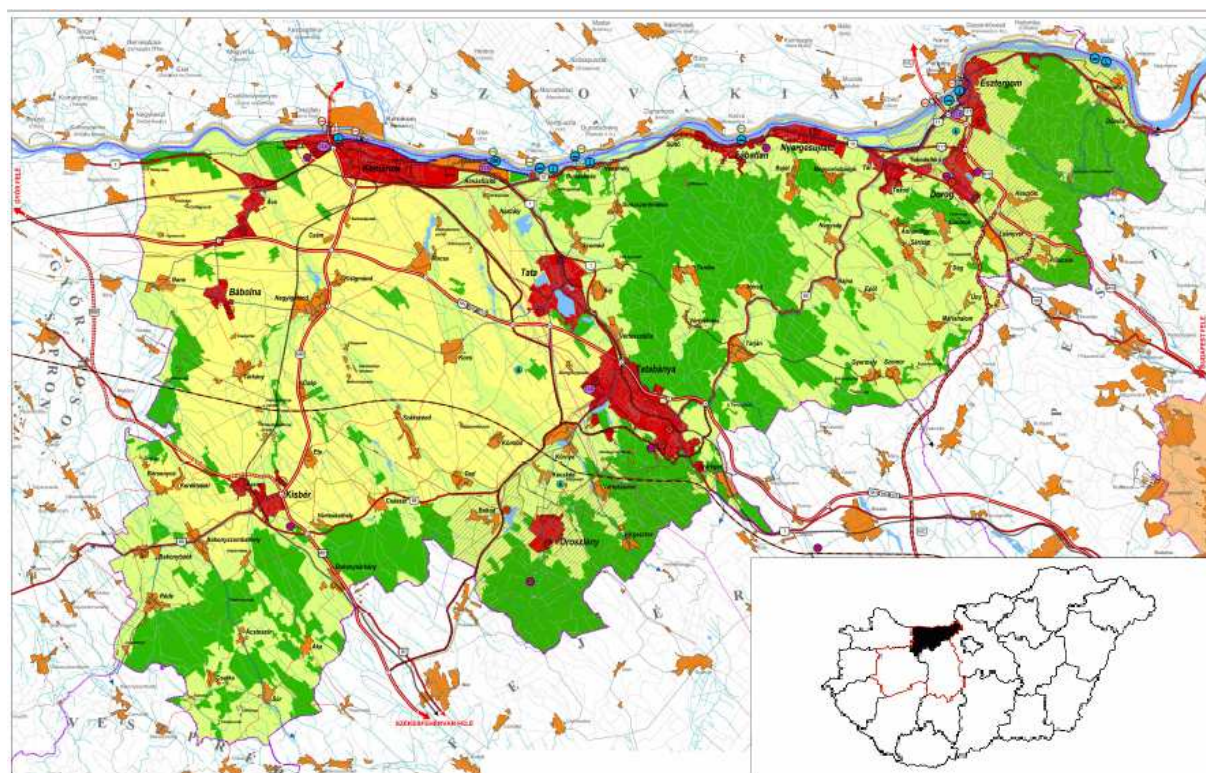


KOMÁROM-ESZTERGOM MEGYEI TERÜLETFEJLESZTÉSI KONCEPCIÓ I. ELŐKÉSZÍTŐ FÁZIS



1. KÖTET

TATABÁNYA, 2007.

Készítette

Tatabánya Megyei Jogú Város Önkormányzatának
GAZDASÁGFEJLESZTŐ SZERVEZETE KHT.



H-2800 Tatabánya, Fő tér 6. Pf. 111

Tel/fax: 06-34-310-096

E-mail: gfsz@axelero.hu

www.gfsz.hu

Gazdaságfejlesztő Szervezete Kht

Gíber Erzsébet, ügyvezető igazgató

Németh Márton, projekt menedzser

Moskovics Krisztina, projekt menedzser

Rákóczi Ferenc, projekt menedzser

MTESZ KEM Szervezete

Takács Zsuzsanna

Fűrész József

Juhász Sándor

Musicz László (környezetvédelmi szakértő)

Szabóné Csernai Éva (Top Csomópont Bt.)

Szabó Miklós (Úthálózat Mérnökiroda Kft.)

TARTALOMJEGYZÉK

TARTALOMJEGYZÉK	3
BEVEZETÉS	6
A nyílt tervezési folyamat:	10
1. KOMÁROM-ESZTERGOM MEGYE RÖVID KÖRNYEZETI, GAZDASÁG- ÉS TÁRSADALOMFÖLDRAJZI BEMUTATÁSA.....	11
2. KOMÁROM-ESZTERGOM MEGYE KÜLSŐ KÖRNYEZET-VIZSGÁLATA	15
2.0. A MEGYE POZÍCIÓJA SZŰKEBB KÖRNYEZETÉBEN.....	15
2.0.1. Terület, lakónépesség, népsűrűség, népesség-változás	15
2.0.2. Foglalkoztatottság / munkanélküliség, főbb gazdasági adatok	16
2.0.3. Külföldi tőkebefektetés, turizmus, közműolló	18
2.0.4. Az ipar termelési értékekben megmutatkozó szerkezeti sajátosságai Észak- Dunántúl négy megyéjében és Pest megyében.....	18
2.1. TÉMATERÜLET – A KÜLSŐ KÖRNYEZET HELYZETELEMZÉSE	20
2.1.0. A GAZDASÁGI KÖRNYEZET BEMUTATÁSA.....	20
A gazdaság ágazati szerkezete	21
Beruházások	22
Külföldi működőtőke-befektetések.....	22
A befektetett külföldi működő tőke ágazati megoszlása	22
Az ipar teljesítménye	22
Turizmus, vendéglátás	23
A régió gazdasági helyzete és teljesítménye.....	24
A GDP területi alakulása.....	25
A befektetett külföldi működő tőke területi megoszlása	26
Az ipari termelés területi megoszlása	26
2.1.1. BEFEKTETÉS-ÖSZTÖNZÉS	26
Befektetés-ösztönzés az Európai Unió csatlakozást követően	28
Régiós ösztönzők.....	29
2.1.2. IPARI PARKOK, KLASZTEREK	29
2.1.3. KKV-POLITIKA, K+F	32
K+F politika	35
2.1.4. INNOVÁCIÓS POLITIKA.....	40
Innovációs politika	44
2.1.5. SZOLGÁLTATÁS- ÉS KERESKEDELEM-FEJLESZTÉS	47
2.1.6. TURIZMUS-POLITIKA, TERMÁLVÍZKINCS-HASZNOSÍTÁS	48
2.2. TÉMATERÜLET – A KÜLSŐ KÖRNYEZET HELYZETELEMZÉSE	53
2.2.1.1. A MEGYE TERÜLETFEJLESZTÉSI SZINTJEINEK KAPCSOLATAI	53
2.2.1.2. KAMARÁK, ÉRDEKKÉPVISELETI SZERVEK	59
2.2.1.3. CIVIL KAPCSOLATI RENDSZER.....	60
2.2.2.1. BP-I METROPOLISZ-TÉRSÉGGEL VALÓ KAPCSOLAT	62
Összegző helyzetértékelés:	64
2.2.2.2. VESZPRÉM-SZÉKESFEHÉRVÁR FEJLESZTÉSI TENGELYHEZ VALÓ KAPCSOLAT.....	66
Összegző helyzetértékelés:	69
2.2.2.3. GYŐRI (NY-DUNÁNTÚLI) PÓLUSHOZ VALÓ KAPCSOLAT.....	69
Összegző helyzetértékelés:	70
2.2.2.4. A „TERÜLETI INTEGRÁLÓDÁS EURÓPÁBA” FEJLESZTÉSI KÉRDÉSEI	71

Összegző helyzetértékelés:	75
2.2.2.5. HATÁR MENTI TÉRSÉGEK EGYÜTTMŰKÖDÉSE, KAPCSOLAT NYITRÁVAL	75
A Vág-Duna-Ipoly Eurorégió:	77
Az Ister-Granum Eurorégió:	78
Összegző helyzetértékelés:	79
2.3. TÉMATERÜLET – A KÜLSŐ KÖRNYEZET HELYZETELEMZÉSE	80
2.3.1. KULTURÁLIS ÖRÖKSÉG-VÉDELME, MŰEMLÉKVÉDELME	80
2.3.2. TERMÉSZETI - TÁJI ÖRÖKSÉG VÉDELME	82
2.3.3. NEMZETI KISEBBSÉGEK ÉRTÉKEINEK MEGJELENÍTÉSE	93
2.3.4. ÉPÍTETT KÖRNYEZET VÉDELME, TELEPÜLÉSFEJLESZTÉS, LAKÁSPOLITIKA ÉS FELÚJÍTÁS	99
2.4. TÉMATERÜLET – A KÜLSŐ KÖRNYEZET HELYZETELEMZÉSE	105
2.4.1. FOGLALKOZTATÁS-POLITIKA	105
2.4.2. OKTATÁS-, (SZAK)KÉPZÉS-POLITIKA	110
2.4.3. KULTURÁLIS-MŰVELŐDÉSI POLITIKA	116
2.4.4. SZOCIÁLPOLITIKA	124
2.4.5. EGÉSZSÉG-POLITIKA	127
2.5. TÉMATERÜLET – A KÜLSŐ KÖRNYEZET HELYZETELEMZÉSE	131
2.5.1. KÖRNYEZETVÉDELME, VÍZGAZDÁLKODÁS	131
2.5.1.1. Nemzetközi kitekintés	131
2.5.1.2. Transznacionális kapcsolatok	132
2.5.1.3. A rendelkezésre álló dokumentumok elemzése:	132
2.5.1.4. Komárom-Esztergom megye helyzete a Közép-dunántúli Régióban: ...	135
2.5.2. A DUNA-TÉRSÉG FEJLESZTÉSE (ÁRVÍZVÉDELME; HAJÓZÁS; VÍZ- KERET-IRÁNYELV; VIZES ÉLŐHELYEK)	139
2.5.3. TERMÉSZETI ERŐFORRÁSOK, BÁNYÁSZAT, ENERGIA-POLITIKA, MEGÚJULÓ ENERGIÁK	141
2.5.4. BARNAMEZŐS TERÜLETEK, RONCSOLT TERÜLETEK REHABILITÁCIÓJA, REKULTIVÁCIÓJA	144
2.5.5. BIZTONSÁG-POLITIKA (RENDVÉDELME, TŰZ- ÉS KATASZTRÓFAELHÁRÍTÁS)	147
2.6. TÉMATERÜLET – A KÜLSŐ KÖRNYEZET HELYZETELEMZÉSE	150
2.6.1. INFORMATIKAI ÉS HÍRKÖZLÉS-POLITIKA	150
a.) Globális pozicionálás	151
b.) Az Európai Unió	151
c.) Magyarország	152
2.6.2. KÖZLEKEDÉS-POLITIKA, KÖZLEKEDÉSFEJLESZTÉS	156
2.6.2.1. A megye külső környezetének vizsgálata a közlekedés infrastruktúrájának szempontjából	156
2.6.2.2. A külső környezet vizsgálata Európa felé	157
2.6.2.3. Komárom-Esztergom Megye helye az OFK-ban, az OTK-ban és az Új Magyarország Programjában	158
2.7. TÉMATERÜLET – A KÜLSŐ KÖRNYEZET HELYZETELEMZÉSE	161
2.7.1. AGRÁR- ÉS FÖLDBIRTOK-POLITIKA, ERDÉSZET	161
Erdészet, erdőgazdálkodás:	165
2.7.2. AGRÁR-VIDÉKFEJLESZTÉS, AGRÁR-KÖRNYEZET-GAZDÁLKODÁS, TÁJGAZDÁLKODÁS	171
2.7.3. TANYÁK, „PUSZTÁK”, MAJORSÁGOK JÖVŐJE	182

2.7.4.	APRÓFALVAK (500 FŐIG) ILL. 500-1000 ÉS 1000-2000 FŐS FALVAK JÖVŐJE.....	184
2.7.5.	TÁRSADALMI SZEMPONTBÓL ELMARADOTT KISTÉRSÉG, MIKROTÉRSÉGEK FELZÁRKÓZTATÁSA; LEADER-TÍPUSÚ FEJLESZTÉSEK A MEGYÉBEN.....	187
2.8.	TÉMATERÜLET – A KÜLSŐ KÖRNYEZET HELYZETELEMZÉSE	191
2.8.1.	DECENTRALIZÁCIÓ ÉS INTÉZMÉNYRENDSZERE (RÉGIÓ, MEGYE, KISTÉRSÉGI SZINT).....	191
2.8.2.	SZABÁLYOZÁS, HELYI JOGALKOTÁS	197
2.8.3.	EGYÜTTMŰKÖDÉSEK: DUNAKANYAR, VVTFT, EUORÉGIÓK	200
2.8.4.	CIVIL SZFÉREA SZEREPE, LEHETŐSÉGEI	206
2.8.5.	TERÜLETI TERVEZÉS	208
2.8.5.	FINANSZÍROZÁS.....	212
2.8.6.	MONITOROZÁS	216

BEVEZETÉS

Tatabánya Megyei Jogú Város Gazdaságfejlesztő Szervezete a Komárom-Esztergom Megyei Területfejlesztési Tanács által kiírt pályázaton nyerte el Komárom-Esztergom Megye Területfejlesztési koncepciójának és stratégiai programjának készítési jogát. A megbízásban meghatározott munka elvégzésébe a pályázatban leírtak szerint szakértőket vontunk be, melyek mértéke egyenként nem haladja meg a 10 %-ot.

Tervezési tematikánk összeállításánál – többek között – a területfejlesztési koncepciók, programok és a területrendezési tervek tartalmi követelményeiről szóló 18 / 1998. (VI. 25.) KTM. rendelet hatályos előírásait vettük figyelembe. A rendelet 1. ill. 2. sz. mellékletében részletezett tartalmi követelményeket a munkánk szempontjából mint **alapkövetelményeket** tekintjük, ezek mellett elsősorban a saját szakmai tapasztalataink, az ismert szakirodalom és a hazai területi tervezési gyakorlat ismeretében kiegészítésekre, pontosításokra tettünk a Megrendelő felé javaslatot.

A területfejlesztési koncepciók és programok, valamint a területrendezési tervek egyeztetésének és elfogadásának rendjéről szóló 184 / 1996. (XII. 11.) Korm. rendelet 3. § (1) bekezdésében írtak is relevánsak munkánk szempontjából: „a területfejlesztési koncepciók és programok nem lehetnek ellentétben az elfogadott területrendezési tervekben foglaltakkal”. Tekintettel arra, hogy Komárom-Esztergom megyének a közelmúltban elfogadott Megyei Területrendezési Terve rendelkezésre áll, valamennyi munkafázisban e területi terv alátámasztó, javaslattevő ill. elfogadott munkarészeire kifejezetten támaszkodni kívánunk. Ugyanakkor felvállaljuk azt is, hogy ha a koncepció- vagy programkészítéskor valamely, a megyei rendezési terv módosítását igénylő elképzelés körül konszenzus vagy nagyarányú többségi támogatás látszik kialakulni, úgy ezt jelezzük Megrendelő felé, hiszen akár a rendezési terv módosításának, akár az egyedi területrendezési hatósági eljárásnak a lehetősége fennáll (korrekten jelezve ez esetben az elfogadáskor a későbbi, feltételtől függő hatálybaléptetés szükségességét).

Figyelemmel leszünk:

- A tervezési időszakra prognosztizálható Országos Területrendezési Terv-felülvizsgálatra;
- A megye településeinek szerkezeti- ill. szabályozási terveiben elfogadásra kerülő vagy tervezett mindazon változásokra, melyek jelentőségüknél fogva a megyei területfejlesztési tervekre is hatást gyakorolhatnak.

Munkánkban ötvözni kívánjuk a hazai területi tervezési gyakorlat túlságosan is két ágra szakadt „fejlesztési típusú” ill. „rendezési típusú” módszertanát, dokumentum-rendszerét és végeredményét.

Összhangban a hivatkozott jogszabályok megfogalmazásával, a két megyei területi tervet egy folyamatos, azon belül 1+3 ciklusra tagolható munkaként kívánjuk elkészíteni.

1. fázis: a felkészülés, melynek során a Megrendelővel egyeztetve létrehoztuk a területi és ágazati munkacsoportokat. Áttekintettük, s írásban elemeztük a meglévő, érvényben lévő dokumentumokat, melyeket az ágazati munkacsoportok tagjai a megtartott üléseken szóban, vagy írásban véleményeztek, az alábbi – a Megrendelővel előzetesen egyeztetett – tématerületenként:

1. TÉMATERÜLET

GAZDASÁGFEJLESZTÉS; BEFEKTETÉS-ÖSZTÖNZÉS; KKV-POLITIKA; INNOVÁCIÓS ÉS TURIZMUS-POLITIKA, SZOLGÁLTATÁSFEJLESZTÉS

- 1.0. A MEGYE KÜLSŐ, ILLETVE GAZDASÁGI KÖRNYEZETE BEMUTATÁSA
- 1.1. BEFEKTETÉS-ÖSZTÖNZÉS
- 1.2. IPARI PARKOK, KLASZTEREK
- 1.3. KKV-POLITIKA, K+F
- 1.4. INNOVÁCIÓS POLITIKA
- 1.5. SZOLGÁLTATÁS- ÉS KERESKEDELEM-FEJLESZTÉSI POLITIKA
- 1.6. TURIZMUSPOLITIKA ÉS TERMÁLVÍZKINC-SHASZNOSÍTÁS KÉRDÉSEI

2. TÉMATERÜLET

2.1. A MEGYE BELSŐ KAPCSOLATRENDSZERE, A SZEREPLŐK ÉRDEKÉRVÉNYESÍTÉSE

- 2.1.1. A MEGYE TERÜLETFEJLESZTÉSI SZINTJEINEK KAPCSOLATAI
- 2.1.2. KAMARÁK, ÉRDEKKÉPVISELETI SZERVEZETEK
- 2.1.3. CIVIL KAPCSOLATI RENDSZER

2.2. A MEGYE KÜLSŐ KAPCSOLATRENDSZERE – A FŐVÁROS TÉRSÉGÉHEZ, A KÖZELI FEJLESZTÉSI PÓLUSOKHOZ, SZLOVÁKIÁHOZ, NEMZETKÖZI (EU-HOZ FÜZŐDŐ) KAPCSOLATOK

- 2.2.1. BP-I METROPOLISZ-TÉRSÉGGEL VALÓ KAPCSOLAT
- 2.2.2. VESZPRÉM-SZÉKESFEHÉRVÁR FEJLESZTÉSI TENGELYHEZ VALÓ KAPCSOLAT
- 2.2.3. GYŐRI (NY-DUNÁNTÚLI) PÓLUSHOZ VALÓ KAPCSOLAT
- 2.2.4. A „TERÜLETI INTEGRÁLÓDÁS EURÓPÁBA” FEJL. KÉRDÉSEI
- 2.2.5. HATÁR MENTI TÉRSÉGEK EGYÜTTMŰK., KAPCS. NYITRÁVAL

3. TÉMATERÜLET

A TERMÉSZETI-TÁJI ÉS KULTURÁLIS ÖRÖKSÉG, AZ ÉPÍTETT KÖRNYEZET VÉDELME, FEJLESZTÉSE, HASZNOSÍTÁSA; A NEMZETI KISEBBSÉGEK ÉRTÉK-ŐRZÉSE

- 3.1. KULTURÁLIS ÖRÖKSÉG-VÉDELEM, MŰEMLÉKVÉDELEM
- 3.2. TERMÉSZETI - TÁJI ÖRÖKSÉG VÉDELME
- 3.3. NEMZETI KISEBBSÉGEK ÉRTÉKEINEK MEGJELENÍTÉSE
- 3.4. ÉPÍTETT KÖRNYEZET VÉDELME, TELEPÜLÉSFEJLESZTÉS, LAKÁSPOLITIKA ÉS -FELÚJÍTÁS

4. TÉMATERÜLET

**A HUMÁNERŐFORRÁS FEJLESZTÉSE: OKTATÁS, KÉPZÉS;
EGÉSZSÉG-MEGŐRZÉS ÉS ELLÁTÁS; MŰVELŐDÉSPOLITIKA,
SZOCIÁLPOLITIKA, FOGLALKOZTATÁSPOLITIKA**

- 4.1. FOGLALKOZTATÁS-POLITIKA
- 4.2. OKTATÁS-, (SZAK)KÉPZÉS-POLITIKA
- 4.3. KULTURÁLIS-MŰVELŐDÉSI POLITIKA
- 4.4. SZOCIÁLPOLITIKA
- 4.5. EGÉSZSÉG-POLITIKA

5. TÉMATERÜLET

**KÖRNYEZETVÉDELEM, VÍZGAZDÁLKODÁS, A TERMÉSZETI
ERŐFORRÁSOKKAL VALÓ GAZDÁLKODÁS (ÁSVÁNYVAGYON-
GAZDÁLKODÁS, BÁNYÁSZAT- ÉS ENERGIAPOLITIKA)
ÉS A DUNA-TÉRSÉG FEJLESZTÉSE**

- 5.1. KÖRNYEZETVÉDELEM, VÍZGAZDÁLKODÁS
- 5.2. DUNA-TÉRSÉG FEJL. (ÁRVÍZVÉDELEM; HAJÓZÁS; VÍZ-KERET-IRÁNYELV; VIZES ÉLŐHELYEK)
- 5.3. TERMÉSZETI ERŐFORRÁSOK, ENERGIAPOLITIKA (MEGÚJULÓ ENERGIÁK)
- 5.4. BARNAMEZŐS TERÜLETEK, RONCSOLT TERÜLETEK REHABILITÁCIÓJA, REKULTIVÁCIÓJA
- 5.5. BIZTONSÁG-POLITIKA (RENDVÉDELEM, TŰZ- ÉS KATASZTRÓFAELHÁRÍTÁS)

6. TÉMATERÜLET

**A KÖZLEKEDÉS, HÍRKÖZLÉS, INFORMATIKA
INFRASTRUKTÚRÁJÁNAK FEJLESZTÉSE**

- 6.1. INFORMATIKAI ÉS HÍRKÖZLÉS-POLITIKA

6.2. KÖZLEKEDÉS-POLITIKA, KÖZLEKEDÉSFEJLESZTÉS; A TERÜLETI INTEGRÁLÓDÁS EURÓPÁBA KÖZLEKEDÉSFEJLESZTÉSI KÉRDÉSEI

7. TÉMATERÜLET

AGRÁRIUM, VIDÉKFEJLESZTÉS, AGRÁR-KÖRNYEZETGAZDÁLKODÁS, A KISTELEPÜLÉSEK, HÁTRÁNYOS HELYZETŰ TÉRSÉGEK ÉS TELEPÜLÉSEK FEJLESZTÉSE, LEADER

- 7.1. AGRÁR- ÉS FÖLDBIRTOK-POLITIKA, ERDÉSZET
- 7.2. AGRÁR-VIDÉKFEJLESZTÉS, AGRÁR-KÖRNYEZETGAZDÁLKODÁS, TÁJGAZDÁLKODÁS
- 7.3. TANYÁK, „PUSZTÁK”, MAJORSÁGOK JÖVŐJE
- 7.4. APRÓFALVAK (500 FŐIG) ILL. 500-1000 ÉS 1000-2000 FŐS FALVAK JÖVŐJE
- 7.5. TÁRSADALMI SZEMPONTBÓL ELMARADOTT KISTÉRSÉG, MIKROTÉRSÉGEK FELZÁRKÓZTATÁSA; LEADER-TÍPUSÚ FEJL-EK A MEGYÉBEN

8. TÉMATERÜLET

A TERÜLETFEJLESZTÉS INTÉZMÉNY- ÉS ESZKÖZRENDSZERE

- 8.1. DECENTRALIZÁCIÓ ÉS INTÉZMÉNYRENDSZERE (RÉGIÓ, MEGYE, KISTÉRSÉGI SZINT)
- 8.2. SZABÁLYOZÁS, HELYI JOGALKOTÁS
- 8.3. EGYÜTTMŰKÖDÉSEK: DUNAKANYAR, VVTFT, EURORÉGIÓK STB.
- 8.4. CIVIL SZFÉRA SZEREPE, LEHETŐSÉGEI
- 8.5. TERÜLETI TERVEZÉS
- 8.6. FINANSZIROZÁS
- 8.7. MONITOROZÁS

2. fázis: az előkészítés, azaz a helyzetfeltárás során, az előzmények feltárása mellett, információ- és adatgyűjtésünk már erőteljesen fókuszál **a megye külső környezetének vizsgálatára**, a nemzetközi, nemzeti és régiós szintű fejlődési irányokra, trendekre is. A megyei, ill. megyén belüli kistérségi mutatók összegyűjtése, értékelése mellett törekszünk ezek „elhelyezésére” a külső környezetünkben: a Dunántúl megyénkkel határos két régiójához (Nyugat-dunántúli, Közép-magyarországi) ill. négy megyéjéhez (Pest, Győr-Moson-Sopron, Fejér és Veszprém), valamint – ahol ezt az adatok hozzáférhetősége engedi – a nyitrai kerülethez is viszonyítva társadalmi- gazdasági- környezeti mutatóinkat.

A megye területi adottságainak, belső erőforrásainak, megyei – kistérségi – települési szintű koncepcióinak, terveinek és területfejlesztési eszköz-, intézményrendszerének vizsgálatának eredményeként elkészült SWOT analízis megadja a továbbgondolkodás irányát.

Ennek megfelelően az előkészítő fázis a scenáriók, azaz a megye fejlődési-fejlesztési lehetőségeinek, fő „forgatókönyveinek” felvázolásával zárul.

Adataink forrása a TEIR és a KSH adatbázisa, valamint a legfrissebb országos, régiós és kistérségi anyagokban található adatbázisok.

A nyílt tervezési folyamat:

A helyzetfeltárás során, azaz a területfejlesztési koncepciók, programok és a területrendezési tervek tartalmi követelményeiről szóló 18 / 1998. (VI. 25.) KTM. rendelet szerint a területfejlesztési koncepció előkészítő fázisában a szakértői elemzés és a társadalmi („nyílt”) tervezés módszerével egyaránt élni kívántunk. Ágazati szakértőink hatékonyan vettek részt a csoportmunkában, s nagy segítséget nyújtva a tervezőknek. Meg kell jegyeznünk, hogy a munkacsoport ülések nagyszerű lehetőséget biztosítottak a szakértők számára is a kölcsönös információ-cserére.

A közösségi tervezés módszertanával koncepció- és programkészítésünk valamennyi ciklusában hangsúlyosan élni kívánunk. A csoportmunkát személyes interjúkkal is kiegészítjük.

1. KOMÁROM-ESZTERGOM MEGYE RÖVID KÖRNYEZETI, GAZDASÁG- ÉS TÁRSADALOMFÖLDRAJZI BEMUTATÁSA

Az alábbiakban több forrásmunka felhasználásával, hangsúlyozottan nem monografikus igényel – hanem a megyei területfejlesztési koncepció megalapozását szolgálva – szólunk a Helyzetelemzés munkarész tématerületenkénti külső környezetvizsgálatai ill. belső erőforrás-elemzéseit előtte röviden arról a földrajzi területről, s e terület társadalmáról, gazdaságáról, melyet ma Komárom-Esztergom megyeként ismerünk. A legtöbb irányú és legfrissebb vizsgálat **Komárom-Esztergom megye** 2005-ben elfogadott **Területrendezési Terve** „Vizsgálat – Helyzetelemzés” c. munkarésze, ill. ennek mellékletei formájában áll rendelkezésre. Megkönnyíti és jelentősen rövidíthetővé teszi az ezekben írtak összefoglalását az a tény, hogy jelen koncepció helyzetfeltáró fázisa ugyanazon véleményezői körhöz kerül kiküldésre, akik a hivatkozott megyei területrendezési tervet, ill. munkarészeit megismerhették, véleményezhették.

Komárom-Esztergom megye az Észak-Dunántúlon, a Duna folyam mentén helyezkedik el. 2265 km²-es területe a legkisebb területű mai magyarországi megyévé teszi; a két közigazgatási „előd”, azaz Komárom ill. Esztergom vármegyék sem tartoztak (Dunabalszari területeikkel együtt sem) a nagyobb kiterjedésű vármegyék sorába. A mai megyeterület az északi szélesség 47. fokának 18. és 49. perce között, ill. a keleti hosszúság 17. fok 53. perce és 18. fok 53. perce között mintegy 55 km hosszú észak-déli és 105 km hosszú kelet-nyugati irányú kiterjedésű. Északról a Duna folyam Szlovákia nyitrai kerületével köti össze; magyar-országi szomszédai: a Nyugat-dunántúli régióhoz tartozó Győr-Moson-Sopron megye, a Közép-magyarországi régióhoz tartozó Pest megye, továbbá D-ról az a másik két megye, melyekkel együtt a Közép-dunántúli régiót alkotjuk: Fejér megye, illetve Veszprém megye. Amint a jelzett Vizsgálat is fogalmaz, a megye – kis területe ellenére – több jól elkülöníthető tájegységre bontható. Keleten a Visegrádi-hegység és a Pilis nyúlik bele a megye területébe. A megye nagy részét a Gerecse-hegység alkotja, amely az ÉNy – DK irányú Pilisvörösvár – Dorog, valamint a Tata – Bicske törésvonalak között helyezkedik el. A megye déli részét a Vértes-hegység északi nyúlványai foglalják el. Ezt a hegységet a Móri-árok választja el a Bakonytól. A Vértes hegységtől É-ra terül el a Bársonyos dombvidék, mely fokozatosan ereszkedik le a megye nyugati, északnyugati részét alkotó Kisalföld térszintjére. Utóbbi nagytáj Komárom-Esztergomi síksága, közelebből a Győr-Tatai teraszvidék, az Igmánd-Kis-béri medence és az Almás-Táti Duna-völgy képezi részét a megyének. A Bakonyvidék közép-tájából a Sári-Bakonyalja kistáj; a Vértes-Velencei hegyvidékből a Bársonyos, az Által-ér völgy, a Vértes-fennsík és a Vértes-peremvidék kistájak; a Dunazug-hegyvidékből a Nyugati-, a Központi- és a Keleti-Gerecse, valamint a Gerecsei-kismedencék, a Pilisi-hegyek és a Pilisi medencék kistájak; továbbá a Visegrádi-hegységből a Visegrádi-Dunakanyar és a Visegrádi-hegység kistájak jelentik (néhányikük csak részben) a megye tájföldrajzi kereteit (a „Magyar-ország kistájainak katasztere” c. munka nyomán).

A megye geológiai viszonyai változatosak; ebből adódóan a hasznosítható nyersanyagok is igen változatos képet mutatnak a megyében. A síkságon betonkavics-, építési kavics-, falazóhomok-, vakolóhomok- és ipari homok-készletek találhatók; Tata térsége még cserép- és téglagyagot is rejt. Ugyanezek az építőipari nyersanyagok a Sári-Bakonyalján, ill. Kisbér térségében, továbbá a Gerecse-Vértes vidékein is fellelhetők. A megye gazdaság-földrajzi jelentőségű nyersanyagkincse a barnakőszén volt, melynek csak a gazdaságosan kitermelhető hányada „fogyott el”, hiszen a dorogi-tokodi szénmezőktől a tatabányain át az oroszlanóiig többszáz millió t-ás készleteket rejt még a föld – igaz, kedvezőtlen geológiai és hidrogeológiai viszonyok között.

Ahogy a helyi szénvagyon 21. századi energetikai hasznosítását is az egyre erősebb környezetvédelmi megfontolások szorították vissza, ugyanígy környezeti meggondolások állnak a cementipari mész- és a mészgyártási mész- kitermelésének visszafogása vagy éppen fellendülése (ld. a retrofit-program körlemény-igénye) mögött. Sok évszázados tradíciója van a megye építőipari mész- (és dolomit-) felhasználásának: a „magyar vörösmárványnak” is nevezett piszkei, ill. tardosi tömöttmész- bányái mellett kisebb-nagyobb jelentőségű kő-bányák egész sora található a megyében (pl. a kultúrtörténeti vonatkozású dunaalmási, Tata-szentivánhegyi); a „dunakavics” (betonkavics-)készletek pl. a pilismaróti öbölben jelentősek.

Egyre fontosabb erőforrássá válik a víz: a Duna-folyamé éppúgy, mint a bele torkolló vízfolyásoké, s az azokon létesült tavaké. Hasonló (ha ugyan nem nagyobb) jelentősége van a megye gerescei és vértesi területei alatt húzódó fő-karsztvíztárolónak, a benne rejlő ivóvíznek. Ezen kívül kiemelt és távlati vízbázisok a Duna-menti parti szűrészű kutak körzetei is.

A megye területén az éghajlati elemek (hőmérséklet, napfénytartalom, csapadék, uralkodó szélirány) döntően megegyeznek az országos átlaggal; attól az óceáni éghajlatra jellemzőbb vonásokkal térnek csak el: kissé hűvösebb itt a nyár, valamivel több a csapadék és kevesebb a napfénytartalom, mint az országra általában jellemző értékek. Egyes területeken a domborzati tényezők következtében (hegyvidékek, medencék, völgyek, síkság) mutatkoznak éghajlati eltérések. Ezekből, és a talajtani-domborzati különbségekből következően a megye adottságai nemcsak számos változatos élőhelyet biztosítanak az itt előforduló élővilág számára, de a területet érő egyéb környezeti hatások sok esetben egyedi élőhelyi sajátosságok kialakulását is eredményezték.

Amint a vértesszőlősi előember-telep és több más őskori lelőhely mutatja, a langyos vizű forrásokban is gazdag táj a kezdetektől természetes élőhelye, lakóhelye volt őseinknek. A begyűjthető termésekben, halban-vadban gazdag erdők ill. vizek a későbbi évszázadokban is segítették az itt gazdálkodókat, földművelőket, de még a városi polgárokat is a változatos táplálkozásban, melynek azonban egyre inkább a termelt mezőgazdasági áru lett az alapja. A föld megművelhetősége szempontjából változatos a megye képe: az országos átlagnál kedvezőbb adottságú, jellemzően szántóföldi növénytermesztéssel hasznosított terület a megye kisalföldi térsége; kedvezőtlenebb az átlagosnál a Dunántúli-középhegység dombvidéki területe, itt a gyepgazdálkodás jelentős (a hegyvidékek túlnyomórészt erdővel borítottak). Az Ászár-Neszmélyi borvidék 23 települést érint a megyében Bársonyostól Esztergomig. A mezőgazdasági áruk tekintetében a megye tranzit-szerepe évszázadok óta jelentős; bár a megfelelő dunai hidak hiánya az észak-déli kapcsolattartást látszólag nehezítette, mégis, a vízi szállítás révén sok termény, termék megfordult a Felvidék vagy a Duna felsőbb folyása felől a délibb tájak felé haladva (vagy fordítva). A kelet-nyugati irányú áruszállítást a vízi út mellett a korai időktől az itt áthaladó Buda-Bécs országút határozta meg; amikor az ország legfőbb árucikke a lábon Nyugat-Európába hajtott szürkemarha lett, akkor e régi út „göbolyhajtó út”, „mészárosok útja” és hasonló elnevezéseket kapott. A közlekedés főáramában fekvő Kocs község bognárai nem véletlenül lettek, könnyű szekerük jóvoltából, e járműtípus „névadóivá”.

A megye központi fekvése az Osztrák-Magyar Monarchiában teljesedett ki igazán: ha a Bosznia-Hercegovina és Dalmácia nélküli birodalom-területet nézzük, azt látjuk, hogy mind kelet-nyugati értelemben (Kézdiszék ill. Voralberg hosszúsági foka közt), mind észak-déli viszonylatban (a csehországi Rumburg ill. a dalmát határváros Zára szélességi köre közt) félúton, tehát az egykori Monarchia (az EU előtt az utolsó közép-európai gazdasági és politikai integráció) földrajzi középpontjában feküdt a mai Komárom-Esztergom megye területe !

A centrum- vagy periféria-helyzet a földrajzi koordinátáknál tágabb értelemben is végigkísérte a megye, ill. egy-egy tájegysége sorsát a történelem során. A római birodalom Duna-menti limes-területe, azaz periferiája volt a mai megyeterület – azonban a kor világ-

birodalmához való tartozás és a regionális központ, Brigetio kiépülése először jelentett civilizációs befogadó helyzetet. Solván (a mai Esztergom területén) hosszabb ideig tartózkodott Marcus Aurelius filozófus-császár, innen irányítva a kvádok és a markomannok elleni harcot.

Esztergom, mint „a magyar államiság bölcsője” Szent István életművének részeként, illetve helyszínéként a centrum megteremtését jelentette – ha a magyarországi római katolikus egyház központjaként tekintjük, úgy napjainkig ható érvénnyel. Az egyik legelső, s mindig a legkisebb területű vármegyéje volt az országnak Esztergom; 1270-ben V. István a mindenkori esztergomi érseknek adományozta az Esztergom vármegye örökös főispánja címet.

Hasonlóan Szent István-kori vármegye Komárom is, melynek a kezdeti időkben jóval a mai határainál nyugatabbra terjedt ki a befolyása (elsősorban a Duna-balparti területeken). Érintett fél- ill. egy tucat településsel a mai megyeterület az egykori Visegrád (később Pilis) vármegye, ill. Veszprém vármegye történetében; Fejér vármegye a Vértes-hegységgel érintett. A szintén évszázadokon átnyúló területszervezési egységek, a római katolikus püspökségek területét vizsgálva azt látjuk, hogy (Esztergom szűkebb környezetét leszámítva) a mai megyeterület döntő része általában a győri püspökséghez, míg a Vértes-Gerecse menti terület a székesfehérvári püspökséghez tartozott – s ez a többfelé tagolódás a mai napig is fennáll. A királyi birtokok (Vértes), várak-paloták (Esztergom, Tata), szabad királyi városok (Esztergom, Komárom) és a soktucat Árpád-kori eredetű település a békésebb évszázadok centrum-közeléi fejlődési szakaszait reprezentálják. A vízi és a szárazföldi közlekedési folyosók jelenléte ugyanakkor hadászati is frekvenciát teremtett a mai megyeterületen; az Árpád-ház kihalása utáni trónviszályoktól kezdve, a török kori (évszázadnál is hosszabb idejű) front-területté váláson át, akár Napóleon Komárom vármegyéig történő előrenyomulása vagy Klapka György komáromi diadala is felhozható ennek illusztrálására. Ezek közül a középkori társadalomfejlődést megakasztó, a terület nagy részét elnéptelentítő török kori pusztítások, majd az azt követő újjáépítés, az újratelepülés, -telepítés emelendő ki, máig továbbélő hatásai miatt.

Megyénk ekkor lett mintegy 20 települése révén a hazai németiség egyik újkori pillérévé; a szlovák nemzetiség kb.10 községben vált meghatározóvá. A két szabad királyi város mindig is soknemzetiségű jellege pedig felerősödött a Duna-menti kereskedelemben érintett egyes szláv népcsoportok, illetve zsidók megjelenésével (utóbbiak megemlíthető központja Tata is).

Gazdasági és társadalmi értelemben a reformkortól kezdődően többnyire fejlődő szakaszok jellemzik Komárom és Esztergom vidékének életét a „békeévekig”: ekkor épül ki a vasút-hálózat, megjelenik a barnakőszénre alapuló új ipar, a megyék több pontján a mezőgazdálkodás innovatív pólusai jelennek meg (pl. Bábolna, Kisbér ménesbirtokai), a szolgáltató-szektor és a turizmus csírái is megjelennek (pl. Tatán, a Pilisben stb).

Az országhoz hasonlóan, a két vármegye helyzetében is alapvető változást hozott az 1918-as világháborús vereség. 1919. januárjától Komárom és Párkány, velük a két vármegye Duna-balparti területei csehszlovák megszállás alá kerültek. A csonka Esztergom-vármegye székhelye nem volt kérdéses, Komárom városa viszont elcsatolásra került: a Tanácsköztársaság direktóriuma ülésezett Új-Komáromban (Új-Szőnyben), Szőnyben és Tatán is. Az új országhatárnak a trianoni békeszerződésben történt rögzítése után a két csonka vármegyét, határozottan ideiglenes jelleggel, egyesítették Esztergom székhellyel. Erőteljes központi támogatással megkezdődött Új-Komárom járásszékhelyévé történő kiépítése is (ld. pl.: a Városháza). A két világháború között fejlődött település-együttessé Tatabánya, Alsó- és Felsőgalla, Bánhida; megkezdődött Oroszlány és folytatódott a dorogi ill. a Duna-parti iparvidék fejlődése.

Az első bécsi döntés és a párizsi békeszerződés közti rövid periódusban kiegészült a két egykori vármegye: Esztergom a párkányi járást, Komárom a dunaszerdahelyit, a komáromit, az ógyallait és a somorjait fogadta magába a Duna balpartjáról. 1945. augusztus 28-án azonban már ismét a két világháború közötti területű Komárom-Esztergom vármegye Törvényhatósági Bizottsága alakult meg Esztergom városában. Az 1949. augusztus 20-án elfogadott Alkotmány az államhatalom helyi szerveiként határozta meg a megyei, a járási, a városi, a községi (és megengedő jelleggel a városi kerületi) tanácsokat. Az Alkotmány a Miniszter-tanácsot hatalmazta fel az igazgatási-területi határok rendezésére, a területrendezés szabályozására. A végleges döntést megelőző vitákról annyi tudható, hogy a radikálisabb, ill. a csak korrekciós jellegű változtatások mellett is születtek érvek (voltak 7-9-12 megyében gondolkodók is); az utolsó előtti tervezetben pedig Tata még megyeszékhelyként szerepelt. Végül az 1949-50. évi közigazgatási reform 19 megyét hozott létre a két világháború közötti 25-ből; Komárom megye néven a korábbi Komárom-Esztergom vármegyét némileg megnövelt területtel: 9 Veszprém vármegyei település és 1 Fejér vármegyei település (Bakonysárkány) hozzácsatolásával. Az új megyeszékhely a négy előttelepülésből 1947. őszén egyesített Tatabánya lett; részben a járások is változtak: esztergomiról dorogira, gesztesiről komáromira (a tatai, melyet a két világháború között Magyary Zoltán reformkísérlete érintett, ekkor még megmaradt). A közigazgatási változásoknál (a járási tanácsok 1971-es megszűnése, a tatai járási hivatal 1974. dec. 31-i kísérleti megszűnése, a városkörnyéki 1984-es intézményesülése) sokkal jelentősebb a megyében élők számára az 1989-90-es rendszerváltoztatásig eltelt 40 év gazdasági és társadalmi fejlődéstörténete. A három „ipari táj” (Tatai-Oroszlányi meden-ce; Dorog és térsége; Duna-menti ipari agglomeráció) az ország szinte minden területéről vonzotta a munkalehetőséget keresőket. Az ország tucatnyi „szocialista városából” (Germuska Pál), számosabb „csinált városából” (Szirmai Viktória) kettő-három ill. hat is a megye területén található: Tatabánya és Oroszlány itt-emléke egyértelmű, Dorog sem vitatható álláspontunk szerint; (Új-)Komárom is kielégíti a „csinált városság” legtöbb ismérvét; végül a Duna-menti ipari agglomeráció mára várossá lett két települését kell idesoroljuk (Nyergesújfalu, Látatlan). Régi városmagjaik megőrzése mellett új lakó- ill. (részben) ipari fejlesztési területekkel bővült Tata és Esztergom is; Kisbér a rurális térség jellemzően mezővárosias központjaként fejlődött városi rangra. Unikális a helyzete Bábolnának, mely néhány évtized alatt Bana pusztájából egy tipikus szocialista agrármagyüzem jóvoltából vált várossá. A községek népességvesztése ill. -növekedése már korántsem ilyen egyenlő; erről a KSH kiadványain túl a már hivatkozott Megyei Területrendezési Terv helyzetelemző fejezete is szól.

Ahogy az 1990-es évek gazdaság-, ill. regionális földrajzi tankönyvei is fogalmaznak, megyénk „szélsőségesen” ipari jellegű. Ennek, mint láttuk, természet-, közlekedés- és társadalom-földrajzi okai is vannak; a legutolsó évek mutatói pedig a régi típusú ipar részbeni összeomlása után már az új ipari korszak fellendüléséről is tanúskodnak. Hiányos ugyanakkor a megye struktúrája a személyes és a gazdasági szolgáltatások kínálatában; turisztikai centrumai csak lassan zárkóznak fel a versenytársak színvonalához (ld. akár a termálfürdőket, akár a hiányzó kastélyszállókat stb). Az alacsony K+F potenciálú régióban is a legalacsonyabb a Komárom-Esztergom megyei érték. Fiataljaink ugyanakkor könnyen tudnak a megyén kívüli tanintézetekbe is eljárni; törekedni kell arra, hogy közülük minél többet (ösztöndíjakkal vagy más módon) a szülőföldön tartsunk a szükséges nemzetközi gyakorlat megszerzése után. A legmagasabb végzettség megszerzésének lehetősége mellett egyre több család ismeri fel a mai igényes szakmunka elsajátításának, gyakorlásának esélyét a fiatalok biztos jövője érdekében: a feldolgozóipar csak a legnagyobb, de nem az egyetlen példa arra, hogy a termelésirányítás, modern gépkezelés során elmosódnak a diplomás szakmák és a „szakmunka” határai. A high-tech mellett a modern kézművesipar és a (tájfenntartó) mezőgazdálkodás is erre tart.

2. KOMÁROM-ESZTERGOM MEGYE KÜLSŐ KÖRNYEZET-VIZSGÁLATA

Az alábbiakban a TEIR-ből, illetve egyéb adatgyűjtéseinkből származó kiegészítő adatokkal kívánjuk bemutatni Komárom-Esztergom megyét a külső környezetéhez, legközvetlenebbül a Közép-dunántúli régiót alkotó másik két megyéhez, ill. a szintén szomszédos Pest és Győr-Moson-Sopron megyékhez viszonyítva. **A TEIR adatait ld. a Függelékben!**

2.0. A MEGYE POZÍCIÓJA SZŰKEBB KÖRNYEZETÉBEN

2.0.1. Terület, lakónépesség, népsűrűség, népesség-változás

Komárom-Esztergom megye a maga 2265 km²-es területével nemcsak a Közép-dunántúli régió, de **az ország legkisebb területű megyéje is, a régió területének 20,4 %-át alkotja.** Fejér megye 4359 km²-es területével a régióterület 39,2 %-át, míg Veszprém megye a 4493 km²-es területével a régióterület 40,4 %-át teszi ki. Pest megye 6393 km² területű, míg a negyedik szomszédos megye, Győr-Moson-Sopron 4208 km²-es kiterjedésű.

Komárom-Esztergom megye lakónépességének száma 2004. dec. 31-én 315.544 fő volt, az 1.110.897 fős lakosságú Közép-dunántúli **régió lakóinak 28,4 %-a élt a megyénkben.** Fejér megye lakónépessége ugyanakkor 428.798 fő volt (a régió lakónépessége 38,6 %-át adva), Veszprém megye hasonló értékei: 366.555 fő (33,0 %). Pest megyében az egész Közép-dunántúli régió népességét meghaladó számban élnek: a jelzett időpontban 1.143.629 fő; Győr-Moson-Sopron megye a maga 439.922 fős lakónépességével szintén meghaladja a Fejér megyei értéket.

A fenti adatokból számított népsűrűségi értékek jól mutatják az egyes közigazgatási egységek pozícióját. Komárom-Esztergom megye **139,3 fő/km²-es** értéke mind Fejér megye (98,4), mind Veszprém megye (81,6) értékénél, s így **a régiós átlagnál** (99,9 fő/km²) is **magasabb.** Pest megye 178,9 fő/km²-es népsűrűségi mutatójánál kisebb, azonban Győr-Moson-Sopron megye 104,5 fő/km²-es értékénél magasabb megyénk népsűrűségi hányadosa.

Megyénk és a vizsgált négy szomszédos megye helyzete nemcsak területe, népessége és ebből adódó népsűrűségi átlag-értékei szerint sajátos, hanem az egyes megyéken belüli településszerkezet adottságai folytán is. Komárom-Esztergom megyében egy megyei jogú város (Tatabánya) található, vele együtt **76 a települések száma.** A 75 másik településből Lábatlan várossá nyilvánítása óta 9 a (nem megyei jogú) városok száma, 66 a községeké. A (statisztikai-területfejlesztési-többcélú) **kistérségek száma megyénkben: 7;** 5 kistérségnek csak a székhelye város (közülük a tatabányaié megyei jogú város), a Komárom-központú kistérségben Bábolna is város, míg az Esztergom-központú kistérségnek Nyergesújfalu mellett már Lábatlan is további városi rangú települése. Fejér megyében 2 megyei jogú város (Székesfehérvár és Dunaújváros) mellett 2004. dec. 31-én 9 város és 98 község volt található 10 kistérségben. Veszprém megyében a megyeszékhely megyei jogú város mellett 12 város és 211 község összesen 9 kistérséget alkot, jól mutatva e megye aprófalvas településszerkezetét. Pest megye térszerkezete és településszerkezete teljesen rendhagyó a hazai közigazgatási egységek sorában, ezt a magas népességszáma mellett jól mutatja, hogy a fővárost körülölelő megyének megyei jogú városa csak a 2006. évi önkormányzati választások napjától lesz

(Érd), ugyanakkor 2004. dec. 31-én 31 városból és 153 (jórészt népes) községből állt; a várossá avatási hullám e megyében sem futott még le. Régi és új városok egyaránt találhatók a negyedik szomszéd megyében: Győr és Sopron, a két megyei jogú város mellett a jelzett időpontban 8 további város és 167 község volt regisztrálható. Pest megye 15, míg Győr-Moson-Sopron megye 7 kistérségre tagozódik. **Komárom-Esztergom megyében már csak a Kisbér-központú kistérség és az Oroszlányi kistérség kedvezményezettje a területi kiegyenlítő rendszernek;** ez a szám a szomszédoknál: Fejér megye: 3 kistérség, Veszprém megye: 2 kistérség; Pest megye: 1 kistérség; Győr-Moson-Sopron megye: 2 kistérség.

Az 1995. és 2004. évek közötti 10 esztendő népesség-változását összesítve, a lakónépesség százalékában kifejezve azt látjuk, hogy **Komárom-Esztergom megye nemcsak megőrizte népességszámát, de kis mértékben (0,2 %-al) növelni is tudta.** Jelentősebb arányban növekedett e 10 év alatt Fejér megye népessége (1,3 %-al), Győr-Moson-Sopron megyéé (2,2 %-al), és országosan is a legkiugróbban Pest megyéé (14,9 %-al). Ez utóbbi értékben nemcsak a fővárosiak kiköltözése érhető tetten (bár ez a legerősebb hatás), hiszen az egész Közép-magyarországi régió népessége is érzékelhetően növekedett. Csökkent ugyanakkor (a legtöbb magyarországi megyéhez hasonlóan) Veszprém megye népessége: e 10 év alatt 2 %-al. A természetes szaporodás mutatói a vizsgált területi egységekben jellemzően negatívak; ezért a megye pozícióját ennél relevánsabban mutatja meg a vándorlási egyenleg alakulása. Két időpont adatait emeltük ki a TEIR-ből:

1999. évben az 1000 főre jutó vándorlási egyenleg megyénkben: + **3,01**; Fejérben: + 1,66; Veszprém megyében: - 1,39; Pest megyében: + 17,32; Győr-Moson-Sopronban: + 2,77.

2004. évben az 1000 főre jutó vándorlási egyenleg megyénkben: + **2,05**; Fejérben: + 1,56; Veszprém megyében: - 1,75; Pest megyében: + 13,86; Győr-Moson-Sopronban: + 3,18.

2.0.2. Foglalkoztatottság / munkanélküliség, főbb gazdasági adatok

Komárom-Esztergom megye pozíciójára mind a fajlagos foglalkoztatottsági, ill. munkanélküliségi mutatók, mind az abszolút értékek jól rávilágítanak. Az aktív korú népességre vonatkoztatva a foglalkoztatottak arányát, egy időpontra vonatkozóan emeltük ki a TEIR-ből: 2004. évben a 100 fő aktív korúra jutó foglalkoztatottak aránya megyénkben: 54,8; Fejérben: 53,4; Veszprém megyében: 53,1; Pest megyében: 53,7; Győr-Moson-Sopronban: 53,1 volt ! **Bár e mutató-sor megyénket láttatja a legkedvezőbb (pillanatnyi) helyzetűnek,** érdemes árnyalniunk a képet a munkanélküliségi ráta alakulásával, két időpontot kiemelve a TEIR-ből:

1999. évben a munkanélküliségi ráta megyénkben: 6,3; Fejérben: 5,5; Veszprém megyében: 5,5; Pest megyében: 3,6; Győr-Moson-Sopronban: 3,3. Régiónk átlaga: 5,7; az országos ráta: 6,3 volt.

2004. évben a munkanélküliségi ráta megyénkben: 4,6; Fejérben: 5,3; Veszprém megyében: 5,7; Pest megyében: 2,6; Győr-Moson-Sopronban: 3,4. Régiónk átlaga: 5,2; az országos ráta: 5,9 volt. Amíg tehát a régiókat alkotó másik két megyében kismértékű és ellentmondásos volt a változás, addig **Komárom-Esztergom megye foglalkoztatási helyzete e mutató szerint is javuló;** természetesen az igen alacsony Pest megyei vagy Győr-Moson-Soproni ráta-értékek elérésének még objektív akadályai vannak.

Harmadik oldalról világítva meg az aktivitási értékeket: lássuk az adófizetők arányának változását. **2000. évben az adófizetők aránya megyénkben: 44,4 %;** Fejérben: 46,1 %; Veszprém megyében: 47,0 %; Pest megyében: 41,5 %; Győr-Moson-Sopronban: 47,4 %. Régiónk átlaga: 45,9 %; az országos átlag: 42,3 % volt.

2004. évben az adófizetők aránya megyénkben: 45,6 %; Fejérben: 45,9 %; Veszprém megyében: 46,5 %; Pest megyében: 42,0 %; Győr-Moson-Sopronban: 47,3 %.

Régióink átlaga: 46,0 %; az országos átlag: 42,0 % volt. **Az összesen 7 mutató-pár közül megyénk értéke mutatja a legmagasabb pozitív irányú változást a vizsgált 5 év alatt**, de még így is (minimálisan ugyan) a régiós átlag alatti az adófizetők aránya a népességből.

A leguniverzálisabb gazdasági mutatónak tekintett, **1 főre jutó GDP-értékeket** a fenti időpont-párokhoz képest kissé korábbi adatokkal tudjuk demonstrálni (adataink a TEIR-ből):

1998. évben az 1 lakosra jutó GDP értéke megyénkben: **827 eFt**; Fejérben: 1228 eFt; Veszprém megyében: 795 eFt; Pest megyében: 760 eFt; Győr-Moson-Sopronban: 1182 eFt. Régióink átlaga: 969 eFt; az országos átlag: 983 eFt volt.

2003. évben az 1 lakosra jutó GDP értéke megyénkben: **1910 eFt**; Fejérben: 1721 eFt; Veszprém megyében: 1433 eFt; Pest megyében: 1620 eFt; Győr-Moson-Sopronban: 2176 eFt. Régióink átlaga: 1679 eFt; az országos átlag: 1817 eFt volt. **Ezen, összesen 7 mutató-pár közül is megyénk értéke mutatja az egyik legmagasabb pozitív irányú változást a vizsgált 6 év alatt, és így a régiós átlag feletti értékkel büszkélkedhetünk.** Győr-Moson-Sopron megye kiemelkedően magas értékét megyénk 2004-06. években termelésbe indult beruházásai azóta talán már be is hozták.

Egy vizsgált terület egység – jelen esetben megyénk – potenciálját a fajlagos mutatók esetleges kedvező volta mellett is árnyalják az abszolút értékek. Négy adatsor a TEIR-ből:

2004-ben a **K+F foglalkoztatottak létszáma** megyénkben: **470 fő**; Fejérben: 1199 fő; Veszprém megyében: 946 fő; Pest megyében: 1737 fő; Győr-Moson-Sopronban: 1483 fő. Régióink összesen: 2615 fő; **megyénk adata a régiós érték 18 %-a csupán!**

2004-ben a **nappali tagozaton felsőoktatásban résztvevők száma** megyénkben: **1859 fő**; Fejérben: 5758 fő; Veszprém megyében: 6248 fő; Pest megyében: 4521 fő; Győr-Moson-Sopronban: 11749 fő. Régióink összesen: 4521 fő; **megyénk adata e régiós érték 13,4 %-a csupán !** Ez az adat az előzőnél is markánsabban kiemeli (igaz, a közeli győri, ill. fővárosi felsőoktatási intézmények miatt akár természetesnek is tekinthető) felsőoktatási „alulfejlettségünket”.

1999-ben a foglalkoztatottak összlétszáma megyénkben: **122 ezer fő**; Fejérben: 168 ezer fő; Veszprém megyében: 152 ezer fő; Pest megyében: 411 ezer fő; Győr-Moson-Sopronban: 185 ezer fő. Régióink összesen: 442 ezer fő; megyénk adata e régiós érték 27,6 %-a, amely alig marad el a lakónépességünk régiós arányától (az 28 % körüli volt 1999-ben).

2004-ben a foglalkoztatottak összlétszáma megyénkben: **133 ezer fő**; Fejérben: 174 ezer fő; Veszprém megyében: 149 ezer fő; Pest megyében: 463 ezer fő; Győr-Moson-Sopronban: 182 ezer fő. Régióink összesen: 456 ezer fő; **megyénk adata a régiós érték 29,1 %-a, amely már meghaladta lakónépességünk régiós arányát** (az 28,4 % volt 2004-ben).

A vállalkozói aktivitás mutatója az 1000 fő népességre vonatkoztatott működő vállalkozások száma. Két időpontra utaló adatsor a TEIR-ből:

2000. évben az 1000 főre jutó működő vállalkozások száma megyénkben: **78,36**; Fejérben: 74,06; Veszprém megyében: 77,15; Pest megyében: 81,47; Győr-Moson-Sopron megyében: 86,20. Régióink átlaga: 76,31; az országos átlag: 83,01 volt.

2004. évben az 1000 főre jutó működő vállalkozások száma megyénkben: **81,54**; Fejérben: 77,44; Veszprém megyében: 82,36; Pest megyében: 85,88; Győr-Moson-Sopron megyében: 90,06. Régióink átlaga: 80,23; az országos átlag: 86,32 volt. Ha nem is rendeződtek át a megyék közti arányok, **a Komárom-Esztergom megyei vállalkozói aktivitás nem maradt le a környezetében mindenhol tapasztalt vállalkozás-alapítási trendtől.**

2.0.3. Külföldi tőkebefektetés, turizmus, közműolló

Komárom-Esztergom megye pozíciója a külföldi tőkebefektetések érdekében folyó versenyben az 5 elemzett területi egység között közepesnek mondható, azonban ez országos szinten a 6. legmagasabb arány (az itt látható Pest m-i, Győr-Moson-Sopron m-i értékek mellett természetesen a főváros, valamint Vas megye és – meglepetésre – Nógrád megye előzött):

2003. évben megyénk részesedése a külföldi tőkebefektetésekből (az országos értéket 100 %-nak véve): **0,310 %**; Fejér megyéé: 0,260 %; Veszprém megyéé: 0,047 %; Pest megyéé: 2,945 %; Győr-Moson-Sopron megyéé: 0,379 %. Régióink összesenje 0,617 % volt; **az előkelő országos 6. helyezésünk sem takarhatja el a külföldi tőkebefektetések szélsőségesen Budapestre, ill. a Közép-magyarországi régióra történő fókuszáltságát!**

A turizmus területéről egyetlen adatsort idézünk, pozíciónkat jelezve, a TEIR-ből: 2004. évben kereskedelmi szálláshelyeken az alábbi vendégéjszaka-számokat regisztrálták: Komárom-Esztergom megye: 361 ezer éj; Fejérben: 289 ezer éj; Veszprém megyében: 1940 ezer éj; Pest megyében: 548 ezer éj; Győr-Moson-Sopronban: 913 ezer éj. Régióink összesenje: 2290 ezer éj; **megyénk értéke ennek 15, 8 %-át teszi ki (ugyanakkor növekvő).**

Az életminőséget sem kihagyva megyénk pozicionálásából, egy igen kedvező adatpárt emeltünk ki a TEIR-ből: **a közműolló záródását mutató** aránypárt (a szennyvízelvezető hálózatra kapcsolt lakások aránya az összes ivóvíz-ellátásban részesülő lakások arányában):

2000. évben megyénkben a fent körülírt arány: 69,0 %; Fejér megyében: 52,4 %; Veszprém megyében: 53,6 %; Pest megyében: 40,1 %; Győr-Moson-Sopron megyében: 63,4 %. Régióink átlaga: 57,5 %; az országos átlag: 55,4 % volt.

2004. évben megyénkben a fent körülírt arány: 78,9 %; Fejér megyében: 65,6 %; Veszprém megyében: 72,1 %; Pest megyében: 57,2 %; Győr-Moson-Sopron megyében: 76,5 %. Régióink átlaga: 71,5 %; az országos átlag: 66,4 % volt. Noha ebben az 5 éves periódusban megyénk „csupán” 9,9 %-ot zárt az ollón (a többi vizsgált terület egység növekménye 11 %-tól 18,5 %-ig szór), **az abszolút elsőség e körben továbbra is Komárom-Esztergom megyéé !**

2.0.4. Az ipar termelési értékekben megmutatkozó szerkezeti sajátosságai Észak-Dunántúl négy megyéjében és Pest megyében

Komárom-Esztergom megye ipari termelésének egy „pillanatfelvételt”, a 2003. évre vonatkozó adatokat tudtuk az eddigiekben is elemzett négy szomszédos megye azonos idő-intervallumra rendelkezésre álló adataival összevetni. Hogy mennyire dinamikus változásról van e körben szó (mely alól nem kivétel nyilván a többi megye sem), arra csak egyetlen adat időszora szerepeljen példaként: **Komárom-Esztergom megye ipari szektorának össztermelési értéke 2003-ban 1451 MdFt, 2004-ben 1798 MdFt, 2005-ben (előzetes adat): 2389 MdFt !** A már 2003-ban is szélsőségesen magas arányt (80 %-ot) elért gépipari részesedés két év alatt meghaladta a 90 %-ot is megyénkben. A 2003-as adatsor értékelésekor ezt látni kell.

Az alábbiakban az ipari ágazaton belüli 10 területet hasonlítjuk össze az érintett megyékben, szerepeltetve mindenütt az abszolút (MdFt-ban kifejezett) értéket és azt a belső arányt is, amit az adott terület termelése a saját megyei ipari össztermelési értékben képviselt.

2003-ban **a bányászat termelési értéke megyénkben: 2,9 MdFt** (1 % alatt a megye ipari össztermeléséből); Fejérben: 1,1 MdFt (1 % alatt); Veszprém megyében: 6,8 MdFt (2

); Pest megyében és Győr-Moson-Sopronban nem regisztráltak. **Régióink összesenje: 10,8 MdFt; megyénk adata ennek 26,9 %-a.**

2003-ban az ún. egyéb feldolgozóipar termelési értéke megyénkben: 1,9 MdFt (1 % alatt a megye ipari össztermeléséből); Fejérben: 5,2 MdFt (1 % alatt); Veszprém megyében nem regisztráltak; Pest megyében: 3,7 MdFt (1 % alatt); Győr-Moson-Sopronban: 20,7 MdFt (1 %). **Régióink összesenje: 7,1 MdFt; megyénk adata ennek 26,8 %-a.**

2003-ban **a fa-, papír és nyomdaipar termelési értéke megyénkben: 27,1 MdFt** (2 % a megye ipari össztermeléséből); Fejérben: 5,8 MdFt (1 % alatt); Veszprém megyében: 9,5 MdFt (3 %); Pest megyében: 50,6 MdFt (6 %); Győr-Moson-Sopronban: 29,0 MdFt (2 %). **Régióink összesenje: 42,4 MdFt; megyénk adata ennek 63,9 %-a !**

2003-ban **a gépipar termelési értéke megyénkben: 1159,9 MdFt (80 % a megye ipari össztermeléséből)**; Fejérben: 652,7 MdFt (56 %); Veszprém megyében: 97,9 MdFt (29 %); Pest megyében: 499,2 MdFt (56 %); Győr-Moson-Sopronban: 1113,7 MdFt (75 %). **Régióink összesenje: 1910,5 MdFt; megyénk adata ennek 60,7 %-a !**

2003-ban a kohászat, fémfeldolgozás termelési értéke megyénkben: 33,2 MdFt (2 % a megye ipari össztermeléséből); Fejérben: 320,5 MdFt (27 %); Veszprém megyében: 72,9 MdFt (22 %); Pest megyében: 35,5 MdFt (4 %); Győr-Moson-Sopronban: 29,8 MdFt (2 %). **Régióink összesenje: 426,6 MdFt; megyénk adata ennek csupán 7,8 %-a.**

2003-ban **a nemfém ásványi termékek gyártásának termelési értéke megyénkben: 31,1 MdFt** (2 % a megye ipari össztermeléséből); Fejérben: 6,5 MdFt (1 %); Veszprém megyében: 33,6 MdFt (10 %); Pest megyében: 45,4 MdFt (5 %); Győr-Moson-Sopronban: 25,1 MdFt (2 %). **Régióink összesenje: 71,2 MdFt; megyénk adata ennek 43,7 %-a !**

2003-ban a textil-, ruházati és bőrtermékek gyártásának termelési értéke megyénkben: 3,0 MdFt (1 % alatt a megye ipari össztermeléséből); Fejérben: 5,4 MdFt (1 % alatt); Veszprém megyében: 4,4 MdFt (1 %); Pest megyében: 6,7 MdFt (1 %); Győr-Moson-Sopronban: 33,2 MdFt (2 %). **Régióink összesenje: 12,8 MdFt; megyénk adata ennek 23 %-a.**

2003-ban **a vegyipar termelési értéke megyénkben: 69,0 MdFt** (5 % a megye ipari össztermeléséből); Fejérben: 40,3 MdFt (3 %); Veszprém megyében: 56,9 MdFt (17 %); Pest megyében: 51,6 MdFt (6 %); Győr-Moson-Sopronban: 44,1 MdFt (3 %). **Régióink összesenje: 166,2 MdFt; megyénk adata ennek 41,5 %-a !**

2003-ban **a villamosenergia-, hő- gáz- és vízellátás termelési értéke megyénkben: 38,4 MdFt** (3 % a megye ipari össztermeléséből); Fejérben: 60,5 MdFt (5 %); Veszprém megyében: 11,5 MdFt (3 %); Pest megyében: 83,6 MdFt (9 %); Győr-Moson-Sopronban: 84,7 MdFt (6 %). **Régióink összesenje: 110,4 MdFt; megyénk adata ennek 34,8 %-a.**

2003-ban **az élelmiszeripar, ital- és dohánytermék-gyártás termelési értéke megyénkben: 84,4 MdFt** (6 % a megye ipari össztermeléséből); Fejérben: 68,4 MdFt (6 %); Veszprém megyében: 39,5 MdFt (12 %); Pest megyében: 120,7 MdFt (13 %); Győr-Moson-Sopronban: 113,6 MdFt (8 %). **Régióink összesenje: 192,3 MdFt; megyénk adata ennek 43,9 %-a !**

Végül, fenti 10 részadat összesítésével **2003-ban az ipar termelési értéke megyénkben: 1451 MdFt**; Fejérben: 1166 MdFt; Veszprém megyében: 333 MdFt; Pest megyében: 897 MdFt; Győr-Moson-Sopronban: 1494 MdFt. **Régióink összesenje: 2950 MdFt; megyénk adata ennek 49,2 %-a!** Iparunknak tehát két alrégió maradt a tényleges versenytársa az Észak-Dunántúlon: Fejér megye, melynek „versenyben maradásához” a dunaújvárosi kohászat termelési értékére is szükség volt; illetve Győr-Moson-Sopron megye, amely irányba leginkább figyelniünk kell, a verseny mellett egyre inkább az együttműködési lehetőségekre is kiterjedően (pl. autóipari klaszter, logisztika). A korábban ismertett külföldi tőkebefektetési adatok pedig a Közép-Magyarországi régió változatlanul meghatározó súlyát mutatják; a határon túli versenytársak pedig: Szlovákiától, Csehországtól, Lengyelországtól a Baltikumig és a Balkánig.

2.1. TÉMATERÜLET – A KÜLSŐ KÖRNYEZET HELYZETELEMZÉSE

A GAZDASÁGFEJLESZTÉS; BEFEKTETÉS-ÖSZTÖNZÉS; KKV-POLITIKA; INNOVÁCIÓS ÉS TURIZMUS-POLITIKA, SZOLGÁLTATÁSFEJLESZTÉS SZERINT

2.1.0. A GAZDASÁGI KÖRNYEZET BEMUTATÁSA

2.1.1. BEFEKTETÉS-ÖSZTÖNZÉS

2.1.2. IPARI PARKOK, KLASZTEREK

2.1.3. KKV-POLITIKA, K+F

2.1.4. INNOVÁCIÓS POLITIKA

2.1.5. SZOLGÁLTATÁS- ÉS KERESKEDELEM-FEJLESZTÉSI POLITIKA

2.1.6. TURIZMUSPOLITIKA ÉS TERMÁLVÍZKINC-SHASZNOSÍTÁS KÉRDÉSEI

2.1.0. A GAZDASÁGI KÖRNYEZET BEMUTATÁSA

Az **Európai Uniót** nemzetközi összehasonlításban továbbra is szerényebb növekedés jellemezte, a GDP dinamikája 2005-ben még inkább elmaradt a világgazdasági átlagtól, mint egy évvel korábban. A dekonjunktúrát követő, 2004-ben tapasztalt fellendülés (2,4%-os növekedés) szinte már abban az évben véget is ért, 2005-ben pedig egyetlen negyedévben sem haladta meg a GDP bővülése a 2%-ot. Tavaly az év egészében 1,6%-kal emelkedett az unió bruttó hazai terméke, feleakkora mértékben, mint az utolsó konjunkturális időszakban, 1997 és 2000 között. A növekedési ütem tehát visszaállt a 2001–2003-as évekre jellemző pályára, azonban kedvezőbb felhasználási szerkezettel, ugyanis a fejlődés már nem pusztán a fogyasztáson, hanem részben a beruházásokon is nyugszik. 2003 óta a behozatal csekély mértékben, de gyorsabban nő, mint a kivitel, így olvadóban van az EU külgazdasági többlete (ami 2005-ben a GDP 0,8%-ával volt egyenlő).

A korábbi évekhez hasonlóan ismét a kevésbé fejlett közép- és kelet-európai térség volt képes magasabb gazdasági növekedést felmutatni, így felzárkózási folyamatuk folytatódott. A tizenötök 1,4%-os növekedésével szemben a tíz új tagország 4,4%-os fejlődést ért el 2005-ben, és kevésbé lassult ezen országok gazdasági növekedése, mint a régi tagállamoké. Az új tagállamok többségében nem is a fékeződés, hanem a gazdaság gyorsulása volt jellemző, átlagos növekedési ütemük a romló – és legnagyobb súllyal szereplő – lengyel adat miatt csökkent.

Továbbra is a balti országok GDP-je nőtt a leggyorsabban (7,5–10%-kal), de a gyors felzárkózási ütem ellenére még mindig e három ország fejlettsége esik a legmesszebb az uniós átlagtól. Csehország külkereskedelmére, Szlovákia pedig a belső keresletre alapozva ért el 2005-ben az elmúlt évek átlagát jelentősen meghaladó, 6%-os növekedést. Számottevő ütemmérséklődés egyedül Lengyelországban következett be, az előző évi 5,3%-kal szemben 3,2% volt. A **magyar gazdaság** fejlődése lényegében követte a világgazdasági folyamatokat, 2005-ben a növekedés lassult, de némileg gyorsabb volt az évezred első éveire jellemzőnél. A bruttó hazai termék 2004-ben 5,2%-kal, 2005-ben 4,1%-kal nőtt, tehát a kibővített EU átlagánál magasabb, de az újonnan csatlakozott tagországokénál kissé alacsonyabb ütemben.

2005. első negyedévét még alacsonyabb, 3,2%-os növekedés jellemezte, amely más konjunkturális mutatókkal együtt (ipari termelés, export) javult a következő negyedévekben.

A növekedés üteme nem tért el érdemben az elmúlt évek átlagától, de szerkezeti összetétele jelentősen megváltozott. A korábban változó ütemben, de folyamatosan növekvő belföldi kereslet a fogyasztási kiadások erőteljes lefékeződése miatt 2005-ben stagnált, így a gazdasági növekedésben a 2004. évinél is nagyobb szerep jutott az importnál dinamikusabban növekvő exportnak. Az áruk és szolgáltatások **kivitele** 11%-kal (2004-ben 16%-kal), a **behozatal** 6,5%-kal (2004-ben 13,5%-kal) nőtt. Az exportkonjunktúra nagyrészt a feldolgozóipar, azon belül is a gépipari ágazatok élénk külpiaci értékesítésén nyugszik, amit az elmúlt évek jelentős feldolgozóipari beruházásai és a kedvezően alakuló külső kereslet tettek lehetővé.

A **külföldi tulajdonú vállalatok** részesedése a bruttó hozzáadott értékből a kilencvenes évek második felében növekvő volt, azóta az akkor elért 22%-os szint körül ingadozik. A külföldi tulajdon szerepe a feldolgozóiparban a legnagyobb, annak ellenére, hogy súlya 2004-ben érezhetően, 58%-ról 53%-ra csökkent. A külföldi vállalatok részaránya a kereskedelem, javítás, és a pénzügyi tevékenység ágazatban számottevő még (egyharmad körüli). A **hazai magánszektor** a 14 gazdasági ág közül nyolcban a legnagyobb tulajdonos, különösen a mezőgazdaságban és az építőiparban meghatározó a szerepe (90% feletti).

Kimondottan magas még a hazai magántőke részaránya az ingatlanügyletek, gazdasági szolgáltatás (82%), a szálláshely-szolgáltatás, vendéglátás (72%) és a kereskedelem, javítás (67%) ágazatokban.

A gazdaság ágazati szerkezete

A magyar nemzetgazdaság ágazati struktúrája már a kilencvenes évek első felében a fejlett országokéhoz vált hasonlónvá. Azóta főként az egyes ágazatok konjunkturális ingadozásai, a külső és belső körülményekhez való igazodás befolyásolja a változásokat és a nyugat-európai arányokhoz való konvergenciát.

A **mezőgazdaság** térvészése az ágazati struktúra változásának egyik meghatározó tendenciája. 2003-ra 3,3%-ra csökkent a mezőgazdaság súlya a bruttó hozzáadott értékből a tíz évvel azelőtti 6–7%-ról.

Az **ipari** szektorban állították elő 2004-ben a hozzáadott érték 25,8%-át. Az ipar gazdasági jelentőségét emeli az exportban betöltött meghatározó súlya, valamint, hogy 2003–2005-ben húzóerőt jelentett a magyar gazdaságban, ugyanis hozzáadott értéke e három évben a GDP-nél magasabb ütemben nőtt. Az ágazat összes hozzáadott értékhez való hozzájárulása a kilencvenes évek második felében nőtt, csúcspontját 2000-ben 27,9%-kal érte el.

Az **építőipar** súlya a bruttó hozzáadott értékben szűk sávban hullámozik. Az 1996-os 4,3%-os mélypont után 2002-ig fokozatosan 5,3%-ra emelkedett, majd 2004-ben 5,0% volt. Az úthálózat-fejlesztés által táplált építőipari konjunktúra következtében 2005-ben némi emelkedés mutatkozott, az ágazat hozzáadott értéke 14%-kal nőtt.

A **szolgáltatóágazatok** részesedése hazánkban a hozzáadott értékben 61–66% között mozog. Legmagasabb értékét 2003-ban vette fel, 2004-ben 65% volt az aránya (a foglalkoztatásban betöltött szerepe 63% volt 2005-ben). Az EU-25-ben a szolgáltatások súlyának növekedése 2003-ban megállt, azóta 71,5%. Magyarországon a bruttó hozzáadott érték előállításában való részesedés utóbbi két évben bekövetkezett csökkenése a szolgáltatások mindhárom nagy csoportját jellemezte. A pénzügyi szolgáltatások, ingatlanügyletek 20,6, a kereskedelem, javítás, szállítás, távközlés területeit felölelő szolgáltatáscsoport pedig a bruttó hazai termék 20,7%-át állította elő 2004-ben. A pénzügyi ágazatokban ez megfelel a korábbi évek átlagának, míg a másik területen csökkenést jelent.

Beruházások

A **beruházások** súlya Magyarországon az állóeszköz-felhalmozásban 88% volt 2005-ben – némileg alacsonyabb, mint az elmúlt években –, GDP-hez viszonyított aránya pedig 2004-hez hasonlóan 20,3%. Folyó áron 4,4 billió forintot fordítottak hazánkban beruházásokra az év folyamán. A beruházások volumene 1996 óta folyamatosan, rendszerint a GDP-t meghaladó ütemben növekszik. A 2003-ban történt megtorpanás (1,2%-os növekedés) után ismét élénk növekedés figyelhető meg, 2004-ben 9,1, tavaly – előzetes adatok szerint – 6,4%-kal nőttek a beruházások.

Külföldi működőtőke-befektetések

A **világ külföldi működőtőke-állománya** 2003-ban 12%-kal, 2004-ben 8%-kal emelkedve, 2004 végén 8,9 billió dollár volt. A fogadó országokat tekintve a fejlett országokba irányuló tőkemozgás megközelítette a 73%-ot, míg a fejlődő országoké az összes működő tőke negyedére mérséklődött. (Arányuk 2000-ben meghaladta az egyharmadot.) A fejlett országok közül az Európai Unió tagországait érintő tőkebeáramlás üteme meghaladta az átlagot, 2003–2004-ben évi 15% körüli volt. Ezen belül is 2004-ben az újonnan csatlakozott 10 országban mintegy harmadával nőtt a külföldi működőtőke állomány, és az év végén 230 milliárd dollárt képviselt. Ennek 26–26%-ot meghaladó része Lengyelországba és Magyarországra, mintegy 25%-a Csehországba került. A befektetés állományt tekintve a sorban a következő Szlovákia 6%-kal.

Az országon belüli tőkebefektetés – amint az a diagrammról is kitűnik – szinte kizárólag a közép-magyarországi régióra korlátozódik (95,47 %), mely egyértelműen a fővárosnak és vonzáskörzetének köszönhető. Közép-Dunántúl a 2003-as adatok szerint Nyugat-Dunántúl és – némiképp meglepően – az Észak-Magyarország után a negyedik helyet foglalta el. (táblázat és grafikon a függelékben, 43. oldal)

A befektetett külföldi működő tőke ágazati megoszlása

A külföldi befektetések ágazati megoszlását tekintve jelentős arányelmozdulás nem történt: a legnagyobb hányadú, 44%-ot meghaladó a feldolgozóiparban, ezt követi az ingatlanügyletek, gazdasági szolgáltatás, 17%-kal. 10% körüli a pénzügyi tevékenységben, a kereskedelem, javításban, valamint a szállítás, raktározás, posta és távközlésben. A legalacsonyabb a bányászat (0,1%) és a mezőgazdaság, erdőgazdálkodás, halászat (0,4%) nemzetgazdasági ágakban.

Az ipar teljesítménye

Az **ipari termelés** és értékesítés alakulását az elmúlt években a világgazdasági folyamatokon kívül Magyarország EU- csatlakozásával összefüggő, a szabályozórendszerrel érintő változások is befolyásolták. Az ezredforduló első éveiben tapasztalt lassú növekedés után az ipari termelés 2003-tól kezdődően – az ipari konjunktúrának köszönhetően – minden évben gyors ütemben, hasonló mértékben bővült: a 2003. évi 6,4%-os emelkedést 2004-ben 7,4%-os, 2005-ben 7,3%-os növekedés követte. Az ezredforduló utáni években, egészen 2004-ig a hazai előállítású termékek iránti belföldi kereslet alig emelkedett, a

termelésbővülés motorja az exportértékesítés növekedése volt. 2005-ben azonban ez a tendencia megváltozott, és a továbbra is jelentősen, 11%-kal bővülő exportértékesítés mellett a korábban stagnáló belföldi eladások volumene 4,4%-kal emelkedett. A termelés növekedése csökkenő létszám mellett valósult meg, az ipar termelékenysége a 2004. évihez hasonló mértékben emelkedett. Az ipari termelés fejlődése 2005-ben az év folyamán nem volt egyenletes. A 2004 második felében kezdődött ütemcsökkenés 2005 első negyedévében is folytatódott, a második negyedévtől azonban élénkülés kezdődött, amely az év további részében is fennmaradt.

2005-ben a legtöbb ágazatban nőtt a termelés, csökkenés öt – az élelmiszeripar és a kohászat kivételével kis súlyt képviselő – ágazatot érintett. A feldolgozóipar termelésbővülését az előző évekhez hasonlóan továbbra is a gépipari és vegyipari ágazatok alapozták meg.

Az ipari termelés – Közép-Magyarországot leszámítva – a közép-dunántúli régióban a legmagasabb, az ágazatonkénti megoszlása pedig a nehézipar (gépipar, kohászat és fémfeldolgozás) túlsúlyát mutatja, mely a szocialista örökségből adódik.

Ki kell emelni, hogy az elmúlt években az építési piac élénkülése az **építőipari** termelés tartós növekedését eredményezte. Az ezredforduló óta eltelt időszak legdinamikusabb bővülése – 17–18%-os – a 2002-es és a 2005-ös esztendőben ment végbe. Míg korábban az épületek építésének, 2005-ben elsősorban a gyorsforgalmi úthálózat fejlesztésének volt köszönhető a lendületes fejlődés. (táblázat és grafikon a függelékben, 43. oldal)

Összességében az építőipar 2005-ben 60%-kal termelt többet a 2000. évinél. Ennél nagyobb növekedést Európában ugyanezen idő alatt csak a balti államok és Bulgária produkáltak.

Turizmus, vendéglátás

A 2005. év világszerte a turizmus fellendülését hozta magával, az előzetes várakozások, a madárinfluenzával kapcsolatos félelmek, a természeti katasztrófák és a különféle terrorista-akciók ellenére. Az Idegenforgalmi Világszervezet (WTO) adatai szerint még soha nem regisztráltak annyi turistát (800 millió), mint tavaly. Az átlagosan 5,5%-os fellendülés az Európai Unióban is éreztette a hatását, bár mérsékeltebben; a külföldiek által az unió tagországaiban eltöltött éjszakák száma valamivel több mint 2%-kal bővült 2004-hez képest.

2005-ben 38,6 millió alkalommal lépték át külföldi **látogatók** a magyar határt, ami 1997 óta a legmagasabb látogatószám, és 5%-kal több, mint egy évvel korábban.

A Magyarországra belépő külföldiek kétharmada csak átutazik, bevásárol vagy kirándul; nem tölt egy teljes napot nálunk. A hosszabb időt itt töltők közel egyharmada választja a kereskedelmi szálláshelyeket, a többiek magánszállásadóknál, rokonoknál, barátoknál szállnak meg, vagy saját ingatlanal rendelkeznek.

2005-ben a **kereskedelmi szálláshelyekre** közel 7 millió vendég érkezett (közülük 3,4 millió külföldi és 3,5 millió belföldi), és több mint 19 millió éjszakát töltött el, többet, mint a rendszerváltás óta bármikor. Ez a vendégéjszakák számát tekintve az előző évekhez hasonló, 2%-os bővülést jelent.

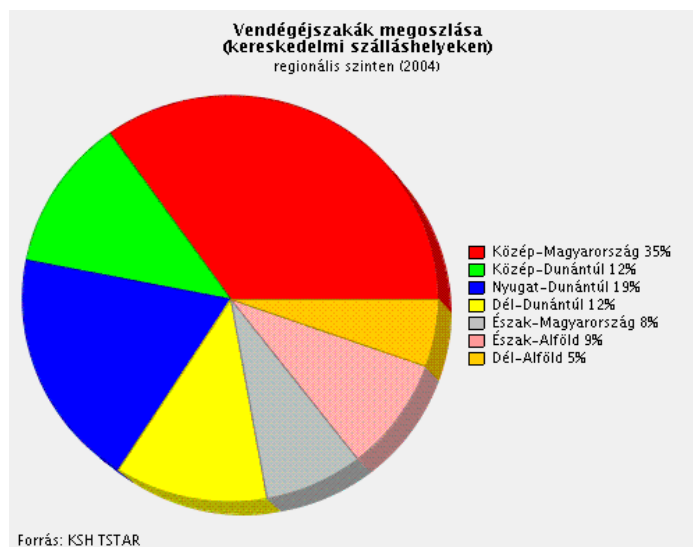
A belföldi vendégek vendégéjszakáinak száma 8,7 millió volt, nagyobb mértékben (3,5%-kal) bővült, mint a külföldieké. A belföldi turizmus növekedéséhez hozzájárult a megélénkülő üdüléscikk-forgalom is.

A vendégéjszakák egyharmadát regisztráló Budapesten 7%-kal nőtt a külföldi, 4%-kal a belföldi vendégforgalom. A balatoni üdülőkörzet, amely a vendégforgalom több mint egyötödét magáénak tudhatja, a belföldi vendégéjszakák számát közel 10%-kal növelte egy év

alatt, a külföldi vendég-éjszakák száma azonban 7%-kal alacsonyabb volt, mint 2004-ben. A Mátra-Bükk, valamint Sopron-Kőszeghegyalja szerény – 1%-os – bővülést jegyzett fel, a Dunakanyar, illetve Mecsek és Villány mérsékelt (3, illetve 6%-os) csökkenést.

A fizetővendéglátó férőhelyek nagy része a Dunántúlon található (85%-a Közép-, Nyugat- és Dél-Dunántúl régiókban működött). A falusi szállásadás férőhelyeinek közel felét Nyugat-Dunántúlon és Észak-Magyarországon üzemeltették a vendéglátók

A 2004-es évben a vendégéjszakák számának alakulásában a közép-dunántúli régió – mint a legtöbb mutatóban – Közép-Magyarország és Nyugat-Dunántúl mögé szorult. A dél-dunántúli régióhoz hasonló teljesítményhez a balatoni turizmus nagyban hozzájárul. Ennek ellenére a régió teljesítménye még mindig alig haladja meg a közép-magyarországi harmadát.



Régió	1000 Vendégéjszaka
Közép-Magyarország	6586
Közép-Dunántúl	2289
Nyugat-Dunántúl	3591
Dél-Dunántúl	2249
Észak-Magyarország	1460
Észak-Alföld	1696
Dél-Alföld	1028

A régió gazdasági helyzete és teljesítménye

A nyolcvanas évek végén a Közép-Dunántúli Régió az ország más térségeihez hasonló gyors és átfogó gazdasági és társadalmi változásokkal kellett szembenéznie. A térség gazdaságának hagyományos (elsősorban szocialista relációjú) piaci, értékesítési kapcsolatai szétestek, a gazdaság teljesítménye, az ipari termelés visszaesett. A változásokat azonban a régió nemcsak túlélte, hanem Nyugat-Magyarországgal és a főváros térségével együtt az ország egyik legdinamikusabban fejlődő régiójává vált. A régió gazdasági szerepe már a 90-es évek elejétől lényegesen meghaladja területi és lakossági súlyát. Az átalakulás sikerét jelzi, hogy a gazdasági fejlettség mérésére általánosan használt mutatók értéke és azok dinamikája tartósan magasabb az országos átlagnál, amihez nemzetközi összehasonlításban is kedvező foglalkoztatási mutatók párosulnak.

A Közép-Dunántúli Régió gazdaságában az iparnak jelentős szerepe és hagyománya van, sőt a bruttó hozzáadott értékben a régiók közül az ágazat itt képviseli a legnagyobb hányadot. Az iparban jelentős szerkezetváltás zajlott le a kilencvenes évek elejére, a nehézipar egyes alágazatai visszaszorultak (pl. bányászat), míg más iparágak – elsősorban a betelepülő külföldi beruházások nyomán megerősödtek (pl. autóipar és beszállítók). A fejlődést döntően a gépipar növekedése hajtja, ezen belül is a közúti járműgyártás, valamint a híradástechnikai ipar. Az ipar jelentőségét mutatja az is, hogy az egy lakosra jutó termelési érték a Közép-Dunántúlon a legmagasabb, valamint az országos ipari export legnagyobb hányadát az itt működő vállalkozások teljesítik. Az 1000 lakosra jutó vállalkozások magas száma alapján a harmadik a régiók között. A beruházások értéke átlag feletti, a befektetések legnagyobb hányada az iparba áramlik. Ezt a beruházás-vonzást jól segítik a régiós ipari parkok, valamint az országos átlagnál lényegesen jobb infrastrukturális adottságok (pl. autópályák, Duna közelsége, kiváló energia és hírközlési adottságok).

A régióban a 90-es években megindult dinamikus fejlődés hátterében egyrészt a régió kedvező adottságai állnak, másrészt azonban ami legalább ennyire fontos, képes volt alkalmazkodni a változásokhoz. Az átalakulás a régió gazdasági szerkezetének megújulását, az új technológiák, az új típusú iparágak meghonosítását és a foglalkoztatás bővülését, a működő tőke új ágazatokban történő megjelenését hozta magával és a válsághangulatból reális jövőalternatíva bontakozott ki. A hagyományos ipari termelési kultúrának köszönhetően, arra alapozva korszerű iparágak települtek a korábbi ipari centrumokba. A zöldmezős beruházások is elősegítették az ipar megújulását és az innováció-orientált fejlesztést, s a térségbe betelepedett nemzetközi működő tőke megteremtette a globális folyamatokhoz, a nemzetközi piacokhoz való kapcsolódás feltételeit – bár megyénként eltérő módon és struktúrában.

A Közép-Dunántúli Régió főbb fejlettségi mutatói 2004-ben

Mutató	Érték	Az országos átlag %-ában
GDP (ezer forint/fő) [2003-as adat]	1 679	92,4
Beruházás (ezer forint/fő)	302	108
Regisztrált vállalkozások száma (db)	122 448	10
Működő vállalkozások (db/1000 fő)	110	93
Munkanélküliségi ráta (%)	6,3	89
Aktivitási arány (%)	57,0	105

Forrás: KSH, 2005.

A GDP területi alakulása

Magyarország hét régiója közül – a Budapestet is magában foglaló – Közép-Magyarország gazdasági súlya a legnagyobb, 2004-ben a bruttó hazai termék (GDP) közel fele (45%-a) ebben a régióban jött létre. A három dunántúli régió adta a GDP 28%-át, és hasonló gazdasági súlyt (27%-ot) képviselt a két alföldi és az észak-magyarországi régió együttesen.

A régiók gazdasági fejlettsége erősen differenciált. Közép-Magyarország nemcsak a legnagyobb, hanem a legfejlettebb térség is, ahol az egy főre jutó GDP 1,6-szerese az országos átlagnak. A fejlettségi rangsor második helyén Nyugat-Dunántúl áll, az átlagosnál 4%-kal magasabb GDP-vel. Az ország további öt régiója közül egy sem érte el az országos átlagot. Legkevésbé (4%-kal) Közép-Dunántúl egy főre jutó GDP adata maradt el az átlagtól. Ennél számottevően nagyobb a gazdasági lemaradottság az Alföld két régiójában és Észak-

Magyarországon, ahol a 2004. évi fejlettségi mutató 31–35% közötti lemaradást jelez. A régiókon belül a két legszegényebb megye: Szabolcs-Szatmár-Bereg 44%-kal és Nógrád 46%-kal az országos átlag alatt. A régiók gazdasági rangsorában az elmúlt évtizedben alig volt elmozdulás. Közép- Magyarország stabilan őrzi az első helyét, sőt mind az átlaghoz, mind a legkevésbé fejlett régióhoz képest egyaránt növelte előnyét. Nyugat-Dunántúl az évtized folyamán végig a második helyet foglalta el, és megőrizte harmadik helyét Közép-Dunántúl is. Az utolsó két helyen váltakozva Észak-Alföld és Észak-Magyarország osztozott.

A függelék 44. oldalán található táblázatából kitűnik, hogy Komárom-Esztergom megye az országos átlagot is meghaladó mértékével erősen felfelé húzza az országos átlagtól kevéssel elmaradó régiós GDP-t. Szintén megállapítható, hogy a megyei GDP 1998 és 2003 között a legnagyobb fejlődést mutatva több mint duplájára emelkedett (131%), míg a régiós termelésnövekedés az országos átlagnál (85%) is szerényebb mértékben, 73%-kal nőtt. (táblázat és grafikon a függelékben, 44. oldal)

A befektetett külföldi működő tőke területi megoszlása

A befektetett külföldi működő tőke állományának közép-magyarországi koncentrációja (a vállalkozások székhelye szerinti adatok alapján) a korábbi években tapasztalt mérséklődés után 2004-ben ismét emelkedett, megközelítette a 64%-ot. A második helyen a Nyugat-Dunántúl áll mintegy 12%-kal, ezt követte a Közép- Dunántúl 10%-kal. A dél-dunántúli és az észak-magyarországi régiókban a külföldi tőke összege nominálisan is mérséklődött, így részesedésük 1,5, illetve 4,2%-os volt. Az észak- és a dél-alföldi régiókban az átlagosnál szerényebb növekedés mellett az arány kissé mérséklődött, illetve nem változott.

Az ipari termelés területi megoszlása

Az ipari termelés 2005-ben az ország öt régiójában emelkedett, két régiójában csökkent, szemben az egy évvel korábbival, amikor minden régió növelni tudta termelési volumenét. **A 2005. évi legnagyobb mértékű, 21%-os növekedés a Közép-Dunántúlon következett be, ezzel a régió az ország legnagyobb termelési értékét előállító térségévé vált.** A második legnagyobb növekedési ütemet (15%) Észak-Magyarország érte el, ezt követte Közép-Magyarország 4%-os növekedéssel. A csökkenő teljesítményt mutató két régió közül a visszaesés Dél-Dunántúlon volt a nagyobb, 14%-os, a nyugat- dunántúli régió termelése 2%-kal maradt el az egy évvel korábbitól, amikor mindkét régió 6,1%-os növekedést ért el.

2.1.1. BEFEKTETÉS-ÖSZTÖNZÉS

A nemzetközi tőkekivitel az 1970-es évektől vált a világgazdaság hajtóerejévé. Az FDI pozitív gazdasági hatásairól – gyorsabb növekedés, csökkenő munkanélküliség, kedvezőbb életkörülmények kialakulása – számos tanulmány született. A tapasztalatok által is alá-támasztott fejlődés következtében egyre nagyobb verseny alakult ki az FDI vonzásában. Ez tette szükségessé a tőkebeáramlást és a befektetéseket elősegíteni igyekvő befektetés-ösztönzési rendszer létrehozását.

Az FDI vonzásában a beruházás-ösztönző kormányzati gazdaságpolitika elsődleges fontosságú. A legfőbb feladat a gazdasági stabilitás és liberalizáció megteremtése, ami

azonban csupán szükséges, de nem elégséges feltétele a befektetések ösztönzésének. A gazdaságfejlesztési elképzelések kialakítása során egyaránt hangsúlyt kell fektetni az infrastruktúra harmonikus fejlesztésére, a követelményeknek megfelelő, képzett munkaerő biztosítására, a betelepülő vállalkozások integrációját is ösztönző helyi vállalkozások létrejöttének és megerősödésének támogatására, tudáshálózatok kialakítására és fejlesztésére.

A 2005-ös **Országos Területfejlesztés Konceptió** (OTK) a 2013-ig elérendő országos területi célok között a területi prioritásoknál kiemeli, hogy a befektetők telephely-választási döntését befolyásoló tényezők jelentős része helyi, ill. regionális jellemző, melyet a regionális intézmények és szereplők jobban ismernek, és hatásosabban tudnak befolyásolni, ezért a helyi beruházás-ösztönzés hatékonyságának fokozását a fejlesztések regionalizációja tudja leginkább elősegíteni. A koncepció hangsúlyozza a térségspecifikus fejlesztéspolitika alkalmazásának indokoltságát és szükségességét, a társadalmi-gazdasági szempontból elmaradott térségek előnyben részesítését, a fejlesztési pólusokra való koncentrációt, a fejlettebb területekre nagy hozzáadott értéket képviselő, míg az elmaradottabbakra munkaerő-igényes iparágak telepítését, valamint a határ menti együttműködési lehetőségek kihasználását.

Az **Országos Fejlesztéspolitikai Konceptió** (OFK) külön nem foglalkozik a témával, csupán az OTK imént ismertetett pontjára utal, míg sem az **Új Magyarország Programjának** 1. olvasata sem az Új Magyarország Fejlesztési Terv második olvasata nem említi a területet.

A **Közép-dunántúli régió** 2003-ban aktualizált **Területfejlesztési Programja** felhívja a figyelmet, hogy az eddig jól működő – főleg mennyiségi növekedést elősegítő – befektetés-ösztönzési módszerek megváltozott elvárásoknak megfelelő megújítása, újabb elemekkel való kiegészítése (nemcsak települési, térségi, hanem országos szinten is) az ún. pro-aktív befektetés-ösztönző rendszer kiépítése elengedhetetlen a további sikerekhez.

Térségünk helyzete ebben a befektetésekért folytatott versenyben az elmúlt évtizedben igen kedvező volt, de egyre nagyobb mértékben érezhető a vetélytársak fellépése és különösen Kína szerepe. Az FDI három legfontosabb vezető ágazata az elektronika, a járműgyártás, valamint a kőolaj, kitermelés és –feldolgozás, azonban más ágazatok szerepe is igen jelentős (pl. vegyipar-gyógyszeripar). Az elektronika, járműgyártás és beszállítói iparágak megjelenése régióinkban, megyénkben is jelentős mértéket öltött az elmúlt évtizedben.

Az FDI vonzásában a beruházás-ösztönző kormányzati gazdaságpolitika elsődleges fontosságú. A gazdasági, politikai és jogi stabilitás nem elégséges feltétel a sikerességhez! Ezt és a versenyt jól ábrázolja az a tény, hogy a transznacionális vállalatokkal folytatott aszimmetrikus alkufolyamatok eredményeképpen ma valójában a fogadó országok kormányai a legnagyobb beruházók is egyben a működő tőke vonzása érdekében (pl.: infrastrukturális beruházások).

A befogadók többféleképpen segíthetik az FDI beáramlását. Ezek az intézkedések több csoportba sorolhatók. Első lépésben a gazdasági liberalizáció megteremtése a cél. Ehhez kapcsolódóan beruházás-ösztönző intézményrendszer-hálózat létrehozása és működtetése. Fejlettebb szint már a célzott beruházás ösztönzés, melynek hazánkban még csak a kezdeteinél tartunk.

Egy adott ország a hozzá irányuló FDI érdekében a tőkemegtérülését növelő, illetve a befektetés kockázatát csökkentő intézkedéseket vezethet be. Ezek az ösztönzők lehetnek fiskálisak, finanszírozásiak és egyéb kategóriába illeszthetők.

A leggyakoribb fiskális intézkedés az adóteher csökkentése, adókedvezmény, adómentesség, adó-visszatérítés, nyújtása, vámmentesség biztosítása, gyorsított értékcsökkenési kulcsok engedélyezése, ismételt befektetési kedvezmények, veszteségelhatárolás.

A legismertebb finanszírozási eszközök közé a visszafizetési kötelezettség nélkül adott támogatások, a kedvezményes hitelek, állami- vagy állami támogatást élvező

garanciavállalások, egyéb szektor vagy kereskedelempolitikai célzatú támogatások, kedvezményes hitelek sorolhatóak.

Az egyéb eszközök igen változatosak lehetnek, pl. kedvezményes ingatlan juttatás, adó- és vámmentes övezetek kialakítása, befektetés-támogató intézményhálózat működtetése, speciális pl. KKV programok.

Magyarország a működő-tőkeberuházás ösztönzők korábbiakban bemutatott eszközeinek komplex rendszerét alkalmazza a kilencvenes évek elejétől kezdve. Az 1990-es évek első felében a magyar kormány széleskörű költségvetési támogatásokat, adókedvezményeket, adómentességet nyújtott a külföldi befektetőknek, (EU csatlakozásunk óta az adókedvezmények korábban alkalmazott formája megszűnt, a korábban adott kedvezmények fokozatosan lejárnak). Ezek az intézkedések elősegítették, hogy – a befektetői szemmel kezdetben még magasnak nyilvánított ország- kockázatunkat ellensúlyozva – 40 év szünet után ismét nagy számban tűntek fel külföldi befektetők a magyar piacon. A kilencvenes évek második felére a gazdasági átalakulás nyomán, a jelentős mértékű külföldi működőtőke beáramlás hatott a korábban bevezetett befektetés-ösztönzési rendszerre is, elősegítve annak átláthatóbbá válását, a nemzetközi normákhoz történő közeledését.

Magyarországon az 1988-ban elfogadott, a külföldi működőtőke-bevonás feltételeit rögzítő és szavatoló törvények megjelenése óta a tőkebeáramlás ösztönzése, élénkítése, a jogbiztonság és a tulajdon védelmének biztosítása a mindenkori magyar kormányzati gazdaságpolitika fontos része. Az ország megőrizte a potenciális befektetők számára kiemelt jelentőségű politikai és gazdasági stabilitást. A jogi és az intézményi rendszer átalakult, a vállalatalapítást liberalizálták, s a tőke és a profit szabad transzferálhatósága is engedélyezetté vált. A külföldi tőkebefektetések nagy részét védik a kétoldalú beruházás-védelmi egyezmények és a kettős adóztatást elkerülő megállapodások. A gazdasági átláthatóságot segítették a nyugati mintájú számviteli, csőd- és versenytörvények; a bank- és pénzügyi rendszer gyorsan fejlődött, a bankrendszerben a külföldi tőke meghatározóvá vált.¹

A központi költségvetésben meghatározott célelőirányzatok keretében nyújtott pénzügyi ösztönzők a Magyarországon bejegyzett, tehát elsősorban hazai vállalkozásoknak biztosítottak forrásokat, melyeket pályázatok útján lehetett lehívni. Ezek az előirányzatok nemcsak új beruházások létrehozását, hanem meghatározott gazdasági célok - például K+F, KKV-k erősítése - elérését is támogatták. A külföldi befektetések letelepítését jól szolgálták kezdetben a vámszabad területek, azonban mára ezek jelentősége már lényegesebb csekélyebb, valamint a teljes infrastruktúrát kínáló ipari parkok és a kezdő és kisebb vállalkozásokat támogató inkubátorházak.² Régiókban is találhatóak jelentős ipari parkok és inkubátorházak. Ezek eddigi működési tapasztalatai nagy többségükben pozitívak.

Befektetés-ösztönzés az Európai Unió csatlakozást követően

Az Európai Unió csatlakozással Magyarország több, korábban sikeresen alkalmazott befektetés-ösztönző eszköz alkalmazásáról volt kénytelen lemondani, mivel támogatási rendszerét az EU eszközrendszeréhez és gazdaságpolitikájához kellett igazítani. Az uniós szabályozás szerint minden olyan kivételezés és egyoldalú előny biztosítása, amely alkalmas a verseny kiküszöbölésére vagy torzítására, ellentétes a közösségi elvekkel. Ezért csak meghatározott célok, korlátozott mértékben és csak olyan eszközökkel támogathatók, amelyek az Európai Unió legfontosabb alapelveinek érvényesülését erősítik, nem pedig aláássák.

A gazdasági verseny nyitottságának fenntartása érdekében az alapelvek szintjén általában tiltott mindenféle állami támogatás, tilalmazott az állami vállalatok előnyben részesítése, a dömping.

¹ Horváth Rita: A külföldi működőtőke Magyarországon (Befektetés-ösztönzés); 45-60. oldal

² Antalóczy Katalin: Működőtőke-befektetések és befektetés-ösztönzés Magyarországon; 37-38. oldal

Az uniós versenyjoggal ellentétes magatartásokat (tilos megállapodások a versenyszféra résztvevői között, erőfölénnyel való visszaélés stb.) közvetlenül az elkövetővel szemben szankcionálja a Bizottság.

Az előzők szerint az EU szabályozás szerint az állami támogatások közé sorolandó a vissza nem térítendő pénzbeli kifizetés, a kamattámogatás, fizetésért való felelősség átvállalása. Ebbe a körbe tartozik a kiadásoktól való részleges vagy teljes mentesítés, valamint áruszállítás vagy szolgáltatás nyújtása előnyös feltételekkel is, továbbá veszteség átvállalása államinak számító szerv által olyan feltételekkel, amelyek piaci viszonyok között nem lennének érvényesíthetők.

Régiós ösztönzők

A vállalkozásokat jelenleg az országosan egységes regionális programok keretében képes a régió részben önállóan közvetlen módon – szerény mértékben – beruházásra ösztönözni. Közvetetten a régió terület- és gazdaságfejlesztő programjainak végrehajtása révén lehet pozitív befolyással a befektetések növekedésére.

A Strukturális Alapok felhasználásához kapcsolódóan Magyarország Nemzeti Fejlesztési Tervet készített a 2004-2006 tervezési időszakra. A Nemzeti Fejlesztési Terv céljainak megvalósítását öt operatív program szolgálja. A Regionális Operatív Program (ROP) a négy ágazati operatív program céljait egészíti ki. A kidolgozásáért és végrehajtásáért a Miniszterelnöki Hivatal Nemzeti Területfejlesztési Hivatalában kialakított Regionális Fejlesztési Operatív Program és Interreg Közösségi Kezdeményezés Irányító Hatósága felel.

Régiókban az általános célkitűzésekhez igazodva a program a régió versenyképességének megtartását és erősítését szolgálja a gazdaság innováció-befogadó képességének javítása révén. A naprakész tudással rendelkező és alkalmazkodó-képes humán tőke biztosítása ugyancsak kiemelt fontosságot kapott. A helyi kezdeményezésekre építő vonzó gazdasági és társadalmi környezet kialakítása is fontos feladat.

2.1.2. IPARI PARKOK, KLASZTEREK

Az ország fenntartható gazdasági növekedésének egyik feltétele, hogy évente nettó 1,8-2,0 Mrd USD volumenű működőtőke jöjjön az országba. A kilencvenes évek első felében ezt a célt a privatizáció révén, második felében jórészt az ipari parkok tőkevonzó képességének köszönhetően sikerült elérni. Az ipari parkok feltételeit törvény szabályozza, és más országok gyakorlatával ellentétben e szabályozás módosítására közvetlenül az önkormányzatok nem jogosultak

Zöldmezős beruházások eredményeként a közlekedési folyosók mentén, valamint a régió nagyobb városainak közigazgatási területén jöttek létre ipari parkok, zónák. A központi kormányzat által tervezett M6 és M8 jelű új autópályák kiépítése újabb lendületet adhat a térségi fejlődésnek.

Az Európai Unió a következők szerint csoportosítja az ipari parkokhoz kapcsolódó képződményeket:

- tudományos park („science park”),
- kutató park („research park”),
- technológiai park („technology park”),
- innovációs központ („innovation center”),
- üzleti park („business park”) és
- üzleti inkubátor központ („business incubation center”).

Hazánkban ezek sajnos nem kaptak a kormányzattól zöld utat, miközben számos szervezet ilyen elnevezés (és tevékenységi struktúra) szerint működik. (Más oldalról: a hazai kiemelt kategória típusok (integrátor, kistérségi) nem találhatóak meg az EU-s országok gyakorlatában, így ezek az elnevezések nem segítik a parkok tökevonzó képességének javítását.)

Az EU 15 régi tagállamában a második generációs ipari parkok, melyekben megjelennek az inkubációs intézmények: inkubátorházak, innovációs és transzferközpontok nagyobb számban jellemzőek, mint az első generációsak, melyek lényegében ipari hasznosítású területek, főleg nagyvállalatok telephelyeivel és minimális közös szolgáltatásokkal.

Magyarországon jelenleg 179 projekt rendelkezik „Ipari Park” címmel, ezek többsége folyamatosan fejlődik. 2005 év végén rögzített adatokat az alábbi táblázat foglalja össze, régiós bontásban:

Régió	Ipari parkok száma [db]	Vállalkozások száma [db]	Vállalkozások létszáma [fő]	Összterület [ha]	Betelepítettség összterületre [%]	Vállalkozások beruházása [M Ft]	Vállalkozások árbevétele [M Ft]	Exportarány [%]
NYUGAT-DUNÁNTÚLI	22	343	37918	1501	51,52%	443 155	1 045 138	61,8%
KÖZÉP-DUNÁNTÚLI	29	539	52396	2406	49,62%	612 499	2 473 262	78,8%
DÉL-DUNÁNTÚLI	17	215	9291	782	50,77%	49 488	128 050	46,3%
KÖZÉP-MAGYARORSZÁG	30	571	17164	1142	38,49%	96 312	407 901	18,1%
ÉSZAK-MAGYARORSZÁG	25	533	23705	1335	57,52%	252 121	593 911	60,9%
ÉSZAK-ALFÖLD	26	321	15281	1363	47,93%	133 290	486 127	67,6%
DÉL-ALFÖLD	30	467	15594	1319	41,84%	62 662	298 587	20,5%
ÖSSZESEN	179	2989	171349	9847	48,51%	1 649 527	5 432 975	64,1%

Az **Országos Területfejlesztés Konceptió** (OTK) a térségi versenyképességről szóló fejezetében csak említés szintjén szól az ipari parkok szerepéről, a megfelelő telephelyi kínálat biztosításáról. A dokumentum ezen kívül az Észak-alföldi régió céljainál emeli ki az ipari parkok fejlesztését.

Az **Országos Fejlesztéspolitikai Konceptió** (OFK) a „Természeti erőforrások és környezeti értékek védelme és fenntartható hasznosítása” alfejezetében, illetve a környezetvédelmi fejezetben is kitér az ipari parkok és létesítmények „ipari ökoszisztéma” alapon történő szervezésének fontosságára.

A létező gazdasági infrastruktúra, az ipari parkokra épülő üzleti szolgáltatások és logisztikai centrumok már ma is számottevő gazdasági teljesítményre képesek, de a szolgáltatások minőségének javítása tovább növeli a gazdaság versenyképességét. Meg kell oldani az ipari parkok és vállalkozások telephelyeinek biztonságossá tételét; a biztonságos környezet a befektetési és vállalkozói kedv növelésének elengedhetetlen feltétele.

A klaszterek szerepét és jelentőségét a gazdaságfejlesztés területén hangsúlyozza a koncepció.

A területi alapon szerveződő gazdasági hálózatos (pl. klaszter) együttműködések kialakítása (közös beszerzések; innovatív termelési megoldások; hatékonyságjavító együttműködések; termékek piacra jutásának segítése érdekében) különösen fontos a következő szereplők között.

Klasztereket kell kialakítani a

- vállalkozások, ezen belül a multinacionális vállalatok és a kis- és középvállalkozások,
- az egyetemek, innovációs és kutatóintézetek, valamint
- az együttműködések kialakítását segítő, közvetítő szolgáltatók, ügynökségek között

Az együttműködések célja, hogy javítsa a vállalatok termelési, működési hatékonyságát, és hozzájáruljon a magasabb hozzáadott értékű (jövedelmezőbb) termékek

előállításához. A kiterjedt, erős vállalkozói hálózatok kialakítása, klaszterek létrehozása fontos feltétele a fejlesztési pólusok tartós fejlődésének.

Az **Új Magyarország Fejlesztési Terv** az adott témakörben az üzleti környezet javításán belül a logisztikai és ipari parkok szolgáltatásainak fejlesztését, továbbá az inkubációs központok erősítését helyezi előtérbe. Ezeken az intézményeken keresztül érhető el ugyanis az inkubációs, innovációs és üzleti tanácsadási szolgáltatások kínálatának mennyiségi és minőségi bővülése, a KKV-k információhoz jutásának könnyítése. Ennek érdekében fejleszteni kell térségi üzleti infrastruktúrát és a telephelyeket az IKT- és fizikai infrastruktúra fejlesztésének támogatásával elsősorban az ipari parkok, vállalkozói parkok és barnamezős beruházások esetében.

A program kiemelt célként kezeli az ország elérhetőségének tágabb területi rendszerbe való beillesztését. Ennek eszközei: a kiegyensúlyozott és innovatív gazdaságfejlesztés, a tudományos és technológiai hálózatok, a transznacionális klaszterek és a gazdasági infrastruktúra fejlesztése mellett az infrastrukturális kapcsolódások erősítése. Szintén hangsúlyos elem a KKV-k közötti kooperáció támogatása, mely regionális ágazati klaszterek, valamint beszállítói hálózatok kiépítésével válik lehetővé.

A **Közép-dunántúli régió Területfejlesztési Programja** kiemeli, hogy 24 ipari park működik a régióban, mely az ország ipari parkjainak mintegy 30 százalékát teszi ki. Ezek a szervezetek hatékony segítők lehetnek az ipar megújulásának, a foglalkoztatási szerkezet átalakításának, összefüggő modern ipari-üzleti terek kialakításának, az innováció-orientált fejlesztésnek. Az eddigi tapasztalatok alapján a parkok alapvetően infrastruktúrával ellátott területet biztosítottak a betelepülőknek, ahol a cégek a saját termelésüket egymástól elszigetelten oldották meg, a klaszterizációs folyamatok – melyek a további fejlődés lehetőségét jelentik – egyelőre még csak a kibontakozási fázisban vannak. Az ipari parkok, logisztikai központok közötti együttműködés ösztönzése, közös információs rendszer és adatbázis kialakítása ezért kiemelt feladatként szerepel. A kialakuló klaszterek nemzetközi versenyképességének ugyanakkor alapvető feltétele, hogy a klaszterizációs folyamatok összekapcsolódjanak a szomszédos térségek – elsősorban a Nyugat-Dunántúli régió – hasonló kezdeményezéseivel.

A már kialakult klaszterek működésének támogatása és az együttműködés erősítése a potenciálisan kialakítható termék-klasztterekben külön támogatandó tevékenységként kerül említésre. Ennek keretében szerepel az üzleti és nem üzleti szervezetekből álló, a termelési lánc mentén szerveződő csoportosulások, klaszterek létrehozásának elősegítése, a nagyvállalatokhoz kapcsolódó, integrált termelési rendszerek kialakítása, a klaszterek menedzsmentjének működtetése, a klaszter szolgáltatásainak kifejlesztése és beindítása, továbbá marketing tevékenységek és rendezvények szervezése.

A gazdasági integrációk és klaszterek elsősorban az alábbi ágazatokban támogatandók: autógyártás, elektronikai ipar, vegyipar, környezetvédelmi iparágak, műanyagfeldolgozó-ipar, élelmiszer-ipar, fa- és bútortermelés, csúcstechnológiai ipar.

Az ipari parkok fejlesztései az alábbiakban valósulhatnak meg:

- az ipari parkokban a hozzáadott érték növelése,
- az ipari parkok gazdaságsszervező erejének erősítése,
- az ipari parkokba települt vállalkozások és a K+F tevékenységet folytatók együttműködésének ösztönzése,
- ipari parkok, logisztikai központok, innovációs központok közötti együttműködés erősítése, regionális hálózatok megteremtése.

A közép-dunántúli régió az országban úttörő szerepet vállalt az ipari parkok létrehozásában, aminek eredményeként nemcsak az ipari parkok száma növekedett (2004-ben: 28), hanem közülük több is a speciális szolgáltatásokat nyújtó érettségi fázisába ért. Ezek

között külön is kiemelhetők a tatabányai, székesfehérvári, komáromi és a dunaújvárosi ipari parkok. **2004-ben a 430 hektáron elterülő tatabányai ipari park nyerte el a leginkább „befektetőbarát” címet.**

2. 1. 3. KKV-POLITIKA, K+F

Az Európai Unióban széles körben elismert a kisvállalkozások társadalmi és gazdasági jelentősége. A közösségi kis- és középvállalkozás-fejlesztési politika az 1980-as évek közepén – alapvetően a belső piac kiteljesedése mellett, annak kisvállalkozásokra gyakorolt hátrányos hatásainak csökkentésére – indult fejlődésnek. E vállalkozói kör 1980-as években tapasztalt gyors terjeszkedése a tagországokban az 1990-es évekre lelassult ugyan, de folytatódik, döntő szerepet játszik az új munkahelyek teremtésében és a gazdasági növekedésben.

Az EU-ban működő vállalatok 99,8 %-a a kis- és középvállalatok (KKV) körébe tartozik. E vállalatok foglalkoztatják a munkaerő 2/3-át, és állítják elő a bruttó hazai termék (GDP) valamivel több, mint felét. A KKV-k esetében az exportra termelés jóval kisebb szerepet játszik, mint a nagyvállalatok esetében, s ez a vállalatmérettel arányosan csökken. Az alkalmazottakra jutó hozzáadott érték is jóval kisebb a KKV-nál, mint a nagyvállalatoknál, ugyanakkor az ehhez járuló arányos munkaerőköltség a mikrovállalkozások esetében még kisebb is, mint a nagyvállalatoknál.

2005. december 31-én a regisztrált gazdasági szervezetek száma Magyarországon 1 millió 299 ezer volt, 12 ezerrel több, mint egy évvel korábban. A bejegyzett vállalkozások száma 10 ezerrel, a nonprofit szervezeteké pedig 2 ezerrel emelkedett. A költségvetési és társadalombiztosítási szervezetek száma viszont kis mértékben csökkent. A regisztrált vállalkozások számát ellentétes folyamatok alakították. A nyilvántartott társas vállalkozások száma az elmúlt 12 hónapban 16 és fél ezerrel emelkedett, miközben az egyénié 6 és fél ezerrel csökkent.

Az **Országos Területfejlesztés Konceptió (OTK)** kiemelten kezeli a KKV-k és a K+F kérdését. A KKV szektor versenyképességének régióspecifikus képzésekkel, célirányos támogatásokkal történő javítása a regionális gazdaságok stabilitásának kulcskérdése. A KKV szektor regionális alapú fejlesztésében prioritást kap a piacképes termékstruktúra kialakulásának, a vállalkozások exportképességének és kooperációs készségének javítása.

Kis- és középvállalkozás (KKV) politika

A KKV-politika fő célkitűzései közé tartozik a vállalkozások versenyképességének javítása a technológiai fejlesztéseken, a vállalkozói kultúra fejlesztésén, a piaci pozíció javításán, a vertikális és horizontális hálózati együttműködések ösztönzésén, ill. az informatikai kultúra fejlesztésén keresztül, mellyel nagymértékben hozzájárul a területi versenyképesség növeléséhez.

A mikro-, kis- és középvállalkozások társadalmi-gazdasági folyamatokra gyakorolt hatásai elsősorban helyi, kistérségi szinten jelentkezők. Ezért a KKV-k alapvetően fontos szerepet játszanak a helyi, térségi gazdaság és társadalom működésében, versenyképességük biztosítása kiemelt területfejlesztési politikai cél. A KKV-k fejlesztése csak a regionális adottságokhoz igazodva, a vállalkozásokhoz közeli (helyi) ügyintézővel lehet hatékony. Éppen ezért a KKV-politika támogatás jellegű eszközeit és a KKV-k működését segítő intézményeket regionális szinten célszerű működtetni.

- A KKV-k tőkeellátottságának javítása az egyik legfontosabb célja a hazai KKV-szektor fejlesztésének, melyben kiemelt szerepet játszanak a regionális vállalkozásfejlesztési intézmények. A KKV-k hitellelhetőségeinek bővítése érdekében szükséges a különböző pénzügyi közvetítők ösztönzése, a kölcsönös érdekeltiség feltételeinek megteremtése.

Ösztönözni kell a köz- és magánszféra együttműködésén alapuló projektek megvalósítását.

- Biztosítani kell a KKV-k információszolgáltatását a vállalkozásfejlesztési intézmények szolgáltatásainak fejlesztése, azok elérhetőségének javítása révén.
- A társadalmi-gazdasági szempontból hátrányos helyzetű térségek esetében erőteljesebb ösztönzésre van szükség a versenyképesség növelése, a vállalkozói kultúra fejlesztése érdekében. E térségekben kevesebb lehetőség van beszállítói hálózatok kialakítására, és az információs gazdaság, információs társadalom tekintetében is hátrányosabb a KKV-k pozíciója.
- A fejlesztési pólusok és regionális alcentrumok (ilyen Tatabánya is) gazdasági húzóerejének a KKV-k tevékenységén keresztül is meg kell nyilvánulnia, a gazdasági térszervező erő értelmében. Ehhez e térségek esetében a beszállítói hálózatok, KKV-k közti együttműködések, klaszterek kialakítása, a KKV-kultúra, továbbá az innováció iránti adaptációs képesség erősítése a cél. Ennek eredményeként jöhet létre a magas hozzáadott értéket termelő KKV-szektor.
- A határ menti térségek számára a földrajzi elhelyezkedés a csatlakozást követően új lehetőséget kínál a KKV-k fejlesztése, pozícióerősítése szempontjából a hazai KKV-k szomszédos országokban való hosszú távú, tartós jelenléte révén. Ehhez a határon átnyúló együttműködések ösztönzése, közös fejlesztéspolitikai akciók lebonyolítása, kedvező vállalkozói feltételek biztosítása szükséges.

A KKV-k támogatása és üzleti környezetük javítása az alábbi módon valósulhat meg: beszállítónak válás elősegítése; technológia-transzfer; innovációk elterjedésének elősegítése; info-kommunikációs technológiák széles körű alkalmazása; hálózatok, klaszterek létrejöttének ösztönzése; tudásintenzív és inkubációs szolgáltatások színvonalának javítása.

A K+F témakörben az OKT a high-tech iparágak és a kiemelkedően magas hozzáadott értéket előállító tevékenységek ösztönzését javasolja, mégpedig úgy, hogy közben törekedni kell – Budapestet nem visszafogva – az egyközpontúság oldására, a K+F területi diverzifikációjára (kiemelten a Nyugat- és Közép-Dunántúli, illetve az Észak-Magyarországi régiók K+F terén történő megerősítésére).

Az **Országos Fejlesztéspolitikai Koncepció (OFK)** hangsúlyozza, hogy a stabil gazdasági növekedésben betöltött fontos szerepük, nagy növekedési potenciáljuk, továbbá a foglalkoztatásban, így a hazai jövedelemtermelésben betöltött kiemelkedő szerepük miatt különös figyelmet kell fordítani a kis- és középvállalkozások fejlődésére. Hazánkban ugyanis a KKV-k foglalkoztatják a dolgozók kétharmadát (az EU-ban is hasonló arányok figyelhetők meg), ezért versenyképességük növekedése a magyar gazdaság egészének szempontjából kulcsfontosságú.

Az OFK megemlíti, hogy Magyarországon jelentős termelékenységi szakadék húzódik a kis- és középvállalkozások (KKV-k), valamint a nagyvállalatok között. A hazai nagyvállalatok mintegy másfélszer olyan termelékenyek, mint a KKV-szektor. Ez az arány európai viszonylatban kedvezőnek mondható. Nagy problémát jelent viszont a középvállalati kör alacsony hatékonysága.

A régió gazdaságának erős kettéosztottságát jelzi, hogy az erősen exportorientált, döntően külföldi tulajdonú nagyvállalati szektor valamint a belső piacra termelő, zömében hazai tulajdonú kis- és középvállalati szektor közötti termelési, innovációs információs és informális kapcsolatok helyzete nem felel meg a korszerű, hálózatszerű gazdaság követelményeinek. Gyakran – igaz nem minden esetben befektetői szándékból – a betelepült külföldi nagyvállalatok alig létesítenek gazdasági kapcsolatot a helyi vállalkozásokkal.

További problémát jelent, hogy a hazai induló vállalkozások, a KKV-k tőkéhez jutásának lehetősége a nagyvállalatokhoz képest aránytalanul nehezebb, a finanszírozási lehetőségeik hiányoznak, vagy csak fajlagosan magasabb költségekkel állnak rendelkezésre.

Ezért fontos cél, hogy megteremtődjön a kis- és középvállalkozások növekedéséhez, erősödéséhez, együttműködéséhez és stabilitásához szükséges gazdasági környezet.

A KKV-k versenypozícióinak, rugalmasságának és stabilitásának a javítására ösztönözni kell a piaci versenyt nem torzító termelési, értékesítési, beszerzési társulások és hálózatok, termék- vagy piacfejlesztés céljából létrejövő együttműködések kialakulását, valamint a beszállítói tevékenység létrehozásához, bővítéséhez szükséges fejlesztéseket. Ezt segítheti elő a beszállító vállalkozások beruházásainak és a korszerű vállalatirányítási rendszerek bevezetésének támogatása, a nagyvállalatok és a beszállító vállalkozások közötti partner-közvetítői tevékenység és a beszállítói klaszterek létrehozása, illetve a rendelkezésre álló piackonform pénzügyi ösztönzők körének bővítése.

A piaci versenyben való helytálláshoz az elektronikus piaci információkat elérhetővé kell tenni a KKV-k körében. A kisvállalatok számára az egyetlen versenyképes stratégia, a KKV-hálózatosodás elősegítése érdekében nemzetközi piactereket kell teremteni, vagy lehetővé kell tenni az azokhoz való csatlakozást. A fejlett elektronikus szolgáltatásokkal a vállalatok külső és belső folyamatainak integrációját kell elősegíteni. Rendkívül fontos a vállalati és kutatói K+F IKT-alapú hálózatának megteremtése, a tudás áramlásának biztosítása, IKT-bázisú tudásközpontok és kutatói együttműködések létrehozása és az innovációs alkalmazókkal való IKT-integráció. A KKV-k e-méretgazdaságossági hátrányait is csökkenteni kell hálózatos együttműködésük, hozzáférési lehetőségeik és a számukra rendelkezésre álló szolgáltatások és közcélú információk javításával.

A hazánkban működő vállalkozások egytizede található a régióban, melyek java része a KKV szektort képviseli. Jelentős aktivitási különbségek mutatkoznak az egyes gazdasági teretek, megyék, kistérségek szintjén. A megyeszékhelyek kistérségeiben kiemelkedően magas a működő vállalkozások száma (a vállalkozói aktivitást kifejező mutató a régióban 70% körüli), míg a legkisebb a vállalkozási aktivitás a stagnáló térségtípusba sorolt enyingi és sárbogárdi kistérségekben.

A társas vállalkozások száma, 2004

Régió	Társas vállalkozások száma	Ebből:					Társas vállalkozások 1000 lakosra jutó száma
		Rt	Kft	Bt	10-nél kevesebb	250-nél több	
					foglalkoztatottal		
Közép-Magyarország	211 621	2 220	99 213	90 466	198 444	361	74,5
Közép-Dunántúl	35 446	277	15 019	15 788	32 328	125	31,9
Nyugat-Dunántúl	32 712	232	14 161	13 826	29 727	129	32,7
Dél-Dunántúl	29 988	235	12 005	13 776	27 549	57	30,7
Észak-Magyarország	29 651	226	11 709	13 951	27 022	87	23,3
Észak-Alföld	40 061	284	15 858	20 380	36 486	95	26,0
Dél-Alföld	36 272	314	15 321	17 024	32 678	86	26,8
Ország összesen ^{a)}	415 879	3 788	183 286	185 211	384 361	941	41,2

a) A külföldön működőkkel együtt.

Forrás: KSH

A társas vállalkozásokon belül a legnépszerűbb a Kft. és a kevés tőkével létrehozható betéti társaság. A vállalkozások számának alakulásában domináns az egyéni vállalkozások aránya, azonban ez nem párosul gazdasági súlyukkal, ugyanakkor éppen számosságukból láthatóan igen jelentős rétegnek biztosítanak munkahelyet az önfoglalkoztatás keretében.

Statisztikailag nehezen kimutatható, de a gyakorlatban ezeknek az egy-két személyes vállalkozásoknak csak kis része képes túllépni az önfoglalkoztató jellegén. Éppen azokon a területeken kiemelkedő az egyéni vállalkozások részaránya a többi vállalkozáshoz viszonyítva, ahol az általános vállalkozási aktivitás kisebb.

A vállalkozások versenyképességének számbavétele során el kell különíteni a fejlett technológiával, jelentős hozzáadott értéket és magas minőséget képviselő, viszonylag szűk beszállítói körben mozgó, illetve exportra termelő közepes méretű vállalatokat a hagyományos, gyakran tömegárut előállító, kevésbé modern vagy egyenesen korszerűtlen berendezésekkel illetve technológiával ellátott, korlátozott erőforrásokkal rendelkező kis- és mikro-vállalkozásoktól. Nagy kérdés, hogy ezen utóbbi kör fejlesztése, támogatása miképpen valósuljon meg. Ahogyan az általános résznél utaltunk rá egyes uniós vélemények szerint a visszafizetési kötelezettség nélkül nyújtott támogatások alig kimutathatóan járulnak hozzá a meghatározó területek fejlesztéséhez, ezért azokat meg kell szüntetni. Ugyanakkor hazánkban a (kis)vállalkozói szövetségek a jelenleginél is nagyobb összegű és kiterjesztettebb forrású támogatásokat látnak szükségesnek annak érdekében, hogy elmondásuk szerint, legalább részben megközelíthessék tőkeellátottságban a csatlakozással együtt létrejött közös piacon működő versenytársaikat.

K+F politika

2004. júniusában az Európai Bizottság elfogadta a „Tudomány és technológia, Európa jövőjének a kulcsa- iránymutatások az Európai Unió kutatáspolitikájának támogatásához” című dokumentumot, mely meghatározza az Európai Unió új kutatáspolitikájának hat fő célkitűzését, melyek a következők:

1. európai kiválósági központok létrehozása a laboratóriumok együttműködésén keresztül;
2. az európai technológiai kezdeményezések elindítása;
3. az alapkutatás kreativitásának ösztönzése a kutatócsoportok európai szintű versenyén keresztül;
4. Európa vonzóvá tétele a legjobb kutatók számára;
5. európai léptékű kutatás-fejlesztési infrastruktúrák fejlesztése;
6. a nemzeti kutatási programok koordinálásának erősítése.

A 2007-ben induló 7. Kutatási-, technológiafejlesztési és demonstrációs keretprogram négy specifikus programra tagolódva – Kooperáció, Ötletek, Emberi erőforrás, Kapacitások- magában foglalja e hat fő célkitűzést. A „Kapacitások” a kutatási infrastruktúra, a kutatási potenciál fejlesztését célozza meg.

A 7. keretprogram és háttere

A közösségi szintű kutatás- fejlesztési együttműködés fő formáját a tagállamok által megvalósított négyéves kutatási-, technológiafejlesztési és demonstrációs keretprogramok jelentik. A keretprogramok célja, hogy a tagállamok közti kutatási együttműködések erősítésével, az erőforrások koncentrálásával olyan kutatási célok megvalósítását segítsék, melyek erősítik az európai ipar tudományos és technológiai alapjait, javítják Európa nemzetközi versenyképességét és elősegítik a társadalmi- gazdasági fejlődést.

Az Európai Tanács 2000-ben, Lisszabonban tartott ülésén megfogalmazott célkitűzések hatására - amely szerint 2010-re a Közösségnek a világ legdinamikusabban fejlődő, legversenyképesebb tudásalapú gazdaságává kell válnia- az Unióban a korábbinál még erőteljesebben érvényesül a tagállami keretek között folyó kutatás- fejlesztési tevékenységek összehangolására, a kutatások szétaprózottságának csökkentésére irányuló szándék.

A kutatás-fejlesztés az, mely az oktatással és az innovációval együtt a „Tudás háromszögét” alkotják. Ezért a lisszaboni célkitűzések felülvizsgálatakor a kutatás központi szerepet kapott. A 2005. február 2.-án nyilvánosságra hozott bizottsági jelentés által kitűzött célok között szerepel többek között a kutatás-fejlesztésbe történő befektetések növelése és javítása, erős európai ipari bázis kialakítása és az innováció előmozdítása.

Eltérően az eddigiektől a **7. Keretprogram nem négy, hanem 7 éves lesz**, mint az Európai Unió költségvetési időszaka.

A 7. Keretprogram a 6. Keretprogram folytatását jelenti. Vagyis a Bizottság arra törekedett, hogy a 6. Keretprogramhoz képest kevés új eszközt vezessen be, hisz az új eszközök megismeréséhez idő kell. A 6. Keretprogramhoz képest újdonság:

1. a 6. Keretprogram fenntartható fejlődés, globális változások és ökoszisztémák tematikus prioritás 3 alprioritása- közlekedés, energia, környezet- önálló tematikus prioritásként jelenik meg;
2. biztonságkutatás;
3. Ötletek specifikus programon keresztül az alapkutatás támogatása;

7. Keretprogram és a költségvetés

A Bizottság javaslata a 7. Keretprogrammal kapcsolatban 2005. április 6-án látott napvilágot. A javaslat értelmében a 7. Keretprogram költségvetése jelentős mértékben nőtt volna, hiszen a 7 évre a költségvetés 72,726 MRD eurót tett volna ki, míg az EURATOM nukleáris kutatásaira 2007-2011 között 3,096 MRD eurót fordítanak. A teljes költségvetés tehát 75,822 MRD euró lett volna a tervezettek szerint. (figyelembe véve az inflációt, a GDP növekedést és a bővítési folyamatot).

A Pénzügyi Perspektíváról folyó viták során kiderült, hogy a Keretprogram tervezett költségvetése csökkentésre került, a 2006. évhez képest 75 százalékkal nő a Keretprogram költségvetése. A pontos számok azonban még nem ismertek.

Magyarországon az 1990-es évek első felében a K+F ráfordítás nemzetgazdasági szinten sajnos nagymértékben visszaesett, majd 1999-től lassú növekedésnek indulva a GDP 0,9-1%-a körül ingadozik. A K+F ráfordítások GDP-hez viszonyított aránya az EU-15 átlagától jelentősen elmarad, mintegy fele annak, ugyanakkor a visegrádi és a kohéziós országok átlagától nem marad el.

Ezen kívül a hazai innováció finanszírozásának a szerkezete sem egészséges. Míg az állami K+F ráfordítások arányában alig van elmaradás az EU-15 átlagához képest, az üzleti szféra hozzájárulása az innovációs kiadásokhoz nagyon alacsony (EU-15: 56,3 %, Magyarország: 30,6 %). Csupán a külföldi tulajdonú vállalatok K+F kiadásai illeszkednek a nemzetközi tendenciákba, azok is inkább csak a gyógyszeriparban és az autógyártásban. Kevés cég vállalkozik fejlesztésre, beruházásra, és különösen szűk a technológiai transzfert megvalósító hazai cégek köre. A hazai kis- és középvállalatok 75 %-a az innováció szempontjából inaktív, 22–23 %-a innovatív és mindössze 2–3 %-a innovációs úttörő. Ugyanakkor a külföldi működőtőke révén létrejött az iparban egy technológiaigényes verseny- és exportképes szektor.

A gazdasági versenyképesség növekedéséhez kapcsolódó célok elérése többek között „az innováció, a kutatás-fejlesztés ösztönzése és infrastrukturális hátterének megerősítése” prioritás megvalósítása révén teljesülhet. Ennek egyik eszköze, hogy néhány tudományos és technológiai területen a magyar teljesítmény nemzetközileg is elismert legyen. Ezeken a szakterületeken meg kell erősíteni és versenyképessé kell tenni a hazai kutató-fejlesztő bázisokat és az innovációs kapacitásokat. Olyan területeket vagy iparágakat kell kiemelten támogatni, amelyek jelentős hatással vannak a XXI. században az ország műszaki és gazdasági fejlődésére.

A K+F és az innováció koncentrálnálási igényeinek kielégítéséhez szükséges kritikus tömegek létrehozását úgy lehet és kell elősegíteni, hogy ösztönözni kell a kutatóközpontok hálózatosodását. A technológiák innovációvá válása érdekében a kutatói hálózatok mellett a kutatási, oktatási, kulturális és termelői szektorok közötti hálózati együttműködések a különösen fontosak. Az innovációk terjedéséhez szükség van az iparági klaszterek, innovációs együttműködések ösztönzésére. Nagy jelentősége van az Európai Kutatási Térséghez való tartozásnak, ezért figyelembe kell venni az EU kutatási programjai és alprogramjai kínálta lehetőségeket is. Az európai színvonal eléréséhez csatlakozni kell az európai nagy kutatási infrastruktúrákhoz. Az interdiszciplináris, komplex területek fejlesztése nagy jövő elé néz, így pl. az info-nano-anyagtudományok, az info-kognitív tudományok, az info-bio területén. Az IKT és a K+F határterületei különös figyelmet érdemelnek, beleértve az IKT-szakemberek képzését, a kutatás-fejlesztést kiszolgáló korszerű info-kommunikációs infrastruktúrák fejlesztését (pl. NIIF).

A technológiatranszfer és általában a vállalati K+F-ráfordítások növekedéséhez szükség van a magánszektor aktív részvételére, a „magvető tőke” intézményének kialakítására, a kockázati tőke innovatív (kis-)vállalkozásokba terelésére. A vállalatokat érdekeltté kell tenni, hogy az egyetemek, illetve kutatóhelyek vonzáskörzetébe helyezték K+F-tevékenységüket, és erősíteni kell a vállalati, kutatóhelyi és egyetemi K+F szektorális jellegű együttműködését is. Ösztönözni kell a vállalatokat, hogy az egyetemek és kutatóhelyek tudásbázisára építsenek, és hosszú távú együttműködést alakítsanak ki velük. Ennek érdekében fejlett tudásbázist, magasan képzett és mobilis emberi (tudományos, üzleti) erőforrást, megfelelő innovációs környezetet, K+F és járulékos (üzleti) infrastruktúrát, fejlett információs hálózatokat kell létrehozni és működtetni. Cél, hogy a vállalati K+F-ráfordítások összege kétszerese legyen a szinten tartott állami K+F-ráfordításoknak. Emellett ösztönözni kell a regionális tudásközpontok létrehozását, melyek kiépülésével olyan koncentrált kapacitással és kiterjedt kapcsolatrendszerrel rendelkező bázisok jönnek létre, amelyek alapját képezik az innovációs folyamatoknak a meglévő kompetenciákra építve.

Fontos a KKV-k erőteljesebb bevonása az innovációs folyamatokba, valamint a kiemelt kutatóhelyek és a velük együttműködő vállalkozások egymást erősítő fejlődése a köz- és magánszféra emberi és anyagi erőforrásainak földrajzi koncentrálnálása révén. A technológia-intenzív KKV-k aktivitását technológiai inkubációval és a kutatási-innovációs infrastruktúra minőségének javításával kell segíteni.

Az **Új Magyarország Fejlesztési Terv** is hasonlóképpen vélekedik a KKV-k fejlesztéséről és a K+F ösztönzéséről. Itt azonban már megjelennek a konkrétabb elképzelések is:

A KKV-k jövedelemtermelő képességének javítása fenntartható módon piacokonform pénzügyi eszközök révén történhet, de emellett továbbra is fontosak az ún. specializált, a KKV-knak nyújtott közvetlen támogatások is. Ez utóbbiakat elsősorban a technológiai modernizáció igénye határozza meg (pl. megújuló energiaforrások használatának elterjedését segítő eljárások támogatása, márkanevek nemzetközi bevezetésének támogatása, a minőség-irányítási és minőségbiztosítási rendszerek bevezetése, illetve az új technológiák piacra lépésének támogatása).

A versenyképességi fejlesztési tengely KKV-fejlesztési célú beavatkozásai:

- a KKV-k tőkeellátottságának, finanszírozási forrásokhoz való hozzáféréseinek javítása a piaci hiteleknel könnyebben elérhető forrást biztosító mikrohitelzés és a garancia-támogatás feltételeinek és volumenének fejlesztésével,
- a vállalkozói kultúra, a vezetői ismeretek és képességek fejlesztésének, az üzleti ismeretek elsajátításának elősegítése a teljes népességben, főként az egyéni

- vállalkozók és a KKV-k körében, a KKV-knak szóló üzleti (tanácsadási, partnerkereső, üzletviteli) szolgáltatások fejlesztése és széles körben hozzáférhetővé tétele,
- a KKV-k szervezetfejlesztési erőfeszítéseinek támogatása a minőség-, környezet- és vállalatirányítási, valamint a vezetői döntéstámogatási rendszerek bevezetésének ösztönzésével,
 - a KKV-k technológiai korszerűsítésének, termelőkapacitásuk növelésének támogatása, ezzel elősegítve megerősödésüket, kiegyensúlyozott növekedésüket és beszállítóvá válásukat is, a kapcsolódó humánerőforrás fejlesztéssel összhangban (képzések),
 - a gazdaság fenntartható fejlődése érdekében különösen a környezetvédelmi, energia- és anyagtakarékossági célokat kitűző beruházásokat támogatása,
 - a KKV-k közötti együttműködések elősegítése (különösen a regionális ágazati klaszterek, illetve a beszállítói hálózatok kialakítása) információs és tanácsadási szolgáltatások nyújtásával,
 - Az üzleti környezet javításán belül a logisztikai és ipari parkok szolgáltatásainak fejlesztése, továbbá az inkubációs központok erősítése kerül előtérbe. Ezeken az intézményeken keresztül érhető el ugyanis az inkubációs, innovációs és üzleti tanácsadási szolgáltatások kínálatának mennyiségi és minőségi bővülése, a KKV-k információhoz jutásának könnyítése.

A versenyképesség erősítésében meghatározó szerepe van a hozzáadott érték növekedésének. A hozzáadott érték az emberi tőke és a szervezeti kultúra fejlesztése, valamint a fejlett tudásbázisra építő kutatás-fejlesztési (K+F) és innovációs tevékenység révén növekedhet. A gazdasági versenyképesség céljának megvalósítását a K+F és innováció területén az alábbiakkal lehet elősegíteni:

- piacorientált K+F tevékenységek ösztönzése, a vállalkozások önálló kutatás-fejlesztési potenciáljának és innovációs kapacitásának fejlesztése,
- a kutatóintézetek, az egyetemek és vállalkozások közötti K+F, illetve innovációs együttműködések, a hídképző intézmények (pl. kapcsolódó tudás- és innovációs központok) hatékony működésének ösztönzése,
- a kutatóképzés, a vállalatok és a tudásbázis intézményei közötti kutatói mobilitásnak, vállalati K+F részlegek alapításának, a hatékony K+F-hez szükséges emberi erőforrás biztosításának támogatása,
- a meglévő, nemzetközi színvonalú kutatási területek erősítése, a kutatóhelyek fejlődésének ösztönzése (a kutatási infrastruktúra, a képzés és a finanszírozás területén egyaránt),
- a K+F, az innovációs és az IKT-infrastruktúra fejlesztése, különös tekintettel a nemzetközi hálózatokhoz való csatlakozásra a jelentős növekedési képességgel rendelkező területeken,
- az új innovatív vállalkozások (spin-off) megerősödésének, a szükséges speciális tőke- és pénzpiaci konstrukcióknak és szolgáltatásoknak a támogatása,
- a magas hazai hozzáadott értéket generáló, Magyarország számára perspektivikus területek további fejlődésének ösztönzése, a K+F és innováció-orientált, technológia-transzfert generáló működőtőke beáramlásának elősegítése.

A **Közép-dunántúli régió Területfejlesztési Programja** megemlíti, hogy a hazánkban működő vállalkozások egytizede található a régióban, melyek java része a KKV szektort képviseli. A vállalkozói aktivitást kifejező mutató a régióban 70 % körüli.

A vállalkozások versenyképessége szempontjából világosan megkülönböztethető a fejlett technológiát, hozzáadott értéket és magas minőséget képviselő, viszonylag szűk beszállítói, illetve exportra termelő közepes méretű vállalati kör a hagyományos, gyakran

tömegárut előállító, kevésbé modern vagy egyenesen korszerűtlen berendezésekkel, technológiával ellátott, korlátozott erőforrásokkal rendelkező kis- és mikro-vállalkozásoktól.

A vállalkozói szektor szerkezete súlyos torzulást mutat, a hazai tendenciákkal összhangban rendkívül magas a mikro- és kisvállalkozások, és igen csekély a feljuk integrátori funkciót ellátni képes közép vállalatok aránya. Emellett a KKV-szektor életképességének számos elengedhetetlen feltétele hiányzik. Ilyenek: a piacgazdasági körülményekhez és követelményekhez, a régió gazdasági szerkezetében részben bekövetkezett és várható további változásokhoz való rugalmas alkalmazkodás képessége, az általános technológiai és minőségi lemaradás – különösen az innováció gondolatának középpontba kerülése kapcsán –, az uniós csatlakozással kapcsolatban felmerülő ismeretek, képzettség és képesség hiánya.

A fennálló problémák és hiányosságok leküzdésére a program a kis- és közép vállalkozások fejlesztését javasolja az intézkedések között.

Általános célok:

- a régióban működő kis- és közép vállalkozások versenyképességének javítása és a nagyvállalatokhoz való termelési, innovációs kapcsolódásuk erősítése,
- a KKV-k nagyvállalatok igényeinek megfelelő, korszerű technológiájú, stratégiai termékek előállításának ösztönzése,
- a KKV-k felkészítése a nagyvállalatok logisztikai-minőségügyi elvárásainak való megfelelésre,
- a kis- és közép vállalkozói szektor működési feltételeinek javítása,
- a KKV-k K+F tevékenységének növelése,
- a KKV-k azon képességének javítása, hogy fejlesztéseikhez finanszírozási forráshoz juthassanak,
- a regionális szintű támogatásokhoz és hitelekhez jutás egyszerűsítése, a kockázati tőke könnyebb elérhetősége,
- a vállalkozások „alultőkésítettségének” megszüntetése; a szektor fejlesztéseinek és beruházásainak ösztönzése a szektorba irányuló tőkeáramlás révén,
- a célcsoport versenyképességének, gyártási-színvonal növekedésének, innovációs készségeiknek és képességeiknek a fejlesztése,
- a KKV-szektor munkahelyteremtő képességének növelése,
- a régió duális gazdasági szerkezetének oldása,
- arányosabb gazdasági és foglalkoztatási szerkezet kialakítása.

Az intézkedés keretében a következő tevékenységek támogatása indokolt:

- a KKV-k nagyvállalatok igényeinek megfelelő, korszerű technológiájú, stratégiai termékek előállításának, beszállítói termelő kapacitások kiépítésének támogatása beszállítónak válásuk elősegítése érdekében,
- a vállalkozások modernizációja és technikai, technológiai fejlesztése, minőségbiztosítási és környezetirányítási, információ-védelmi rendszerek bevezetésének támogatása,
- támogatott finanszírozási konstrukciók beindítása kapcsolódva a regionális kezdeményezésekhez is (kockázati tőke, lízing, faktoring, eszközfinanszírozás),
- Regionális Innovációs Alap létrehozásának előkészítése, működési szabályzatának kidolgozása, marketingje, az alap feltöltése,
- KKV-k ösztönzése K+F eredmények adaptálására és hasznosítására,
- új kutatói munkahelyek létrehozásához kötődő vállalati kutatási infrastruktúra fejlesztése (kizárólag kutatási célra használt műszer, gép és informatikai eszköz beszerzése és üzembe helyezése).

A K+F témakörben a program aláhúzza, hogy a régió lényegesen alacsonyabb szinten részese a kutatás-fejlesztési tevékenységnek, mint azt gazdasági-társadalmi súlya indokolná. Az országban a K+F mutatói tekintetében a legszerényebb eredményekkel bír, a legkevesebb kutató-fejlesztő hellyel rendelkezik, az 1000 lakosra jutó kutatóhelyek és személyek vonatkozásában az országos átlagnak csupán harmadát éri el. A kutató-fejlesztő helyek döntően a felsőoktatási intézményekhez kapcsolódnak, ide koncentrálódik a kutatóhelyek 50 %-a, a tényleges létszámnak csupán csekély hányada tudományos kutató, akik általában a felsőoktatásban tevékenykednek. Komoly probléma, hogy a helyi gazdaság és a K+F között gyakorlatilag nincs közvetlen kapcsolat, ezáltal az alkalmazott kutatáson alapuló innovációs láncok kialakulása elenyésző. További gondot jelent, hogy a régióba települt külföldi nagyvállalatok nagyon kis hányada folytat csak K+F tevékenységet. A gazdasági háló kialakításában komoly szerepet játszó hídképző szervezetek szorosabb együttműködése elengedhetetlen, közös szolgáltatói bázis kialakítása és hatékony működtetése megoldásra váró feladat. A versenyképesség fenntartása és stabilizálása érdekében elengedhetetlen az a stratégiaváltás, amely eredményeként a bért munkára és a tömegtermelésre alapuló termelést felválthatja egy tudásalapú, innováció-vezérelt gazdasági fejlődés. (táblázat és grafikon a függelékben, 45. oldal)

2. 1. 4. INNOVÁCIÓS POLITIKA

A globális verseny fokozódásával az Európai Unió alapvető feladata a versenyképességének megőrzése és növelése érdekében, hogy hatékony innovációs politikát alakítson ki. Ennek alapjait a 2005. októberében elfogadott „Több kutatás, több innováció – beruházás a növekedés és a foglalkoztatottság érdekében” című dokumentumban fektették le, melyben részletesen kitérnek a lisszaboni célok eléréséhez szükséges eszközök bemutatására. A 2006. szeptemberében publikált „Az innováció gyakorlatba ültetése – az EU széleskörű innovációs stratégiája” címet viselő kommunikációban tíz prioritást jelölnek meg uniós szinten. Ezek sikeres végrehajtásához elengedhetetlen strukturális reformok meghozatalára a Bizottság egyben fel is kérte a tagállamokat.

Az **Országos Fejlesztési Konceptió** (OFK) részletesen elemzi Magyarország jelenlegi gazdasági helyzetét. A gazdaság fejlődésének egyik kulcskérdése lehet, hogy képesek vagyunk-e a globalizált világ gazdaság által generált innovációs fejlesztési kihívásoknak megfelelni.

Az **OFK Fejlesztési célok rendszere** című fejezete politikai konszenzuson és széles körű szakmai és társadalmi egyetértésen alapulva meghatározza az ország 2050-re elérendő jövőképét. Kijelöli 2020-ig az átfogó célokat, a stratégia végrehajtása során érvényesítendő horizontális szempontokat és területpolitikai célokat, valamint az ország fejlesztésének stratégiai céljait és elérésük módját, a prioritásokat.

A **fejlesztéspolitika jövőképe**, hogy 2050-re Magyarország Európa egyik legdinamikusabban fejlődő országa legyen. Ennek megvalósításához el kell érni, hogy a megtermelt érték tartósan növekedjék, a társadalmi, gazdasági és területi kohézió erősödjék, és hogy a jövő generációk számára szükséges erőforrások rendelkezésre álljanak.

A **gazdaság versenyképessége megerősítésre szorul**. A felgyorsuló európai integráció nagyobb lehetőségeket kínál, ám vállalatainknak sokkal erősebb versenyben kell helytállniuk. A gazdaság fejlődése néhány térségre és ágazatra koncentrálódik, a hazai vállalkozások és a foglalkoztatottak meghatározó része a kevésbé prosperáló szektorokban és

régiókban működik. A modern technológiai, informatikai eljárások alkalmazása terjedőben van, de nemzetközi összehasonlításban továbbra is elmaradásunk van ezen a területen.

A magyar városok közül európai léptékben egyedül a főváros tekinthető dinamizáló pólus szerepkörrel rendelkező városnak. Budapest kiemelkedő szereppel bír a külföldi tőke, a gazdaságirányítás, a technológiai innovációk befogadásában és elterjesztésében a közép-kelet-európai térségben. Népeségarányát jóval meghaladóan részesedik a gazdasági átalakulás minden dinamikhordozó eleméből (GDP, K+F, külföldi tőke, vállalkozások, képzett munkaerő stb.), a legjellemzőbb krízisjegy – a munkanélküliség – tekintetében pedig jóval kevésbé érintett. Gazdasági-társadalmi potenciáljánál fogva Bécs, Prága, vagy akár Varsó lehet a magyar főváros versenytársa.

Különböző kritériumoknak kell megfelelni ahhoz, hogy egy város dinamikus pólusnak legyen nevezhető. Legfontosabb szempontok a kedvező elérhetőség (lehetőleg többféle közlekedési módon), a tudásközpont jelleg megléte (egyetemek, K+F helyek, koordinált innovációs tevékenységek, képzett munkaerő rendelkezésre állása), valamint a főként piaci alapon működő pénzügyi, menedzsment, tanácsadási szolgáltatások elterjedtsége.

Az ország regionális központjai ezekből a dinamikus ágazatokból Budapestnél egy nagyságrenddel kisebb szintet képviselnek. Ezeknek a városoknak feladata az, hogy a régióban élők, ott befektetők számára kiváltsák Budapest dinamizáló szerepét. Szükséges létrehozni regionális pólusokat az országban, hogy az ún. „vízfej” jelleg mérséklésével hatékonyabb, kiegyensúlyozottabb térszerkezet jöhessen létre.

Fejlesztési prioritások (azokban az innovációs központokban, ahol szükséges):

- a regionális innovációs központok elérhetőségének javítása a közlekedési hálózatok fejlesztésével (autópálya, gyorsvasút, regionális repülőtér);
- felsőoktatási intézmények oktatási palettájának teljes vertikummá alakítása; a felsőoktatás és a KKV-k közötti kapcsolatrendszer javítása, illetve megteremtése;
- szakember-képzés feltételeinek javítása, magas szellemi hozzáadott értékű munkahely-teremtés;
- kutató, fejlesztő kapacitások növelése, az ahhoz szükséges infrastruktúra kiépítése;
- információs és kommunikációs infrastruktúra és tartalomszolgáltatás fejlesztése;
- pénzügyi, üzleti, management-tanácsadói szolgáltatások fejlesztése.

A nemzetközi versenyben az egyes nemzetgazdaságok versenyképessége elsősorban a társadalom tudásán, innovatív képességén és vállalkozási készségén múlik. Magyarország számára olyan fejlődési pálya kívánatos, amely nem bérelőnyök alapján, hanem a szellemi hozzáadott érték előállításával és piaci értékesítésével, növekvő hazai jövedelmek mellett eredményez előrelépést a piaci és a társadalmi hatékonyság versenyében. Ez a fejlődési pálya akkor valósítható meg, ha erősödik a hasznosításra irányuló kutatás-fejlesztés, javul a főtevékenységű kutató-fejlesztő helyek és a vállalkozások együttműködése, ha a vállalkozások számára kifizetődő a hazai és külföldi eredetű szellemi alkotások alkalmazása és piaci bevezetése a termelésben és szolgáltatásban. Akkor keletkezik haszon és akkor bővül a minőségi munkahelyek száma, ha javulnak a vállalkozások - különösen a kis- és középvállalkozások - fejlesztési tőkéhez jutásának feltételei, például az ún. „magvető tőke” és garanciák révén.

Az innováció támogatása a nemzetközi tapasztalatok szerint jelentős közvetett hatást vált ki. A dinamikus innovatív vállalkozásokra, tudás-előállító és -hasznosító hálózatokra épülő nemzeti innovációs rendszer önmagában is ösztönzi az új technológiák alkalmazását és a kutatás-fejlesztésre orientált további tőkebefektetéseket. Az innováció egyike azoknak a területeknek, ahol a közszféra és az üzleti szektor sokoldalú kapcsolódásai kölcsönös előnyöket eredményeznek: például a vállalkozások növekvő nemzetközi versenyképességével

és nyereségességével együtt nő teherviselő képességük is. A tiszta, anyag- és energiatakarékos technológiák terjedésével javulnak a fenntartható fejlődés esélyei. Az innováció ösztönzi az ország védelmi és biztonsági képességeihez szükséges fejlett technológiák alkalmazását, az orvostudománnyal és a gyógyszerkutatással kapcsolatos fejlődés pedig közvetlenül javítja a lakosság életminőségét. A magas színvonalú kutatás-fejlesztés együtt jár a magas színvonalú oktatással és képzéssel is, egymást kölcsönösen erősítve. A korszerű technológiák alkalmazásával nő a jól jövedelmező, minőségi munkahelyek száma is. A kutatás-fejlesztés és az innováció közvetve és közvetlenül egyaránt segíti a legfontosabb társadalmi problémák megoldását.

A hazai régiók innovációs és kutatási kapacitásai között jelentős az eltérés, ami elsősorban a befektetések és az egyetemi városok (pl. Debrecen, Miskolc, Szeged, Pécs, Győr, Veszprém) eltérő elhelyezkedéséből adódik. Az ország északnyugati negyede sikerrel vonzotta a működő tőkét és az importált technológiák révén innovációs helyzete jó, a K+F kapacitások gyengesége miatt mégis kevés a saját kutatásra épülő innováció. A főváros, valamint az alacsony innovációs kapacitású keleti országrész nagyobb egyetemi városai jelentős kutatóközpontokkal rendelkeznek, de ezek az intézmények – a fővárost kivéve - még nem tudtak a régiók innovációs központjává válni. A kutatók számának területi megoszlása is rámutat Budapest központi szerepére (a kutatók-fejlesztők 61,8 %-a Budapesten dolgozik). A K+F műszerpark elöregedett, a technikai infrastruktúra alacsony szintű. A közfinanszírozású és non-profit kutatóhelyek kutatási infrastruktúrája, berendezései és állóeszközei nem teszik lehetővé, hogy egyenlő esélyekkel vehessenek részt az EU különböző K+F programjaiban és együttműködéseiben. Ez akadályozza azt is, hogy elnyerjék és teljesítsék a vállalatok kutatási és tudás-intenzív szolgáltatási megbízásait. Kivételt képeznek a nemzetközi nagyvállalatok magyarországi kutatóhelyei, amelyek általában a világ élvonalának megfelelő berendezésekkel és távközlési-informatikai infrastruktúrával rendelkeznek. A hazai KKV-kra, még az innovatívabbakra is a kevés és elavult műszerállomány a jellemző, de informatikai és távközlési infrastruktúrájuk általában jó minőségű.

A nemzeti innovációs rendszer hiányosságai kedvezőtlenül hatnak a nemzetgazdaság versenyképességére. A kutató-fejlesztő intézményeket és a vállalatokat országosan és regionálisan összekapcsoló intézményi, hálózati struktúrák (innovációs centrumok, technológiai transzferközpontok, technológiai inkubátorházak) hiányoznak vagy gyengén fejlettek. Alig van szakembercsera a költségvetési kutatóhelyek és a vállalatok között. Az utóbbi években megjelentek a széleskörű kooperáción alapuló, integráló jellegű akciók, például a Nemzeti Kutatási és Fejlesztési Programok, valamint a Kooperációs Kutatóközpontok. Támogatási rendszerünk egyre nagyobb hangsúlyt helyez a kooperatív kutatási tevékenységek támogatására. A továbbiakban előtérbe kell helyezni a KKV-k részvételének ösztönzését ezekben a programokban, és növelni kell pénzügyi forrásait, hogy elérjék a hatékonyságot erősítő „kritikus tömeget”.

A KKV-k többségének aktivitása a kutatás-fejlesztés és az innováció terén nagyon gyenge. A KSH adatai szerint Magyarországon 630 vállalat foglalkozik aktívan K+F tevékenységgel, de az innovációval ennél lényegesen szélesebb kör foglalkozik a piaci impulzusok alapján. A Magyar Innovációs Szövetség 2003. évi felmérése kb. 2000-2500-ra, más becslések 4000-re teszik az innovációval kapcsolatban álló, új tudást fogadó vállalatok számát. Fejletlen a KKV-k megerősödését szolgáló technológiai inkubáció. Nem működik a „magvető tőke” modellje. Nincsenek megfelelő mechanizmusok a kockázati tőke innovatív vállalkozásokba való tereléséhez. Hiányzik az a kulturális kapocs, amit a technológiai, valamint az üzleti esélyek és kockázatok értékelése biztosíthatna, összehozva a tőkehiánnyal panaszkodó ötlet-tulajdonosokat a projekt-hiányra panaszkodó befektetőkkel. Ez elsősorban a technológia-intenzív KKV-k fejlődését gátolja. A versenyképesség növelése érdekében fontos feladat a kutatási és a vállalati szektor kapcsolatának erősítése, a kutatási és innovációs

hálózatok, klaszterek kialakítása a gazdaság szereplői és a közfinanszírozású kutatóhelyek között a K+F és innovációs eredmények gyors gazdasági hasznosítására. Az utóbbi években már megjelentek a széleskörű kooperáción alapuló, nagy léptékű, a stratégiai irányokkal egybeeső, a tudásalapú társadalom kihívásaira választ adó, integráló jellegű projektek. Támogatási rendszerünk az elmúlt években nagyobb hangsúlyt helyezett a közfinanszírozású és non-profit kutatóhelyek és vállalkozások közötti együttműködések keretében végrehajtott kutatási tevékenységek támogatására. Több hazai pályázat közül a Nemzeti Kutatási és Fejlesztési Programok, a Regionális Egyetemi Tudáscentrumok és a Kooperációs Kutatóközpontok esetében kötelező a konzorciumok alakítása vállalatok bevonásával, az Alkalmazott Kutatás-fejlesztési Program esetében pedig az elbírálásnál előnyt élvez.

Az innováció meghatározó szereplői, a vállalatok számára rövid idő alatt megszűnt az állami támogatások döntő része a 80-as évek végén, a 90-es évek elején, miközben az import- és a COCOM-liberalizáció, valamint a privatizáció eredményeként a verseny intenzívvé vált a hazai piacon is. A gazdaság világpiaci orientációjának megváltozása miatt a cégeknek új export-követelményeket kellett teljesíteniük. A KGST kormányközi egyezmények által szabályozott, hosszú távra garantált szállítási lehetőségei eltűntek, éles nemzetközi versenyben kellett talpon maradni. A vállalatok zöme a passzív alkalmazkodás útját választotta: túladott értékesíthető eszközein, épületein, csökkentette termelését, rövid távú érdekeit részesítette előnyben. Ekkor esett áldozatául számos vállalat saját K+F részlege. Bajba kerültek az állami tulajdonban működtetett ágazati, alkalmazott kutatóintézetek, amelyek hirtelen megrendelők nélkül maradtak, miközben a kormányzati finanszírozási források is elapadtak.

A privatizáció Magyarországon – szemben a cseh, lengyel és orosz „kuponos privatizációval” – valódi tulajdonosokat eredményezett, ami az innovációs tevékenység jövője szempontjából előnyös volt. A folyamatban meghatározó szerepet játszott a külföldi működő tőke, s a technológiai és szervezeti megújulás fő forrásává vált. Ezek a vállalatok állnak az 1996-97-ben megindult gazdasági növekedés, a feldolgozóipari termelés és az export emelkedése, a magyar külkereskedelmi szerkezet változásai mögött. A kedvező magyar körülményekre – magasan képzett munkaerő, politikai stabilitás – alapozva számos multinacionális vállalat fejlett technológiákat vezetett be magyarországi telephelyén. Néhány év elteltével az új tulajdonosok egy része azt is felismerte, hogy a magyarországi leányvállalatoknál kedvező feltételek között végezhet K+F tevékenységet, s ennek stratégiai jelentősége lehet a cég fejlődése, illetve a további közép- és kelet-európai terjeszkedése szempontjából is. Először a termék- és eljárás-fejlesztési programokat indították, majd néhány vállalat önálló kutatási részleget hozott létre, jelentős nemzetközi vállalati kutatási kapacitással (GE Tungstam, Knorr Bremse, NOKIA, Ericsson, Audi, stb.). Ezek a kutatóhelyek a nemzeti innovációs rendszer fontos elemeit képezik: egy teljesen új hazai K+F kapcsolati rendszer motorjai lehetnek, és rajtuk keresztül a magyar innovációs rendszer a nemzetközi vállalati kutatási hálózatokhoz is kapcsolódhat.

A kisvállalkozások ösztönzése a deklaráció szintjén a magyar gazdaságpolitika kiemelt céljai közé tartozik. A beszállító képességek fejlesztésére történtek törekvések, de a „beszállítói piramis” különböző szintjein lévő vállalatok közötti eltérések felismerése nélkül. Az alkalmazott iparpolitikai eszközök az alacsony hozzáadott-értékű tevékenységek volumenének bővítését – azaz a beszállítói piramis második és harmadik szintjén lévő vállalatokat – támogatták.

A magyar gazdaság mai szerkezete – akárcsak 100 évvel ezelőtt, ismét – duális. Egyfelől vannak a nemzetközi cégek magas technológiai színvonalat képviselő, nagy hatékonysággal termelő, alapvetően export-vezérelt leányvállalatai, másfelől a zömében kicsi, vagy közepes méretű, többségi magyar tulajdonban levő, tőkeszegény, alacsony fejlődési potenciállal rendelkező, a magyar piaci követelményeket is nehezen teljesítő vállalkozások.

Az **Országos Területfejlesztési koncepció** (OTK) bár figyelmet fordít az *innováció térbeli terjedésének elősegítésére*, mint átfogó célra, azonban nem ad iránymutatást ennek pontos tartalmára, érvényesítésének lehetőségeire, sőt a cél egyértelmű értelmezésére sem. Viszonylag kevés támogatási forrás kezelte ezt a célt, ezek területi összehangolására úgyszintén nem került sor. Eredményként elmondható ugyanakkor, hogy mind a felsőoktatási intézmények, centrumok, mind a termelői szféra felismerte az információs-kommunikációs technológiák (IKT) jelentőségét. Nem jött létre ugyanakkor egységes kormányzati stratégia arra nézve, hogy a szellemi központok hogyan transzferálják a tudást és a technológiát a termelési területekre, milyen intézményrendszer kiépítése szükséges a hatékony kapcsolattartásra.

A számítástechnika, a távközlés és a média konvergenciájának eredményeként ma a következő évtizedekre jellemző új társadalmi rend kibontakozásának vagyunk tanúi: az információs társadalomnak. Az információs és kommunikációs technológiák ugrásszerű fejlődése és alkalmazása innovációk egész sorát eredményezi. Ezek az innovációk alapvető hatással vannak a kölcsönhatások, tranzakciók és az információfeldolgozás költségeire. Új lehetőségek és optimális megoldások jönnek létre a vállalati szervezet, piacok és innovációs folyamat hatékonyságának növelésére, melynek összetett és radikális hatásai vannak a gazdaság szerkezetére és dinamikájára.

Innovációs politika

Az innovációs fejlesztés-politikának elő kell segítenie a magyar gazdaságnak a tudásra és az innovációra alapozott fejlődését, és hozzá kell járulnia a magyar gazdaság versenyképességének növeléséhez, a minőségi munkahelyek számának növeléséhez. Az innovációs szakpolitika ugyan közvetlenül a területi versenyképesség növeléséhez járulhat hozzá, de azáltal, ha kiemelten támogatja a társadalmilag-gazdaságilag elmaradott térségekben az innovatív környezett létrejöttét, közvetetten a területi egyenlőtlenségek mérsékléséhez is hozzájárul. Az innováció térbeli terjedésének régiós szintű koordinációja erősítheti a regionalizációs folyamatot, hozzájárulhat, hogy a magyar régiók nemzetközi szinten is sikeresek, versenyképesek legyenek.

Területfejlesztési szempontú ajánlások

A területfejlesztési politika szempontjából kiemelt, hogy az innováció terjedése ne álljon meg bizonyos területi csomópontokban (Budapest, regionális központok, működőtőkebefektetési célpontok), hanem hatásosan, közvetítő, transzfer intézmények segítségével az ország, a régiók egészében elterjedjen, így elősegítve a kiegyensúlyozott területi fejlődést.

Az ipari parkok működő innovációs és technológia transzfer intézményei, továbbá a valóban innovatív vállalkozásokat befogadó inkubátorházak a fejlesztéspolitika régiós szintű eszközei lehetnek, mellyel hatékonyan lehet támogatni a KKV-kat.

Az egyes térségek, területek alkalmazkodási mechanizmusainak beindításában és ösztönzésében az állami fejlesztéspolitikának nagy szerepe van. Azonban a fejlesztéspolitikában az állami feladatok nem keveredhetnek a lokális és regionális célkitűzésekkel, és az innováció terjedésének térbeli mivoltából adódóan, az állami szakpolitika csak akkor lehet hatásos, ha összhangban van a régiók innovációs helyzetével és céljaival, továbbá az innováció térbeli terjedése a régiók koordinációjával megy végbe.

A helyi innovációs potenciál növelését szolgálhatja, ha erősödik a régiók innovációs tervezése (pl. regionális innovációs stratégiák elkészítésével), és nő az innováció fejlesztéshez kapcsolódó források feletti kompetenciájuk. Mindezek hatékony koordinálásához volt célszerű a Regionális Innovációs Tanácsok és Ügynökségek létrehozása, melyek összefogják a kormányzati és térségi szereplők munkáját, forrásokat biztosítanak a szakpolitika irány-

mutatásával és a helyi sajátosságok figyelembevételével az innovációs fejlesztésekhez, figyelemmel kísérik a beavatkozások területi szintű hatékonyságát.

Az **Új Magyarország Fejlesztési Terv** szerint a nemzetközi versenyben az egyes nemzet-gazdaságok versenyképessége elsősorban a társadalom tudásán, innovatív képességén és vállalkozási készségén múlik. Magyarország számára olyan fejlődési pálya kívánatos, amely nem bérelőnyök alapján, hanem a szellemi hozzáadott érték előállításával és piaci értékesítésével, növekvő hazai jövedelmek mellett eredményez előrelépést a piaci és a társadalmi hatékonyság versenyében. Akkor keletkezik haszon és akkor bővül a minőségi munkahelyek száma, ha javulnak a vállalkozások - különösen a kis- és középvállalkozások - fejlesztési tőkéhez jutásának feltételei, például az ún. „magvető tőke” és garanciák révén.

Hazánkban 1990. után az innováció nagyrészt anyag- és alkatrész-behozatalon, beruházási javak és immateriális javak importján keresztül valósult meg, amihez kevés közvetlen nemzeti K+F ráfordítás kapcsolódott. Az állami K+F ráfordításokban – GDP-arányosan – alig maradunk el az EU-15 átlagától, míg a high-tech magvető és kockázati tőke mértéke Magyarországon elenyésző. Ez a mutató jellemzi igazán azt, hogy a gazdaság hogyan képes beépíteni napi tevékenységébe az új tudást, származzon az akár hazai, akár külföldi kutatásból.

Az innováció utánpótlásának fontos forrásai az egyetemek és kutatóintézetek, de ott is egyre nagyobb probléma a kutatók elöregedése. 1987 és 1998 között a 30-49 éves korosztályba tartozó kutatók aránya 65 %-ról 52 %-ra csökkent, ugyanakkor az 50 év felettiek aránya 22,5 %-ról 35 %-ra nőtt. A PhD hallgatók száma ugyan növekszik, de egy részük a tudományos fokozat megszerzése előtt megszakítja tanulmányait, a kedvezőbb üzleti állásokat választva. A PhD ösztöndíjasok számának bővítését viszont nem teszi lehetővé a költségvetés helyzete. Mivel a K+F szakemberek iránti igény világszerte erősen növekszik, a hazai bérek alacsony szintje mellett a szakemberállomány elvándorlása veszélyezteti az innováció utánpótlását.

A regionális innovációt koordináló szervezetek hálózata jelenleg még kialakulóban van. Minden régióban megvan a törekvés valamilyen szakmai testület felállítására, amelynek a feladata innováció előmozdítására rendelkezésre álló regionális erőforrások felhasználásának szakmai felügyelete. A *Közép-dunántúli Régióban* nemrégiben megalakult a Regionális Innovációs Tanács. Az innovációs parkok és -központok – az elnevezés nem takar lényegi különbséget – megjelentek mindegyik régióban, azonban a bérlő vállalkozások számát és szolgáltatásaik teljességét tekintve a központi régióban koncentrálnak, és a közeli egyetemek szellemi potenciáljára építve segítik az innovatív vállalkozások fejlődését. Nem minden innovációs park kínál inkubációs szolgáltatást; technológiai inkubátorból hiány van.

A *Közép-dunántúli Régióban* két tudásközpont kezdeményezés is ismeretes, a Talentis program, és a székesfehérvári Technopolis. Jelenleg azonban a fejlett ipari bázisok mögött nincs kutatói háttér, ezért a regionális innovációs stratégia számol kutatóintézetek létesítésével, illetve betelepítésével, továbbá egy-két regionális tudáscentrum létrehozásával Veszprém és/vagy Székesfehérvár felsőoktatási bázisain.

Valódi innovációs hálózat- vagy klaszter-tevékenység jelenleg nem mutatható ki a régiókban. A Magyar Innovációs Szövetségnek (MISZ) vannak Regionális Képviselői, amelyek a szövetség tagjaival való kapcsolattartást látják el fő feladatként, de probléma, hogy a képviseltekhez alacsony taglétszám tartozik.

A **Közép-dunántúli régió Területfejlesztési Programja** egyik kiemelt célja, hogy a területfejlesztés, területi tervezés eszközével hozzájáruljon a régió helyzetének, életminőségének javításához, az „*innováció régiója*” jövőkép eléréséhez; a hazai és a nemzetközi területfejlesztési támogatások maximális igénybevételére alapozva. A dokumentum leginkább az innováció-orientált megközelítést alkalmazó EU-programozási tapasztalatokat használja fel, az elérhető EU regionális szakpolitikai eszközrendszer és az állam által *regionális döntési*

szintre decentralizált nemzeti források hatékony felhasználásával a régió saját célkitűzéseit próbálja megvalósítani. A régió jövőbeni fejlesztését illetően e dokumentum *kulcsdokumentumnak* tekinthető, mely alapján a Közép-Dunántúl - eddigi jövőképét megerősítve - az „*innováció régiója*” elérését célozza meg az európai integráció folyamatában.

A Közép-Dunántúl K+F vállalkozásai – egy közelmúltban végzett vizsgálat alapján – alkalmazottaiknak csak kisebb hányadát foglalkoztatják a kutatás-fejlesztés területén (mely egyébként meglehetősen magas értéknek tűnne, főképpen, ha számításba vesszük, hogy a Közép-Dunántúlon a K+F- ben foglalkoztatottak létszáma 1300-1400 fő közötti). Az adatok tanúsága szerint az *innováció legfontosabb megvalósítója a vállalkozás saját maga*. A válaszadók rangsora ezt követően a *más vállalkozásokkal* közösen végzett kutatás-fejlesztési tevékenységgel, az *egyetemekkel, kutatóintézetekkel*, majd a *különböző tanácsadó szervezetekkel* való együttműködés megjelölésével folytatódott. A megkérdezett vállalkozások közel háromnegyedénél nincs K+F kiadás, s csak minden tizediknél haladják meg az ilyen jellegű kiadások az árbevétel 10 százalékát.

Mindenképpen pozitív viszont, hogy a régióban megindult - a sikeres nyugat-európai és amerikai példákhoz hasonlóan – a *tudásparkok* kialakítása. Az egyik ilyen fejlesztés a *Talents program* keretében a Zsámbéki-medencébe tervezett tudásközpont, melyhez 20 év alatt közel 12 milliárd eurós beruházás szükséges. A Talents Program egy tudásalapú térségfejlesztési koncepció, innovációs klaszter, mely a modern gazdaság kihívásainak megfelelően alapvetően a humán erőforrásokra és a csúcstechnológia alkalmazására épül. A másik ilyen kezdeményezés a 200 hektáros *Technopolis tudományos-ipari park* fejlesztése Székesfehérváron; megvalósítása és működtetése Székesfehérvár és a régió gazdasági, humán és fejlett technológiai erőforrásainak hatásait egyesíti. A Technopolis elnevezés utal arra, hogy Székesfehérváron egy modern, fejlett technológiákon alapuló, új városrész létesül, ahol technológiai park, tudományos park, valamint különböző, városi és regionális szintű közigazgatási funkciók, szórakozási, pihenési funkciók kapnak helyet.

Az innovációs igényeket ugyancsak előtérbe helyezi a Bécs-Budapest nagyrégióban elhelyezkedő, több innovációs centrumot, növekedési központot magába foglaló *innovációs terület kiépülése* (Székesfehérvár, Mór, Várpalota, Veszprém, Ajka, **Esztergom, Tatabánya, Komárom**, Dunaújváros, Pápa, Bicske és Bábolya).

Az innovációs kereslet és kínálat összhangját, lehetséges összekapcsolását jelzik a *kis- és középvállalkozások működésének problémái* is. Többszörösen megfogalmazott vélemény, miszerint a régióban működő kis- és középvállalkozások, különösen a 10 fő alatti foglalkoztatotti létszámmal működő mikro vállalkozások egyszerűen képtelenek az innovációra. A *KKV innovációs tevékenységet akadályozó tényezők* között szinte minden szervezetnél ugyanazok a problémák kerültek a felszínre. A régióban működő KKV-k többsége, hasonlóan az ország többi térségéhez a rendszerváltás óta *akut tőkehiányban* szenved, nem tapasztalható náluk az innovációra, folyamatos megújulásra igény, *alacsony szintű a vállalkozói kedv és nem jutnak hozzá a megfelelő információs csatornákhöz*.

A Közép-dunántúli Régió jövőképekének elérését szolgáló *stratégiai fejlesztési cél*, hogy Közép-dunántúli Régió az innováció, az állandó megújulás elemeit befogadja, elterjessze és közvetítse, ezzel javítsa a régióban élők életminőségét.

A stratégiai cél megvalósulását segíti a Közép-dunántúli Régió két átfogó fejlesztési célja:

1. Innovatív társadalmi-gazdasági szerkezet létrehozása;
2. Kiegyensúlyozott regionális fejlődéssel vonzó életter kialakítása.

2.1.5. SZOLGÁLTATÁS- ÉS KERESKEDELEM-FEJLESZTÉS

Az EU egyik alapelve az áruk, személyek, szolgáltatások és a tőke szabad áramlása. Ezt a célt a jogalkotásával kívánja biztosítani, támogatni. A világ vezető kereskedelmi hatalmaként az Európai Unió azon munkálkodik, hogy elhárítsa a nemzetközi kereskedelem útjában álló akadályokat. Ez többek között azt jelenti, hogy kulcsfontosságú szerepet tölt be a Kereskedelmi Világszervezetben. Bizonyos termékekre vonatkozóan azonban továbbra is korlátozások vannak érvényben.

A szolgáltatások az EU-ban is legjelentősebb arányt képviselik az ágazatokon belül, ezért azok fejlesztése alapvető érdek, de külön szolgáltatásfejlesztési dokumentumok nem készültek, hanem egyes tématerületeken belül taglalják a különféle szolgáltatások fejlesztését

Az **Országos Fejlesztéspolitikai Konceptió (OFK)** a célok megfogalmazásánál külön nem nevesíti a szolgáltatás- és/vagy kereskedelemfejlesztést, viszont szinte minden szférában hangsúlyozza „a szolgáltatások fejlesztését”, a színvonal emelését, hiszen a feldolgozóipar mellett a szolgáltatások a gazdasági növekedés motorjai. Különösen fontos az alábbi szolgáltatások fejlesztése:

- Egészségügyi szolgáltatások,
- Oktatás,
- Turizmus,
- IT-szolgáltatások,
- Innovációs szolgáltatások,
- Közszolgáltatások,
- Kereskedelmi- szállítási szolgáltatások.

Nagyon fontos, hogy a mennyiségi szemléletű, termékközpontú gazdaságot minőségi szemléletnek és szolgáltatás-központúságnak kell felváltania.

Az **Országos Területfejlesztés Konceptió (OTK)** külön nem foglalkozik ezzel a területtel.

Az **Új Magyarország Fejlesztési Terv** sem határoz meg konkrét szolgáltatás- és kereskedelem-fejlesztési politikát. Ez annyiban indokolható, hogy az uniós társfinanszírozás körébe a for-profit szektorok fejlesztése általában nem vonható be.

A **Közép-dunántúli régió Területfejlesztési Programja** megemlíti, hogy az 1990-es évek elejétől – az országos tendenciákhoz hasonlóan – folytatódott a foglalkoztatási szektorok arányainak átrendeződése, a szolgáltatás jellegű gazdasági ágakban munkát vállalók létszámának növekedése. A terciér szektorban azonban még mindig majdnem 10 százalékponttal kevesebben dolgoznak, mint az Európai Unió tagállamaiban. Ennek egyik oka, hogy az elmúlt évtizedben érkezett külföldi tőke nagyrészt a szekunder („ipari”) szektorba áramlott. Az európai folyamatokat előre vetítve mindenképpen számolni kell a szolgáltatások dinamikus bővülésével, a szolgáltató szektor előretörésével.

A szolgáltatásokban foglalkoztatottak száma a régióban elmarad az országos átlagtól is, de fokozatosan növekszik az 1990-es évek eleje óta.

A program elsősorban a magas hozzáadott értéket képviselő, minőségi szolgáltatások támogatását javasolja.

2.1.6. TURIZMUS-POLITIKA, TERMÁLVÍZKINCS-HASZNOSÍTÁS

A 2005 októberében tartott Európai Turizmus Fórumon a Bizottság ismertette a turizmus fejlesztéssel kapcsolatos stratégiai elképzeléseit. A bizottság alelnöke szerint a turizmus a növekedési potenciált és a munkahelyteremtést tekintve Európa egyik legdinamikusabban fejlődő ágazata. Ezért a Bizottság turizmus fejlesztéssel kapcsolatos elképzelései között kiemelt hangsúllyal szerepel a versenyképesség javítása a tudás és innováció fejlesztés által és a szabályozás egyszerűsítése révén. Ezt támasztja alá, hogy a következő időszakban a pénzügyi alapok felhasználásában javítani kívánják a fenntarthatóság szempontjainak megfelelő turisztikai fejlesztések arányát.

Az **Országos Fejlesztéspolitikai Konceptió (OFK)** megállapítása szerint nemzetközi összehasonlításban is *kiemelkedő geotermikus adottságokkal rendelkezünk*. Hévizeink nagy értéket képviselnek. Bár villamos energia termelésére kevésbé alkalmasak, sok területen igen jól hasznosíthatók (rekreációs, gyógyászati, turisztikai és hőenergetikai célokra). A *termálvízkincs integrált térségi hasznosítása* a területfejlesztési politika országosan kiemelt célja. A termálvízkincs integrált térségi hasznosítását szolgáló kiemelt fejlesztési célok a következők:

- a hazai termálvagyon komplex (gazdasági-ipari, kommunális és rekreációs-gyógyászati célú) hasznosítását szolgáló ipari, szolgáltatási és kutatási vertikumok, valamint hálózatok létrejöttének ösztönzése;
- az ország jelenlegi és potenciális termál- és gyógyüdülő helyeinek minőségi stratégiák és a kínálat differenciálása mentén történő, integrált, térségileg és országosan összehangolt turisztikai fejlesztése (pl. térségi programok és marketing, tematikus gyógyfürdők és ezek szolgáltatásainak célcsoport-orientált fejlesztése, térségi hálózatok létrejöttének támogatása révén);
- a hazai geotermikus vagyonnak, mint megújuló erőforrásnak a komplex és integrált térségi hasznosításának ösztönzése.

A természeti, táji értékekben gazdag, környezetileg érzékeny területeken a természeti erőforrásokra építő, komplex, az ágazati beavatkozásokat integráló fejlesztéseket kell megvalósítani. Országos szinten három ilyen térséget emel ki az Országos Területfejlesztési Konceptió: a Balaton-térséget, a Tisza-térséget és a Komárom-Esztergom megye jelentős részét is magába foglaló Duna-mentét. Az európai jelentőségű ökológiai, közlekedési tengely hasznosítását a magyarországi Duna-szakasz rehabilitációjával, az európai követelményeknek megfelelő hajózási biztosításával, a mezőgazdaság, a halászat, az erdő- és vadgazdálkodás, az ökoturisztikai- és infrastruktúrafejlesztés összehangolásával és a Duna-mente természeti és kulturális értékeinek, tájainak, biodiverzitásának megőrzésével javasolja a Konceptió.

Világszerte nő az ökoturizmus iránti igény. Magyarország a tiszta, sok helyen még érintetlen és védett természeti környezet, a megőrzött biodiverzitás miatt *Európa egyik ökológiai mintaállama*. E tény és a nemzetközileg is számon tartott világörökségi helyszínek miatt a turisták érdeklődése egyre nő az ország iránt, ami jelentős versenyképességi előnyt jelent. A természeti adottságokra, a magas színvonalú, akadálymentes gyógy- és wellness-szolgáltatásokra, valamint a helyi erőforrásokra és a kultúrára épülő *turisztikai kínálat* mind a hazai, mind a külföldi turisták számára vonzerőt jelent. A határ menti területeket összekötő infrastruktúra helyreállításával az országon belüli és a határon túli nagyobb térségek közti együttműködés a gazdaságban és a kultúrában is szorossá válik.

Az Európa legjelentősebb gyógyvízkincsét hasznosító gyógy- és egészségturisztikai központok magas színvonalú orvosi, rehabilitációs és wellnessszolgáltatásaikkal az idősödő európai lakosság népszerű *rekreációs célországává* teszik Magyarországot. Nemzetközileg elismertek a hazai élettudományok eredményei, hasznosításukat innovatív gazdasági környezet segíti. A magyar egészségipari szolgáltatások és termékek (a feldolgozóipartól a gyógyszeriparon át a szépségiparig) kiváló minőségűek, számos esetben európai piacvezetők, ami sok ember számára biztosít munkalehetőséget.

Az **Új Magyarország** stratégiai **Programjában megjelennek** a kulturális területhez tartozó infrastrukturális fejlesztések legfontosabb középtávú céljai: a kulturális és gazdasági ágazat közös fejlesztéséhez (kreatív gazdaság), valamint a *kulturális turizmushoz* kapcsolódó bővítések (pl. kiemelkedő műemléki helyszínek, régészeti bemutatóhelyek fejlesztése).

Az **Országos Területfejlesztési Koncepció** (OTK) szerint a térségi versenyképesség nyolc általánosan fejlesztendő pillérének egyike a turisztikai infrastruktúra és szolgáltatások fejlesztése. Erősíteni szükséges továbbá a különböző turisztikai kínálati elemek térségenkénti harmonizálását, hogy a hazai térségek jól kommunikálható, versenyképes célterületként jelenjenek meg a hazai és nemzetközi turisztikai piacon. A program is nagy hangsúlyt helyez a hazai termálvízkincs turisztikai célú, integrált térségi hasznosítására.

A **Közép-Dunántúli Régió Területfejlesztési Programja** (2001) ellentmondásos képet nyújt a régió számára a szolgáltatások közül kiemelt jelentőséggel bíró idegenforgalom helyzetéről. Bár az ágazat forgalmi mutatói (vendégéjszakák száma, kereskedelmi szálláshelyek kihasználtsága) az országos viszonyokhoz képest – Budapestet leszámítva – kedvező képet mutatnak, ez elsősorban még mindig a hagyományos Balatonhoz és Velencei-tóhoz kapcsolódó tömeges vízparti turizmusnak köszönhető. Másrészt viszont ez korlátozott vásárlóerővel bíró, keveset költő és az idegenforgalmi infrastruktúra illetve szolgáltatások vonatkozásában igénytelen vendégkört jelent, amely egyrészt nem képes érdemben hozzájárulni a beruházásokhoz szükséges források megteremtéséhez és nem funkcionál húzóerőként új típusú turisztikai termékek bevezetése, a meglévő szolgáltatások színvonalának növelése vonatkozásában sem. E feltételek mellett a régió idegenforgalmának versenyképessége nehezen fenntartható.

A vízparti nyaralás vonatkozásában a régiónak már most is versenyeznie kell a népszerű tengerparti üdülőhelyekkel. Versenyelőnyét az alacsonyabb összköltség miatt még valameddig képes lesz ugyan megőrizni, ám egyértelműen a kevésbé fizetőképes és ezáltal jóval kevesebb fejlesztési lehetőséget nyújtó vendégek körében. Másrészt az elmúlt évtizedben igen jelentős változások zajlottak le a világ idegenforgalmi piacán. A víz/tengerpart nyaralás lassú, ám határozott és folyamatos visszaszorulása mellett megnövekedett az igény a pihenést aktív tevékenységekkel, sporttal, egészséges életmóddal kombináló turisztikai termékek iránt.

Bár a régió kétségtelenül rendelkezik az igényesebb vendégkört kielégítő, speciális turisztikai termékek feltételeivel, hiányosságok mutatkoznak a megfelelő termékkör kialakítása, a turisztikai infrastruktúra, a vendégfogadás feltételei terén. További problémát jelent a régió idegenforgalmának csekély külföldi és elsősorban a Balatonhoz kötődő ismertsége. A Program turizmusfejlesztési prioritása azon felismerés alapján került meghatározásra, hogy a régió versenyképességének megőrzése és fejlesztése érdekében elengedhetetlen a helyi gazdaság innováció-orientált fejlesztése. Ez azt jelenti, hogy ösztönözni kívánja az innovációt a termék/szolgáltatás teljes élettartama alatt, azaz a *termékfejlesztéstől a garanciális szolgáltatásokig* és támogatja, hogy a vállalkozások az innovációs folyamatokhoz hatékony segítséget kaphassanak.

Általános cél a régió versenyképességének megtartása és erősítése a gazdaság innováció-befogadó képességének javítása révén. A prioritás közvetlen célja, hogy növelje a régió

idegenforgalmának nemzetközi versenyképességét, a régió gazdaságában betöltött súlyát és csökkentse annak szezonális jellegét.

„A régió adottságaira épülő turizmus élénkítése” intézkedés szerint a Közép-Dunántúli régió kiemelkedő történelmi és természeti értékekkel rendelkezik, itt található az ország – a fővároson kívüli – leglátogatottabb területeinek jelentős része, a Balaton északi partja, a Velencei-tó, a Duna jelentős szakasza és számos más kiemelkedő nemzeti kincs, idegen-forgalmi vonzerő. A régió adja az ország kereskedelmi szálláshelyeinek 20 %-át. A szálláshelyek száma az elmúlt 10 évben megközelítőleg 15 %-kal bővült, ezen belül is elsősorban a magasabb színvonalú szállodák és panziók kapacitása növekedett. A kereskedelmi szálláshelyeken megszálló turisták száma meghaladja az évi hárommilliót, ugyanakkor ez csökkenést jelent az 1990. évi állapothoz képest. Jelentősen csökkent a régióban a regisztrált, kereskedelmi szálláshelyen megforduló külföldi turisták nagysága, viszont a 90-es évek gazdasági recesszióját követően az elmúlt években már valamelyest meglendült a belföldi turizmus és emelkedett a hazai turisták száma.

Az M7-es és M1-es autópályáknak köszönhetően a főváros felől illetve részben az északnyugati országhatár felől (Ausztria, Németország) jól megközelíthető a régió idegenforgalmi szempontból kiemelt területeinek nagy része. Az M7-es befejezése tovább javítja majd a nyári csúcsgazdálkodásban már akadozó közlekedést. Gondot elsősorban a Balaton északi partjára vezető 8-as út leterheltsége, illetve a régió belül a megfelelő színvonalú kereszthálózati úthálózat hiánya okoz. Az idegenforgalomban rejlő potenciál kihasználását jelenleg még számos, strukturális jellegű probléma nehezíti, az ágazat szerkezete jelentős torzulásokat mutat. A régióban megforduló turisták meghatározó része vízparti (Balaton, Velencei-tó) pihenés végett keresi fel a térséget, a külföldi turisták elvétve, a hazai turisták valamelyest növekvő mértékben keresik fel a vízpartoktól távolabb eső idegenforgalmi látványosságokat.

Bár a régióban már megtalálhatóak a rétegigényeket kielégítő, minőségi szolgáltatások (pl. lovas, vadász, horgászturizmus stb.), a természeti-kulturális vonzerő nagy hányada jelenlegi formájában nem képez turisztikai terméket, a hasznosított hányad igen nagy része pedig szezonális jellegű. Igen nagy kihívás a jelenleg még tömegesen igénybe vett vízparti üdülés vonatkozásában az is, hogy a hazai üdülőhelyeknek a közeli tengerpartok szolgáltatásaival kell versengeniük, másrészt az utóbbi évek utazási tendenciái egyértelmű elmozdulást jelentenek a napozással és fürdéssel eltöltött nyaralástól az igényesebb, aktív pihenés felé.

Ugyanakkor a korábbi évtizedekben kialakult és elsősorban vízparti tömegturizmusra (Balaton, Velencei-tó) berendezkedett szálláshely-kínálat sok helyütt nem felel meg a nemzetközi színvonalnak és a hazai – nagyobb vásárlóerőt képviselő – vendégkör egy részének sem. A régióban nem található egyetlen 5 csillagos szálloda sem, továbbra is meghatározó az – igen gyakran egykori vállalati üdülőkből átalakított – alacsony kategóriájú szálláshelyek, kempingek és fizető vendéglátás aránya. A kereskedelmi szálláshelyek színvonalának javítását nagymértékben akadályozza a szektorban működő vállalkozások tőkeszegénysége, az idegenforgalmi szezon rövideje, amelyek nem tették lehetővé a folyamatos rekonstrukciós tevékenységeket sem. A tömegturizmus igénytelensége sem követelte meg kellő erellyel a szükségessé fejlesztéseket.

A turizmus jövedelem-termelő ereje viszonylag alacsony, a régiót elsősorban keveset költő vendégkör keresi fel. Az átlagos tartózkodási idő a külföldi vendégek esetén kevesebb mint 6, és a belföldi turisták esetén kevesebb mint 3 nap. Ennek oka, hogy a régióban tartózkodásuk elsősorban a szálláshely igénybevételére korlátozódik, a szálláshelyhez nem kötődnek a már a régióban lévő turistát hosszabb tartózkodásra és pénzköltésre ösztönző programok, szolgáltatások. Ha léteznek is a turisták speciális igényeinek megfelelő turisztikai termékek, a megjelenő marketing anyagok nem tükrözik megfelelőképpen e lehetőségeket. A már meglévő idegenforgalmi adottságok kihasználása nagy részben függ a tájékoztató kiadványok minőségétől, vonzerejétől, csakúgy, mint ezen anyagok elérhetőségétől. A régióra

vonatkozó idegenforgalmi kiadványok jó része egy-egy turisztikai vonzerőre koncentrált. Hatásosságukat rontja az is, hogy általános jellegűek, jelenleg még hiányoznak a régió egészének idegenforgalmi adottságait bemutató, célzott, azaz idegenforgalmi témák köré szervezett tájékoztató anyagok. A kiadványok színvonalukban is gyakran elavultak, sem tartalmukban, sem pedig formájukban nem követik a kor megváltozott igényeit; elmondható, hogy általában kívánnivalót hagynak maguk után a külföldi turisták számára készített tájékoztató anyagok. Ezek általában valamely magyar nyelven és hazai vendégkör számára megírt kiadvány tükörfordításaként készülnek, nem veszik figyelembe a megcélzott külföldi vendégkör sajátosságait, amely számára a nyelvezet is gyakran idegenszerű. Elengedhetetlen a terjesztés hatékonyságának növelése is, jelenleg Magyarország határain kívül csak a Balaton partja és kisebb mértékben a Velencei-tó ismeretes.

A problémákat ugyanakkor megfelelően ellensúlyozzák a turizmusfejlesztési lehetőségei. A régió bővelkedik történelmi (királyi városok, várak és kastélyok) és vallási emlékekben (pl. Zirc, Majk stb.) és megtalálhatóak a speciális, rétegigényeknek megfelelő turisztikai adottságok is. Az utóbbi évtized előrelépései ellenére még javarészt kiaknázatlan a neszemélyi, a móri és észak-balatoni borvidék idegenforgalmi vonzereje csakúgy, mint az érintetlen természeti környezet adta hobby-turisztikai lehetőségek (gyalogló, lovas stb. turizmus). E lehetőségeknek megfelelően a régió turizmusfejlesztési prioritásait az alábbiak alkotják:

- falusi turizmus (pl. öko-, lovas és agroturizmus),
- gyógy- és termálturizmus,
- aktív turizmus (pl. vízi- és sportturizmus),
- kulturális turizmus,
- gasztronómiai és borturizmus,
- konferencia turizmus,

A tökehiánnyal küszködő szektor számára jelentős előrelépést jelentettek a Széchenyi-terv turizmusfejlesztésre elkülönített forrásai, illetve a Balaton fejlesztésére meghatározott előirányzat. Összefoglalásként azonban elmondható, hogy a régióban hosszú távon csak akkor lehetséges a turisztikai ágazat versenyképességének növelése, ha képes a minőségi turizmus igényeinek megfelelő termékkör kialakítására és a meglévő termékek, szolgáltatások hatékony népszerűsítésére.

A régió turizmusfejlesztési intézkedései az alábbi fő irányokat tartalmazzák:

- az idegenforgalmi marketing hatékonyságának javítása,
- a minőségi szálláshely-kapacitás bővítése,
- új típusú, regionális szemléletű, célirányos tájékoztató anyagok előállításának ösztönzése és hatékony terjesztési mechanizmusok bevezetésének támogatása,
- termékfejlesztés, a nem kereskedelmi szálláshelyhez kötődő turisztikai infrastruktúra fejlesztése,
- a minőségi turizmus feltételeinek megfelelő, rétegigényeket kielégítő, innovatív termékkör kialakítása,
- a termékek bevezetéséhez szükséges infrastrukturális és humán erőforrás háttérének megteremtése,
- új piacképes turisztikai termékek létrehozása,
- a kiemelt térségek táji és természeti értékeinek turisztikai érvényesítése a fenntarthatóság szigorú keretei között,
- az idegenforgalom jövedelemtermelő és munkahelyteremtő képességének javítása,
- a régió építészeti emlékeinek helyreállítása és hasznosítása turisztikai szempontok szerint,

- az egész évre kiterjedő komplex turisztikai csomagok kidolgozása a szezonális oldására.

A Komárom-Esztergom megyét érintő **regionális nagyprojektek** (2007-13) közül az alábbiak tekinthetők meghatározó jelentőségűeknek turisztikai szempontból:

- A tatai Öreg-tó rehabilitációja;
- A Duna hajózhatóságának javítása;
- „Duna-projekt” (töltések és mellékágak megerősítése);
- „Királyi városok felújítása” integrált projekt: megyénkben Esztergom és Tata rehabilitációja
- Bábolnai termálprojekt megvalósulása, ÉDEN PARK kiépítése

A minőségi turisztikai fejlesztések vonatkozásában feltétlenül említést kell tenni azokról a komplex hatású kezdeményezésekről, amelyek mind környezeti-természeti, mind kulturális értelemben húzóerőkké válhatnak a térségben. Amerikai és nyugat-európai minták alapján Magyarországon is (sőt elsőként éppen Komárom-Esztergom megyét is érintően) megjelent a **natúrparkok** első kezdeményezése: 2005-ben avatták fel a Vértesi Natúrparkot. A valóban komplex, tehát több turisztikai területet, környezetet és kultúrát is megmozgató kezdeményezés nemcsak a szűkebben érintett Velencei-tó-Vértes kiemelt térség viszonylatában eredményez fellendülést a bakancsos, kerékpáros, lovas, vadász, bor, gasztronómiai, kulturális és egyéb területeken, hanem pezsdítő hatással lesz a megye többi hasonló kezdeményezésére is. A Bakonyalja 17 települése már el is készítette a Bakonyaljai Natúrpark engedélyezési terveit, a Gerecse-Tata Natúrpark is hasonló lépésre készül és minden bizonnyal (még ha a Duna-Ipoly Nemzeti Park törzsterületei révén időben késleltetve is) megindul a kezdeményezés a Pilisi Natúrpark tekintetében is.

A másik komplex hatású turisztikai kezdeményezéseket az **UNESCO Világörökség listájára való jelölés** jelentheti. A rangos listára eddig felvett magyarországi helyszínek (Hollókő, Budai Várnegyed, Aggtelek, Hortobágy, Fertő tó, Andrássy út, Pannonhalmi Bencés Apátság) után térségünkben újabb két helyszín nemzetközi zsűrizése várható: a komáromi (szlovák és magyar oldali) erődrendszeré és a Duna-kanyaré. A kettő közül az előbbi áll jobban előkészítve, minden bizonnyal ez lesz a következő hivatalos jelölés a Kárpát-medence területéről. Már most készülni kell az erre felfűzhető térségi kezdeményezések összehangolására, miként a megyehatártól mindössze 15 km-re elhelyezkedő Pannonhalmának is sokkal nagyobb szervezőerőt kellene képviselnie megyénkben.

2.2. TÉMATERÜLET – A KÜLSŐ KÖRNYEZET HELYZETELEMZÉSE

2.2.1. A MEGYE BELSŐ KAPCSOLATRENDSZERÉRE, A SZEREPLŐK ÉRDEKÉRVÉNYESÍTÉSÉRE VALÓ HATÁS SZERINT

- 2.2.1.1. A MEGYE TERÜLETFEJLESZTÉSI SZINTJEINEK KAPCSOLATAI
- 2.2.1.2. KAMARÁK, ÉRDEKKÉPVISELETI SZERVEZETEK
- 2.2.1.3. CIVIL KAPCSOLATI RENDSZER

2.2.2. A MEGYE KÜLSŐ KAPCSOLATRENDSZERE – A FŐVÁROS TÉRSÉGÉHEZ, A KÖZELI FEJLESZTÉSI PÓLUSOKHOZ, SZLOVÁKIÁHOZ, NEMZETKÖZI (EU-HOZ FÚZÓDÓ) KAPCSOLATOK – SZERINT

- 2.2.2.1. BP-I METROPOLISZ-TÉRSÉGGEL VALÓ KAPCSOLAT
- 2.2.2.2. VESZPRÉM-SZÉKESFEHÉRVÁR FEJLESZTÉSI TENGELYHEZ VALÓ KAPCSOLAT
- 2.2.2.3. GYŐRI (NY-DUNÁNTÚLI) PÓLUSHOZ VALÓ KAPCSOLAT
- 2.2.2.4. A „TERÜLETI INTEGRÁLÓDÁS EURÓPÁBA” FEJL. KÉRDÉSEI
- 2.2.2.5. HATÁR MENTI TÉRSÉGEK EGYÜTTMŰK., KAPCS. NYITRÁVAL

2.2.1.1. A MEGYE TERÜLETFEJLESZTÉSI SZINTJEINEK KAPCSOLATAI

Az **Országos Fejlesztéspolitikai Konceptió** (2005) szerint a rendszerváltozás után az állami beavatkozások hosszú távú stratégiai tervezésének gyakorlata és intézményrendszere a legtöbb területen háttérbe szorult. A későbbiekben azonban – az átláthatóság, a források és a célok tervezhetősége miatt, valamint az európai uniós gyakorlathoz való igazodás érdekében – egyre szélesebb körben újra előtérbe került a stratégiai megközelítés.

A 2004–2006-os időszakra készített Nemzeti Fejlesztési Terv nem egy átfogó, minden szektorra kiterjedő fejlesztési terv, hanem olyan egységes stratégia volt, mely a Magyarország számára megnyíló európai uniós fejlesztési források felhasználási irányait foglalta össze. Az első Nemzeti Fejlesztési Terv öt operatív programra épült:

1. Gazdasági Versenyképesség Operatív Program (GVOP)
2. Környezetvédelem és Infrastruktúra Operatív Program (KIOP)
3. Humán erőforrás-fejlesztési Operatív Program (HEFOP)
4. Agrár- és Vidékfejlesztési Operatív Program (AVOP)
5. Regionális Fejlesztés Operatív Program (ROP)

A tervezést az ágazatok önálló, programonkénti fejlesztési elképzelései irányították, nem pedig a nemzeti szinten meghatározott átfogó fejlesztési célok, stratégiák. Az I. NFT tapasztalata, hogy az egész országra érvényes átfogó társadalmi-gazdasági-környezeti célok kijelölése az elsődleges lépés, és csakis ezt követően kezdődhet meg a szakágazati tervezés. A

tervezés során építeni kell a korábban elkészült tervdokumentumokra. Az egyes szakágazatok általában nem rendelkeztek 3, 5 vagy 7 éves előrettekintéssel, stabilnak tekinthető, politikailag is legitim koncepcióik nem voltak. Léteztek ugyan olyan hatályos vagy elfogadás alatt lévő nemzeti szintű stratégiai dokumentumok, területfejlesztési programok, Nemzeti Környezetvédelmi Program, amelyeket figyelembe kellett venni a tervezés folyamán, e dokumentumoknak azonban nem volt kellő hatásuk a tervezési időszakokra.

A végrehajtással kapcsolatos 2004-es tapasztalatok rámutattak arra, hogy a következő NFT tervezésekor nagy súlyt kell helyezni a végrehajtási intézményrendszer időben történő kialakítására. Ezenkívül évenként értékelni kell a végrehajtási tapasztalatokat, mivel a végrehajtásban jelentkező hatékonysági problémák jelentősen veszélyeztethetik a tervezésben megfogalmazott célok elérését.

A dinamikusan változó nemzetközi környezethez való sikeres alkalmazkodás feltétele, hogy erősödjön a stratégiai szemlélet az államigazgatásban. Olyan apparátusra van szükség, amely rendelkezik a politikai célok szakpolitikává alakításához szükséges információkkal, képességekkel és jogosítványokkal. Meg tudja szervezni, hatékonyan és takarékosan végrehajtani ezeket a szakpolitikákat. Ez a feladat jelentős intézményrendszeri átalakításokat igényel, a stratégiai tervezési kapacitások megerősítését, a megbízható nyomon követési rendszerek kialakítását, a visszacsatoláshoz szükséges értékelési és ellenőrzési kapacitások megerősítését és nem utolsósorban az ezekhez nélkülözhetetlen államigazgatási szabályok megváltoztatását. A stratégiai szemlélet megerősítése révén a kormányzat valós döntési lehetőségek közül választva határozhatja meg szakpolitikáját, a különböző alternatívák költségei és hasznai ismeretében.

A fenntartható társadalom, az életminőség folytonos javítására való törekvés megvalósításához elengedhetetlen a rendszerszemléletű gondolkodás és kormányzás, amelynek intézményi, kormányzási megtestesítője a fenntartható fejlődés minden dimenzióját integráló intézményrendszer az alábbi elvekkel:

- Az átláthatóság elve
- A partnerség elve
- *A szubszidiaritás és decentralizáció elve*
- Az indokoltság, koncentráltág és mérhetőség elve
- Programozás, integráltság
- Területi szemlélet, térségben gondolkodás elve

A tervezés szabályozását tekintve a területi tervezés területe volt a leginkább kidolgozott, melynek jogforrását a területfejlesztésről és területrendezésről szóló törvény és annak végrehajtási rendeletei szolgáltatják. A területfejlesztési tevékenységhez kapcsolódó tervezés azonban nem tudta helyettesíteni az integrált állami tervezést. (Azt már mi tesszük hozzá, hogy az egyes operatív programokért felelős tárcák, még a ROP-ért felelős területfejlesztési főhatóság is, nem használta ki kellően az egyes régiókban, megyékben addigra már rendelkezésre állt tervezési, programozási tapasztalatot, helyismeretet és partnerséget, melyet pl. Komárom-Esztergom megye addig 2 –2 megyei területfejlesztési programot, tervet és több régiós, országos dokumentum-készítést végig-egyeztetett területi szereplői biztosíthattak volna a számukra !)

A támogatások decentralizációjának, különösen a regionális programok kidolgozásának és megvalósításának előfeltétele a szabályszerű, hatékony és eredményes működést biztosító, számon kérhető regionális intézményrendszer megteremtése. A decentralizációnak az ágazati programok keretei között is megvalósuló jó példái akár a regionális programokhoz is ajánlhatók.

Az **Országos Területfejlesztési Koncepció** (2005) szintén a területfejlesztési intézményrendszer megerősítéséről szól a *szubszidiaritás, hatékonyság és partnerség* jegyében:

Országos szinten a területi koordináció és a területfejlesztési politikai célok érvényesítésében érintett intézmények közti együttműködés javítása az alábbi tevékenységekben:

- a területfejlesztési politika kialakítása és érvényesítése az Európai Unió együttműködésekben;
- területfejlesztési beavatkozások, melyek az ország egésze szintjén jelentkező legsúlyosabb térszerkezeti feszültségek oldását célozzák;
- a területfejlesztési célok megvalósítását szolgáló, regionális és kistérségi szinten működő intézmények tevékenységének koordinálása, minőségbiztosítása, munkájának szakmai támogatása;
- a területfejlesztési politika céljainak érvényesítése a szakpolitikákban, azok programjaiban, a szakpolitikák területi koordinációja;
- az ország területi folyamatainak, a programok területi hatásainak nyomon követése, értékelése.

A regionális szint fejlesztéspolitikában betöltött szerepének bővítése szükséges. Ennek fő lépései a következők:

- középtávon a regionális fejlesztési programok révén a regionális szint döntési kompetenciák bővítése, valamint a programok végrehajtására alkalmas kapacitás folyamatos fejlesztése;
- regionális szinten működő intézmények, vállalkozások, civil szervezetek közti hálózatos együttműködések és a partnerségi kapcsolatok bővítése;
- regionális demokrácia kialakításához szükséges feltételek megteremtése.

A megyei szint szerepének változtatása a fejlesztések koordinációjában:

- közreműködés a regionális programok tervezésében és végrehajtásában;
- részvétel a közszolgáltatások ellátásának támogatására vonatkozó programok lebonyolításában, illetve a kistérségi szintű tervezés, fejlesztés szakmai támogatása;
- hosszú távon integrálódás a regionális szintű intézményrendszerbe.

A kistérségi szint megerősítése:

- a fejlesztések térségi szinergiáját biztosító, integrált kistérségi tervezéssel;
- térségi léptékben integrált projektek megvalósításával, a fejlesztések programalapú támogatásának megteremtésével;
- a közszolgáltatások ellátásának racionális szervezésével a kistérségi együttműködések keretében;
- a települési szintű érdekek térségi összefogásával és célszeren intézményi integrációval fejlesztve a kistérségek lakosságmegtartó erejét.

Az országosan kiemelt térségek és tématerületek fejlesztésének koordinálása:

- A Balaton-térség és a Tisza-térség, a Duna-mente, valamint a termál potenciál kiemelt kezelése, intézményrendszereinek felkészítése programok megvalósítására. A Budapesti Agglomeráció Fejlesztési Tanács kompetenciáját illeszteni kell a Közép-Magyarországi régió tervezési rendszerébe. Mind a négy térség esetében, valamint a termálvíz kincs koordinált kiaknázása érdekében cél a minisztériumok, az érintett régiók, kistérségek, valamint a térségi gazdasági és társadalmi szereplők partneri együttműködése.

A területi tervezés megújítása egységes iteratív tervezési rendszer kialakításával:

A tervezési rendszer összhangjának fokozása, és a tervek megalapozásának javítása érdekében

- egységes országos és területi tervezési rendszert kell létrehozni, a tervek egymáshoz való viszonyának egyértelmű meghatározásával, és a tervek érvényesülésének biztosításával;
- tovább kell erősíteni a gazdaságpolitikai és költségvetési tervezés regionális, térbeli megalapozottságát, a regionális és területi programok szerepének növelésével összefüggésben;
- a területi terveket az ágazati (szakpolitikai) tervekkel kölcsönösen összehangoltan, iteratív módon kell elkészíteni;
- a fejlesztési- és rendezési tevékenységeket jobban össze kell hangolni;
- a területi szemléletet erősíteni kell az ágazati tervezésben és a végrehajtásban;
- a tervezésnek a társadalmi, gazdasági szereplők bevonásával a társadalmi konszenzust kereső partnerségi folyamatként kell megvalósulnia;
- a tervezés multidiszciplináris szakmai kapacitásainak és tudományos megalapozásának erősítése szükséges, a tervezési módszertanok és a tervezést segítő kutatások támogatásával;
- a területi tervezés és végrehajtás minőségi színvonalát garantáló és javító komplex rendszert kell kialakítani.

A területi fejlődést és az állami fejlesztések területi hatásait követő, átláthatóságot és visszacsatolásokat biztosító, a hatékonyságot szolgáló területi monitoring és értékelési rendszer kialakítása, amely kiterjed:

- az állami fejlesztési tevékenységek, országos programok egységes monitoringrendszerének kialakítására, mely részletes területi nyilvántartást tartalmaz;
- a területi (társadalmi, gazdasági, környezeti) folyamatok monitoringjára és értékelésére;
- a területi tervezés folyamatának, tervdokumentumainak előzetes értékelésére;
- az OTK megvalósulásának értékelésére, a térségi, regionális programok értékelésére.

A területfejlesztési intézményrendszer felépítésének, működésének meg kell felelnie a demokratikus normáknak, valamint hatékonyan kell szolgálnia a területfejlesztési politikai célok elérését. Ehhez az intézményrendszert az átlátható struktúra, az egyes területi szintek egyértelműen meghatározott funkciója és feladatköre, valamint jól lehatárolt felelősségi körök, kompetenciák kell, hogy jellemezzék.

Az intézményrendszer felépítésében, az egyes területi szintek egymáshoz való viszonyában a partnerség elvének kell érvényesülnie, amely biztosítja a szándékok, érdekek és pénzügyi források integrációját, és amelynek eredményeképpen az erőforrások hatékonyabb kihasználása válik lehetővé. A finanszírozásban, a fejlesztési programok elbírálásában olyan mechanizmusokra van szükség, amelyek indirekt módon készítetik a regionális fejlesztési és területfejlesztési tanácsokat a partnerségen alapuló konszenzus kialakítására.

A területfejlesztési intézményrendszer társadalmi beágyazottságának előfeltétele a széleskörű nyilvánosság, azaz megfelelő módon történjék a közvélemény tájékoztatása az adott intézmény tevékenységéről, döntéseinek indokoltságáról.

Szükséges ugyanakkor az átláthatóság (transzparencia) biztosítása is, melynek érvényesülnie kell: egyrészt az intézményrendszer makrostruktúrájában – azaz az intézményi struktúra világos felépítésében –, valamint annak hatékony, eredményes és szinergikus együttműködésében; másrészt a rendszert alkotó egyes intézmények átlátható és hatékony szakmai működésében.

A területfejlesztési intézményrendszer működtetésénél a folyamatosságot és a stabilitást, mint alapvetet mindenképpen érvényesíteni kell. Ugyanakkor egy olyan rugalmas intézményi struktúra szükséges, amelyben továbbra is tere van az alulról jövő kezdeményezéseknek, kooperációknak.

Fontos a területfejlesztés intézményei esetében is az alap- és magkompetenciák hangsúlyozása, az intézményi szerepvállalás átgondolása: a jövőben a közsférának és a területfejlesztésnek is önkorlátozónak kell lennie, mindenekelőtt ott kell beavatkozni, ahol a piac ezt nem teszi meg.

A megyei szint esetében indokolt az Európai Unión belül elterjedt azon alapvetet alkalmazni, mely szerint az egyes országok múltbeli hagyományait tiszteletben tartva a NUTS-3 szint működtetése is fennmarad, hiszen számos funkció megtartása és működtetése továbbra is ezen a szinten indokolt. Hosszabb távon, ha megvalósul a közigazgatási reform és a megyék önkormányzati szerepe megszűnik és helyettük regionális önkormányzatok szerveződnek, a megyék területfejlesztési feladata is regionális szintre kerül. Ebben az esetben a megyei önkormányzatok hivatalai, tervezési egységei, ill. területfejlesztési tanácsainak munkaszervezetei, a regionális ügynökségek, ill. hivatalok területi egységévé válhatnak.

A megyei szintnek a jövőben két - egymást nem kizáró - funkciója lehetséges:

– „Közzolgáltatató megye”: Markáns közigazgatási reform elmaradása esetén is indokolt a megyék szerepét úgy meghatározni, hogy el lehessen kerülni a régióval való párhuzamos feladatvégzést és az azonos kompetenciákat. A megye alapvető feladata a megyei szinten működtetett közzolgáltatások ellátása és az ehhez kapcsolódó intézményfenntartás. Ezt egészíti ki fejlesztési szempontból a kistérségek koordinálása és összefogása. Javasolt, hogy a megyék bevonásra kerüljenek a kistérségi, megyei szint és a helyi önkormányzatok feladataihoz kapcsolódó közzolgáltatások hatékony, racionális ellátásának támogatására vonatkozó programok lebonyolításába.

– „Fejlesztéspolitikai integrátori szerep”: A megyék fejlesztéspolitikai szerepei az alábbiak lehetnek, melyek a regionális önkormányzatok megalakulása után is a régiók területi egységeit alkotó megyei területi szinthez kapcsolódhatnak:

- A helyi önkormányzatok fejlesztéséhez kapcsolódó kiegészítő támogatási és pályázati rendszerhez kapcsolódó támogatáskezelési feladatok;
- Kistérségi koordinációs és regionális szakmai közreműködő szervezet szerep;
- Az Operatív Programokhoz kapcsolódóan végső kedvezményezetti szerep ellátása a kistérségi szintnél lényegesen nagyobb lépték fejlesztések esetén;
- Közreműködés a regionális programok tervezésében és végrehajtásában;
- A jelenlegi önkormányzati rendszer hosszabb távú érvényben maradása és a megyék fejlesztéspolitikai szerepének fennmaradása esetén rendezni kell a megyei területfejlesztési tanácsok és a megyei önkormányzatok közti kompetencia- és felelősség-megosztást. Amennyiben a megye is részesül decentralizált forrásokból, abban az esetben megfontolandó, hogy a források elosztása, a fejlesztéspolitikai döntéshozatal a közvetlenül választott, s éppen ezért erős legitimitással rendelkező megyei önkormányzat kompetenciájába kerüljön.

A jövőben indokolt a kistérségi szint szakmai megerősítése, növelve tervező, forrás-szerző és programmenedzselő tevékenységük szakmai színvonalát, hatékonyságát:

Ennek érdekében cél, hogy minden kistérségben olyan menedzsment szervezetek, „térségfejlesztési műhelyek” jöjjenek létre, ahol a jelenleginél koordináltabb formában működhetnének a térségi fejlesztésben közreműködők, térség- és vidékfejlesztési

menedzserek, falugazdászok, falu- és tanyagondnokok, stb., ezáltal ösztönözve a térségi fejlesztési kezdeményezéseket, a projektek generálását.

Fontos, hogy a kistérségek szintjén a vidékfejlesztési, területfejlesztési és egyéb területi elvű tervezés és fejlesztés ne párhuzamos folyamatokat jelentsen, hanem egységes területi (térség) tervezésbe, ill. térségfejlesztési rendszerbe integrálódjon.

A fejlesztési eszközök hatékonyságának növelésében kulcsszerepet tölt be a különböző területi szinteken megvalósuló tervezés. A tervezés feladata, hogy az eredmények és folyamatok értékelése alapján, az érintett szereplők egyéni stratégiáinak összefogásával kijelölje, ill. korrigálja a célkitűzéseket. A tervezés ugyanakkor a célok elérését biztosító eszközök kijelölésével megalapozza a fejlesztési eszközök hatékony felhasználását.

A tervezés egységes rendszerének megteremtése olyan alapvető követelmény, amely a teljes hazai fejlesztéspolitikai gyakorlatnak, így a területi fejlesztések eredményességének is sarokköve (egységes országos és területi tervezési rendszer).

A Közép-Dunántúli Régió aktualizált Területfejlesztési Programja szerint a területfejlesztés szereplői és a közelmúltban kialakult intézményrendszere csak néhány éves tapasztalattal rendelkezhet(nek) a területfejlesztési programok és projekt-tervezés, megvalósítás vonatkozásában. Ebből következőleg csak korlátozott ismeretekkel rendelkeznek az EU területfejlesztési (és Kohéziós) politikájának megvalósításáról, a Strukturális Alapok működéséről, kevésbé ismeretes számukra, hogy milyen feladatokkal jár a Strukturális Alapokból finanszírozott programok/projektek megvalósítása és kevés szervezetnek nyílt alkalm a Strukturális Alapok forrásaiból finanszírozott projektek (hasonló szervezetek által megszerzett) gyakorlati tapasztalataival szembesülni. A területfejlesztésben érintett egyéb szervezetek (önkormányzatok, kistérségek, kamarák, helyi vállalkozói központok, stb.) egy része ugyan szerzett már tapasztalatokat a területfejlesztéshez kapcsolódó, EU finanszírozású programok/projektek (pl. Phare, multi-country programok, közösségi programok) végrehajtásában. Ezek azonban korlátozott számú és földrajzilag is szétszórott szervezetet érintenek.

Átfogó cél az intézményrendszer elvárt felkészültségének elérése: a régió felkészítése a Strukturális Alapok forrásainak fogadására:

- A helyi cselekvés inspirálása, a helyi erőforrások mobilizálása.
- A lakossági részvétel erősítése a fejlesztési folyamatokban.
- A helyi közösség, a vállalkozások képessé tétele a cselekvésre.
- Alulról építkező települési/térségi fejlesztés.
- A Strukturális Alapok fogadására kész intézmények fejlesztése.
- A köz-, non-profit és a vállalkozói szféra partnerségi együttműködésének erősödése.

Az intézkedés keretében a helyi intézményrendszer olyan korszerűsítése valósul meg, amely a demokratizmus elmélyítését, a szubszidiaritás elvének érvényesülését szolgálja. Ennek alapvető eszköze az EU-ban és annak egyes tagállamaiban e téren felhalmozódott tapasztalatok megismerése, az ottani működési mechanizmusok modelljeinek és azok adaptálhatóságának vizsgálata, illetve az adaptáció feltételeinek megteremtése. A tapasztalatok, tudás átvételét segítő intézményhálózat kialakítása növelheti az adaptáció hatékonyságát. Az EU-s intézményrendszer része a helyi önkormányzat. A jogharmonizáció helyi, önkormányzati szintű végrehajtásához segítséget kell nyújtani. Mindez elsősorban olyan támogatási formák életre hívásával segíthető elő, amelyek a következőkre irányulnak:

- kapcsolatteremtés EU-s intézményekkel, szervezetekkel "testvérkapcsolatok" (twinning) kialakítása;
- tanulmányutak, tapasztalatcserék, konferenciák szervezésének támogatása;

- szakértői munkák, elemzések, társadalomtudományi kutatások támogatása – különösen a civil szervezetek és a helyi társadalom működése, illetve az önkormányzatiságra vonatkozó összehasonlító elemzések vonatkozóan;
- kísérleti modellek bevezetésének (pl. önkormányzati/kistérségi társadalmi, partnerségi fórumok, regionális önkormányzati akadémia, döntéshozatali modellek) támogatása;
- helyi közigazgatás és civil szervezetek tagjainak képzése, továbbképzése, képzési program- és tananyagfejlesztés;
- helyi önkormányzatok modernizációja, szervezetskorszerűsítése, kapacitásfejlesztése az EU-csatlakozással járó feladatok tükrében.

2.2.1.2. KAMARÁK, ÉRDEKKÉPVISELETI SZERVEK

A **nemzetközi osztályozás** szerint non-profit szervezetnek minősülnek azok a szervezetek, amelyekre jellemző:

- az intézményesültség,
- a kormányzattól való elkülönülés,
- a megtermelt haszon tulajdonosok és vezetők közti szétosztásának tilalma,
- az önkormányzati tevékenység és ellenőrzés,
- az önkéntes részvétel a szervezet tevékenységében vagy igazgatásában.

Egyfajta csoportosítás szerint lehetnek:

- közhasznú szervezetek, pl. közhasznú alapítványok, közhasznú vagy kiemelten közhasznú egyesületek stb.
- önhasznú szervezetek, pl. kórház, klub stb., amelynek a szolgáltatásait csak meghatározott közösség veheti igénybe.
- *az érdekképviselőket ellátó szervezetek és a kamarák*

Külön említést érdemelnek az ún. munkaadói érdekképviselők – pl. KISZÖV, KEGYSZ, IPOSZ, VOSZ, KISOSZ, TESZÖV – amelyek már a rendszerváltást megelőzően is működtek. Jellemzően két szinten, országos és megyei szinten látják el feladatukat. A Kormány szociális partnereiként részt vesznek a gazdaság szereplőit érintő foglalkoztatás-, bér és gazdaságpolitika formálásában, alakításában. Sem a partnerség, sem a szubszidiaritás elve nem működhet nélkülük.

Európában az érdekképviselőket ellátó szervezeteket ún. NGO-ként (Non Government Organization) tartják nyilván.

A kamarák, mint köztestületek jelentős részben a rendszerváltást követően jöttek létre jogszabályi felhatalmazások alapján. Számuk jelenleg meghaladja a féltucatot. Meg kell azonban különböztetni egymástól a gazdasági kamarákat és az ún. szakmai kamarákat. Az előzők tagjai gazdálkodó szervezetek, míg az utóbbiaké jellemzően hasonló tevékenységet folytató magánszemélyek.

Az **Országos Területfejlesztési koncepció** (OTK) alapelveiként megfogalmazott *nyilvánosság, partnerség, átláthatóság* érvényesülésében fontos a kamarák szerepvállalása. E mellett a gazdasági kamaráknak fontos feladata a vállalkozások versenyképességének javítása. A versenyképesség kulcsa pedig a térség szereplőinek együttműködési képessége, aminek létrehozásában szintén szerepet kell vállalni a kamaráknak.

A 2013-ig megfogalmazott középtávú országos területi célok között szereplő határmenti területek fejlesztése és határon átnyúló térségi együttműködések terén is meghatározó a kamarák szervező, integráló, koordináló tevékenysége. A területi célok

érvényesítését szolgáló intézmény és eszközrendszer fejlesztésénél az Európai Unió szabályaihoz és gyakorlatahoz való igazodás az elvárás. A területfejlesztési intézményrendszer felépítésének, működésének meg kell felelnie a demokratikus normáknak, valamint hatékonyan kell szolgálnia a területfejlesztési politikai célok elérését. Ehhez az intézményrendszert az átlátható struktúra, az egyes területi szintek egyértelműen meghatározott funkciója és feladatköre valamint jól lehatárolt felelősségi körök, kompetenciák kell, hogy jellemezzék.

A területfejlesztési intézményrendszer egyes szintjein a munka- és hatáskörmegosztásnak a szubszidiaritás elvén kell alapulnia. Az intézményrendszer felépítésében, az egyes szintek egymáshoz való viszonyában a partnerség elvének kell érvényesülnie, amely biztosítja a szándékok, érdekek és pénzügyi források integrációját is, amelynek eredményeképpen az erőforrások hatékonyabb kihasználása válik lehetővé.

A területfejlesztési intézményrendszer társadalmi beágyazottságának előfeltétele a széleskörű nyilvánosság. Szükséges ugyanakkor az átláthatóság is, amelynek érvényesülnie kell: egyrészt az intézményrendszer makrostruktúrájában – azaz az intézményi struktúra világos felépítésében – valamint annak hatékony, eredményes és szinergikus együttműködésében; másrészt a rendszert alkotó egyes intézmények átlátható és hatékony szakmai működésében.

Olyan rugalmas intézményi struktúra szükséges, amelyben továbbra is tere van az alulról jövő kezdeményezéseknek, kooperációknak.

Az Új Magyarország Fejlesztési Terv is kiemeli, hogy további feladat a civil szféra érdekképviseleti és érdekérvényesítési rendszereinek javítása.

A Közép-dunántúli Régió Területfejlesztési Programja külön nem foglalkozik a kamarákkal, azonban a megfogalmazott jövőképben a szerepük meghatározó.

Bár az egy főre jutó GDP a Közép-dunántúli Régióban magyarországi viszonylatban a 3. a régiók rangsorában, de az Unió átlagának az ötödét sem éri el. Sajnos több mutató tekintetében is az országos átlag alatt van régióink pl.

- felsőfokú végzettségűek aránya,
- a régióban folyó K + F tevékenység igen alacsony, sokkal alacsonyabb, mint amit a gazdasági-társadalmi súlya indokolna.

A kamaráknak ehhez kapcsolódó feladata a szakmai tudományos fejlődés előmozdítása, a tudományos műveltség fejlesztése, terjesztése, a tudományos eredmények gyakorlatban történő alkalmazásának segítése, nemzetközi partnerközvetítés, projekt-generálás, a technológiai transzfer elősegítése.

A Közép-dunántúli Régió Területfejlesztési Programjának SWOT elemzése a „lehetőségek” között emeli ki:

- A köz- és a magánszféra együttműködésének fontossága felértékelődik.
- Jelentős helyi fejlesztési erőforrások mozdulnak meg, amelyek javítják az életminőséget és hozzájárulnak a gazdasági aktivitás erősödéséhez.
- A társadalmi-gazdasági kapcsolatok erősödése a szomszédos Szlovákiával.

2.2.1.3. CIVIL KAPCSOLATI RENDSZER

Már az Európai Uniót létrehozó Maastrichti szerződés is megfogalmazza, hogy az EU a polgárok Európája legyen. A 2001-es Fehér Könyv a civil társadalomról a következőket tartalmazza: „A civil társadalom fontos szerepet játszik az állampolgárok ügyeinek felvállalásában, közvetítésében, illetve a polgárok érdekeinek megfelelő szolgáltatások biztosításában. A civil társadalom egyre inkább a politika-, és társadalomformálás terepeként

tekint Európára. Reális lehetőség mutatkozik arra, hogy a polgárok aktívabban bekapcsolódhassanak az Unió ügyeibe, és arra is, hogy strukturált csatornákon keresztül jelezhessenek vissza, kritizálhassanak, tiltakozhassanak.”

Valójában az EU-ban nincs olyan kiterjedt civil hálózat, mint az USA-ban (ott a kevésbé fejlett állami szolgáltatásokat ellensúlyozzák a civilek). Az European Foundation Centre (EFC) Európai Alapítványi Központ 1989-ben alakult, 170 adományozó tagszervezete van Európa-szerte, 7000 civil szervezetet támogatnak, főbb feladatai: koordináció, információval való ellátás. A másik szervezet, az ECAS (European Citizen Action Service) Európai Polgári Akció Szolgálat 1990-ben jött létre az európai polgárok „hangjának”, véleményének kifejezése.

A Nemzeti Civil Alapprogram:

Az Országgyűlés 2003. június 23-án fogadta el a Nemzeti Civil Alapprogramról szóló 2003. évi L. törvényt, melynek fő célja a civil szervezetek pályázati támogatások útján történő támogatásával azok működésének megerősítése, a civil szektor fejlődésének elősegítése.

A Nemzeti Civil Alapprogramról szóló törvény értelmében a Tanács a Nemzeti Civil Alapprogram támogatási rendszerének elvi irányító testülete, 2004. január 30-31-én tartott alakuló ülése óta a vonatkozó jogszabályok keretei között határozataival az Alapprogram támogatási rendszere működésének alapvető szabályait határozza meg. Az első Tanács 2006. január végén köszönt le. Az új Tanács tagjai január 27-én vették át megbízólevelüket, alakuló ülésüket február 1-jén tartották. Körülbelül havonta tartja nyilvános üléseit.

A Tanács 17 fős testület, 12 tagját a civil jelöltállítási rendszer választja meg, 2 tagját a Társadalmi Szervezetek Bizottsága, 3 tagját a miniszter jelöli ki.

A Tanács 11 kollégium létrehozására tett javaslatot 2004-ben (hét regionális hatókörű az ország 7 tervezési-statisztikai régiójában; egy az országos hatókörű civil szervezetek támogatására, három szakmai célú kollégium)

- NCA nyugat-dunántúli regionális kollégiuma
- NCA közép-dunántúli regionális kollégiuma
- NCA dél-dunántúli regionális kollégiuma
- NCA közép-magyarországi regionális kollégiuma
- NCA észak-magyarországi regionális kollégiuma
- NCA észak-alföldi regionális kollégiuma
- NCA dél-alföldi regionális kollégiuma
- NCA országos hatókörű civil szervezetek támogatásának kollégiuma
- NCA civil szolgáltató, fejlesztő és információs kollégiuma
- NCA civil önszerveződés, szakmai és területi együttműködés kollégiuma
- NCA nemzetközi civil kapcsolatok és európai integráció kollégiuma

Az **Országos Fejlesztéspolitikai Konceptió (OFK)** kiemeli, hogy segíteni kell a demokrácia és a civil társadalom tudás- és információs alapú megerősödését. A társadalmi párbeszéd intézményrendszerének nélkülözhetetlen eleme az aktív és öntudatos állampolgárok által létrehozott erős civil szektor. A társadalmi párbeszéd szempontjából a civil szektor részét képezik a helyi közösségek, a különböző érdekek mentén szerveződő érdekközösségek és a formalizált civilszervezetek. Az európai uniós források megfelelő mértékű és szintű fogadásához elengedhetetlen az aktív állampolgárok közösségei, az erős, felkészült non-profit szektor, mely növeli más szektorok fogadóképességét is. Aktív állampolgári magatartás elősegítéséhez meglévő és kifejlesztendő programok kiemelt támogatása szükséges, melyek ezen állampolgári magatartást és a civil szervezetek ilyen

irányú képességét hatékonyan növelik, ehhez szükséges infrastruktúrákat (információs rendszereket, oktatásokat, szolgáltatásokat stb.) támogatják. Az aktív állampolgároknak és a szervezeteiknek olyan közösségbarát, átlátható és a részvétel lehetőségét felkínáló állam- és közigazgatási, közszolgáltatási struktúrára van szükség, melyben ezek megerősödhetnek.

A régiókban működő *civil szervezetek*, gazdasági társaságok, önkormányzatok tevékenységének összehangolására, segítésére megyei, regionális szinten létrejött *nonprofit fejlesztő szervezetek programjainak támogatása szükséges*.

A *partnerség elve* sajnos eddig csak a közhatalommal rendelkező szereplőket fogta össze, a gazdaság, a civil szektor továbbra sem került helyzetbe. A partnerségi folyamatba be kell vonni a civil szervezeteket is.

2.2.2.1. BP-I METROPOLISZ-TÉRSÉGGEL VALÓ KAPCSOLAT

Az **Országos Fejlesztéspolitikai Konceptió** (OFK) szerint a nagyvárosok a nemzetközi közlekedési folyosók mentén szerveződő *növekedési tengelyeken keresztül*, a fejlett információkommunikációs technológiák és a kiépült gyorsforgalmi út- és vasúthálózat segítségével kapcsolódnak az európai térbe, különösen vigyázva a közlekedési folyosók mentén meglévő természeti és helyi értékekre. E központok a városi élet tereinek megújításával, épített örökségük és kulturális értékeik védelmével és fejlesztésével, zöldterületeik védelmével, az elővárosokat is bekapcsoló tömegközlekedési rendszerek kialakításával vonzó lakóhelyet jelentenek a helyiek és a letelepedő tehetséges külföldiek számára is.

Az **Országos Területfejlesztési Konceptió** (OTK) a budapesti metropolisz térség versenyképességének növekedését irányozza elő a jövőkép és átfogó célok megvalósulása érdekében.

A főváros, és *elővárosi gyűrűje* (azaz: budapesti agglomeráció + a „*csapágyvárosok*”) az ország legversenyképesebb területe. Rajta keresztül kapcsolódhat be Magyarország az európai, illetve globális gazdasági, társadalmi, kulturális vérkeringésbe. A főváros nemzetközi versenyképessége és az ország többi régiójának együttműködési hatékonysága alapvetően befolyásolja az ország egészének és minden régiójának fejlődését. Az ország legnépesebb, erős elővárosi térséggel rendelkező agglomerációjában elengedhetetlen az élhető nagyváros és térsége harmonikus együttműködési rendszerének megteremtése.

Az Országos Területfejlesztési Konceptió alapvető célkitűzése, hogy a budapesti metropolisz térség harmonikus együttműködésben, nemzetközi gazdasági, kereskedelmi-pénzügyi és kulturális-idegenforgalmi szerepköre révén, versenyképes nagyváros, a közép európai térség meghatározó, a kelet-közép európai térség vezető szervezőközpontja, a Kárpát medence gazdasági centruma legyen. Budapest térségének Nyugat-Európa számára a Balkán és részben Kelet-Európa térségének legfontosabb gazdasági kapujává kell válnia. Ehhez elengedhetetlen, hogy képes legyen megosztani a növekedés bizonyos erőforrásait és terheket az ország többi részével és nagyvárosival.

Részcélok:

- Budapest gazdaságsszervező, szerepének és az európai gazdaságba való szerves bekapcsolódásának megerősítése;
- A nemzetközi versenyképesség fokozása érdekében az európai gazdaságba való szerves, elmélyült bekapcsolódás kiemelt fontosságú. Ehhez szükséges a közlekedési kapcsolatok mellett a szerves gazdasági kapcsolatok kiépülése is;
- Budapest kapuvárosi szerepének erősítése az Európai Unió és a Balkán, valamint Kelet-Európa között;

- A központi szerephez szükséges infrastrukturális és szolgáltatási fejlesztések ösztönzése;
- A metropolisz infrastruktúra fejlesztése a személyforgalom, az információ és kommunikáció technológiai, magas szint üzleti infrastruktúra fejlesztések terén kell, hogy leginkább megnyilvánuljon;
- A logisztika, a közlekedési és a műszaki infrastruktúra fejlesztése során a város tehermentesítése;
- Tudás-ipar és a magasan kvalifikált munkaerő-megtartó képességének növelése nemzetközi viszonylatban;
- High-tech iparágak és a kiemelkedően magas hozzáadott értéket előállító tevékenységek ösztönzése;
- Magas szintű üzleti, IKT és személyi szolgáltatások fejlesztése, melyek révén Budapest nemzetközi versenyképessége nagyban javulhat;
- Nemzetközi turisztikai és kulturális központ szerep erősítése;
- Az élhető város megteremtése, mely minőségi életet tesz lehetővé a lakókörnyezet kialakításán, a pihenés és felüdülés tereinek bővítésén és minőségi fejlesztésén alapul. Mindez az elkerülhetetlen nagyvárosi környezeti feszültségek, és környezetszennyezés csökkentését igényli. Szükséges a funkcióvesztett területek revitalizálása, a városon belüli ipari (barnamezők), és lakófunkciójú válságterek (slumosodó városrészek, lakótelepek) folyamatos rehabilitációja, funkciókkal való megtöltése, illetve a városon belüli és a várost körülvevő zöldterületek védelme és lehetőség szerinti növelése;
- Az agglomerációs települések fizikai összenövésének megakadályozása, a zöldmezős beruházások és a belterületbe vonások korlátozásával, a főváros körüli zöld területek védelmével, ill. növelésével cél egy kiegyensúlyozott zöldfelületi rendszer, ökológiai és rekreációs „zöld gyűrű” kialakítása. (Budai-hegység, Pilis, Visegrádi-hegység, Gödöllői-dombság, Ócsai TVK, Duna-mente, Tétényi-fennsík, stb.);
- Harmonikusan működő, agglomerációs rendszer megteremtése, fejlesztések menedzselése az agglomeráció szereplőinek hatékony együttműködésével;
- A főváros és elővárosi gyűrűjének fejlesztése egységes tervezést igényel, mely a kerületi, fővárosi, települési, megyei önkormányzatok, a régió, a közszolgáltatók és a társadalmi szervezetek partnerségén alapul;
- A kiegyensúlyozott térszerkezet kialakítása, az alközpontok fejlesztése, az élhető lakókörnyezet megteremtése érdekében szükséges, hogy a különböző szereplők összehangolt, túlzott területhasználatot kerülő fejlesztései eredményeként az agglomerációban élők mind nagyobb aránya számára váljanak településükön ill. a szomszédos településeken elérhetővé a munkahelyek, szolgáltatások, csökkentve a közlekedési rendszer és a környezet terhelését;
- Közlekedési kapcsolatok modernizációja, a környezeti szennyezéseket csökkentő beruházások támogatása, haránt irányú közlekedési kapcsolatok fejlesztése, forgalomcsillapító, az elővárosi gyűrűvel összehangolt integrált várostervezés megteremtése, a környezetbarát közösségi közlekedés előtérbe helyezése az egyéni közlekedéssel szemben. Javítani kell a fővároson belüli tömegközlekedést fenntartható megoldásokkal, valamint fejleszteni a dunai hajózást, mint potenciális városon belüli és agglomerációs tömegközlekedési eszközt;
- A fővárosi agglomerációnak az országra, annak fejlesztési pólusaira ható kisugárzásának erősítése. Ehhez a közlekedési és info-kommunikációs kapcsolatok megerősítése, a harmonikus gazdasági, döntéshozatali, politikai munkamegosztás kialakítása elengedhetetlen.

Az OTK alapján szükség van *fejlesztési pólusokra*, amelyek központi funkciókat látnak el. A nagyobb, esetenként több régióra is kiterjedő komplex központok mellett szükség van kisebb, tematikus alközpontok kijelölésére is.

A cél, egy, a jelenleginél intenzívebben működő kooperáció, a kiegyensúlyozott városhálózat megteremtése, amelyben a pólusok és a megyei jogú városok, mint regionális alközpontok hálózatosan együttműködnek.

A **Közép-dunántúli régió területfejlesztési programja** jelentős térségi jelentőségű vasútfejlesztéseket irányoz elő:

- Duna menti vasútvonal korszerűsítése, az elővárosi forgalom infrastruktúrájának megteremtése (P+R) rendszer kiterjesztése ,
- VO-ás Komárom-Kisbér-Mór-Székesfehérvár-Pusztaszabolcs-Szolnok összeköttetést kialakítva a meglévő szakaszok korszerűsítésével és új szakaszok kiépítésével a Dunai átkelés megoldásával,
- Oroszlány- Mór közötti hiányzó vasúti kapcsolat kiépítése,
- Duna menti vasútvonal korszerűsítése, ami a Budapesttel megfelelő elővárosi forgalom infrastruktúrájának megteremtése Szentendre – Esztergom- Nyergesújfalu vonatkozásában.
- A vasúti mellékvonalak kiépítésével egy Tatabánya elővárosi vasúti forgalom infrastruktúra megteremtése az Oroszlány-kisbéri térség felzárkóztatását is elősegítendő.

Komárom-Esztergom megye területi kiterjedése kicsi, ugyanakkor országos jelentőségű közúthálózata sűrű, ezért a nagytérségi kapcsolatai szinte minden területen kiterjedtek.

Összegző helyzetértékelés:

A Budapest–Bécs közötti M1 autópálya közlekedési szempontból igen jelentős a megye számára, hiszen a földrajzi elhelyezkedésénél fogva több európai jelentőségű közlekedési folyosó részét alkotja , ezek:

- a IV. számú Helsinki folyosó (EU - Görögország összekötése)
- E 60 jelzésű Brest-Constanta (Franciaország-Románia)
- E75 jelzésű Utjaski – Sztia

Az autópálya–Budapest kapcsolat igen jelentős, a megyébe nagyarányú befektetői tőke irányult és irányul jelenleg is, hatása a vállalkozási terület keresletében az országos átlagot meghaladja. Budapest közelsége a felvevőpiac, a beszállítók jelenléte, és a képzett munkaerőpiac hozzáférhetősége miatt is vonzó.

A budapesti agglomeráció a megyét elérte. A Budapesten kívüli ingatlanárak, helyi adottságok kedvezőbb kihasználása, helyi önkormányzatokkal kedvezőbb befektetési feltételek megteremtése mind a vidéki fejlesztések nagyságrendjét növelik.

Budapest felől két irányban indult meg a megye felé a szuburbanizáció:

- a 10. sz. főútról elérhető települések felé a 10. sz. főút szűk keresztmetszete miatt kisebb jelentőségű,
- az M1 autópálya irányába, ahonnan könnyen elérhetőek a települések.

Nagy figyelmet kell fordítani ezekre a folyamatokra, hiszen közlekedési szempontból az ingázó forgalom megnövekedése a közúthálózat forgalomnagyságának növekedésével jár.

A 10. sz. országos főút Leányvár-Dorog iránya mintegy 9000 Ej/nap forgalommal terhelt, amely közelít a megengedhető forgalomnagysághoz, így mindennapos a torlódás a

kétsávos főúton. A Dorogi átkelési szakaszon sokat javított a megépült Kesztlőcöt, Dorogot, Tokodot és Tátot is elkerülő 117. sz. főút.

A másik szakasza a 10.sz. főútnak a Nyergesújfalu – Almásfüzitői szakasz, amely mintegy 40 km hosszú, nagy részében átkelési jellegű. Forgalm nagysága 5-7000 Ej/nap, ez azonban a települések számára – az átmenő tehergépjármű forgalom nagy aránya miatt – már az elviselhetetlen forgalm nagyságot jelenti.

Az M1-es autópályával elérhető településeken, bár a közlekedési lehetőségek kedvezőek, ügyelni kell arra, hogy az erősen urbanizálódott megyének, a még érintetlen területeit mekkora fejlesztési arányban lehet beépíteni, ehhez az érintett települések körütekintő ingatlan forgalmazását kell figyelembe venni.

Budapest, mint főváros vonzereje az egész megyére érvényesül, de leginkább Tata és Tatabánya vonaláig terjed. Tatától nyugatra már Győr vonzáskörzete hat inkább. Itt is az autópályá kedvező közlekedési lehetősége a mértékadó.

Vasúti kapcsolat:

A megye vasúti kapcsolatának fő tengelyét a Budapest - Tatabánya – Győr - Hegyeshalom országos főforgalmú vasútvonal (A1 osztályú nemzetközi törzshálózat) adja, ami egyben a nemzetközi törzshálózat része is, korszerűen átépített. A megye területén azonban az átépítés ellenére több helyen a pálya állapota, és műszaki paramétere nem teszi lehetővé a 140-160 km/óra sebesség elérését.

Budapest irányából sokkal kedvezőtlenebb helyzetben van a megye keleti része, ahol Esztergom és Dorog elérősége Budapest irányából lehetséges, de a vasúti nyomvonal elavult, korszerűtlen. Budapest-Esztergom között gyorsított személyvonatok közlekednek, de ezek sebessége is csak a 40 km/órát éri el. A Duna menti mellékvonal személyszállító tevékenysége szinte teljesen megszűnt, helyette a tömegközlekedés autóbusszal történik, a különben is szűkös keresztmetszetű 10. sz. főúton.

Kerékpárút hálózat:

Budapest és agglomerációja és a megye között jelentős kapcsolatot jelent a 11. sz. főút mellett a Dunakanyar kerékpárút. A kerékpáros forgalom turista forgalmat bonyolít.

Tömegközlekedés:

Erős forgalom alakult ki a Tatai medence–Budapest között, valamint a Dorogi medence–Budapest között.

A megyében a tömegközlekedést a Vértes Volán ZRt. végzi, jelentős forgalmat bonyolítanak azonban a társ Volán társaságok is.

Tatabányán az autóbusz-pályaudvarnak az – Budapest Hegyeshalom vasútvonal Tatabányai pályaudvara mellé történő – áthelyezése, jelentős tömegközlekedés-fejlődést vonhat maga után, amennyiben az elővárosi infrastruktúra is kiépítésre kerül.

Vízi közlekedés:

A megye vízi közlekedés szempontjából is kedvező helyzetben van.

A megye határán folyik a Duna, amely az Európát átszelő Duna-Rajna-Majna víziút rendszer része, és a VII. sz. Helsinki folyosó.

A Budapesti kapcsolat mind személy-, mind teherszállításban kihasználatlan. Budapest és a Duna menti települések közötti személy- és teherszállítás fontos feladatként kell, hogy szerepeljen a megye területfejlesztésében.

A megyei területfejlesztési koncepció „Budapesti metropolisz térséggel való kapcsolat” altéma-területének SWOT elemzése:

Erősségek	Gyengeségek
- Budapest, mint főváros vonzereje - kedvező kelet-nyugati irányú közúti kapcsolat - kedvező kelet-nyugati irányú vasúti kapcsolat - kedvező kelet-nyugati vízi út	- kedvezőtlen 10-es úti szűk keresztmetszet - kevés és gyenge Duna-híd - kedvezőtlen Budapest –Esztergom közúti kapcsolat
Lehetőségek	Veszélyek
- elővárosi forgalom infrastruktúrájának megteremtése (P+R) - V0-ás Komárom-Kisbér—Mór-Székesfehérvár-Pusztaszabolcs-Szolnok összekötés kialakítása, a meglévő szakaszok korszerűsítése - Duna menti vasútvonal korszerűsítése - A Duna, folyami hajózása, kikötők létesítése	- közlekedésfejlesztés nélküli gépjármű-forgalom növekedés Budapest és az agglomerációi között - körütekintő településrendezés nélkül indokolatlan urbanizáció kezdődik

2.2.2.2. VESZPRÉM-SZÉKESFEHÉRVÁR FEJLESZTÉSI TENGYELHEZ VALÓ KAPCSOLAT

Az **Országos Fejlesztéspolitikai Koncepció** (OFK) jövőképe, átfogó céljai között a Kárpát-medencei nagyvárosok európai térbe történő bekapcsolódása, a kiépült gyorsforgalmi út- és vasúthálózat mentén szerveződő növekedési tengelyek kiépülése előkelő helyen szerepel. Budapest az egész ország „lendületbe hozására”, a régiók központjai (társ-központjaikkal) pedig térségük húzóerejévé válására hivatott(ak). E városok (ilyen Székesfehérvár, Veszprém és mint társ-központ Tatabánya is) gazdasági fejlődésének kulcsa a feldolgozóipar és a szolgáltatások fejlődése. A „Kiegyensúlyozott területi fejlesztés” stratégiai cél részeként az OFK felvázolja Magyarország fejlesztési pólusait (a Közép-dunántúli régióban a Székesfehérvár-Veszprém várostengelyt), illetve növekedési tengelyeit (a legjelentősebb ezek közül az egész Komárom-Esztergom megyét is érintő Budapest-Győr-Pozsony-Bécs irányú). E fejlődési potenciállal rendelkező városok fejlesztési irányainak meghatározását a szubszidiaritás elve alapján, a területi szereplők bevonásával, a regionális fejlesztési tervekben javasolja megtenni az OFK. A pólusok és a többi megyei jogú város (mint regionális decentrumok) hálózatosan kell együttműködjének, mely együttműködés különösen a pólusoktól távolabbi térségek nagyvárosai dinamizáló szerepének megerősítése szempontjából fontos. A pólusok és a velük együttműködő nagyvárosok (megyénkben Tatabánya) hálózatának jellemzője, hogy lakosságukra és az ingázókra építve meghatározó a

szerepük a foglalkoztatásban, miközben a felsőoktatási és a kutatási tevékenységek, valamint a nagy hozzáadott értéket előállító gazdasági ágak koncentrációja jellemzi.

Az **Új Magyarország Programja** elnevezést viselő dokumentum az országgyűlési határozatokkal 2005. decemberében elfogadott, 2020-ig szóló OFK és OTK alapján a 2007-2013 közti tervezési időszakra vonatkozó, uniós társfinanszírozásra építő Nemzeti Stratégiai Referenciakeret („II. NFT”). Partnerségi egyeztetési változata 2006. március elejétől elérhető. E stratégiai program 3 legfontosabb eleme: a tudásalapú gazdaság és társadalom megteremtése; az ország gazdasági, szellemi és kulturális vonzerejének növelése (kreativitás, nemzetközi térben való kezdeményező és alkotó szerepvállalás), illetve a fejlesztési pólusok létrehozása és megerősítése.

Az „Élhető környezet biztosítása” középtávú fejlesztési cél része az együttműködő és versenyképes városhálózat megteremtése. A városok hozzájárulása a gazdasági növekedéshez egy policentrikus, együttműködő városhálózati rendszerben, meghatározott fejlesztési pólusok fejlesztésén keresztül érvényesül a leginkább. Budapest meghatározó szerepet tölt be Magyarország tudásalapú társadalommá és gazdasággá válásában, hatósugara az egész országra kiterjed. Az ország versenyképességének növelését, a kiegyensúlyozottabb területi szerkezet kialakulását ugyanakkor a további fejlesztési pólusok alapozzák meg, melyek regionális kisugárzásuk révén hozzájárulnak régiójuk versenyképességének erősítéséhez, az innováció elterjesztéséhez. A fővároson kívüli, Komárom-Esztergom megyéhez közel fekvő kijelölt fejlesztési pólusok: Győr és a Székesfehérvár-Veszprém várostengely. A Közép-dunántúli régió kiemelt területi és településfejlesztési fókuszai e várostengely, továbbá a regionális decentrumként működő másik két megyei jogú város (Tatabánya és Dunaújváros), illetve az innovációra leginkább alkalmas középvárosok állnak. A régió szerepet vállal az országosan kiemelt Duna-térségi (régiók és ágazatok közötti koordinációban megvalósuló) fejlesztésekben is. A fejlesztési pólusok nemcsak maguk fejlődnek – kisugárzó hatásukkal lendületbe hozzák környezetüket is. Ezért a regionális pólusok fejlesztése kettős célkitűzést jelent: egyrészt a pólusok térségi funkcióinak fejlesztését, másrészt a kisugárzó hatásuk érvényesülési feltételeinek (elérhetőség, kooperációs kapcsolatok, alközpontok) megteremtését. A Komárom-Esztergom megyei területfejlesztési tervek regionális pólusokhoz fűződő kapcsolatokat tárgyaló fejezetei is e feltételrendszer megteremtésére kell fókuszáljanak: az innováció-orientált fejlesztésekre, illetve a gazdaságfejlesztés és gazdaság-szervezés terén lehetséges kooperációkra; Tatabányának és a megye további városainak, városias térségeinek-tengelyeinek a pólusokkal lehetséges kapcsolódásaira. Dorog-Esztergom kistérségei elsődlegesen a fővároshoz, a Tatai medence 3 kistérsége Székesfehérvárhoz, Kisbér kissé Veszprém megyéhez is, míg Komárom-Bábolna kistérsége Győrhöz gravitál.

Az **Országos Területfejlesztési Konceptió** (OTK) elfogadásáról szóló 97/2005.(XII.25.) Ogy. határozat a hat középtávú, 2013-ig szóló országos területi cél között másodikként nevesíti a régiókat dinamizáló fejlesztési pólusok megerősítését és a városhálózati kapcsolatrendszer fejlesztését. Ennek érdekében:

- A fejlesztési pólusok gazdasági-társadalmi térszervező ereje erősítéséért a térségi innovációs, gazdasági és kulturális funkciók fejlesztendőek; képessé kell tenni e városokat térségük dinamizálására az elérhetőségük és az együttműködési kapcsolataik erősítése révén.
- Valamennyi régióban cél a pólusoktól távolabb eső térségek (a Közép-dunántúli régióban ilyen Komárom-Esztergom megye egésze) dinamizálására képes városok (elsődlegesen Tatabánya, illetve Komárom és Esztergom) szerepének megerősítése, az intenzívebben kooperáló kiegyensúlyozott városhálózat megteremtése érdekében.
- A régiók versenyképességének erősítése érdekében cél a fejlesztési pólusok és a (fent nevesített) nagyobb városok hálózatos együttműködésének, valamint a városok közti

közlekedési útvonalak mentén elhelyezkedő fejlesztési tengelyek (pl. Székesfehérvár-Mór-Oroszlány-Tata-Komárom, Tatabánya-Dorog-Esztergom, illetve a Duna-mente) dinamikus fejlesztése. A pólusok a régióban levő fejlesztési alközpontokkal alakítsák ki a funkcióik megosztására vonatkozó stratégiáikat és használják ki az együttműködésből származó előnyöket.

- Nyugat-dunántúlon Győr elsősorban Nagykanizsa, Sopron, Szombathely és Zalaegerszeg alközpontokkal alakítsa ki a munkamegosztást. A Közép-dunántúli régió városhálózatának sajátos helyzetéből következően Székesfehérvár és Veszprém fejlesztési társalközpontokként, Dunaújváros és Tatabánya alközpontok bevonásával szervezzék meg a „pólus-szerepből” adódó feladataikat. Az említett városokon túl a pólusok szükség szerint a régiók már városaival és a határokon túli nagyvárosokkal is szoros együttműködést alakítsanak ki a régiók versenyképessége érdekében.
- Szintén cél az együttműködő térségi városhálózatok ösztönzése a városok közötti gazdasági, kulturális és közszolgáltatási együttműködések és funkció-megosztások bővülésével, a városi központok és alközpontok térségükből való elérhetőségének javításával és a város-vidék kapcsolatrendszer erősítésével. A munkaerőpiacok térségi kiszélesítése érdekében a régió belüli városhálózat szintjén a napi munkába járást lehetővé tevő tömegközlekedési kapcsolatok megteremtendők (igen aktuális feladat ez nemcsak Veszprém, de a régióközpont Székesfehérvár Komárom-Esztergom megyéből történő elérését nézve is, ugyanakkor megyénk többes kötődése okán mind a Győr irányú, mint a fővárosi térség felé irányuló napi tömegközlekedési kapcsolatok is javítandóak).
- A pólus-városokban és az alközpontokban is cél a fejlődést gátló nagyvárosi környezeti problémák felszámolása, a társadalmi feszültségekkel és fizikai leromlással érintett településrészek gondjainak megoldása, a fenntartható közlekedési rendszerek kialakítása, az agglomerációk fenntarthatóságának és településeik intézményesített együttműködésének az ösztönzése.

Amint az OTK Fejlesztési pólusokról szóló fejezetében rögzítést is nyert, a pólusok terveinek kidolgozásához nyújtott kormányzati pénzügyi támogatást olyan szerződésekkel kell biztosítani, amelyeket a Regionális Fejlesztési Tanácsok is elfogadnak. A Közép-dunántúli régióban is ilyen együttműködés szerint készült el 2006. márciusában a **Székesfehérvár-Veszprém Fejlesztési Pólus Program** stratégiai munkaterve. A pólus jövőképe, összegezve:

„A Székesfehérvár-Veszprém fejlesztési pólus a Közép-dunántúli régió versenyképességének katalizátora; a járműipar, az informatika, a környezetipar és a logisztika fejlesztésén keresztül modernizálja a gazdaságot, közelítve az Európai Unió fejlett régióihoz, ezáltal vonzó életkörülményeket és befektetési környezetet biztosít”.

A Székesfehérvár-Veszprém Fejlesztési Pólus alapkonceptiója a következő három stratégiai célra épül:

- Innovatív, nemzetközileg versenyképes gazdaság létrehozása;
- Tudástőke biztosítása a versenyképes gazdaság igényeihez;
- Vonzó léttérre és befektetési környezetté, hatékony belső és külső kapcsolatokkal rendelkező régiós magterületté válás.

Komárom-Esztergom megye településének kapcsolódása e koncepcióhoz a „hatékony belső kapcsolatok” stratégiai rész cél szerint elvárt, igényelt a pólus-tengelyt alkotó két város (pontosabban a két agglomeráció, együtt: a fejlesztési tengely) részéről is. A stratégia-alkotást felügyelő szakértői testületben pedig (igaz, mindössze egy-egy szakértő delegálási jogával)

részt vett Dunaújváros, illetve Tataháza Megyei Jogú Város Önkormányzata. Megyénk kapcsolódási lehetőségeit az alábbi két területen látjuk legkézenfekvőbbnek:

- Hasonlóan a főváros térségével fejlesztendő kapcsolatainkhoz, a közlekedés és a logisztika fejlesztésének területén elsődleges fontosságú a koordináció; ebben a dunai szállítás lehetőségeit kiaknázandó, Dunaújváros térsége megyénk „természetes szövetségese”, de a konkurens is lehet (Győr-Gönyű térségéhez hasonlóan);
- Az ipari klaszterek tekintetében a Győr térségével fejlesztendő kapcsolatainkkal majdnem megegyező ágazatok kerültek nevesítésre a régió pólus-tengelyében: a járműipar, az informatika és a környezetipar (a műanyag-ipart is idesorolva). Amint a Székesfehérvár-Veszprém fejlesztési pólus stratégiája helyesen megemlíti, az ipari klaszterek területén a Budapest-Győr-Székesfehérvár ipari háromszögben koncentrálnak a fejlesztések. Komárom-Esztergom megye pozíciója e tekintetben tehát nem kérdőjelezhető meg.

Összegző helyzetértékelés:

A megyei területfejlesztési koncepció „Veszprém – Székesfehérvár tengelyhez való kapcsolat” altéma-területének SWOT elemzése:

Erősségek	Gyengeségek
- a két társközpont város vonzereje - a tengely stratégiája azokat a klasztereket preferálja, melyekhez megyénk is erőteljesen kapcsolódhat: gépjármű-ipar, elektronika, műanyagipar, környezetipar - logisztikai szerep - „ipari háromszög”: Bp. – Sz.f.vár – Győr, melyen belül megyénk „húz”	- kedvezőtlen közúti, lehetetlen vasúti elérése a tengelynek Komárom-Esztergom m. felől - kevés és gyenge Duna-híd (a tengely és Szlovákia kapcsolata) - K+F potenciál gyenge, a felsőoktatásban résztvevők száma relatíve alacsony
Lehetőségek	Veszélyek
- közúti kapcsolat több igény szinten: gyorsforgalmi út: Sz.f.vár – Mór – Oroszlány – Tata – Komárom; személyforgalomra a Zámoly-Gánt-Környe út mint alternatíva - a közvetlen vasúti összeköttetés lehetősége: Tb.- Oroszlány – Mór – Sz.f.vár (- Veszprém) - Dunai víziút: Komáromtól Almás-füzitőn át a tatabányai, esztergomi kistérségig; e téren Fejér m. dunai part-szakasza, D.Újváros partnersége	- a tengely „önjáróvá” válása Komárom-Esztergom megye bekapcsolódása nélkül - a tévesen értelmezett „regionális-záció” koncentrációt jelent (a tengelyre szorítkozva) - az informális kapcsolati hálók (melyek a tengelyen belül jóval erősebbek az átlagos régiósnál) „kiszorító hatása” megyénk fejlesztési elképzeléseire nézve

2.2.2.3. GYŐRI (NY-DUNÁNTÚLI) PÓLUSHOZ VALÓ KAPCSOLAT

A **Közép-dunántúli régió Területfejlesztési Programja** kiemeli, hogy a kialakuló klaszterek nemzetközi versenyképességének alapvető feltétele, hogy a klaszterizációs folya-

matok összekapcsolódnak a szomszédos régiók - elsősorban Nyugat-Dunántúl - hasonló kezdeményezéseivel.

A Közép-dunántúli régió az Észak-Dunántúl részeként földrajzi adottságai miatt történelmi és gazdasági vonatkozásokban is ezer szállal kapcsolódik a Nyugat-dunántúli régióhoz, valamint a Budapesti agglomerációhoz, mely kapcsolatok további elmélyítése hozzájárulhat a régió versenyképességének megőrzéséhez, illetve a minőségi életfeltételek megteremtéséhez. Hasonló kapcsolatok kibontakozására ad lehetőséget a magyar-szlovák kapcsolatok javulása, melyben mindenképpen fontos bővíteni a meglévő együttműködéseket (Eurorégió, oktatási együttműködés, stb). Ugyancsak a szomszédos térségekkel való szoros együttműködésre adnak okot az olyan közös fejlesztési területek, mint a Balaton, az M6-os út, vagy a Dunaújvárosi Duna-híd és az M8-as út.

A Bécs-Győr-Budapest innovációs tengelyre (IV. Helsinki folyosó) való ráfűződést szolgálja az M81-M13 (Székesfehérvár-Kisbér-Győr/Komárom) és M62 (Dunaújváros–Székesfehérvár) kiépítése, valamint az európai V. korridor vasúti kapcsolat, Nyugat-dunántúli régióval közös fejlesztési program kidolgozása.

A régió illeszkedése az észak-dél irányú V/C “Helsinki folyosó”-hoz (Gdansk-Ploce), az M6-os útnak és Esztergom kapcsolatának megteremtése (M6-M0-M10). 2000-ben elkészült a Nyugat-Dunántúli Régió és a Közép-Dunántúli Régió Összközeledési Hálózatfejlesztési Konceptiója, mely csupán szakmai alapon készült elemzés.

Összegző helyzetértékelés:

Komárom-Esztergom megye nagytérségi kapcsolatait nagyban befolyásolja, hogy a főváros és egy regionális központ: Győr között helyezkedik el. Ebből adódik, hogy a megye alapvetően kifelé orientált, saját központjának a Tatabánya-Tata-Oroszlány háromszög mondható. A tatabányai törésvonaltól nyugatra Győr vonzása érvényesül, ez leginkább Komáromra, Bábolnára és Ácsra igaz. (Dorog-Esztergom térsége pedig elsődlegesen a főváros felé gravitál.) A Komáromi és a Kisbéri kistérség területfejlesztési koncepcióiban a földrajzi közelség és az ezen alapuló együttműködés hangsúlyosabban jelenik meg. A Nyugat-Dunántúli Régióval való kapcsolatok elsősorban gazdasági, oktatási és kulturális területen nyilvánulnak meg, melyek nagyrészt Győr vonzóerejének hatására alakultak ki.

A megyei területfejlesztési koncepció „Győri (Ny-Dunántúli) pólushoz való kapcsolat” altéma-területének SWOT-elemzése:

Erősségek	Gyengeségek
- Győr elsődleges (É-Dunántúlra kiható), Sopron tradicionális (Selmeci Akadémia stb.) vonzereje - a pólus stratégiája azokat a klasztereket preferálja, melyekhez megyénk is erőteljesen kapcsolódhat: gépjármű-ipar, elektronika, műanyagipar, környezetipar stb. - logisztikai szerep: kitűnő Győr-irányú közleked. kapcsolataink vizen, közúton, vasúton és légifolyosókon - „ipari háromszög”: Bp. – Sz.fvár – Győr, melyen belül megyénk „húz”	- közigazgatási ill. területfejlesztési értelmű leválasztása a megyének Győrtől, Győr-M.-S. megyétől - kevés és gyenge Duna-híd (a pólus és Szlovákia kapcsolata) - a győri felsőoktatás relatíve „gyenge” (vetélytársaihoz képest késve indult az egyetemi szint)

Lehetőségek	Veszélyek
- Duna-térség közös fejlesztése (pl. Szigetköz Térségi Fejl. Tanács) - együttműködésekben (pl. az írt klaszterekben) rejlő, még kiaknázatlan lehetőségek	- megyénk Ny-i felére gyakorolt húzó-elszívó hatása miatt Győr oka lehet a „szétesés” szcenárió nemkívánatos bekövetkezésének

2.2.2.4. A „TERÜLETI INTEGRÁLÓDÁS EURÓPÁBA” FEJLESZTÉSI KÉRDÉSEI

Az Európai Unió egy területileg integrált közösséget kíván megvalósítani, amely képes kihasználni a földrajzi adottságokból származó előnyöket, kezelni a hátrányokat. Az Európa nyugati, déli és északi felén elterülő 15-ök területi integrációja is csak részben valósult meg, a 2004-es bővítéssel, valamint Románia, Bulgária és a Balkán leendő integrációjával e cél geográfiai szempontból megvalósulhat, társadalmi és területfejlesztési síkon azonban jelentős kihívásokkal kell a hosszútávon 30-nál is több tagállamú Uniónak szembenéznie.

Az **Országos Területfejlesztés Konceptió** (OTK) szerint cél egy olyan harmonikus, fenntartható társadalmi-gazdasági-környezeti térszerkezet és területi rendszer létrejötte, amely a helyi adottságokra épülő, saját arculattal és identitással rendelkező térségekben szerveződik – köztük mind több európai szinten is versenyképes területegységgel, és amely szervesen és hatékonyan illeszkedik az európai térbe, s amelyben a társadalom számára az alapvető esélyeket meghatározó közszolgáltatások és életkörülmények tekintetében nincsenek jelentős területi egyenlőtlenségek.

Az ország szervesen illeszkedik az európai térszerkezetbe, intenzív gazdasági, kulturális kapcsolatokkal rendelkezik Közép-Európában és a Balkán térségében, különösen a határ menti és a magyarlakta területeken, szervesen kapcsolódik a transznacionális és határ menti infrastrukturális hálózatokhoz, valamint kezdeményezőként részt vesz a gazdasági, kutatási, kulturális együttműködésekben.

Alapvető célkitűzés a magyar területfejlesztési politikában a politikai integráció után immár az ország szűkebb és tágabb környezetével (európai, közép-európai és kárpát-medencei) való funkcionális integrálódás tudatos és innovatív kiterjesztése időben, térben, mélységben, minőségben, hatékonyságban és eredményességében, az ország fizikai bekapcsolása az európai vérkeringésbe, valamint az uniós kohéziós, regionális és szakpolitikákkal való minél erősebb összhang megteremtése.

Kiemelten fontos feladat az Európai Unió integrációból adódó lehetőségek hatékonyabb kihasználása és a nemzeti érdekérvényesítés erősítése. Ugyancsak fontos cél az uniós kohéziós, regionális és szakpolitikákkal való minél erősebb összhang megteremtése, a magyar fejlesztési politika határozottabb érdekérvényesítő képességének megvalósítása, az uniós és kiemelten a szomszédos országokkal folytatott aktív partnerség keretében a közösségi források minél hatékonyabb felhasználása, valamint az EU fejlesztési és területi tervezési gyakorlatából való tanulás hangsúlyozása. Ugyanakkor fontos célunk részt venni az Unióhoz a későbbiekben csatlakozó országok felkészítésében.

Az Európába történő szervesebb beilleszkedés célkitűzése nem korlátozódhat a jelenlegi Európai Unió területére.

Kiemelt feladatként kell kezelni az ország kedvező és sajátos földrajzi helyzetéből és adottságaiból adódó lehetőségek kihasználását, a kiterjedt nemzetközi kapcsolatok bővítését,

valamint a szomszédos országok, kiemelten azok magyarok lakta területeivel való különböző szintű és formájú határon átnyúló és határ menti fejlesztési és együttműködési kapcsolatok, hálózatok revitalizálását és megerősítését.

Részcélok:

A megújuló területfejlesztési politika az európai integrálódás jegyében az alábbi célokat tűzi ki:

- *Magyarország integrációja az európai gazdasági térbe főként a transzeurópai közlekedési hálózatok hazai fejlesztésével és a nemzetközi kutatási, tervezési programokban való intenzív részvétellel:*

Az ország transznacionális együttműködéseit az alábbiak jellemzik:

- csatlakozás a fejlettebb, nyugat-európai növekedési zónákhoz,
- a környezetbarát közlekedési rendszerek fejlesztésével logisztikai szerep erősítése a közép-európai térségben,
- tudásátadó szerep és gazdasági befolyás erősítése a délkelet-európai térségben.

Cél, hogy felgyorsuljon hazánk funkcionális integrálódása Európa, különösen Közép-Európa gazdasági, társadalmi és infrastrukturális térszerkezetébe, a globális tudás-, információ- és innováció-alapú gazdaságba és társadalomba, valamint a nemzetközi kulturális, területi és regionális együttműködési folyamatokba. A rész cél megvalósulását az alábbi fejlesztési feladatok szolgálják:

- minőségileg magasabb szintű integrálódás az európai magisztrális hálózati rendszerekbe (kiemelten transzeurópai és közép-európai infrastrukturális hálózatok);
 - intenzívebb kapcsolódás a nemzetközi, főként európai és közép-európai transznacionális terület- és regionális fejlesztési, hálózattervezési, együttműködési és fejlesztési folyamatokba (kiemelten a Cadses térség, és egyéb közép-európai országok);
 - a különböző területi szintek (pl. települések, régiók), és a területfejlesztési szakmai szereplők transznacionális és nemzetközi együttműködési hálózatainak támogatása (eurorégiók, klaszterek, "eurocities", stb.);
 - a nemzetközi migrációs folyamatok tudatos kihasználása (a hozzáadott érték elvű befogadás-stratégia mentén szakma- és régióspecifikus letelepítési programok kidolgozása)
- *A határ menti és határon átnyúló együttműködések lehetőségeinek bővítése a határ menti településközi, ezen belül intézményi, vállalkozói, civil kapcsolatok ösztönzésével, valamint az EU támogatási programok hatékony felhasználásával:*

A rész cél megvalósulását az alábbi fejlesztési feladatok szolgálják:

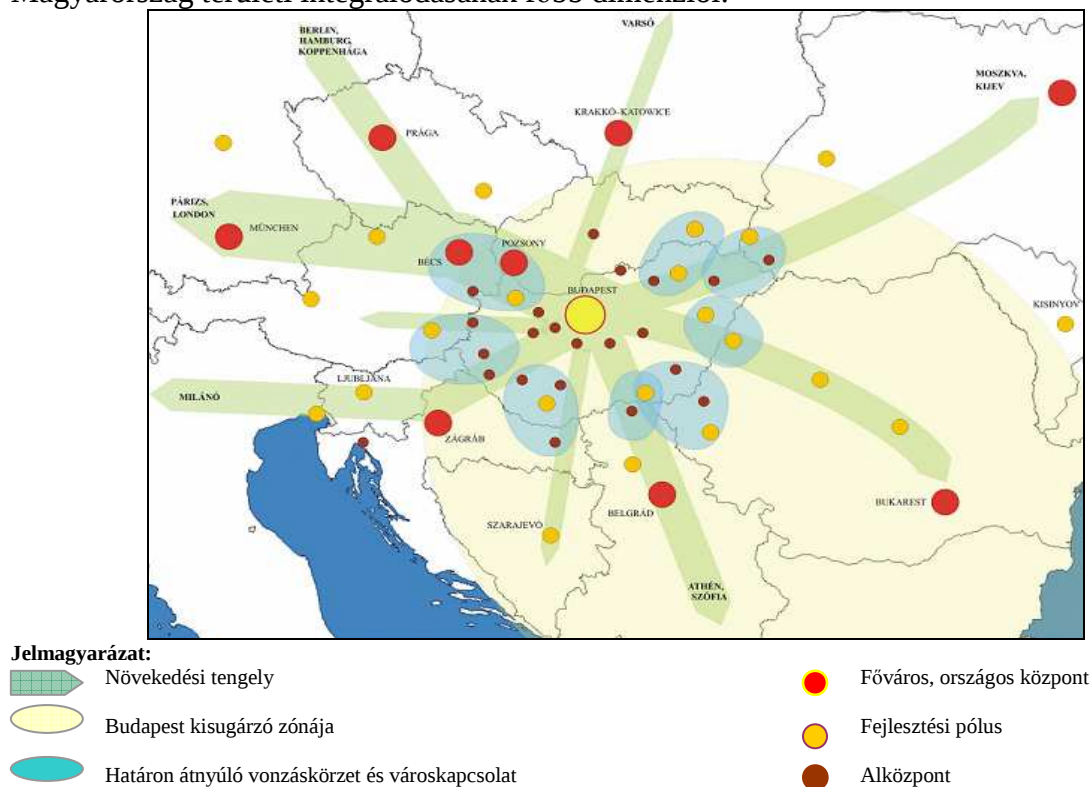
- közös kárpát-medencei területi tervezési és fejlesztési együttműködések, valamint közös stratégiák és fejlesztési programok kidolgozása, megvalósítása, s a határon átnyúló fejlesztési feladatokat hatékonyan ellátni képes közös intézményrendszer kialakítása;
- az egyes határ menti-, valamint a hasonló problémával küzdő térségek összehangolt és integrált fejlesztésének biztosítása érdekében transz- és interregionális együttműködések, valamint közös fejlesztések hazai támogatásának biztosítása, ösztönzése;
- országhatáron átnyúló fejlesztési és szakmai együttműködések létrejöttének hazai támogatása (új térségi együttműködési és fejlesztési formák).

- a transferrégiók és kapuvárosok gazdaság- és társadalomszervező szerepének, valamint hálózati együttműködési képességének erősítése.
- *A nemzeti integrációk és a nemzetiségi fejlesztési együttműködések elősegítése:*

A rész cél megvalósulását az alábbi fejlesztési feladatok szolgálják:

- a nemzeti integráció és a nemzeti területfejlesztési együttműködés szakmapolitikai és működési alapjainak megteremtése;
- határon átnyúló nemzeti fejlesztési alapok (pl. gazdaságfejlesztési, befektetési, garancia alapok) és a határon túli túlnyomóan magyarok lakta területek integrált térségi fejlesztési programjainak a létrehozása (pl. Székelyföldi Operatív Program), valamint az integrált projekt alapú támogatások, illetve szakmai támogatás (pl. intézményfejlesztés, szakmai, módszertani segítségnyújtás) feltételeinek a megteremtése;
- a Magyarországon élő kisebbségek által lakott térségek, települések fejlesztése az anyaországi támogatások fogadását ösztönző feltételek kialakításával.

Magyarország területi integrálódásának főbb dimenziói:



Az **Új Magyarország Programja** elnevezést viselő dokumentum az országgyűlési határozatokkal 2005. decemberében elfogadott, 2020-ig szóló OFK és OTK alapján a 2007-2013 közti tervezési időszakra vonatkozó, uniós társfinanszírozásra építő Nemzeti Stratégiai Referenciakeret („II. NFT”). Partnerségi egyeztetési változata 2006. március elejétől elérhető.

Az európai térbe való integrálódás erősítése:

Az ország európai térbe való funkcionális integrációjának erősítésének célja, hogy mind a területi megközelítésű térszerkezeti hálóknak, mind a tematikus megközelítésű hálózati fejlesztéseknek, együttműködéseknek szerves résztvevője legyen Magyarország. Magyarország a közép-európai térség meghatározó szereplőjeként járul hozzá Európa versenyképességéhez. Cél, hogy ebben a dinamikusan fejlődő térségben erősítsük kapcsolódásunkat a versenyképesség fokozását célzó fejlesztések megvalósításával, illetve a

transznacionális infrastrukturális hálózatokhoz való kapcsolódással és környezetvédelmi együttműködések révén. A délkelet-európai térség EU-integrációja az egyik legfontosabb európai szintű politikai célkitűzés, melyben Magyarország meghatározó közvetítő szerepet vállal. Szükséges a térség fizikai és gazdasági integrációja, a területi integrációt erősítő együttműködések fejlesztése.

A **Közép-dunántúli régió Területfejlesztési Programja** szerint a közép-európai térségben új *fejlődési zónák*, innovációs erőcentrumok kialakulása figyelhető meg, melyek közvetlenül kapcsolódnak az európai magtérséghez. Két nagyobb erővonal rajzolódik ki. Az egyik, a dél-bajor innovációs tengelyre felfűződő, Prága környékén és Bécs-Pozsony-Győr környékén formálódik, melyek egyesülve innovációs tengelyként folytatódnak egészen Budapestig. Míg a másik a mediterrán „sunbelt övezethez” kapcsolódó fejlődési irány, mely Velence-Trieszt-Ljubljana vonaltól halad Budapest felé. A Közép-dunántúli régió e két *közép-európai fejlődési zóna metszéspontjában helyezkedik el* úgy, hogy mindkettő közvetlenül érinti, aminek köszönhetően az európai fejlődési zónák és trendek kedvezően képesek befolyásolni a régió fejlődését hosszú távon.

A kapcsolódást segíti, hogy az 1997 júniusában meghatározott „Helsinki folyosók” közül – melyek fejlesztésére az EU különös hangsúlyt fektet – három (IV., V. és VII.) is érinti a régiót. Ebből következően a régió Nyugat-Európa és Délkelet-Európa között komoly tranzitszerepet tölthet be, sőt megkerülhetetlenné válhat. Ha megvizsgáljuk a nyugat-európai régiók fejlődési pályáit, akkor azt a következtetést vonhatjuk le, hogy az ezredfordulón az *európai gazdasági erő súlypontja* az észak-francia, Benelux, Nyugat-német, angol négyszögből – Magyarország számára is kedvező módon – *keletebbre*, az északkelet-francia, a Dél-német, Észak-olasz, osztrák, svájci tartományok irányába *tolódik el*.³ Az Alpok környéki régiók fejlődésében az új növekedési tényezők játsszák a fő szerepet.

Magyarországon csak négy megyének nincs érintkezése *országhatárral*. E megyékhez tartozik Fejér és Veszprém megye is. Komárom-Esztergom megye határos Szlovákiával – a közös határ hossza 77 km –, de az átjárhatóság meglehetősen korlátozott. Az Esztergom és Párkány közötti híd elkészültével az északkeleti kapcsolat élénkebbé vált, ám annak szűkös kapacitása nem képes megbirkózni a felmerülő igényekkel. Ezek alapján elmondhatjuk, hogy a régió az ország belső régiói közé sorolható, az országhatár menti együttműködések idáig viszonylag kevés szerepet játszottak.

A *közép-európai integráció* és együttműködés eszméje nem új keletű, de mára nyilvánvalóvá vált, hogy Közép-Európa leginkább történelmi, kulturális alapokon határozható meg, a gazdasági, társadalmi, politikai feltételek gyengék egy erős együttműködés kialakításához. A kilencvenes évek elején Csehszlovákia szétválása, majd a kedvezőtlen belpolitikai helyzet hátráltatta az eredményes együttműködés kialakítását, de a legutóbbi szlovák választás utáni új kormány szakított a korábbi gyakorlattal, és ez lökést adott a szlovák-magyar kapcsolatok fejlődésének is. A szlovákiai Nyitra kerület, Komárom-Esztergom és Pest megye 1999 júliusában megalakította a Vág-Duna-Ipoly Eurorégiót, melynek központja Tatabányán található. Társult tagként Veszprém és Fejér megye is csatlakozott az Eurorégióhoz, melynek elsődleges célja a határ menti területek gazdaságának összehangolása, a térség fejlesztése az Európai Unió segítségével. Három fő együttműködési területet határoztak meg az alapítók: a civil szférát, a gazdaságot és a közigazgatást. A régió részese az 1990 májusában létrejött Duna menti Tartományok Munkaközösségének, illetve az EU Bizottsága által 1997-ben elfogadott CADSES-nek. A régió a Phare-CBC programokban (magyar-szlovák) nem vesz részt túl intenzíven, pedig ez kitűnő lehetőségeket jelent a szomszédokkal való együttműködésre.

³ Horváth Gyula: Európai regionális politika, Dialóg Campus Kiadó, Budapest-Pécs, 1998 30. old.

Összegző helyzetértékelés:

A megyei területfejlesztési koncepció „A területi integrálódás Európába fejlesztési kérdései” altéma-területének SWOT-elemzése:

Erősségek	Gyengeségek
- megyénk tradicionálisan a legfőbb Ny.Európa-irányú közlek. és szel-lemi folyosón helyezkedik el - a legközelebbi Ny.Európai nyelv-területtel, a némettel kedvezőek a kapcsolattartás lehetőségei a hagyományos, ill. nemzetiségi gyökerű német nyelvi kötődések okán - megyénk előd-vármegyéinek Duna-balparti területei, Komárom ill. Párkány központtal természetes határontúli partnereink - a 2. világháború előtt már jelenlévő külföldi tőkebefektetés 1990-től új és minden korábbinál meghatározóbb erősségű kapocs Európa felé; termé-keink piaca is döntően az EU	- általános gyengeség az idegen-nyelv-tudás alacsony szintje - kevés és gyenge Duna-híd (a megye és Szlovákia kapcsolata) - gyenge D-i irányú (így gyenge Ny-Balkán felé irányuló) közlek. lehetőség (csak Bp-n át lehet)
Lehetőségek	Veszélyek
- intézményekben rejlő tartalékok (pl. Eu-inform. irodák, Eurorégiók stb.) - transznacionális integrációk a gazdaság, a szellemi élet stb. területein	- az EU esetleges általános válsága - a forint esetleges megrendülése, az euró-bevezetés csúszása - Ny.Európai tartós dekonjunktúra

2.2.2.5. HATÁR MENTI TÉRSÉGEK EGYÜTTMŰKÖDÉSE, KAPCSOLAT NYITRÁVAL

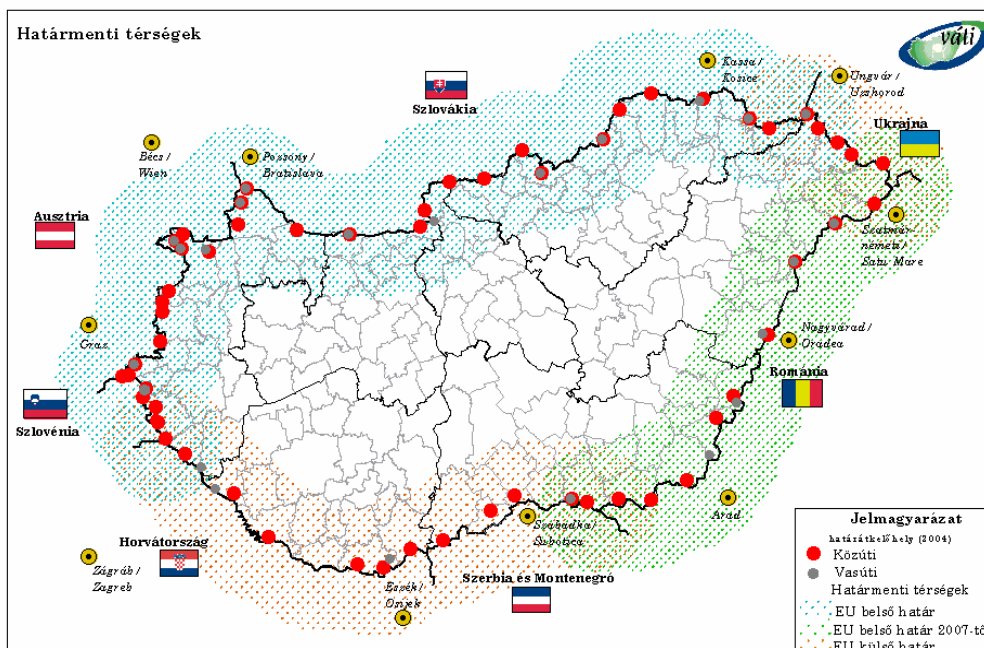
Az Európai Unió kiemelten támogatja a határ menti együttműködéseket, melyek az integráció mélyítését, az éles területi átmenetek kiküszöbölését is elősegíthetik. Számos példa (Südtirol Ausztria – Olaszország, Benelux térség) igazolja az ilyen kooperációk kedvező gazdasági, társadalmi, kulturális hatásait.

Az **Országos Területfejlesztés Koncepció (OTK)** „Határ menti területek együttműködésének erősítése” címen írja:

Magyarország határ menti térségei – az Észak-nyugati országrész kivételével – többnyire az ország elmaradott, alacsony társadalmi-gazdasági státuszú területei. Ezeknek a perifériális helyzetben lévő térségeknek sajátos elhelyezkedésük, az átértékelődő szerepű országhatár jelenléte kitörési pont lehet, amennyiben ennek lehetőségeit, mint erőforrást ki tudják használni. Átértékelődnek a lehetőségek az ország ún. uniós határai, illetve a többi határszakasz mentén is.

Uniós csatlakozásunkat követően különösen felértékelődött a határ menti kapcsolatok jelentősége. Hazánknak a jövőben az EU új szomszédsági politikájával összhangban vezető

koordinációs, szervező, információs szerepet kell játszania az egész Kárpát-medence fejlődésében, a határ menti, határon átnyúló interregionális és transzregionális együttműködések tervezésében, szervezésében és végrehajtásában. Ezek az együttműködések megteremthetik a Kárpát-medencében korábban természetes egységet képező régiók, vonzaskörzetek újraéledését, lehetővé teszik az adott területeknek, településeknek gyorsabb ütemű felemelkedését. Fontos, hogy ezek az együttműködések ne csak formálisan alakuljanak, hanem valós határokon átnyúló intézményi, vállalati, infrastruktúrafejlesztési, munkaerő-piaci együttműködések tartalmazzanak, melyeknek célja, hogy integrált határ menti térségek jöjjenek létre országszerte.



Az alapvető cél, hogy a felértékelődő határ-mentiségből, a határ szerepének megváltozásából adódó előnyöket – úgy, mint hídszerep, fejlesztési többletforrások, nemzetköziségből adódó lokális szinergiák, gazdasági-kereskedelmi lehetőségek – a térségek a megújulás erőforrásoként kamatoztatva tudják fejlődésük motorjává formálni.

Részcélok:

- Az elérhetőség javítása határon átnyúló fő- és mellékút-hálózati fejlesztésekkel, ill. tömegközlekedés kialakításával, fejlesztésével;
- a határon átnyúló kapcsolatok zavartalan működéséhez határátkelőhelyek létesítése az átkelő-hiányos szakaszokon;
- összehangolt turisztikai termékrendszer kialakítása;
- határon átnyúló természet- és környezetvédelmi, ökológiai gazdálkodási rendszerek kiépítése (pl. natúrparkok), valamint a katasztrófavédelmi tevékenységek összehangolása;
- a közszolgáltatások szervezésének (hulladékgazdálkodás, szennyvízkezelés, egészségügy, stb.) határon átnyúló megoldásainak ösztönzése;
- a határ mentén élők egészségügyi ellátásának összehangolása, az egészségturizmus közös programokban történő fejlesztése;
- a vonzaskörzeti kapcsolatok újjáélesztése / kialakítása;
- speciális kereskedelmi előnyök hasznosítása;
- az átmenő határforgalommal kapcsolatos logisztikai szolgáltatások kiépítése;

- közös befektetés-ösztönzés, gazdaságfejlesztés;
- a munkaerőpiaci és a képzési rendszerek összehangolása;
- közös területi tervezés, közös regionális programok, az interregionális és transzregionális együttműködések hazai támogatásának biztosítása;
- tapasztalatok átadása és az együttes programozásban érintett országokkal közös intézményi struktúra továbbfejlesztése;
- a határon túli magyarok szervezeteivel, intézményeivel való együttműködés erősítése, a közös nyelv, illetve kultúra kínálta előnyök hasznosítása;
- a határ menti együttműködéseknek ki kell terjednie a Víz Keretirányelv által előírt vízgyűjtő-gazdálkodási tervek elkészítésére, a víztestek jó ökológiai állapotának eléréséhez szükséges intézkedési programok meghatározására, a szennyezések kialakulásának megelőzésére közös monitoring programok, továbbá riasztási rendszer működtetésére.

Az **Új Magyarország Programja** szerint *a határ menti térségek együttműködésének* célja, hogy lehetővé váljon a térségben korábban szorosabb egységet képező régiók, megyék természetes vonzáskörzetek újjáélesztése. Lehetőség nyíljon számos jelenleg perifériális helyzetben lévő terület fejlődési vérkeringésbe való bekapcsolódására elsősorban gazdasági, kulturális és környezetvédelmi fejlesztésekkel, a társadalmi kapcsolatok erősítésével, az elérhetőség javításával. A határon átnyúló együttműködés és az európai területi együttműködés tekintetében Magyarország az Európai Unió többi országához képest speciális geostratégiai helyzetben van, hiszen a hazánkkal határos országokban összesen 2,5 millió magyar él kisebbségként. A szomszédos államokban élő magyarság a politikai, gazdasági és kulturális érdekérvényesítés szempontjából egyaránt kiemelkedő értéket képvisel az ország számára. Az Új Magyarország Fejlesztési Terv azonban nem említi a határ menti együttműködések.

Mindezek alapján meghatározó figyelmet kell fordítani a szomszédos országok magyarok által lakott térségeinek fejlesztésére, mely nemcsak Magyarország, illetve a Kárpát-medencei magyarság, hanem egyben a hazánkkal szomszédos országok érdeke is.

A Vág-Duna-Ipoly Eurorégió:

A Vág-Duna-Ipoly Eurorégió Alapító okiratát 1999. július 3-án a Komárom-Esztergom megyei Neszmélyen a Duna szlovák-magyar határvonalán úszó Táncsics hajó fedélzetén írták alá, Komárom-Esztergom és Pest megye közgyűlési elnökei, valamint Nyitra kerület elöljárója. A szerződés előkészítéséhez a Rákóczi Szövetség Hídverő Regionális Szervezete öt év kitartó civil szervezeti munkával, a Miniszterelnöki Hivatal, a Külügyminisztérium, a HTMH, valamint Komárom-Esztergom és Pest megye hivatali apparátusa szakmai támogatással járult hozzá.

Az együttműködés célja, területei:

- a régió vonzóbbá tétele,
- a gazdaság és az idegenforgalom összehangolt fejlesztése,
- oktatási, tudományos és innovációs bázisok közötti kapcsolat fejlesztése,
- területfejlesztés és területrendezés összehangolása,
- együttműködés a természet-, környezet-, és vízvédelem, a katasztrófák elhárítása területén,
- a közlekedésfejlesztés összehangolása,
- humanitárius és szociális együttműködés,
- a közös kulturális örökség, kulturális javak ápolása,
- EU - Közösségi finanszírozási programokban történő eredményes részvétel,
- információcsere feltételeinek kiépítése, az információ áramlás biztosítása,

- közös projektekre, programokra ajánlások kidolgozása, koordinálása,
- közös projektek, programok kidolgozásának, lebonyolítása, támogatása.

Az EURORÉGIÓ alapítói a Szerződő Felek:

- a.) Nyitra Kerület előljárósága
- b.) Komárom-Esztergom Megye Önkormányzata
- c.) Pest Megye Önkormányzata

Az Eurorégió nyitott. Az alapítók tevékenységüket különösen az alábbi, közigazgatási területükön működő szervezetek (pillérek) segítségével kívánják megvalósítani:

- települési és területi önkormányzatok,
- megyei, térségi, regionális területfejlesztési tanácsok
- községek,
- tudományos intézmények,
- vállalkozói, befektetői réteget tömörítő képviseleti szervek,
- civil szerveződések
- az együttműködésben a felek számítanak a minisztériumok és a területi államigazgatási szervek segítő közreműködésére.

A Szerződő Felek vállalják az EURORÉGIÓ működéséhez szükséges költségek egyenlő mértékű finanszírozását, és az Eurorégió Elnöksége által meghatározott mértékű és formájú hozzájárulás fizetését.

Az EURORÉGIÓ csatlakozó felei:

Azon önkormányzati kistérségi társulások, együttműködések, melyek határ-menti testvérkapcsolatokkal rendelkeznek (a továbbiakban: csatlakozók).

A csatlakozók az Együttműködési Szerződésben meghatározott módon képviseltetik magukat a legfőbb ügydöntő és képviseleti szervben, fizetik a meghatározott mértékű és formájú hozzájárulást.

A későbbi években az alapítókhoz, csatlakozó tagokként, a Közép-Dunántúli Regionális Fejlesztési Tanács és annak két másik megyéje, Fejér ill. Veszprém megyék Önkormányzatai is csatlakoztak.

Az EURORÉGIÓ szervezete:

- 1.) az EURORÉGIÓ Elnöksége
- 2.) az EURORÉGIÓ Független Bizottságai
- 3.) az EURORÉGIÓ Titkársága
- 4.) az EURORÉGIÓ ad hoc bizottságai, szakértői
- 5.) az „Éléslátók Tanácsa”

Az Ister-Granum Eurorégió:

Európa közepén, Közép-Európa szívében, népek vándorútjának, kultúrák találkozásának metszéspontjában fekszik az Ister-Granum Eurorégió. Királyok, tudósok, művészek földje ez a festői táj, ahol három folyó, a Duna, a Garam és az Ipoly találkozik. A természet és történelem páratlanul izgalmas kultúrtáját alakított ki e folyók mentén. E kultúrtáj 2001. október 11., a Mária Valéria híd újbóli átadása óta újra egységes egészként kínálja látóival a látogatóknak.

Az Ister-Granum Eurorégió a magyar-szlovák határon fekszik. Területe meghaladja a 2.000 km²-t, lakossága a 200.000 főt. A régió, melynek szíve az Esztergomot Párkánnyal összekötő Mária Valéria híd, földrajzi értelemben természetes egységet alkot. Európa

második legnagyobb folyójába itt torkollik a Garam és az Ipoly, s a torkolatvidéken a Duna négy hegység, a Kovácspataki-hegyek, a Börzsöny, a Pilis és a Visegrádi-hegység festői sziklái között áttörve éri el Budapestet. A régió legmagasabb pontja a 938 méteres Csóványos.

Megvalósult projektek:

- Információs térképtáblák (2003/2004)
- Pilisi túrakerékpár-útvonalak (2003/2004)
- Regionális gazdasági portál (2004)
- A civil szektor fejlesztése (2004)

Az Ister-Granum Eurorégióban elindított programok:

- Hidak a határon - Multilaterális interetnikus program
- A jövő hídjai - A mentális hídépítés projektje
- Lánc-híd - Háromdimenziós hálózatépítési modellprogram
- Kultúrtáj - Környezetközpontú idegenforgalmi program
- A Három Folyó Régiója - Könyvsorozat-kiadási program

Összegző helyzetértékelés:

A megyei területfejlesztési koncepció „Határ menti térségek együttműködése, kapcsolat Nyitrával” altéma-területének SWOT-elemzése:

Erősségek	Gyengeségek
- megyénk egész területe (NUTS 3) az uniós politikák szerint részese a határon átnyúló és határmenti polícynak - Szlovákiával segíti a kapcsolattartást a felvidéki magyarság, ill. megyénk részbeni, nemzetiségi gyökerű szlovák nyelvi kötődése - megyénk előd-vármegyéinek Duna-balparti területei, Komárom ill. Párkány központtal természetes határontúli partnereink	- kevés és gyenge Duna-híd (a megye és Szlovákia kapcsolata) - kevés közös, konkrét fejlesztésre irányuló program Szlovákiával
Lehetőségek	Veszélyek
- néhány közös, konkrét fejlesztésre irányuló program szlovákiai partnerekkel: pl. Komáromi Erőd-rendszer Világörökség-jelölése; komáromi és esztergomi (V/C folyosós) Duna-hidak - intézményrendszerben rejlő lehetőségek: 3 eurorégió a megyei szlovák határszakaszon; a Visegrádi Országok Eurorégióinak Konzultatív Tanácsa, stb.	- történelmi sérelmek, ill. a két ország bármelyikben a nemzetiségi viszony kiélezésére játszó politikai erők térnyerése - Szlovákiával fennálló gazdaság-fejlesztési versenyhelyzet „el-mérgeződése” (beruházókért, munkaerőért stb. folyó verseny egészségtelen kinövésai...)

2.3. TÉMATERÜLET – A KÜLSŐ KÖRNYEZET HELYZETELEMZÉSE

A TERMÉSZETI-TÁJI ÉS KULTURÁLIS ÖRÖKSÉG, ÉPÍTETT KÖRNYEZET VÉDELME, FEJLESZTÉSE, HASZNOSÍTÁSA; A NEMZETI KISEBBSÉGEK ÉRTÉK-ŐRZÉSE SZERINT

2.3.1. KULTURÁLIS ÖRÖKSÉG-VÉDELEM, MŰEMLÉKVÉDELEM

2.3.2. TERMÉSZETI - TÁJI ÖRÖKSÉG VÉDELME

2.3.3. NEMZETI KISEBBSÉGEK ÉRTÉKEINEK MEGJELENÍTÉSE

2.3.4. ÉPÍTETT KÖRNYEZET VÉDELME, TELEPÜLÉSFEJLESZTÉS, LAKÁSPOLITIKA ÉS -FELÚJÍTÁS

2.3.1. KULTURÁLIS ÖRÖKSÉG-VÉDELEM, MŰEMLÉKVÉDELEM

Az Európai Unió hivatalosan a Maastrichti szerződés 151. cikkében fogalmazta meg, hogy az Uniónak hozzá kell járulnia a tagállamok kultúrájának virágzásához, tisztelnie kell a kulturális sokszínűséget, és ezzel párhuzamosan közös értékek teremtését kell előtérbe helyeznie. Mindezek elérését hivatott elősegíteni a Culture 2000 nevű program, melynek keretében a kulturális együttműködés kiszélesítésére adódik lehetőség a tagállamok és az Unió kívüli országok számára, valamint nemzetközi szervezetek részére egyaránt.

Az **Országos Fejlesztéspolitikai Konceptió (OFK)** „Befektetés a környezetbe” prioritáscsoportjának „Tiszta települések, biztonságot teremtő környezetvédelem” prioritása szól arról, hogy településeinket a környezeti (természeti és épített) értékeinkre figyelemmel kell rehabilitálni: a település-rehabilitáció hangsúlyos eleme a történeti településközpontok, városmagok értékőrző megújítása, a műemlékek védelme és felújítása, valamint a települési zöldterületek védelme és fejlesztése. Az örökölt környezetszennyezések felszámolása, a kármentesítés, a rekultivációk, valamint a barnamezős beruházások ösztönzése szintén hozzájárul a közterületek és épületek megújításához és a zöldterületek megőrzéséhez.

Az **Országos Területfejlesztési Konceptió (OTK)** 2020-ig megvalósítandó öt átfogó célja egyike a „Fenntartható versenyfejlődés és örökségvédelem”. A 97/2005.(XII.25.) Ogy. határozat szerint:

„Régióinknak, térségeinknek olyan fenntartható rendszerekké kell válniuk, amelyek értékeiket, örökségüket, erőforrásaikat és belső összetartozásukat nemcsak megőrzik, hanem azokat tovább erősítik. A társadalom, a gazdaság és a természeti-környezeti, kulturális elemek összhangját helyi-térségi rendszereinkben az átfogó környezetgazdálkodás és az integrált környezeti tervezés segítségével biztosítják”.

„A kulturális örökség, kulturális javak és a társadalmi identitás helyi-térségi értéknövelő kezelése és erősítése” rész cél a táji kulturális örökség fogalom definiálása (az épített, a tárgyi és a szellemi kulturális örökség, kulturális javak együttesen) után rögzíti, hogy mindez közvetlenül vagy közvetetten szellemi vagy tárgyi-anyagi erőforrás, s mint ilyen, gazdasági tényező. A kulturális örökség, kulturális javak a települési, a térségi, a nemzeti (és ezáltal az európai) identitás egyik sarokköve, az egyik legfontosabb erőforrás – ezért a területfejlesztésnek ezt integrált, összetett módon kell kezelnie. A védelme fontos annak érdekében, hogy hosszú távon is erőforrás maradjon, de a fejlesztése is hangsúlyozandó azért,

hogy fejlesztési projektek épülhessenek az örökségben fejlődő erőforrások kiaknázására és örökségi értékeinek kiteljesítésére, illetve további örökségértékek generálására. A kulturális örökség, kulturális javak megőrzése, értékeinek kiteljesítése és a társadalmi identitás térségi erősítése a fenntarthatóság fontos tényezői, hiszen a jövő generációi számára őrzik meg a múlt és a jelenkor értékeit, ezzel biztosítva a tudás és hagyományok térségi jellegzetességeinek fennmaradását. A kulturális örökségvédelem (benne a műemlékvédelem) céljai különösen:

- a népi építészet, kézművesség és gazdálkodási kultúra fennmaradásának elősegítése, a hagyományos mesterségek felélesztése, piacteremtése;
- a különböző településtípusokat és tájakat egyedi arculatúvá tevő építészeti stílusok és településkarakterek, településszerkezeti jellemzők (közte a történelmi település-központok) fennmaradásának biztosítása,
- az UNESCO Világörökség területek (megyénkben: a két várományos terület: a két Komárom erődrendszere és a Visegrád-Esztergom-Pilis történelmi táj) egyedi értékeire alapozott turisztikai fejlesztése,
- a kulturális örökség, kulturális javak kisugárzásának erősítése és fennmaradása érdekében a kulturális örökségi láncba szervezhető „örökségi turizmus” céltárgyai (kulturális örökségi értékek és emlékek, muzeális intézmények) védelmének, fenntartható hasznosításának, bemutatásának, fejlesztésének és az oktatási-művelődési-kulturális intézmények kulturális örökségi központokhoz való szerves integrálásnak biztosítása;
- tájképi értékű kulturális örökségi területeken („kultúrtájakon”) a hagyományos művelési és beépítési mód megőrzése, megváltoztatásának hatósági szigorítása; a tájkarakter esetleges megváltoztatása esetén a tájterhelhetőség vizsgálata, a régészeti és műemlékvédelmi szempontok figyelembevételével;
- a felújítási eszközök koncentrálása a kiemelkedő értékű műemléki magterületek (megyénkben pl.: Tata ill. Esztergom számottevő kiterjedésű Műemléki Jelentőségű Területei; Komárom erődei; Kisbér és Bajna kastély-együttese stb.) erőforrás-szerepének elősegítéséért;
- a hagyományokra építő és a helyi örökségértékek védelmére hivatott civil kezdeményezések támogatása; a lakosság aktivizálása a helyi és térségi érdek-érvényesítés és döntéshozatal folyamatában (az épített és természeti környezet erkölcsi avulásának megállítása, az emberek attitűdjének pozitív megváltoztatása);
- a nemzetiségi települések, térségek arculatának erősítése; a karakterisztikus nemzetiségi kultúrák megőrzése, erőforrás-potenciájának kialakítása.

Az **Új Magyarország Programja** elnevezést viselő dokumentum az országgyűlési határozatokkal 2005. decemberében elfogadott, 2020-ig szóló OFK és OTK alapján a 2007-2013 közötti tervezési időszakra vonatkozó, uniós társfinanszírozására építő Nemzeti Stratégiai Referenciakeret („II.NFT”). Partnerségi egyeztetési változata 2006. március elejétől elérhető. Az „Élhető környezet biztosítása” középtávú fejlesztési cél része az épített környezet rehabilitációja, a település és a táj harmonikus kapcsolatának biztosítása. Ez magába foglalja a barnamezős területek revitalizációját éppúgy, mint a történelmi tájak megőrzését, a történelmi településközpontok értékőrző megújítását, ill. a településképet és a tájképet védelmét. A fenntartható térszerkezet kialakítása (a fenntartható térségfejlődés) célja, hogy a régiók sajátos adottságaihoz igazodva, a fejlődés térségenként oly módon valósuljon meg, hogy a környezeti, kulturális és természeti értékek védelme mellett biztosítsa a természeti és kulturális erőforrások harmonikus és kíméletes igénybevételét. Ennek megvalósításához szükséges a táji természeti örökség helyi-térségi megőrzése és hasznosítása, valamint a

kulturális örökség, kulturális javak és a társadalmi identitás helyi-térségi értéknövelő kezelése és erősítése.

A kulturális területhez tartozó infrastrukturális fejlesztések sorában figyelmet kell fordítani az épített környezeti értékek fenntartható fejlesztésére, az ingatlanokban megtestesülő kulturális értékek fenntarthatóságnak biztosítására, társadalmi funkciók kialakítása révén. A magas szintű szolgáltatásokhoz szükséges infrastrukturális fejlesztések nagyban növelik a történeti települések képességeit a magasan képzett, kreatív munkaerő megtartására és kibontakoztatására.

Az ún. konvergenciaregiókra (köztük a Közép-dunántúli régióra) tervezett önálló regionális operatív programok a turisztikai potenciál hasznosítását, valamint a természeti és kulturális örökség, kulturális javak térségi megőrzését is szolgálják. Szükségszerű a turisztikai szektor szerkezetváltása, a meglévő vonzerőkre (megyénkben: a középhegységek, a Duna), természeti kincsekre, a történelmi városokra, várakra, muzeális intézményekre, borvidékekre stb. épülő innovatív turisztikai termékek bevezetése. A gazdag kulturális örökség, kulturális javak hasznosulása is cél.

A **Közép-dunántúli Régió 2003-ban aktualizált Területfejlesztési Programja** megállapítja, hogy „az ökológiai elvárható településfejlődés a beépítésre nem szánt területek megtartásával biztosítható, ugyanakkor a nagyvárosokban állandó verseny folyik a külső zöld területek felhasználásáért (...). Egyenlőtlen fejlődés alakult ki az ipar mesterséges fejlesztése folytán – a szocialista városok kiépítése során az építészeti értékrend átalakult, építészeti kultúránk harmonikus fejlődése elmaradt. A területhasználat vonatkozásában az átfogó, programszerű területhasználat kialakításához nincsenek meg sem a magán-, sem a társadalmi szféra forrásai”. A programnak „A minőségi élet feltételeinek megteremtése” prioritása az elérhetőség javítása és a természeti környezet védelme mellett szól a településfejlesztés általános céljáról is: az épített környezet fejlesztése, közösség szintek kialakításával, korszerűsítésével, a meglévő rossz állapotú területek újrahasznosítására.

2.3.2. TERMÉSZETI - TÁJI ÖRÖKSÉG VÉDELME

Az Európai Unió környezetpolitikája jelenleg az Unió hatodik cselekvési programjában leírt prioritási területeket követi, melyek a következők:

- az éghajlatváltozás elleni küzdelem;
- a természet és a biológiai sokféleség védelme;
- a környezet, az egészség és az életminőség megőrzése;
- a természeti erőforrások megőrzése.

Ez a tíz évre tervezett cselekvési terv többek között felhatalmazta a Bizottságot hét tematikus stratégia kidolgozására a következő témakörökben:

- a levegőszennyezés;
- a hulladékkeletkezés megelőzése és a hulladékok újrafeldolgozása;
- a tengeri környezet védelme és megőrzése;
- a talajvédelem;
- a növényvédő szerek ésszerű felhasználása;
- az erőforrások fenntartható használata;
- a városi környezet.

2005-ben e tematikus stratégiák közül négyet fogadtak el, nevezetesen azokat, amelyek a levegővel, a tengeri környezettel, a hulladékokkal és az erőforrásokkal kapcsolatosak. A többi stratégia véglegesítés alatt áll.

Az Országgyűlés által 2005. decemberében elfogadott **Országos Fejlesztéspolitikai Konceptió** (OFK) azt tűzte ki célul, hogy 2020-ra Magyarország Európa egyik legdinamikusabban fejlődő országa legyen, ahol emelkedik az emberek életszínvonala és javul életminőségük, vagyis ahol több (és jobb) a munkahely, magasabbak a jövedelmek, *biztonságos, tiszta és jó minőségű a környezet*, egészségesebb, hosszabb és teljesebb az élet. A dokumentum egyik központi gondolata a *fenntartható fejlődés*. A koncepció szerint Magyarország nemzetközi összehasonlításban igen kedvező természeti, ökológiai adottságokkal, természeti értékekkel, természeti területekkel (nemzeti parkokkal, tájvédelmi körzetekkel, természetvédelmi területekkel, Natura 2000 területekkel, védett területekkel és értékekkel, barlangokkal), valamint a sok helyen még megtalálható, jellegzetesen Kárpát-medencei tájakkal, hagyományos tájhasználatával rendelkezik.

Az életminőség folytonos javítása a természeti erőforrások fenntartó használatára, valamint a társadalom környezettudatos és környezetetikus magatartására és a környezet-minőség megőrzésére épül. Egyfajta „ökológiai mintaállam” megvalósítását tűzi ki célul, amelynek érdekében a környezetileg különlegesen érzékeny területekkel rendelkező Magyarországon innovatív környezeti politikára, az ehhez kapcsolódó kutató-fejlesztő tevékenységre, valamint a fenntarthatósági és fenntartható térhasználati elvek különös szigorral történő érvényesítésére van szükség.

Meg kell szüntetni a súlyosan szennyező és egészségkárosító tevékenységeknek nyújtott közvetlen és közvetett állami támogatásokat. Ezáltal jelentősen javul a környezet állapota, miközben korszerűsödik a gazdaság és csökkennek a társadalmi feszültségek. A koncepció a jelenlegi GDP-számítás mellett javasolja kidolgozni és bevezetni a *zöld GDP*-t, amely számításba veszi a természeti erőforrások fogyását, a környezeti károkat és társadalmi feszültségeket is.

Horizontális elvként kell érvényre juttatni a környezetterhelés minimalizálását, a természeti területek, ökológiai hálózatok, Natura 2000 területek, kulturális örökségünk, épített környezetünk megőrzését, a gazdaságos üzemeltetés és fenntartás szempontját. Természeti értékeink és tájaink megőrzése és fenntartása nemcsak az élővilág sokszínűségének védelmét jelenti, hanem hozzájárul az emberi egészséghez, a „jó közérzethez”.

Az Új Magyarország Programjának legfontosabb elemei:

- a tudásalapú gazdaság és társadalom megteremtése, a kutatófejlesztés és az innováció gazdaságban betöltött szerepének erősítése, a kutató-fejlesztés modern infrastruktúrájának megteremtése,
- a fejlesztési pólusok létrehozása és megerősítése,
- az ország gazdasági, szellemi és kulturális vonzerejének növelése a kreativitás és a nemzetközi térben való kezdeményező és alkotó szerepvállalás által.

Ebben a programban is hangsúlyos szerepet kap a környezeti értelemben vett fenntarthatóság elve. Ennek jegyében javaslatot fogalmaz meg az Új Magyarország Programja és az operatív programok valamint egyéb tervezési dokumentumok *stratégiai környezeti – más néven fenntarthatósági – vizsgálatára*.

Az infrastruktúra fejlesztésénél törekedni kell arra, hogy a költségek csökkenjenek, a környezet szennyezése és az erőforrásfelhasználás az ökológiai eltartóképességen belül maradjon.

Az **Országos Területfejlesztési Konceptió** (OTK) a területfejlesztési politika tekintetében 2020-ig a következő átfogó célokat fogalmazta meg:

1. Térségi versenyképesség

2. Területi felzárkózás

3. Fenntartható térségfejlődés és örökségvédelem

Régióinknak, térségeinknek olyan fenntartható rendszerekké kell válniuk, amelyek értékeiket, örökségüket, erőforrásaikat és belső összetartozásukat nemcsak megőrzik, hanem azokat tovább erősítik, a társadalom, a gazdaság és a természeti-környezeti, kulturális elemek összhangját helyi-térségi rendszereikben az átfogó környezet-gazdálkodás és az integrált környezeti tervezés segítségével biztosítják.

4. Területi integrálódás Európába

5. Decentralizáció és regionalizmus

Az országos jelentőségű, integrált fejlesztési területek egyikeként a Duna-mentét határozta meg (a Balaton és a Tisza-mente mellett), amely Komárom-Esztergom megyét is jelentős mértékben (4 kistérségével) érinti. E tekintetben a következő eléréndő célokat határozza meg (a témát érintően):

- a tájhoz alkalmazkodó területfejlesztési, tájgazdálkodási programok indításával a Duna által meghatározott táji rendszer működőképességének biztosítása és az ökológiai kritériumoknak megfelelő fenntartható társadalmi, gazdasági fejlődés feltételeinek megteremtése;
- a Duna és környezete által kínált természeti és kulturális erőforrásoknak a fenntarthatóság elveire épülő hasznosítása a mezőgazdasági, halászati, erdő- és vadgazdálkodási, ökoturisztikai- és infrastruktúra-fejlesztéseknek összehangolásával;
- a Duna teljes magyarországi szakaszának, kapcsolódó mellékágainak a Víz Keret Irányelvnek megfelelő rehabilitációja, a Duna fő- és mellékágai közötti élő kapcsolat biztosítása, a vízi környezet fenntartása, védelme és javítása;
- a Duna-mente természeti területeinek, tájainak, természeti és kulturális értékeinek, Natura 2000 területeinek a megőrzése, fenntartása; a természet önszabályozó működéséhez közelítő állapotok kialakítása, a biodiverzitás megőrzése;
- a vízszennyezés és a vízkárok megelőzése és felszámolása;
- az árvízvédelem és vízkészlet-gazdálkodási rendszerek kiépítése, megerősítése, és ezek összehangolása az ökológiai célokkal és a hajózhatósági feladatokkal;
- az EU Transz-Európai Hálózat fejlesztési koncepciója Duna rendezésre vonatkozó előirányzatai alapján a hazai Duna rendezési koncepció kialakítása. A dunai államok közötti együttműködésen alapuló vízgyűjtő tervek elkészítése 2008-2009-re.

Az OTK a Közép-Dunántúli Régió átfogó céljai között az egyik legfontosabbként a vonzó, fenntartható életminőség megteremtését nevesíti. A környezetvédelmet, az infrastruktúrát, a közlekedést és az információs társadalmat érintő életminőség-fejlesztés elemei a régióban: a kiemelkedő karsztvízincs-készletének védelme, a természeti értékek fenntartható turisztikai hasznosítása, a fenntartható agrárgazdasági fejlesztések, a környezeti infrastruktúra fejlesztése, a part- és vízrendezés különösen a régió állóvizei esetében, valamint a települések hálózatos fejlesztése, egyúttal az elérhetőségi kapcsolatok javítása és az információs infrastruktúra fejlesztése.

Az OTK a *környezet- és természetvédelem illetve vízgazdálkodási szakpolitika* számára a következő területi prioritásokat fogalmazza meg:

- A fenntartható térségfejlődés ösztönzése érdekében a természetvédelem terén fokozottan szükséges a biológiai fajvédelem és a biodiverzitás szempontja mellett a táji, tájökölógiai szemlélet erősítése, a természeti elemek térbeli rendszerét megjelenítő tájak, mint terület-specifikus értékek védelme, a tájvédelmi körzetek körének bővítése. A Nemzeti Parkok működtetése és fejlesztése során az érintett régió(k) intézményeivel szoros partnerség megvalósítása szükséges.

- A regionális és ágazati tervekben, programokban különös hangsúlyt kell fektetni a sajátos adottságú térségtípusok speciális fejlesztésére. A tervek és programok stratégiai környezeti vizsgálatánál hangsúlyosan kell figyelembe venni a térségek egyedi sajátosságából következő eltérő társadalmi, gazdasági és környezeti adottságait, eltartóképességüket és a hatásokkal szembeni eltérő érzékenységeket.
- A policentrikus városhálózat érdekében a fejlesztési pólusok és a regionális alközpontok (ilyen Tatabánya is) környezeti infrastruktúrájának fejlesztése, a környezet védelmét szolgáló közművekre való lakossági rácsatlakozások ösztönzése, a tömegközlekedés fejlesztése, a városrehabilitáció és a városi környezetminőség javítása, a környezetbarát energiatermelő rendszerek elterjesztése. A fejlesztési pólusokat összekötő tengelyek mentén a levegőtisztaság-védelmi, zajvédelmi, természetvédelmi szempontok kiemelt figyelembe vétele az úthálózat-fejlesztés és közlekedésfejlesztés során.
- A nagyobb városok körül szerveződő agglomerációkban és agglomerálódó térségekben az ökológiailag fontos, településeket és településrészeket elválasztó zöldfelületi rendszer és e rendszer elemeinek helyet adó zöldterületek védelme és fejlesztése, a terjeszkedő jelleg területfoglalás korlátozása, a közlekedési rendszerek összehangolása, a közlekedés káros hatásainak csökkentése, a környezeti infrastruktúrák fejlesztése, a helyi védettség területek zavartalanságának biztosítása és a beruházásoknál a környezeti szempontok kiemelt figyelembevétele, a zöldmezős beruházások korlátozása.
- A vidékies térségekben a fenntartható tájhasználat kialakítása érdekében a természetvédelemmel összhangban lévő mező- és erdőgazdasági termelés feltételeinek megteremtése, a tájlesztettkai és tájökölógiai szempontok érvényesítése, az őshonos fajok telepítésének és tartásának ösztönzése, az erdőterületek természetességének javítása, a helyi értékeket hasznosító és táji adottságokhoz igazodó hagyományos és környezetbarát gazdálkodási módok felélesztése és elterjesztése.
- A tanyás térségekben a gazdasági, társadalmi, környezeti állapot felmérése, a megújuló erőforrásokra alapozott egyedi megoldású, alapvető infrastruktúrák költséghatékony és környezeti szempontból előnyös és indokolt kiépítése. A táji adottságokhoz igazodó környezetbarát gazdálkodási módok elterjesztése és ezek technikai és technológiai feltételeinek biztosítása.
- Az elmaradott, zömmel aprófalvas térségekben a lakosság helyben maradását biztosító, a helyi adottságokra alapozott környezetbarát termelési struktúrák kialakítása, az egyedi megoldású környezetkímélő infrastruktúrák és szennyvízkezelő rendszerek kiépítése, a környezeti állapot további romlásának megelőzése, lehetőség szerinti fejlesztése. A gazdag építészeti, kulturális és természeti örökség megóvása és a turisztikai piacon történő megfelelő hasznosítása.
- Az ipari szerkezetváltás által érintett településeken a barnamezős területek hasznosításának (kármentesítés, rehabilitáció) előtérbe helyezése a zöldmezős beruházásokkal szemben, azok településszerkezeti problémáinak orvoslása érdekében a környezet állapotában bekövetkező további romlás megakadályozása, anyag-, terület- és energiatakarékos, minőségorientált beruházások előnyben részesítése.
- A táji értékekben gazdag területeken és a védett természeti területeken a természeti és táji sajátosságokra alapozott környezetbarát és minőségi turizmus fejlesztése, a fogadó, látogató központok, bemutató helyek, tanösvények, oktató központok és erdei iskolák fejlesztése, Natúrparkok kialakítása. A Natura 2000 területeken a gazdaság és az infrastruktúra természetvédelmi szempontú átalakítása, a területhasználat során az ökológiai magterületek és folyosók kiemelt védelme, a környezetbarát termelési rendszerek kialakítása.

- A határmenti térségekben a határon átnyúló természet- és környezetvédelmi, ökológiai gazdálkodási rendszerek kiépítése a két és többoldalú nemzetközi tervezési és fejlesztési együttműködési lehetőségek jobb kihasználása.
- A szélsőséges vízgazdálkodási viszonyok (ár- és belvizek, valamint aszályok) káros hatásait fenntartható módon, térségek vagy vízgyűjtők szintjén integráltan kell kezelni: az eddigi árvízi-belvízi és aszály elleni védekezést *talaj- és belvízgazdálkodással* kell felváltani (különösen a felszíni vizektől távol fekvő területeken); ehhez kapcsolódóan a folyó-völgyekben (a kisebb vízfolyások mentén is) az árvízi kockázatot is csökkentő vízvisszatartási lehetőségeket kell kialakítani.
- A természeti katasztrófáktól (árvíz, belvíz, aszály) fenyegetett nagytérségekben (Tisza-térség, Duna-völgy, Duna-Tisza köze) és a környezeti szempontból veszélyeztetett határmenti térségekben (Szigetköz, Ormánság) integrált ágazatközi fejlesztési és rehabilitációs programok kidolgozása és végrehajtása, a komplex táj- és környezet-rehabilitáció, a víz- és tájgazdálkodás, illetve az ár- és belvízvédelem érdekében. A kiemelten érzékeny karsztos térségekben a víz- és vízbázis-védelem szempontjainak megfelelő szennyvízkezelő és hulladékgazdálkodási rendszerek kiépítése és a területhasználatból fakadó környezeti kockázatok minimalizálása. A szervezett hulladékgyűjtésbe kapcsolt lakások arányának növelése Észak- és Dél- Alföldön, a Duna-Tisza közén és a belső perifériás kistérségekben; a korszerű hulladékgazdálkodási rendszerek és a kapcsolódó infrastrukturális ellátó rendszerek kiépítése.
- A Duna völgyben a vízi környezet fenntartása, védelme és javítása, a fenntartható vízgazdálkodást és az integrált közösségi vízpolitikát figyelembe véve. A Duna fő- és mellékágai közötti élő kapcsolat biztosítása, ökológiai rehabilitációja (ártéri és holtág-rekonstrukciók és a védett természeti területek rehabilitációja). A vízszennyezés és a vízkárok megelőzése és felszámolása, a vízminőség és az ivóvízbázisok védelme, a környezetvédelmi infrastruktúrák (a szennyvíztisztítás és a hulladékgazdálkodás rendszereinek) kiépítésével, az illegális hulladéklerakók felszámolásával. A Dunakanyarban a tájkép, az egész Duna-völgyben a partok és a magaspartok védelme.

A ma hatályos **Nemzeti Vidékfejlesztési Terv** az állapotfelmérésen, az ahhoz kapcsolódó SWOT- elemzésen és az agrárgazdaság fejlesztéséről szóló, a mezőgazdasági fejlesztés és a vidékfejlesztés fő területeit körvonalazó 1997. évi CXIV. sz. törvényben meghatározott feladatokon alapul, és összhangban van az 1783/2003 EK sz. Tanácsi rendelettel módosított 1257/1999 EK Tanácsi rendelet II. címében meghatározott vidékfejlesztési intézkedésekkel. Az előcsatlakozási alapok, nemzeti támogatási formák és programok korábbi tapasztalatai és eredményei szintén fontos alapot jelentenek az NVT számára. A stratégia összhangban van az NFT-ben és az abban található, vidékfejlesztéssel is foglalkozó Operatív Programokban, elsősorban az AVOP-ban meghatározott vidékfejlesztési prioritásokkal és célkitűzésekkel is. Az egységes célkitűzéseknek megfelelően, de a célkitűzések megvalósítását célzó intézkedések jellege szerint a mezőgazdasági és vidékfejlesztési intézkedéseket két programdokumentum határozza meg (az NVT és az AVOP).

A Nemzeti Vidékfejlesztési Terv intézkedéseit a környezetvédelmi kötelezettségek közül az üvegházhatást kiváltó gázokkal, a vízminőséggel, a természeti erőforrások védelmével, és a fenntartható erdőgazdálkodással kapcsolatos kötelezettségek érintik. A részletesen bemutatott vidéki környezeti állapotból kiindulva, illetve Magyarország nemzetközi környezet- és természetvédelmi vállalásai alapján ezeken a területeken a vidékfejlesztési intézkedések a következő környezetvédelmi eredmények eléréséhez járulnak hozzá:

Egyezmény a biodiverzitás védelméről

A Biológiai Sokféleség Egyezmény kihirdetéséről szóló 1995. évi LXXXI. törvény alapjául egy multilaterális természetvédelmi egyezmény szolgál, amelynek hazánk is aláírója. Az egyezmény célja az élővilág védelmét, a biológiai sokféleség megőrzését szolgáló intézkedések összehangolása. Kimondja, hogy a Szerződő Fél, a sajátos feltételeinek és képességeinek megfelelően a) nemzeti stratégiákat, terveket vagy programokat dolgoz ki a biológiai sokféleség megőrzésére és fenntartható hasznosítására, vagy e célra adaptál már meglévő stratégiákat, terveket vagy programokat és b) belefoglalja, amennyire csak lehet és megfelelő, a biológiai sokféleség megőrzését és fenntartható hasznosítását az ágazati vagy ágazatközi tervekbe, programokba és szakpolitikai tevékenységbe. Az egyezmény 8. cikkelye meghatározza a megvalósítandó tevékenységeket, amelyek egy részéhez az NVT közvetve biztosít forrásokat.

EU Madár- és Élőhelyvédelmi Irányelvek (79/409 EGK és 92/43 EGK)

A fenti irányelvek arra kötelezik a tagállamokat, hogy megfelelő védelmi intézkedéseket tegyenek a vadon élő madár-, illetve egyéb növény- és állatfajok, valamint élőhelyeik számára. A megfelelő védelem biztosítása érdekében földhasználati és kezelési korlátozások is szükségesek. Az irányelvek mezőgazdasági területeken való betartásának ösztönzésében jelentős szerepe van az NVT „Agrár-környezetgazdálkodás” és „Kedvezőtlen adottságú és környezetvédelmi korlátozások alá eső területek támogatása” intézkedéseinek keretén belül juttatott kompenzációs kifizetéseknek.

Európai Táj Egyezmény

Az Európa Tanács Miniszteri Bizottsága 718. ülésén a küldöttek elfogadták az Európai Táj Egyezményt (Firenzei Egyezmény), és úgy határoztak, hogy a Firenzében 2000. október 20-án, a táj védelméről tartandó miniszteri értekezlet idején azt aláírásra megnyitják. Jóllehet a "tájat" a legkülönbözőbb nemzeti, nemzetközi és európai szintű törvényekben, egyezményekben, kartákban említik, de önállóan a "tájjal", kontinensnyi méretben ekkor foglalkoztak először. Az Egyezményt azzal a szándékkal nyitották meg aláírásra, hogy egy olyan új okmányt hozzanak létre, amely kizárólag Európa tájaival, de Európa összes tájának védelmével, kezelésével és tervezésével foglalkozik.

Az európai tájak minősége és sokfélesége olyan közös értéket képez, amelynek védelme, kezelése és tervezése terén fontos, hogy az érdekelték együttműködjenek. Az Egyezmény fő célja hogy elősegítse a táj védelmét, kezelését és tervezését valamint, hogy hozzájáruljon a tájak vonatkozásában megvalósuló európai együttműködéshez.

2005. december 31-ig 32 ország csatlakozott az Egyezményhez, az aláíró országok közül pedig húsz ország ratifikálta az Egyezményt. Az Egyezmény 10 ország ratifikációja után három hónappal, azaz 2004. március 1-jétől hatályosult. Magyarország 2005. szeptember 28-án aláírta az Egyezményt. Az Egyezmény megerősítése és kihirdetése a kormányhatározat értelmében törvényben történik, amelyre hamarosan sor kerül.

Natura 2000

A Jó Mezőgazdasági Gyakorlat mint minimális követelmény betartása az agrár-környezetgazdálkodási intézkedés célprogramjaiban, valamint a kedvezőtlen adottságú területeken elősegíti a Natura 2000 területek védelmét.

A Natura 2000 hálózat helyszíneinek listája elkészült. A lista 1 233 110 hektárnyi különleges madárvédelmi területet tartalmaz, amely részben átfedi a korábbi közösségi jelentőségű területet (1 370 038 ha). A meglévő érzékeny természeti területekkel való átfedés mértéke 22 %. Ugyanakkor a Natura 2000 hálózatba nem felvett, ám közösségi jelentőségű fajoknak élőhelyet biztosító érzékeny természeti területek szintén fontosak az EU

jogharmonizációs követelményeknek való megfelelés szempontjából, mivel az ebbe a csoportba tartozó fajok védelme a Natura 2000 rendszeren túlmenően is a tagállamok általános kötelezettsége. A létrehozandó hálózat közel 40 %-a már most is természetvédelmi terület. Bizonyos esetekben a közösségi jelentőségű fajok védelme érdekében a gazdálkodás fenntartása, illetve extenzív, természetközeli gazdálkodási formák bevezetése szükséges. Az ilyen fajok élőhelyei általában legelők és rétek, a szántóföldek mint tápanyag-források jönnek számításba.

Fenntartható erdőgazdálkodás

Az ENSZ-nek a fenntartható fejlődés alapelveit megfogalmazó, 1992. évi Riói Környezet és Fejlődés Konferenciáján („Föld-csúcs”) több nemzetközi egyezményt írtak alá (pl. a biodiverzitás, a klímaváltozás tárgyában), amelyek csaknem mindegyike tartalmaz az erdők ügyét érintő elemeket. Az erdőpusztulás megállítása érdekében AGENDA 21 néven jegyzéket fogadtak el, amely az azt aláíró országok számára előírja, hogy dolgozzák ki az erdő fenntartását és a fenntartható erdőgazdálkodást biztosító nemzeti akcióprogramjaikat.

Az erdőről és az erdő védelméről szóló magyarországi 1996. évi LIV. törvény és végrehajtási rendeletének szöveganyaga már tartalmazza a páneurópai erdészeti kezdeményezésnek a törvény elkészülte időpontjáig rendelkezésre állt valamennyi elemét, ezzel hosszabb távra is biztosítva az európai uniós jogharmonizációs kötelezettségek teljesítését. Mindezek megvalósításáért a miniszterek kötelezettséget vállaltak többek között arra, hogy a kitűzött célok felé való közeledés mérésére alkalmas indikátorok segítségével nemzeti szinten értékeli a fenntartható erdőgazdálkodás terén elért eredményeket. Ebben a szellemben fejlesztették a hazai jogszabályi hátteret. Eszerint „az ország erdeiben zajló folyamatok nyomon követése és az erdővagyonnal való gazdálkodás elemzése céljából ötévenként átfogó elemzést kell készíteni”, és az elemzésnek ki kell terjednie „az éves tájékoztatóban rögzített adatok idősoros vizsgálata mellett az Európai Erdők Védelmének Miniszteri Konferenciái által a fenntartható gazdálkodás mérésére és minősítésére elfogadott követelmény és indikátor rendszer alkalmazásával levonható következtetésekre is”. Hat fő követelmény köré csoportosított mutatórendszer között az egyik az *erdők szerepe a globális szénforgalomban*.

A globális szénforgalomban jelentős tényező az erdőtelepítés. 2001. és 2002. évben évente több mint 15 000 hektár erdőtelepítési első kivitel valósult meg. 2003. évben több mint 10 000 hektár erdőtelepítési első kivitel várható. 2004. évre az NVT-ben EU társfinanszírozással 8 000 hektár erdőtelepítést irányozott az ország elő. Tudjuk, hogy az erdősítések során létrejövő erdők faanyaga magába zárja a légköri szén-dioxidot és tárolja akár 100 évig is (a légszáraz faanyag fele szén, amit a fotoszintézis során kötött meg a fa). A fa tűzifaként való felhasználása „nettó semlegesnek” számít a szénmérlegben, ha ún. fenntartható erdőgazdálkodás folyik, melynek során a kitermelt fa helyére újat ültetnek. A nemzetközi folyamatoknak megfelelően 2001-ben Magyarországon is megkezdődött a **Nemzeti Erdőprogram** kidolgozása. A nemzeti erdőprogramok koncepciója kormányközi egyeztetések során alakult ki. Jelenleg a globális erdészeti politika fontos eszközeként szerepelnek, melyek biztosítják, hogy az erdészeti szempontok beleilleszkedjenek az országok fenntartható fejlődésébe, és a földhasználati stratégiáiba. A Nemzeti Vidékfejlesztési Terv erdészeti fejezete a Nemzeti Erdőprogram alapelveit figyelembe veszi.

A **Közép-dunántúli Régió Területfejlesztési Programja** (2001) a régió, mint az „Innováció Régiója” fejlesztésének egyik alapidokumentuma a környezeti elemek védelmét két prioritás részeként is előrevetíti: a „gazdasági környezet innováció-orientált fejlesztése” keretében a környezetorientált vidékfejlesztést, míg a „minőségi élet feltételeinek megteremtése” névvel illetett 3. prioritás részeként a környezetfejlesztést (5. intézkedésként) vetíti előre. A „Fenntartható környezetfejlesztés, tájgazdálkodás” alprogram jegyében születik

javaslat a tájrehabilitációra, környezetállapot javításra, a táji és épített örökség megőrzésére, illetve agrár-környezetvédelmi programokra. A környezetfejlesztés keretében a program összefoglalja a legfontosabb célokat a természeti értékek és természetvédelem vonatkozásában is:

A) Ellátási rendszerek fejlesztése

1. Környezetvédelmi rendszerek fejlesztése
2. Az energiaellátás fejlesztése

B) A folyók és tavak védelme és fejlesztése

1. Duna szakasz és településeinek védelmi fejlesztése
2. Balaton és Velencei-tó vízminőség védelmének fejlesztése
3. A vadvízvilág-élőhely rehabilitációja

C) Természetvédelmi területek fejlesztése

1. Nemzeti parkok/Naturparkok területének kiterjesztése
2. Természetvédelmi értékek védelme
3. Tájvédelmi körzetek fejlesztése

D) A környezeti nevelés, a környezet- és természetvédelmi információáramlás erősítése

A **Közép-dunántúli Régió Területfejlesztési Stratégiája** a 2001-ben elkészült Területfejlesztési Program számos elemét veszi alapul. A régióra nézve általánosságban megállapítható, hogy a védett természeti területek nagysága és aránya az országos átlag alatt van, bár a Balaton-felvidéki Nemzeti Park és Duna-Ipoly Nemzeti Park részben a régió területén található. A régió számos vizes élőhelyeinek jellemző típusai: Balaton (édesvíz), Velencei-tó (szikes, lápi), Tatai Öreg-tó, Duna folyam, mesterséges nagy csatornák, kisvízfolyások stb., melyek a vízterek kapcsolatát biztosítják a szárazabb életterek felé. A természet- és környezetvédelmi alapokon nyugvó környezettudatosság hiánya a régió lakosságának minden rétegében megfigyelhető, mely gátja lehet a környezetvédelmi akciók társadalmi elfogadásának.

Általános célok:

A) Vonzó lakossági életkörülmények a környezettudatosság jegyében:

1. Az ún. érzékeny területeken (pl. Balaton, Velencei-tó, karsztos területek) mechanikai és biológiai szennyvízkezelésen túlmenően a kémiai szennyvíz-kezelési megoldások alkalmazása.
2. A régió természeti értékeinek megőrzése, kiterjesztése; a térségben található védett területek egységes rendszerének kialakítása. A vizes élőhelyeken a biodiverzitás megőrzése, különösen a Ramsari egyezmény, és az UNESCO által kijelölt területeken.
3. Érzékeny területek fokozott védelme, védelmi teendők megfogalmazása

B) A vadvízvilág-élőhely rehabilitációja:

1. A védelemre érdemes vízterek meghatározása, vízminőség védelem biztosítása.
2. Parti zóna védelmének és kezelésének megoldása.
3. A gazdálkodás (halastó) és a természetvédelmi érdekek összeegyeztetése – a kompenzáció elvének kidolgozása, közgazdasági eszközök feltárása.
4. Komplex ökológiai állapotörögztetés és a biodiverzitás változások detektálása.

5. Eutrofizáció kezelése, rehabilitáció, rekonstrukció végzése a sérült élőhelyek esetében.
6. Vizes élőhelyek védelme.

C) Természetvédelmi területek fejlesztése:

C1. Nemzeti park/naturpark területének kiterjesztése:

- A tervezett Vértes és Gerecsei-Dunazug Naturpark kialakítása, bemutatathatóságának fejlesztése, előzetes vizsgálata
- A Balaton-felvidéki és a Duna-Ipoly Nemzeti Park területén az értékek védelme és bemutatása.

C2. Természetvédelmi értékek védelme:

- Helyi és térségi jelentőségű védelemre érdemes területek feltárása, komplex környezeti állapot rögzítése, fenntartó kezelése.
- Természetes ökoszisztéma arányának növelése.

C3. Tájvédelmi körzetek fejlesztése:

- A bővítést megalapozó táji- és biodiverzitás állapotörögzítési, előkészítési munkák teljessé tétele.
- A bővítési eljárások lefolytatása, az új és bővített területek megfelelő aktív természetvédelmi kezelése.
- A területek bemutatathatóságának fejlesztése.
- Az extenzív természetbarát gazdálkodási formák elterjedésének támogatása.

D) A környezeti nevelés, a környezet- és természetvédelmi információáramlás erősítése:

- Meglévő környezet- és természetvédő civil és szakmai szervezetek képviseletének, érdekérvényesítő képességének megerősítése.
- A helyi természetvédelem középszintű menedzsmentjének kialakítása.
- A helyi védelemre érdemes területek kataszterének létrehozása.
- A környezeti nevelés színtereinek bővítése és infrastruktúrájának fejlesztése. (erdei és vízparti iskolák kialakítása)
- A lakossági környezeti tanácsadó irodák és jogsegély-szolgálatok erősítése.
- Az irodai és iskolán kívüli környezeti nevelési tevékenység erősítése.
- Ökológiai fogyasztóvédelmi tevékenység fokozott támogatása.
- Környezeti adatok nyilvánossága, nyílt információs rendszerek felállítása.
- Környezeti hatásvizsgálat és –tanulmány rendszerének megerősítése.
- Környezeti érték-katalógus készítése.
- Oktató és tájékoztató központok létrehozása.
- Erdei és vízparti iskolák oktatási tevékenységbe való bekapcsolása.
- A lakosság, a területfejlesztési- és gazdasági szervezetek környezeti tudatosságának erősítése (környezettudatos vásárlás, stb.)
- A környezet- és természetvédelemmel foglalkozó intézmények, szakigazgatási szervek, a helyi civil szervezetek és a helyi lakosság, gazdálkodók közti információáramlás segítése.
- A megújuló energiaforrások, az energiahatékonyság megismertetése a lakosság széles rétegeivel.
- Nemzetközi környezetvédelmi szakmai kapcsolatok erősítése.
- Határokon átnyúló környezeti hatások feltárása, nemzeti park(ok), és környezetvédelmi együttműködések fejlesztése különös tekintettel a folyóvizekre, és a légszennyezésre.

E) Természetvédelmi monitoring rendszer kialakítása.

F) Városközpontok, alközpontok rehabilitációja:

- rendezett és esztétikus közterületek kialakítása és felújítása
- műemléki épületek felújítása és funkcióval történő bővítése
- alacsony státuszú lakóterületeken a lakóterület fejlesztéséhez kapcsolódóan az önkormányzatok belterületi útjainak burkolása (pormentesítése)
- lakótelepek környezetének rehabilitációja
- a városok közbiztonságának növelése
- települési zöldfelületek védelme és fejlesztése
- új zöldterületek kialakítása, meglévők fejlesztése, megújítása (pl.: parkok, sétányok, vízpartok; terek; tömbfeltárások; sétálóutcák)
- városok természetközeli állapotban megmaradt zöldterületeinek védelme, zöldfolyosók kialakítása

A Közép-Dunántúli Régió Környezetgazdálkodási és Tájhasznosítási Programja (2001) szerint a régióban a nagyfokú iparosítás, bányászat, az urbanizáció és az ezzel szemben meglévő üdülőterületi-természetvédelmi elvárások miatt számos tájhasználati konfliktus feszül. A dokumentum részletesen elemzi ezeket, feloldásukra pedig az alábbi főbb programok kerültek kidolgozásra:

Általános tájgazdálkodási programok:

- A természetszerű agrárgazdálkodás és földhasználat racionalizálás programja:
 - Ökogazdálkodási alprogram
 - Extenzifikációs alprogram
 - Vizes élőhelyek rehabilitációja alprogram
 - Birtokrendezési alprogram
- Erdőtelepítési és erdőszerkezet-átalakítási, fásítási program:
 - Erdősítési alprogram
 - Mezővédő fásítási alprogram

Komplex környezetgazdálkodási és tájrehabilitációs programok:

- Tájsebek rekultivációs programja:
 - Bányaterületek rekultivációs alprogramja
 - Anyaglerakóhelyek, meddőhányók, pernyelerakók, vörösiszaptárolók rekultivációs alprogramja
- Ipartelepek, telephelyek rehabilitációs programja:
 - Iparterületek környezetterhelés csökkentésének alprogramja
 - Felhagyott telephelyek rehabilitációs alprogramja
- Urbanizációs területek koncentrálnódásának csökkentése:
 - Városias és üdülési településkonzentráció csökkentésének alprogramja
 - Településkép javítás és károsodott településrészek rehabilitációs alprogramja
- Vízfolyások, tavak, tározók rendezése és renaturalizációja

Térségi tájfejlesztési programok

- A régió táji értékein alapuló Naturparkok kialakítása
- Táji értékek felmérésének programja

- A társadalmi részvétel támogatásának programja

E **regionális program** Komárom-Esztergom megyét érintően az alábbi térségekben tesz javaslatot tájrehabilitációs beavatkozásokra:

- ***Dorog-Esztergom térségi komplex tájrehabilitáció***

A térségben komplex kezelése szükséges az ipari és bányászati tevékenység által okozott károknak. A térségben megtalálható az urbanizációs terhelésnek szinte minden jelentősebb formája, az iparterületek, bányászati telephelyek, anyaglerakó helyek, a szlömösödött lakóterületek települési és tájképromboló hatása, s jelentős az üdülés által okozott terhelés is. A különböző területhasználatok keveredése jelentős konfliktusok forrása. Mindez kiegészül a térség belső és átmenő forgalma által okozott közlekedési terheléssel.

- ***Által-ér térsége komplex tájrehabilitáció***

Az Által-ér mentén felfűződő ipari és bányászati övezetek Komárom-Esztergom megye legsúlyosabb tájhasználati konfliktusterületei. Ide tartozik Oroszlány, Tatabánya és Tata térsége. A bányászat és az energia-szektor leépülése után komoly tájhasználati konfliktusok maradtak hátra. Nagy kiterjedésű felszíni és felszín alatti bányaterületek, valamint számos meddő-, pernyehányó és egyéb anyaglerakóhely található a térségben, ami a potenciális talaj-, talajvíz- és levegőszennyezésen (porterhelés) kívül jelentős tájkép-romboló hatású. Komoly problémát jelent a felhagyott (és felhagyásra kerülő) iparterületek és telephelyek rehabilitációja, esetleg rekultivációja. Ehhez járulnak a nagy kiterjedésű szlömösödött lakóterületek, s jelentős a közlekedési terhelés. Mindezek ellenére a térség táji és természeti értékeiben gazdag (védett területek, értékes felszíni vízfolyások), melyek üdülési, idegenforgalmi hasznosítása egyre intenzívebben jelentkezik.

A térségre jellemző egyedi problémakör, a bányászati tevékenység visszafejlesztése következtében jelentkező, korábban elapadt karsztvízforrások újbóli megjelenése, mely számos azóta beépült urbanizált területet veszélyeztet. Ez legsürgetőbben Tata térségében kezelendő.

- ***Dunamenti térségi komplex tájrehabilitáció***

A Duna-menti térségben elsősorban a többirányú – helyenként egymást kizáró – tájhasznosítási lehetőségek kényszerű együttéléséből adódnak a konfliktusok. Az ipari és bányászati tájhasználat (Almásfüzitő, Lábatlan, Nyergesújfalu, Komárom, Neszmély) mellett megjelenik végig a Duna mentén az üdülés-idegenforgalom. Az értékes, vizes élőhelyek megőrzése érdekében a térségben hangsúlyos szerepet kap a természetvédelem.

A Velencei-tó – Vértes kiemelt üdülőkörzet területfejlesztési programja (2005)
Komárom-Esztergom megyében 6 települést érint (Bokod, Oroszlány, Szárliget, Tatabánya, Várgesztes, Vértessomló). E települések mindegyike az Által-ér vízgyűjtőjére esik, ezért a dokumentum szintén foglalkozik (ha csupán kisebb terjedelemben is) az e vízgyűjtőt érintő környezet- és természetvédelmi kérdésekkel.

Középtávon megoldandó feladatok közé sorolja a Vértesi Tájvédelmi Körzet 6500 hektáros északi bővítését, mely területek jelenleg az Észak-Vértes TT részeként helyi védelem alatt állnak. A két terület egyesítéséből a kibővített Vértesi Tájvédelmi Körzet jöhet létre, mely az értékek megőrzése mellett, a terhelhetőség határain belül az ismeretterjesztés és az

ökoturizmus helyszíne lehet. Ugyancsak fontos feladatként nevesíti a program az Által-ér menti (Ramsari-területeket összekötő) vizes élőhelyek fejlesztését.

A **Dunakanyar térség készülő területfejlesztési programja** (első változat: 2006) megállapítja, hogy a Dunakanyar térsége Komárom-Esztergom megyének több tekintetben is sajátos fejlesztési pólusát jelenti. A Dunán átívelő kapcsolatok a történelmi Esztergom vármegyétől napjainkig sokrétű fejlődésen mentek keresztül. Az Esztergom-Nyergesújfalu Többcélú Kistérségi Társulás, a Vág-Duna-Ipoly Eurorégió Fejlesztési Kht., a Dunakanyar Térségi Fejlesztési Tanács, az Ister-Granum Eurorégió ugyan különálló szervezési szinteket képviselnek, de valamennyi középpontjában a Dunakanyar térségének magyar és szlovák oldali összehangolását célozzák.

A Duna két oldalán átívelő együttműködés szép példája a néhány évvel ezelőtt közösen kiépített levegőtisztaság-védelmi monitoring rendszer, amely a jelentős ipari bázissal rendelkező Esztergom, Dörög, Lábatlan, Párkány térségében képviseli az előremutató környezetvédelmi együttműködés első állomását.

2000-ben mind a szlovákiai Nyitra kerület vonatkozásában, mind a Vág-Duna-Ipoly Eurorégió tekintetében elkészült a turisztikai koncepció, illetve az idegenforgalmi program.

A 2004. decemberében megalakult Dunakanyar Térségi Fejlesztési Tanács működési területe 8 statisztikai kistérségre terjed ki: Esztergom-Nyergesújfalu, Dorogi, Szobi, Váci, Szentendrei, Pilisvörösvári, Dunakeszi és Rétsági kistérségekre. A Dunakanyar Térségi Fejlesztési Tanácsot a térségben érintett regionális és megyei területfejlesztési tanácsok alapították. A 2007-2013-as tervezési időszakra felkészülés jegyében kezdődött meg a Dunakanyar középtávú fejlesztési koncepciójának kidolgozása az alábbi 6 nagy témakörben:

- Fenntartható turizmus fejlesztési stratégia;
- Fenntartható közlekedésfejlesztési koncepció;
- A természeti és kulturális értékekre alapozott, környezeti és gazdasági értelemben fenntartható fejlesztési program;
- Fenntartható gazdaság fejlesztési program; fenntartható terület- és infrastruktúra-fejlesztés stratégiája;
- Fenntartható humán infrastruktúra fejlesztés és az esélyegyenlőség fenntartható stratégiája;
- Fenntartható humán infrastruktúra fejlesztés és az esélyegyenlőség fenntartható stratégiája.

A 2006 áprilisában elkészült tervezői változatok vitája lezajlott, de azok az Országos Területfejlesztési Hivatal véleménye alapján még átdolgozásra kerülnek. A Budapest környéki szuburbanizációs folyamatok eredményeként a DTFT területének állandó népessége az elmúlt 100 évben több, mint megduplázódott és még napjainkban is növekvő tendenciát mutat (a 3 érintett megyéből azonban csupán Pest megyének köszönhetően).

A Dunakanyar Térségi Fejlesztési Tanács által jelenleg készülő fejlesztési koncepciót kellő súllyal szükséges figyelembe venni Komárom-Esztergom megye készülő területfejlesztési koncepciójában és stratégiai programjában is.

2.3.3. NEMZETI KISEBBSÉGEK ÉRTÉKEINEK MEGJELENÍTÉSE

Noha sokat hangoztatott frázis, hogy az EU a kisebbségek Uniója, az Európai Unió jelenleg nem rendelkezik egységes kisebbségpolitikával. Az Unió korábbi tizenöt tagállamában több mint 30 millió ember élt valamely nyelvi, etnikai vagy kulturális kisebbség tagjaként. Egyes kisebbségeknek rendkívül eltérő jogokat biztosítanak az egyes tagállamokban, a tagállamok

azonban még a kisebbségek létének elismerésében sincsenek közös nevezőn. A politikai dimenzió erősödésével viszont hosszútávon aligha lesz elkerülhető egy egységes kisebbségpolitika megalkotása – különösen a további bővülés(ek)et figyelembe véve..

Nemzetiségeink jelentős részben vidékies térségekben élnek, ill. a vidékies jellegű, nemzetiségi területeken maradt fenn legerősebben a nemzetiségi hagyomány és identitás. Bár az ország számtalan pontján élnek nemzetiségek, de a nemzetiségi vidékek gyakran az anyaország határa mentén, vagy annak közelében húzódnak. Jelentős megőrzendő kulturális sokszínűséget jelentenek az *ország magyar és nemzetiségi néprajzi csoportjai* (pl. a jászok, palócok, matyók, kunok, hajdúk, barkók, bakonyi svábok, dunai szerbek, gradistyei horvátok, tirpákok stb.) által lakott térségek is.

A hazai kisebbségek helyzetének alakulása érdekes kettősséget mutat. Míg egyrésről átkulturálódás, identitásváltozás, örökségvesztés jellemző mindenütt, de az utóbbi időben a saját származás, a „mátság” tudata ismét tér- és csoportképző erővé válik azokban a tájegységi törekvésekben, ahol a nemzetiségeknek még szerepe van, s ahol mindig is szerepe volt.

A kisebbség egy sajátos szegmensét alkotja a cigányság, mely erős identitás tudata mellett, vagy mentén sajátos és sokszínű társadalmi réteget alkot, így a szakpolitikában nem kerülhető ki nevesítésük. Az Országos Fejlesztéspolitikai Konceptióban gyakorlatilag csak a népcsoport került említésre.

Az **Országos Fejlesztéspolitikai Konceptió** (OFK) *„Befektetés az emberbe”* prioritáscsoportjának elemei közül a szakágban kiemelhető prioritások: „A munkaerőpiacra való belépés és visszatérés ösztönzése és segítése, a foglalkoztathatóság javítása”; „A társadalmi és területi zárványok oldása”; „Az oktatáshoz, képzéshez és műveltséghez való hozzáférés, az esélyegyenlőség feltételeinek a javítása”.

Az elmúlt időszak helyzetelemzése a következőket állapítja meg. *A fejlődés társadalmi háttere megerősítésre szorul.* Sokan tartósan kívül rekedtek a munkaerőpiacon. Jelentős az érvényesüléshez szükséges tudással és egészséggel nem rendelkezők aránya. A cigányság nagy része leszakadóban van. A társadalmi különbségek rögzültek, a szegregáció egyre erősebb. A területi különbségek az elmúlt években folyamatosan nőttek.

A kilencvenes évek elején a nagyvállalati szektorból kiszorult, alacsony képzettségű munkavállalók munkaerő-piaci helyzete a gazdasági növekedés megindulásával sem javult, jelentős részük azóta sem dolgozik. E társadalmi csoportban a tartós munkanélküliség és inaktivitás mellett az állásvesztés gyakori ismétlődése és továbböröklődése jellemző.

Munkaerőpiaci szempontból a roma népesség a leghátrányosabb helyzetű. A rendszerváltást követő gazdasági átalakulás különösen súlyosan érintette azokat az ágazatokat, amelyek nagy arányban foglalkoztattak romákat, így ők tömegesen veszítették el állásukat. (Egyes becslések szerint az 1990-es évek elején romák által betöltött munkahelyek 55 %-a szűnt meg, szemben az összes munkahely 33 százalékal.) Többségük később - a foglalkoztatási helyzet javulása után - sem tudott visszatérni a munkaerőpiacra.

A cigányság felzárkóztatása szükséges

A hazai cigány népesség átlagos életszínvonala, lakhatási körülményei, egészségi állapota, foglalkoztatottsága, iskolázottsága lényegesen rosszabb a társadalom egészénél. A cigány népesség 82 %-ának jövedelme nem éri el a KSH által számított létminimum értékét, 56 %-uk a népesség legszegényebb 10 %-ához tartozik. A cigány népesség foglalkoztatottsági szintje kevesebb, mint a fele a nem cigány lakosságénak, munkanélküliségi rátájuk három-ötszörös, az egy keresőre jutó eltartottak aránya háromszoros. A rendszerváltást követően a munkaképes korú romák több mint a fele elvesztette állását. 2003-ban a 15-74 éves cigány népességnek mindössze 21%-a volt foglalkoztatott. A jelentős etnikai diszkrimináció a munkaerő felvételénél és elbocsátásánál jobban tetten érhető, mint a fizetésekben.

Míg 1993-ban a 20-24 éves cigány fiatalok 77 %-a végezte el az általános iskolát és 51 %-uk tanult tovább, 2003-ban már 82,5 %-uk rendelkezett általános iskolai végzettséggel. Közülük 76 % tanult tovább valamilyen középfokú oktatási intézményben, elsősorban szakmunkásképző intézetben, és csökkent a speciális tantervű iskolákban (kisegítő iskola) tanuló cigány gyermekek aránya. Ugyanakkor továbbra is nagy probléma az iskolai lemorzsolódás, kiemelkedően magas a funkcionális analfabéták aránya.

A roma népesség az átlagosnál magasabb arányban beteg, ami az egészségtelen életkörülményekkel és életvitellel együtt oda vezet, hogy várható élettartamuk mintegy 10 évvel rövidebb az átlagosnál. 2003-ban a megkérdezett cigány háztartások több mint felének közvetlen környezetében kizárólag vagy túlnyomórészt más cigányok laktak.

A fejlesztési prioritások között a 6. *Az esélyegyenlőség feltételeinek javítása az oktatáshoz, a műveltséghez és a szociális szolgáltatásokhoz való hozzáférés biztosításával* cím foglalkozik. E szerint: jelentős mértékben csökkenteni kell az oktatási, képzési rendszerek minőségében és elérhetőségében meglévő *területi különbségeket*. Ehhez fel kell számolni a finanszírozási és fenntartói rendszerbe kódolt szegregációs mechanizmusokat, képezni kell a pedagógusokat, és korszerűsíteni kell az iskolák infrastruktúráját.

Az **Országos Területfejlesztési Konceptió** (OTK) a szakpolitikák számára az alábbi területi prioritásokat fogalmazta meg:

Területfejlesztési politika fejlesztési alapelvei 2020-ig fejezet kiemelt megállapításai:

A kohézió jegyében az esélyegyenlőtlenséget sértő és a hatékony működést korlátozó legsúlyosabb területi elmaradottságok felzárkóztató mérséklése.

Régióinknak, térségeinknek olyan fenntartható, biztonságos rendszerekké kell válniuk, amelyek értékeiket, természeti és kulturális örökségüket, erőforrásaikat és belső összetartozásukat nem csak megőrzik, de azokat tovább erősítik, a társadalom, a gazdaság és a természeti-környezeti-kulturális elemek összhangját helyi-térségi rendszereikben biztosítják.

A versenyképességet szolgáló fejlesztendő tényezők köre a különböző adottságok és a választott stratégia függvényében térségenként eltérőek, ezért a versenyképesség fejlesztése a helyi-térségi adottságokhoz igazodó decentralizált fejlesztéspolitikával biztosítható hatékonyan. A nyolc tényezőcsoportba sorolt *fejlesztendő pillérek* közül az alábbi érinti közvetlenül a szakpolitikát:

- *A nemzeti integrációk és a nemzetiségi fejlesztési együttműködések elősegítése*

A hazai ill. nemzetközi területfejlesztési politikai, ill. fejlesztési együttműködéseknek a következő években kiemelt célja az érintett országok szakmai szervezeteivel szorosan együttműködve az anyaországi fejlesztési források és támogatások bevonása és integrálása a határon túli kisebbségi területek, különös tekintettel a határon túli magyar lakta területek fejlődésébe.

A rész cél megvalósulását az alábbi fejlesztési feladatok szolgálják:

- a nemzeti integráció és a nemzeti területfejlesztési együttműködés szakmapolitikai és működési alapjainak megteremtése;
- határon átnyúló nemzeti fejlesztési alapok (pl. gazdaságfejlesztési, befektetési, garancia- alapok) és a határon túli, túlnyomóan magyarok lakta területek integrált térségi fejlesztési programjainak a létrehozása (pl. Székelyföldi Operatív Program), valamint az integrált projekt alapú támogatások, illetve szakmai támogatás (pl. intézményfejlesztés, szakmai, módszertani segítségnyújtás) feltételeinek a megteremtése;
- a Magyarországon élő kisebbségek által lakott térségek, települések fejlesztése az anyaországi támogatások fogadását ösztönző feltételek kialakításával.

- *Nemzeti kisebbségek értékeinek megjelenítése az általuk lakott vidékies térségek fejlesztésében*

A magyar állam kiemelt feladata a kisebbségek kultúrájának, identitásának megőrzése, a gazdasági, társadalmi fejlődésük, továbbá térségi és nemzeti integrációjuk hazai és határon átnyúló támogatásának az előmozdítása. A határozott területi karakterrel bíró nemzetiségi településterület társadalmi-gazdaságifejlődésének térségi, településszintű támogatása, továbbá sajátos kultúrájának felkarolása a gyökereivel tudatában lévő, kulturálisan érzékeny, nyitott és toleráns magyar társadalom megvalósulását és a területileg kiegyenlített, versenyképes területi fejlődést szolgálja.

A területi szemléletű helyzetelemzés nemzetiségi népességre vonatkozó konklúziói indokoltá teszik, hogy e téma megjelenjen a területfejlesztés középtávú ajánlásai között. Nemzetiségeink jelentős részben vidékies térségekben élnek, ill. a vidékies jellegű, nemzetiségi területeken maradt fenn legerősebben a nemzetiségi hagyomány és identitás. Bár az ország számtalan pontján élnek nemzetiségek, az egyes nemzeti kisebbségek vidékies településterülete határozott területi koncentrációt mutat. Külön kiemelhető, hogy a nemzetiségi vidékek gyakran az anyaország határa mentén, vagy annak közelében húzódnak.

Részcélok, beavatkozási területek:

- A kulturális-nemzeti identitás és a térségi összetartozás-tudat erősítése a közösségi térségi, települési kapcsolatok intenzitásának erősítésével, valamint a feladat- és célorientált térségi együttműködési kapcsolatok (kiemelten fejlesztési, kulturális, gazdasági) intézménye-sülésének támogatásával;
- A kulturális, nemzeti összetartozást erősítő kapcsolatok infrastrukturális feltételeinek kiemelt támogatása (infrastruktúra minőségi fejlesztése, továbbá a térségi megtartóerő fokozása érdekében a modern infokommunikációs szolgáltatásokhoz és a közszolgáltatásokhoz való hozzáférés biztosítása);
- A közösségi identitás, a térségi kulturális élet erősítése, az anyanyelvi kultúra fejlesztése, valamint a kulturális örökség feltárásához, megőrzéséhez és bemutatásához kötődő kutatások, fejlesztések támogatása;
- Az értelmiség helyben maradása érdekében kiemelt cél a térségi alapon szerveződő nemzetiségi tudásidentitás központok létrehozása;
- A helyi közösségek térségi, kulturális önszerveződésének és a kulturális csereprogramoknak a támogatása az anyaországokkal;
- Az érintett országok szakmai szervezeteivel együttműködve kiemelt cél az anyaországi fejlesztési források, támogatások bevonása a hazai kisebbségi területek, települések fejlődésébe. Új térségfejlesztési kezdeményezés keretében meg kell valósítani a magyarországi kisebbségek által lakott térségek, települések határon átnyúló, anyaországi forrásokból is finanszírozott program- és projektalapú, kiegészítő fejlesztési támogatást biztosító, magyar és eurokonform szervezeti és végrehajtási rendszerét (pl. Magyarországi Németek/Horvátok Operatív Programja);
- Támogatni kell a nemzetiségek önkormányzati, üzleti és civil szereplőinek a létező határ menti fejlesztési keretek helyi kezdeményezéseiben, projektgenerálásában, hálózatépítésében betölthető szerepének megjelenését, növelését;
- A térségek, települések népi hagyományaira és egyedi kulturális értékeire épülő alternatív örökség-turisztikai kínálat fejlesztése;
- Az egyedi adottságok megjelenítése a térségi és településmarketingben;
- A térségi és helyi kulturális örökség, kulturális javak megőrzése, valamint a nemzetiségi- és néphagyományok hazai és nemzetközi minőségi bemutatása érdekében kiemelt cél a térségi örökségközpontok létrehozása;

- Kiemelt cél a kisebbségek által lakott térségek gazdagságfejlesztése, melynek legfontosabb elemei: az endogén potenciál egyedi értékek mentén történő kiemelt és innovatív hasznosítása; a térségileg integrált gazdaságfejlesztési (pl. potenciális húzóágazatok, örökségipari KKV-k, mikrovállalkozások támogatása, termékforgalmazási, értékesítési rendszerek), speciális képzési (pl. nyelvi) és foglalkoztatási programok megvalósítása, valamint a nemzetközi (kiemelten anyaországi) és hazai gazdasági, beruházási és térségi, települési együttműködési kapcsolatok erősítése.

- *Magas arányú cigány népességgel rendelkező térségek:*

A magas arányban cigány népességgel rendelkező területek segítése sajátos megoldásokat kíván. A cigány népesség számának pontos meghatározásával kapcsolatos módszertani problémák ellenére kétségtől megállapítható, hogy e nemzetiségi csoport megjelenése az országban területileg koncentrált, hagyományosan Északkelet-Magyarországon, illetve a Dél-Dunántúlon. A rendszerváltozást követően felerősödött a cigányság térbeli koncentrációja és vidékies slumokba kényszerülése, mivel jelentős része elsőként szorult ki a korábbi ipari központok munkaerőpiacáról és a magas megélhetési költségek miatt a városokból. A leszakadó falvakból a magasabb státuszú, képzettebb cigány és nem cigány rétegek elvándoroltak, helyükre sokszor a városokból kiszorult rétegek költöztek be.

A cigány népesség arányának növekedése felerősítette a nem cigány népesség elköltözését a leszakadó falvakból, így ezekben a falvakban a népességcsere, az etnikai szegregáció felgyorsult. A jelenség gyakran egymás mellett lévő falvakat, egész térségeket veszélyeztet, különösen erősítve az etnikai alapú térbeli elkülönülést és ezzel együtt a területi esélyegyenlőség csorbulását.

A magas termékenység, a magas és növekvő gyermekszám és a cigányság alulképzettsége miatt különös figyelmet érdemel az *oktatás* mennyiségi és minőségi *fejlesztése*. A cigány gyermekek minél szélesebb körű, minél korábbi bevezetése az oktatási rendszerbe, illetve az iskolázottsági szint növelése megkívánja, hogy megfelelő óvodai és általános iskolai hálózat legyen ezekben a térségekben.

Részcélok, beavatkozási területek:

- Az óvodai és általános iskolai ellátás minőségi és mennyiségi követelményekhez történő igazítása, minél szélesebb rétegek korai bevonása az oktatási rendszerbe és a képzettség növelése.
- A szülők és az iskola közötti együttműködés javítása, a gyermekek iskolai sikerességét támogató társadalmi környezet kialakítása, az esetlegesen gyengébb teljesítményű hátrányos helyzetű tanulók felzárkóztatása, lemorzsolódásuk megakadályozása.
- Az alapfokú oktatás ellátásában cigány pedagógusok, pedagógus-asszisztensek részvételének erősítése, képzésük és térségben maradásuk ösztönzése.
- Ki kell alakítani a magasán képzett egészségügyi, szociális szakemberek és pedagógusok térségben maradásának és térségbe vonzásának rendszerét.
- Az alkotómunka, a művészetek, kézművesség szerepének növelése iskolarendszeren belül és azon kívül. Az iskolai tanórákon kívüli közösségi programokon, szakkörökön való részvétel támogatása.
- A helyi közösségek önszerveződésének támogatása.
- A térségi társadalmi-gazdasági kapcsolatok erősítése, a cigányság térbeli kirekesztődésének megakadályozása.
- A cigány népesség foglalkoztatási helyzetének javítása érdekében integrált képzési, foglalkoztatási és szociális programok (foglalkoztatáshoz kapcsolt képzési programok, szociális ellátások munkaügyi, képzési feltételei).

- Jövedelemkiegészítő, fenntartható tájhasználat ösztönzése (földprogram, szervezett szociális erdő- és tájhasználat).
- A cigány népesség visszavezetése a munkaerőpiacra, hagyományos és modern, alternatív tevékenységek felélesztése, támogatása és a megfelelő közvetítő kereskedői hálózat megteremtésének ösztönzése.
- A szociális- és lakáskörülmények javítása, teleprehabilitációk, és az ebben való foglalkoztatás támogatása.

A **Közép-dunántúli régió** 2003-ban aktualizált **Területfejlesztési Programja** a régió nemzetiségi kérdésével alig foglalkozik:

Esélyegyenlőség

„Kisebbségi vonatkozásban a roma népesség helyzete hordoz problémákat. Ezek – a viszonylag alacsony népességszám miatt, kb. 35 ezer fő – nem tömeges jellegűek, de esetenként kimondottan élesen jelentkeznek. A 40 év felettiek között ritka a 8 általános iskolai végzettségű, többségük írástudatlan. A 30-40 év közöttiek nagy része írástudó, de fele sem végezte el az általános iskolát. A 30 év alattiak között már nagyobb rész – csaknem 50 % – elvégezte az általános iskolát, javuló tendenciát alátámasztó tény, hogy a 10-14 év között alig van írástudatlan, azonban mivel iskolából kikerülve nem használják az ott megszerzett ismeretanyagot, az írásbeliség fokozatosan romlik. Középfokú végzettséget kevesen szereznek, felsőfokú végzettségű országos szinten is elvétve akad.

A munkaképes korúak aránya mintegy 50 %-os, e réteg 1/3 része rendelkezik munkahellyel. A munkanélküliség 60-65 %-os, a régebben hagyományos cigány foglalkozások szinte teljesen visszaszorultak, eltűnnek. Jó fogadtatása van a közhasznú munka rendszerének, nem utolsó sorban az ehhez kapcsolódó segélyek elérése érdekében. Az életvitelt meghatározó sajátos rend és szokások miatt a cigányság problémáinak a kezelése nem lehetséges a „kívülről hozott” módszerek alkalmazásával. Hiányzanak a sajátos, a cigány mikroközösségek igénye és befogadó képessége szerint kialakított, a cigányság belső indíttatású megújulását, a szakaszos integrációt segítő ellátási és felzárkóztatási programok.”

Humán erőforrás-fejlesztés

„Általános célok:

A roma népesség beilleszkedését olyan speciális programok erősítik, amelyek ötvözik a tanulást, a munkát és az oktatást. A roma népesség képzésekor szem előtt kell tartani, hogy előbb vagy utóbb ez a csoport az aktív munkaképes korú népesség jelentős hányadát teszi majd ki a régió egyes térségeiben, így meghatározó szerepet játszanak majd a munkaerő szempontjából.”

Kapcsolatteremtés a szomszédos térségekkel

„A Közép-dunántúli régió szomszédos térségeihez fűződő kapcsolatait – földrajzi elhelyezkedéséből fakadóan – elsősorban a belföldi, régióhatáron átnyúló együttműködések határozzák meg, hiszen míg a másik hat magyarországi terezési-statisztikai régió közül négygel közvetlenül határos, addig szlovákiai országhatára mindössze 77 km hosszú. Északi szomszédunkkal a kapcsolatok – elsősorban politikai okok miatt – a sokáig hiányosak voltak, azonban az elmúlt években pozitív jelek mutatkoztak az együttműködések terén (Vág-Duna-Ipoly Eurorégió, Esztergom-Párkányi híd, Komárom-Komarno, oktatás területén: MÜTF, szlovák munkaerő foglalkoztatása).

Szükség van a közös projektek, együttműködések megvalósításába a szomszédos térségek bevonására is:

- Vág-Duna-Ipoly Eurorégió

Kapcsolódó tervezés, programozás:

- Magyar-Szlovák Phare-CBC projekt”

2.3.4. ÉPÍTETT KÖRNYEZET VÉDELME, TELEPÜLÉSFEJLESZTÉS, LAKÁSPOLITIKA ÉS FELÚJÍTÁS

Az **Országos Fejlesztéspolitikai Konceptió** (OFK) prioritás irányaihoz jól illeszkednek a multifunkcionális kistérségi közösségi központok, amelyek olyan – innovációs mintául szolgáló – centrumok, amelyek köré rekreációs, sportolási, szociális, kulturális, egészségügyi, közigazgatási stb. szolgáltatások szerveződnek kis- vagy mikrotérségi szinten. Ez javítja a térségben a szolgáltatásokhoz való hozzáférést, az esélyegyenlőséget, a lakosság egészségi állapotát és biztonságát, hosszabb távon pedig az életminőséget. Az ún. *mindent egy helyen* megközelítés alapján szerveződő központok egy adott kistérség különböző célcsoportjainak nyújtanak több szükségletre is megoldást kínáló speciális és közösségi szolgáltatásokat. Ez a kis- és mikrotérségi szintű intézményhálózat az elérhető, költség- és mérrethatékony, ezáltal fenntartható humán közszolgáltatási rendszer kialakítását szolgálja.

Közösségi tereket kell kialakítani a szabadidő eltöltéséhez is:

Szabadidős programoknak helyet adó közösségi tereket kell kialakítani, és infrastruktúrájukat fejleszteni. Az ellátórendszer jelenleg nem tudja megelőzni a kamaszkorúak, fiatalok sajátos problémáinak kialakulását. Így különösen fontos a társadalmi integrációt segítő szolgáltatások megerősítése, a szabadidő aktív és kreatív eltöltését szolgáló háttér megteremtése. Ezt szolgálja az önkéntes ifjúsági munkát segítő képzés, a közösségi terek kialakítása, szabadidő-szervezési hálózat létrehozása és mindezek szakmai és információs bázisának megteremtése.

A társadalmi összetartozás erősítését célzó fejlesztéspolitikának támogatnia kell a határon átnyúló együttműködések a határ menti közösségeket segítő, a periferikus régiók fejlesztését támogató projektekkel.

Az épített környezet védelme:

Az épületek és egyéb épített objektumok meghatározó feladatot játszanak egy település életében. Az épített környezet jelentősen befolyásolja egy településen élők hangulatát, hatással van a mindennapi tevékenységekre. A városok, falvak folyamatos változásával, az épített környezet folyamatos felújításával, korszerűsítésével és átépítésével az épített környezetünk arculata is megváltozik. A régi épületek általában olyan kulturális jelentőséggel bírnak, hogy azok megőrzése az utókor számára alapvető fontosságú, és ránk nézve kötelező. Ezek az épületek országos műemléki illetve helyi védettséget kell, hogy élvezzenek, egyben múltunk és nemzeti öntudatunk alappillérei is.

Önmagában nem védhető egy épület, egy objektum, hiszen épített környezetének megváltoztatása, az érintett városrész szerkezetének átalakítása is nagy hatással lehet épített környezetünkre. Ennek értelmében olyan műemléki védelmet kell biztosítani, ami nem csak az épületre, hanem annak környezetére is vonatkozik.

A védettségen túl olyan szerepet kell találni ezeknek az épületeknek, amely biztosítja az anyagi háttérrel az épületek felújítására, karbantartására. Az önkormányzatoknak igen nagy felelőssége van abban, hogy a műemlékek környezetét helyreállítsa, az épületet olyan célra adja el, ami az épület megmaradását, fenntartását és állagmegóvását biztosítja. Ennek eléréséhez minden településnek szabályozási tervében szükséges lenne kidolgozni a helyi védelem előírásainak meghatározását.

Az **Új Magyarország Fejlesztési Terv-ben** a középtávú stratégiai célok között szerepel az élhető környezet biztosítása, mely tartalmazza az *épített környezet rehabilitációját, a környezeti, táji és kulturális értékek megóvását* az alábbi eszközökkel:

- a takarékos és megfontolt környezetgazdálkodás,
- a lakosság környezeti tudatosságának növelése,
- a környezetbiztonság növelése,
- az energiahatékonyság növelése, a megújuló energiaforrások feltárása és alkalmazásának kiterjesztése,
- fenntartható térségi rendszerek kialakítása.

A környezeti, táji és kulturális értékek megóvása, fenntartható fejlesztése:

Az ország egész területén biztosítani kell a környezeti elemeknek, rendszereknek valamint az épített környezetnek fenntartható használatát, szükség szerint a rehabilitációját, illetve rekonstrukcióját. Gondoskodni kell a védett természeti területek értékeinek fennmaradásáról. Ezzel összhangban hangsúlyt kell fektetni a természeti rendszerek, a globális természeti folyamatok szerkezeti és működési törvényszerűségeit feltáró K+F programok támogatására, a természetvédelemmel kapcsolatos nemzetközi kezdeményezésekből, egyezményekből eredő kötelezettségek végrehajtására. A természeti értékek megőrzésén kívül fontos azok minél szélesebb körű bemutatása, a megfelelő szintű ismeret-terjesztés. Támogatást élvez a természetbarát, ökológiaileg kedvező hatású gazdálkodási módszerek, a hagyományos tájhasználati és gazdálkodási módok fenntartását, népszerűsítését.

A levegő, a talaj, a víz, az élő és az épített környezet minőségének javulása jelentősen javítja az ország különböző tájain élők esélyeit, befolyásolja az egészséget. A szennyezések csökkenése pozitívan hat az egészségi állapotra, az életminőségre, az ingatlanok értékére. A közműves infrastruktúrához való hozzáférés feltételei az ország különböző régióiban egyenlőtlenek. A helyi adottságokhoz alkalmazkodó területhasználat megkíméli a helybeli megélhetés alapvető erőforrásait. A táj- és település- karakterrel nem harmonizáló fejlesztések ezzel szemben az életminőség csökkentésén kívül jelentős gazdasági károkat, értékcsökkenést eredményezhetnek. A környezetileg javuló területeken a gazdálkodás alapvető feltételeinek megteremtése egyre kifizetődőbb a helybeli emberek, vállalatok számára: aki teheti, ideköltözik.

Az épített környezet rehabilitációja, a település és táj harmonikus kapcsolata a városi és mezőgazdasági térségek számára egyaránt fontos. Ez magában foglalja az ún. barnamezős területek revitalizációját éppúgy, mint a történeti tájak megőrzését, a történelmi településközpontok értékörző megújítását, a településkép és a tájkép védelmét.

Az **Országos Területfejlesztési Konceptió** (OTK) szerint, a lakáspolitikát, a lakáságazat a gazdasági szféra egyik dinamikus összetevője, ugyanakkor a lakásviszonyok alakulása a területi társadalmi egyenlőtlenségek egyik fontos tényezője, áttételesen összefügg a szociális-egészségi viszonyok területi egyenlőtlenségeivel. A lakáspolitikai elemek, mindenek előtt a pénzügyi támogatások, a hitelezés bizonyos területi folyamatokat, a migrációt, a települések fejlődését és belső átalakulását, a településrendszer egészének átrendeződését befolyásolhatják. A lakáspolitikai területi elemek elsősorban települési szinten fogalmazódnak meg, ezért a fejlesztési programokat kistérségi és települési szinten kell megvalósítani:

- A fejlesztési pólusok, alközpontok térségeit élénk, dinamikus lakásépítés, valamint extenzív területhasználat és infrastrukturális lemaradások jellemzik, ezért itt a lakásépítés területi kontrollja, a túlzott beépítettség megakadályozása, az infrastrukturális beruházásokkal való összhang megteremtése a cél.
- A hagyományos városi lakóterületek épület- és lakásállományának felújítása, korszerűsítése és lepusztulásának megakadályozása a cél, mely kedvezően hat a társadalmi, gazdasági és

környezeti fenntarthatóságra, és az épített környezet megóvásán túl a korszerűsítések a környezeti terhelést is csökkentik. A felújítások, fejlesztések elsősorban komplex rehabilitációs programok segítségével valósulhatnak meg hatékonyan. Ez nem jelentheti a korábbi lakosság teljes kicserélődését, az alacsony státuszú slumok áthelyeződését a városok más pontjára vagy vidékre.

- A műszaki és társadalmi szempontból meglehetősen homogén városszerkezeti képződmények, a lakótelepek esetében kiemelt jelentőségűek az energiagazdálkodási programok, egyes esetekben a társadalmi kirekesztődés elleni, valamint a lakásfenntartási támogatási programok.

- A lakhatási költségek csökkentése érdekében elengedhetetlen a korszerűtlen távfűtési rendszer korszerűsítése, energiahatékonyságának növelése. A nagyvárosokban különösen fontos a lakáshoz jutás feltételeinek megteremtése, a lakástulajdon-szerzés mellett fontos a bérlakások építésének, szociális bérlakás-programok, fiatalok „fecskeházának” támogatása.

- A hajléktalanság sürgető, komplex megoldást igényel, hiszen lakáspolitikai vonatkozásán túl szociálpolitikai, egészségpolitikai, alapvető etikai és emberi jogi kérdés. E feladat a nagyvárosokban, mindenekelőtt Budapesten belül koncentráltan jelentkezik.

- Azokban a térségekben, településeken, ahol a hátrányok halmozódása, a társadalmi erózió mutatható ki, elsősorban a külső, és belső, perifériákon, elmaradott térségekben, illetve a magas arányú cigány népességgel rendelkező területeken a szociális-egészségügyi követelményeknek nem megfelelő településrészek gyakran a korábban felszámolt telepek nyomán termelődtek újjá, telepeseedésnek” indultak hagyományos falusi lakóövezetek is, sok esetben egész falvak lakáskörülményei váltak telepszerűvé. E problémák kezeléséhez átfogó szociálpolitikai és foglalkoztatási programok folytatása szükséges, nem oldható meg pusztán pénzügyi eszközökkel.

- Az elöregedett, elnéptelenedett, falvak jelentős részében gyakorlatilag nincs lakásépítés, a meglévő lakásállomány pusztul. Itt elsősorban a település új funkciójának megtalálása szükséges, de nem kerülhető el a fenntartás és korszerűsítés minimális szinten történő megoldása sem.

1074/1996. (VII.10.) számú határozatával a Kormány elfogadta a *lakásépítés és felújítás finanszírozásának koncepcióját*. Eszerint az összes lakás célú kiadás az állami költségvetés kiadási főösszegének 4 %-án stabilizálendő. A lakásépítés és felújítás élénkítésével el kell érni, hogy mérséklődjene a lakásállomány területi elhelyezkedése és jellege, valamint a lakossági igények közötti ellentmondások. A lakásépítés és a felújítás a területfejlesztés fontos tényezője. Ezért különös figyelmet kell fordítani az építkezések és felújítások területi megoszlására, a lakásellátásban meglévő területi különbségek mérséklésére, a piacgazdaság követelményeinek megfelelően közvetett eszközökkel, hitelekkel, kölcsöntörlesztési kedvezményekkel, szociálpolitikai támogatásokkal. Hosszú távon el kell érni, hogy egy önfinanszírozó autonóm lakásrendszer alakuljon ki. (Ennek reális feltétele az inflációs ráta csökkenése.) Az állami és önkormányzati beavatkozás, támogatás továbbra sem nélkülözhető, ezt azonban szervezett, meghatározott területre, illetőleg célzott társadalmi csoportra vonatkozó programok alapján, a rászorultság figyelembevételével kell nyújtani. Ahhoz, hogy a lakásállomány belső szerkezeti feszültségei enyhüljenek, az új építés jelentős növelésére és a felújítások, korszerűsítések élénkítésére van szükség. A tulajdonosok által lakott lakások aránya a közeljövőben meg fogja haladni a 90%-ot. Az állam korábban játszott szerepét a lakbérek, hitelkamatok és a lakással kapcsolatos szolgáltatások árainak szabályozásában az önkormányzatok és a piac veszik át, illetőleg gyakorolják már ma is. Ez a lakásviszonyok terén a területi különbségeket növeli, nem működik az állam újraelosztó szerepe. A korábbi egységes központi lakáspolitikát differenciált helyi önkormányzati lakáspolitikai rendszerek veszik át. 1988 óta működik a helyi önkormányzati támogatási rendszer. Emellett azonban szükség van állami szerepvállalásra is.

A lakáspolitikai feladata a lakásépítés és -felújítás élénkítése, önfinszírozó lakásrendszer kialakítása a lakástakarékossági formák támogatásával, és a saját erőből nem piac-kepes rétegek és csoportok támogatása. Megkülönböztetett kezelést igényel a lakásállomány rehabilitációja, az iparosított építésmóddal épített lakóövezetek felújítása, valamint a műemléki, illetve műemlék jellegű lakóépületek felújítása.

A lakástámogatási rendszer továbbra sem kezel kiemelten sem településformákat, sem speciális építési technológiai és telepítési módokat, de szükség van bizonyos, területi szempontból sajátos lakásproblémák megoldására. Fontos feladat a műemléki és műemlék jellegű lakóépületek felújítása, továbbá annak megakadályozása, hogy a nagyvárosok agglomerációjában nyomortelepek alakuljanak ki, a szociálisan hátrányos helyzetű illetőleg saját erővel nem rendelkezők lakhatási lehetőségének bővítésével, lakásépítési programok segítségével. Mindezen feladatok megoldásához speciális területi és lakástípusok szerinti illetve meghatározott csoportok érdekében indított programok szükségesek.

A lakáscélú kiadásokról a mindenkori költségvetés készítése során hatástanulmányok alapján kell dönten. A lakásfinanszírozási intézményrendszer a kormányhatározat szerint kiegészül a jelzálog hitelezésről és a lakástakarék pénztárakról szóló törvényekkel. A lakásellátás javításának feltétele az önkormányzat és a központi költségvetési források összehangolt felhasználása.

Az **Otthon Európában - A nemzeti lakásprogram pillérei** egy 15 éves fejlesztési program, mely stratégiai célként az alábbiakat fogalmazza meg:

- a lakosság igényeit kielégítő, európai színvonalú, megfizethető lakáskínálat kialakulása;
- az épített és természeti környezet értékeinek megőrzése, minőségének és lakhatóságának
- javulása, az életminőség javulása;
- a rászorultak számára a piac működésével összhangban lévő, igazságos, arányos és
- fenntartható támogatási rendszer létrehozása és működtetése;

A stratégia idődimenziói:

- rövidtávon: a szereplők (lakosság, ingatlan-fejlesztők, befektetők és finanszírozók,
- önkormányzatok, civil- és szakmai szervezetek) együttműködésének megnyerése;
- középtávon: a verseny erősítése; különösen a hiány- és válságterületeken (hiányzó
- bérlet-kínálat, leromló belső városrészek, panellakótelepek, a finanszírozási
- termékek
- szűk választéka) a lakáshelyzet érzékelhető javulása; a szociális támogatási rendszer
- esetlegességének megszüntetése; egy új partnerkapcsolat kialakítása a lakossággal
- (PPP Public-Private Partnership¹), a költségvetés fokozatos tehermentesítése és a
- lakók
- felelősségvállalásának erősödése mellett;
- hosszú távon: a rendszer fenntarthatósága szektor- és versenysemlegesség, folyamatos
- versenyösztönzés az épített és természeti környezet védelme és fejlesztése az állami
- szerepvállalás megváltoztatása.

Alapproblémák, melyekre a megoldást keressük:

A problémák négy fő csoportba sorolhatóak: (1) minőségi és mennyiségi hiányok; (2) a lakosság jelentős hányadát terhelő megfizethetőségi problémák; (3) költségvetési, gazdasági és tágabb, erőforrás-gazdálkodási értelemben vett fenntarthatósági problémák.

Lakáspolitikánk stratégiai pillérei (beavatkozási területek):

1. Ingatlan és építési szabályozás – a versenyviszonyokat meghatározó jogszabályi környezet és hatósági eljárások korszerűsítése

2. Építés- és befektetés-ösztönzés – A lakáscélú ingatlanfejlesztést és korszerűsítést ösztönző rendszer fejlesztése és célprogramjai
3. Lakáshoz jutás, lakhatás és szociális támogatás – a lakhatási rendszer reformja
4. Kultúra, képzés, kommunikáció – Az építészeti és építési tevékenységhez kapcsolódó szakmai, államigazgatási és fogyasztási kultúra fejlesztése
5. Zászlóshajó programok – A kormányzat és önkormányzatok intervenciós intézményei, iránymutató programjai és mintaprojektjei.

A **Közép-dunántúli régió Területfejlesztési Programjában** a régió bemutatásánál és elemzésénél a kiegyensúlyozott területi fejlődés témakörben foglalkozik a települések szerkezetével, a hátrányokkal és a megújulás lehetőségével:

A Közép-Dunántúli régió 401 településének nagyságrendi megoszlása, ezek urbánus-rurális megosztottsága az országos átlagnak megfelelő. A régióban 30 város volt található (7,5 %), a 371 (92,5 %) községnek pedig több, mint fele 1000 főnél kisebb aprófalú. Veszprém megyei aprófalvak magas száma miatt figyelemreméltó, hogy a települések 46 %-a az 500 főnél kisebb lélekszámú kategóriába esik, magában hordozva számos infrastruktúra- és ellátás-beli, elérhetőségi és foglalkoztatási problémát.

A népesség arányokat tekintve a régió városiasodottsági foka szintén az országos átlag körüli értéket mutat, 57,3 %-ot.

A városok nagyságrendjét nézve 100 000 lakos fölötti 1, 50-100 000 közötti 3, 25-50 000 közötti 4, 10-25 000 közötti 9, 10 000 alatti 13 város. Bár a régióban négy megyei jogú város is található, mégis települési funkciókat vizsgálva mindössze kettőt (Székesfehérvár és Veszprém) értelmez a Program fejlett felsőfokú központként, míg Tatabányát már csak felsőfokú központnak, Dunaújvárost pedig fejlett középfokú központnak minősíti (csakúgy, mint Esztergom, Komárom és Tata városa).

Korunk jellegzetessége, hogy míg korábban a településhálózat egyértelműen leírható volt a városi vonzáskörzetek – „város és vidéke” – halmazaként; ma már a hálózati kapcsolatok differenciálódtak, döntővé váltak a városközi kapcsolatok, egy-egy község több városhoz is vonzódhat, a leghátrányosabb helyzetű falvak pedig akár ki is eshetnek a városi kapcsolatokból.

Ezek a feszültségek régióinkban is jelen vannak, a települések között megmutatkozó fejlettségbeli különbségeket pedig kitűnően jelzi a régió 23 korábbi kistérségének gazdasági fejlettségbeli besorolása. Ennek alapján világosan látszik, hogy a fő közlekedési folyosóktól (M1, M7, 8-as út, 10-es út, Balaton északi partja) kieső térségek és településeik kerültek kedvezőtlenebb helyzetbe (*Kisbéri*, *Enyingi*, *Sárbogárdi*, *Pápai*, *Zirci*, *Sümei* és az *Ajkai kistérség*).

Számos rendezetlen közterület, funkcióját veszítő településközpont, hasznosítatlan vagy alulhasznosított terület, valamint nem, vagy nem megfelelően hasznosított építészeti értékkel rendelkező épület rontja a befektetői környezetet, a helyi lakosság munkához való jutását és lakókörnyezetét, csökkenti a település turisztikai vonzerejét, valamint gátja a gazdasági fejlesztéseknek.

A településhálózat megújításának, kiegyensúlyozottabb fejlettségbeli viszonyok megteremtésében tehát elmaradás tapasztalható:

- a települési életminőség,
- a települési környezet (településközpontok rehabilitációja),
- a településközi kapcsolatok fejlesztése, (különös tekintettel a régió belső perifériáinak településeire),
- a hiányzó, új funkciók ösztönzése a központi helyzetű településeken (a funkcionális kibontakozás egy érdekes lehetősége prognosztizálható a

Komárom-Esztergom megyei határmenti kapcsolatok fejlődésével az uniós átjárható határok kialakulásával),

- valamint a régióban jelentkező, nagyobb városainkhoz köthető szuburbanizációs folyamatok negatív hatásainak kezelése területén,
- továbbá kevés figyelem irányul a rurális térségek települési problémáinak megoldására.

A középhegységi tengely mentén, illetve a jelentősebb iparvárosokban számos leromlott állapotú, szennyezett barnaövezet található, a bányaművelés jelentős tájsebeket hagyott. A barnamezős területek (felhagyott, vagy alig működő ipartelepek, bányák, üres laktanyák) újrahasznosítása érdekében a környezeti kármentesítés, a táj-rehabilitáció, valamint funkció-váltásuk támogatása indokolt. Ezen területek kihasználása elengedhetetlen, hiszen lefoglalják a szerkezetváltáshoz szükséges területeket, akadályozva ezzel a gazdasági szerkezetváltást.

2.4. TÉMATERÜLET – A KÜLSŐ KÖRNYEZET HELYZETELEMZÉSE

A HUMÁNERŐFORRÁS FEJLESZTÉSE: AZ OKTATÁS, KÉPZÉS; EGÉSZSÉG-MEGŐRZÉS ÉS -ELLÁTÁS; MŰVELŐDÉSPOLITIKA, SZOCIÁLPOLITIKA, FOGLALKOZTATÁSPOLITIKA SZERINT

2.4.1. FOGLALKOZTATÁS-POLITIKA

2.4.2. OKTATÁS-, (SZAK)KÉPZÉS-POLITIKA

2.4.3. KULTURÁLIS-MŰVELŐDÉSI POLITIKA

2.4.4. SZOCIÁLPOLITIKA

2.4.5. EGÉSZSÉG-POLITIKA

2.4.1. FOGLALKOZTATÁS-POLITIKA

Európai Közösség országaiiban a munkanélküliség a 70-es évek kezdete óta folyamatosan emelkedett. A foglalkoztatás helyzete annyira leromlott, hogy azt az első számú szociális problémaként kezelték már a 90-es évek elejétől. Mindezidáig a foglalkoztatás kérdését a tagállamok szigorúan szuverén ügynek tekintették. Az első közösségi dokumentum e tárgykörben - a közösségi foglalkoztatáspolitikai kereteinek kialakításának célzatával - az EU Bizottság által kiadott „Fehér könyv”, „Növekedés, versenyképesség, foglalkoztatás” címmel.

Az EU foglalkoztatáspolitikájába az Amszterdami szerződés jelentette az áttörést. A dokumentum foglalkoztatási fejezete indította el a közösségi foglalkoztatáspolitikai megteremtésének jegyében az éves foglalkoztatási irányvonalak meghatározását. Ezt követően a Luxemburgi folyamattal elindított új megközelítés a foglalkoztatási irányvonalakat az alábbi négy pillérre építi:

- I. A foglalkoztathatóság növelése,
- II. A vállalkozások támogatása,
- III. Az alkalmazkodó képesség fejlesztése,
- IV. Az egyenlő munkaerő piaci esélyek előmozdítása.

A közösségi politika fontos eleme az irányvonalak alapján, tagállamonként összeállított és a megvalósítás folyamatát is rögzítő Nemzeti Foglalkoztatási Akciótervek rendszere.

A foglalkoztatási irányvonalak elvárásai az unió tagállamaival szemben (összefoglalva):

- 1.1. A foglalkoztathatóság javítása terén:
 - 1.1.1. Az ifjúsági munkanélküliség kezelése és a tartós munkanélküliség megelőzése.
 - 1.1.2. Áttérés passzív módszerekről az aktív intézkedésekre.
 - 1.1.3. Partneri viszony ösztönzése.
 - 1.1.4. Az iskolából a munkába történő átmenet megkönnyítése.
 - 1.1.5. Mindenki számára nyitott munkaerőpiac.
- 1.2. A vállalkozás fejlesztése terén:
 - 1.2.1. A vállalkozás beindításának és működésének megkönnyítése.

- 1.2.2. A munkahely-teremtési lehetőségek kiaknázása.
- 1.3. A vállalatok alkalmazottai alkalmazkodóképességének fejlesztése:
 - 1.3.1. A munkaszervezet modernizálása.
 - 1.3.2. Az alkalmazkodóképesség támogatása a vállalatoknál.
- 1.4. Az egyenlő esélyek politikájának megerősítése:
 - 1.4.1. Az esélyegyenlőség érvényesítése a szakpolitikákban.
 - 1.4.2. A nemek közötti megkülönböztetés megszüntetése.
- 1.5. A munka és a családi élet összeegyeztetése
- 1.6. A munkaerő-piacra való visszatérés megkönnyítése

Az **Országos Területfejlesztés Konceptió (OTK)** a foglalkoztatáspolitikáról szólva megjegyzi:

A foglalkoztatottság területi különbségei összefüggenek a gazdaság teljesítőképességével, befolyásolják a lakosság jövedelmi viszonyait, életkörülményeit. Jelenleg Magyarországon még a foglalkoztatás szempontjából relatíve kedvező helyzetű térségek, régiók is számos munkaerő-piaci problémával küzdenek, melyet regionális szinten kezelni kell. Az ágazati szinten megvalósuló intézkedéseknek figyelembe kell venniük a területi szempontokat, és törekedniük kell arra, hogy azok az egyes kistérségek, régiók szintjén is a foglalkoztatás bővítését szolgálják, így leginkább a területi versenyképesség növeléséhez, a területi felzárkózáshoz és a fenntarthatóság érvényesítéséhez járuljanak hozzá. A jelentős területi különbségek miatt mindenképpen indokolt a döntések, támogatások megyei ill. regionális szintű, jelenleg is működő decentralizált gyakorlatának folytatása.

- *A külső és belső perifériákon, elmaradott térségekben valamint a vidékies (rurális) térségekben* a foglalkoztatottság növeléséhez elengedhetetlen a fizikai elérhetőség növelése, a munkalehetőséget biztosító térségi központokba való ingázás lehetőségének támogatása. Emellett a távmunka különböző formáinak támogatása elsősorban a magasabb iskolai végzettséggel rendelkezők számára teremthet lehetőséget a helyben maradásra, javítva az aprófalvak népességmegtartó képességét. A munkahelyteremtés és -megtartás támogatása mellett a gazdaság igényeihez igazodó átképzés fejlesztése kiemelten kezelendő. Az alacsony aktivitási ráta miatt különösen fontos cél az inaktívok, a tartósan munka nélkül lévők visszavezetése a munka világába. A munkavállalásnak a szociális, lakhatási és egészségügyi problémákból fakadó nehézségeit egyaránt figyelembe kell venni, a foglalkoztatás és a szociális szolgáltatások koordinációján alapulva.
- Fontos a régiók gazdasági igényeihez igazodó munkaerő-kínálat biztosítása, modern ismereteket nyújtó *át- és továbbképzések* kialakítása, a szakképzés és a gazdaság közötti kapcsolatok erősítése.
- *A területi partnerség, párbeszéd intézményeinek fejlesztése*, a helyi koordináció megerősítése, a helyi erőforrásokra és lehetőségekre építő, széles körű partnerségen alapuló kezdeményezések támogatandók.
- *A fejlesztési pólusokban* bizonyos ágazatokban már a munkaerőhiány jelei mutatkoznak. Ennek enyhítésére szükséges az átképzési programok fokozott támogatása, az oktatás, a képzés és a munkaerőpiac kapcsolatának erősítése, valamint az inaktívok bevonása a munkaerőpiacra, a foglalkoztathatóságuk javításával, valamint a család és a munka-végzés összehangolását segítő szolgáltatások elérhetővé tétele révén. A fejlesztési pólusok munkaerőhiányát, illetve a városkörnyék munkanélküliségét enyhítheti az ingázási lehetőségek javítása. Emellett szükség van a munkahelyteremtés ösztönzésére is.
- *Az elmaradott térségekben*, illetve a Balaton és Tisza térségben és egyéb, a természeti és kulturális örökségben gazdag településeken a helyi adottságokra és hagyományokra építő, értékeket teremtő és bemutató, képzéssel integrált foglalkoztatási programok

javíthatják a térség népesség- és munkaerő-megtartó képességét, a fenntarthatóság érvényesüléséhez is hozzájárulva.

Az **Országos Fejlesztéspolitikai Koncepció (OFK)** a foglalkoztatás bővülése alcím alatt ír a foglalkoztatás helyzetéről: Az emberi erőforrás a gazdaság versenyképességének, ezáltal a tartós növekedésnek meghatározó tényezője. Magyarországon jelenleg rendkívül alacsony a foglalkoztatás, ami arra utal, hogy emberi erőforrásaink számottevő része nem hasznosul. Ez veszteséget okoz a gazdaság számára, jelentős mértékben korlátozza az államháztartási hiány csökkentésére irányuló törekvések és az adópolitika mozgásterét, növeli a szociális transzferekre fordított kiadásokat. A versenyképesség javításának feltétele, hogy többen dolgozzanak, és kevesebben szoruljanak szociális segélyezésre. A kohézió erősítésének, a jövedelmi különbségek csökkentésének és az esélyegyenlőség megteremtésének is feltétele a foglalkoztatás növekedése, hiszen minél több ember lép be a munka világába, annál több ember számára teremődik esély a méltányos életre. A foglalkoztatás bővítése összekapcsolja a versenyképességet, a társadalmi kohéziót és a fenntarthatóságot, és lehetőséget ad egy olyan fejlesztési pálya kialakítására, amelyben mindhárom átfogó cél szempontjai érvényesíthetők. Cél, hogy mindenkinek legyen munkája, aki akar és tud dolgozni. Álljon rendelkezésre megfelelő számú és képzettségű munkavállaló a termelésüket, szolgáltatásaikat bővítő vállalatok számára. Ennek feltétele az álláskeresést és a foglalkoztathatóság javítását segítő szolgáltatások fejlesztése, illetve a szakmai és a földrajzi mobilitás bátorítása. Mindemellett szélesíteni kell a helyi foglalkoztatás lehetőségét is. A munkavállalás minden szakaszában érvényesülnie kell az esélyegyenlőségnek, különös tekintettel a nőkre, a romákra, fogyatékossgal élőkre és a társadalmi vagy egyéb okokból hátrányos helyzetű csoportokra. E csoportoknak a munkaerőpiacra való visszatérési esélyét csak a foglalkoztatáspolitikai, a képzési, a szociálpolitikai, valamint a munkahelyteremtő gazdaságpolitika együttes és összehangolt eszközei képesek javítani.

A cél elérése

A foglalkoztatás bővítése mindenekelőtt olyan intézkedéseket feltételez, amelyek elősegítik, hogy a munkavállalás mindenki számára tényleges és vonzó lehetőség legyen, azaz segítik és ösztönzik a munkavállalást. Figyelembe véve a magyar munkaerő-piaci helyzet sajátosságait: a munkanélküliség viszonylag alacsony szintjét és a *magas inaktivitást*, ezeknek az intézkedéseknek a munkanélküliek mellett az inaktívoknak a munkaerőpiacra való visszatérését is szolgálniuk kell.

Ehhez javítani kell az aktivizáló politikák hatékonyságát, össze kell hangolni a foglalkoztatási szolgálat és a szociális ellátórendszer működését és eszközeit, növelni kell az oktatás és a szakképzés szerepét. Kiemelt figyelmet kell fordítani a hátrányos helyzetű emberek – köztük a romák, az idősebb munkavállalók, a megváltozott munkaképességűek, az alacsony iskolai végzettségűek, a hátrányos helyzetű térségben élők, a gyermeküket (egyedül) nevelő nők – foglalkoztathatóságának javítására.

A munkaerőpiacra való belépés és visszatérés ösztönzésében fontos szerepe van továbbá a család és a munkahely összeegyeztetését lehetővé tevő szolgáltatásoknak, a munkaerő területi mobilitása ösztönzésének, a munkahelyteremtő beruházások támogatásának, a szürke gazdaság kifejlesztésének.

A foglalkoztatás bővítése csak a társadalombiztosítási és szociális ellátórendszernek a (bejelentett) munkavállalásra ösztönző átalakításával lehet eredményes. Olyan szolgáltatási elemeket kell fejleszteni, amelyek segítik a munkaerőpiacra való visszatérést, illetve meg kell erősíteni azoknak az ellátásoknak a szerepét, amelyekhez a munkaerő-piaci aktivitást ösztönző elemek kapcsolódnak. Hogy a munkavállalók és a vállalkozások képesek legyenek alkalmazkodni a gazdasági és strukturális változásokhoz, illetve a termelésüket,

szolgáltatásaikat bővítő vállalatok számára megfelelő számú és képzettségű munkavállaló álljon rendelkezésre, mind a vállalatokat (szervezeteket), mind a munkavállalókat arra kell ösztönözni, hogy ráfordításaikkal, illetve részvételükkel segítsék elő a megfelelő tudás megszerzését. Ehhez szükség van az *egész életen át tartó tanulás* lehetőségeinek fejlesztésére, hozzáférhetővé tételére.

A tervezett beavatkozások tehát a következő prioritások köré szerveződnek: 1. a munkaerőpiacra való belépés és visszatérés ösztönzése és segítése, a foglalkoztathatóság javítása, 2. a munkavállalók és a szervezetek (vállalkozások, közigazgatás, civil szektor) alkalmazkodóképességének javítása.

A munkaerőpiacra való belépés és visszatérés ösztönzése és segítése, a foglalkoztathatóság javítása

A munkaerő-piaci részvétel növeléséhez a munkaerő-kínálatot és a munkaerő-keresletet befolyásoló intézkedésekre egyaránt szükség van. A kínálati oldalon a munkaerőpiacra való belépés segítéséhez szükséges az Állami Foglalkoztatási Szolgálat fejlesztése, szolgáltatásainak széleskörű elérhetősége, az aktivizáló politikák hatékonyságának javítása. Ez segíti elő azt, hogy a munkavállalás mindenki számára tényleges lehetőség legyen. Szükség van olyan munkaerő-piaci programokra, szolgáltatásokra, amelyek az inaktívak és a munkaerő-piacon hátrányos helyzetű emberek (romák, alacsony iskolai végzettségű emberek, idősebb munkavállalók, megváltozott munkaképességűek és fogyatékosok, nők, szenvedélybetegek, hajléktalanok) munkaerő-piaci részvételét segítik, támogatják.

A munkaerő-kereslet és -kínálat összehangolása a munkaerő területi mobilitásának ösztönzésével, a távmunka-lehetőségek megteremtésével és ezek alkalmazásának ösztönzésével, a mobilitás lehetőségeinek javításával, valamint az oktatási és képzési rendszernek a munkaerő-piaci igényekhez igazításával segíthető elő. Az aktív foglalkoztatáspolitikai eszköztár és a megfelelő szociális és gyermekjóléti szolgáltatások mellett a foglalkoztatás hosszú távú és tartós bővítése elválaszthatatlan olyan, a mobilitást könnyítő feltételek megteremtésétől, mint a hozzáférhető lakhatási megoldások (szociális bérlakások, munkás- és diákszállók) és az elérhető, rugalmas tömegközlekedés.

A kereslet növelésének eszköze a munkahelyteremtő beruházások ösztönzése és a foglalkoztatási szempontból kedvezőbb beruházások előnyben részesítése. A területi különbségek csökkentése olyan intézkedéseket igényel, amelyek a hátrányos helyzetű térségekben bővítik a munkaerő-keresletet a szociális gazdaság és a helyi kulturális szolgáltatások foglalkoztatási lehetőségeinek kihasználásával. A fentiek mellett a munkaerő-piacra való belépés ösztönzésében fontos szerepe lehet a szürke gazdaság kifejlesztését szolgáló intézkedéseknek, a be nem jelentett munkavégzés csökkentésének. Ez szükségessé teszi a munkaügyi ellenőrzés rendszerének megerősítését, az intézményi kapacitások és a nyilvántartási rendszer fejlesztését.

Az Új Magyarország Fejlesztési Terv az alábbiak szerint szól a foglalkoztatásról

Átfogó célunk, hogy minél több embernek legyen lehetősége belépni a munkaerőpiacra, és ezáltal emelkedjen a foglalkoztatás szintje. Ez képezi az alapját mind a gazdasági növekedésnek, mind pedig a társadalmi különbségek csökkentésének, végső soron pedig a társadalmi összetartozás (kohézió) megteremtésének.

A stratégia **foglalkoztatásorientált**, mert:

- Az államháztartás egyensúlyának megteremtésében a foglalkoztatás meghatározó tényező: a befolyó adók és járulékok növelik az állam-háztartás bevételeit, a

szociális támogatások alacsonyabb igénybevé-teli aránya pedig csökkenti a kiadásokat;

- mind az egyének, mind a családok, mind a nagyobb közösségek, települések, térségek életében a munka, illetve a munkához tartozó társadalmi megbecsülés kiemelt szerepet játszik.

Magyarország számára rövid- és középtávon különösen nagy kihívást jelent a makrogazdasági stabilitással, a növekedéssel és a foglalkoztatás bővítésével összefüggő célok együttes elérése. Éppen ezért törekednünk kell arra, hogy a kiigazítás időszakában az esetleges kedvezőtlen foglalkoztatási hatások kezelése ne az inaktivitást növelő, hanem az aktivitás megőrzését szolgáló eszközökre épüljön. A foglalkoztatás bővítése olyan stratégiát feltételez, amely a munkaerőpiac kínálati és keresleti oldalát egyaránt érinti, és amely magában foglalja a foglalkoztatási környezet alakítását is:

A **foglalkoztatás** bővítését tehát

- az egyén **foglalkoztathatóságának** javításával és munkaerő-piaci aktivitásának növelésével,
- a **munkaerő-kereslet bővítésével**, vagyis több és jobb munkahely teremtésének ösztönzésével, valamint
- a kereslet és a kínálat összhangját biztosító **munkaerő-piaci környezet** fejlesztésével kívánjuk elérni.

A foglalkoztatás bővítéséhez tartozó specifikus célok indikátorai:

Az egyén foglalkoztathatóságának javítása és munkaerő-piaci aktivitásának növelése	A használható tudáshoz való hozzáférés feltételeinek javulása az iskolarendszerben és az egész életen át tartó tanulás rendszerében Születéskor várható egészségben eltöltött életevek számának (HALE-indexnek) a növekedése Az aktív korú (15–64 éves) népesség aktivitási rátájának növekedése A nyugdíjbavonulási korcentrum emelkedése
A munkaerő-kereslet növelése	A létrejövő és a megszűnő munkahelyek számának különbségében bekövetkező, pozitív változás
A foglalkoztatási környezet fejlesztése	Az iskola befejezése és a munkába állás között eltelt idő rövidülése Nemek közötti foglalkoztatási különbségek csökkenése a kritikus korcsoportokban A 45 perc alatt közúton és tömegközlekedéssel elérhető munkahelyek átlagos számának növekedése A be nem jelentett munkavégzés GDP-hez viszonyított arányának csökkenése

A **Közép-dunántúli régió** 2002-ben elfogadott **Szociális és Foglalkoztatási Fejlesztési Terve** a stratégia készítése során, a helyzetelemzése alapján, az alábbi három területre koncentrált:

- 1) Azoknak a módszereknek és eszközöknek a kialakítására, amelyek az inaktivitásba menekülés helyett a munkába helyezés lehetőségeit és az ezzel kapcsolatos magatartást a hivataloktól az egyénekig képesek megváltoztatni;
- 2) A nők esélyegyenlőségének szellemében azoknak a lehetőségeknek a feltárására és bevezetésére, amelyek ennek a minden korosztályban jelentős munkaerő piaci „tartalékseregnek” a megmozdítására képesek,
- 3) A regisztrációs rendszerek által nem nyilvántartott rétegek, csoportok felkutatására, státuszuk tisztázására, a legális helyzetek felé terelésére.

A **Közép-dunántúli régió Területfejlesztési Programja** foglalkoztatáspolitikai részében a rendszerváltás utáni helyzet és a készítés idejében aktuális munkaügyi adatok bemutatásával foglalkozik.

A régiós munkanélküliségi ráta az országos trendet követve változik, mértéke azonban 0,5 % ponttal elmarad attól. (táblázat és grafikon a függelékben, 46. oldal)

Érdekesebb képet ad a megyei ráta vizsgálata, mely trend szerint nagyjából követi ugyan az országosat és a régióbelit, annál jóval kedvezőbb helyzetre utal: 2003-ig tartós csökkenés volt megfigyelhető, az utóbbi években azonban ismét emelkedett a munkanélküliek arányszáma, de még mindig jelentősen, több mint 1% ponttal elmarad országos szinttől. A foglalkoztatottak számának alakulása a munkanélküliségi rátához igazodik. Meg kell jegyezni, hogy a foglalkoztatottak aránya még mindig relatíve alacsony a nyugat-európai országokéhoz képest. (táblázat és grafikon a függelékben, 47. oldal)

2.4.2. OKTATÁS-, (SZAK)KÉPZÉS-POLITIKA

Az Európai Tanács 2006. tavaszi ülésén megállapította, hogy az európai oktatási és képzési rendszerek kulcsszerepet játszanak mind az EU hosszú távú versenyképességi potenciáljának növelése, mind pedig a társadalmi integráció szempontjából, és körvonalazta azt a kettős kihívást, amellyel e rendszerek szembenéznek. Továbbá megállapította, hogy a hatékony és egyben igazságos magas színvonalú oktatási és képzési rendszerek biztosítása érdekében a reformok gyorsabb végrehajtására van szükség. E kérdések elengedhetetlenül fontosak a lisszaboni növekedési és foglalkoztatási partnerség, valamint a társadalmi integrációra és szociális védelemre vonatkozó nyílt koordinációs módszer keretében kitűzött uniós célkitűzések eléréséhez.

Az oktatási és képzési szakpolitikáknak jelentős pozitív hatásuk lehet a társadalmi és gazdasági eredményekre – beleértve a fenntartható fejlődést és a társadalmi kohéziót –, de az oktatásban és képzésben előforduló méltánytalanság tetemes rejtett költségeket is eredményez, amelyek ritkán jelennek meg a közpénzekről készült számviteli kimutatásokban. Az Egyesült Államokban átlagosan bruttó 450 000 amerikai dollár (350 000 euró) becsülik azt az összeget, amelyet egy, a gimnáziumot 18 éves korában megszakító személy élete során a társadalomnak eredményez. Ez az összeg magában foglalja az adókiesést, az egészségügyi és a szociális ellátás fokozott igénybevételét, valamint a magasabb bűnözési ráta okozta költségeket. Ha az Egyesült Királyságban a dolgozó népesség 1 %-ával többen rendelkeznének érettségi vizsgával (A-level) ahelyett, hogy egyáltalán nincs képesítésük, az Egyesült Királyság évente mintegy 665 millió fontot takaríthatna meg a bűncselekmények arányának csökkenése és a jobb jövedelemszerzési lehetőségek következtében.

Az Európai Bizottság 2006. szeptemberi közleménye alapján a tagállamoknak olyan, a teljes élethosszig tartó tanulási folyamatra irányuló szakpolitikákat kell kidolgozniuk, amelyek teljes mértékben, hosszú távon figyelembe veszik a hatékonyság és az igazságosság együttesét, és amelyek kiegészítik a kapcsolódó területek szakpolitikáit.

Az **Országos Területfejlesztés Konceptió** (OTK) az oktatáspolitikával kapcsolatban írja: Az oktatás szerepe meghatározó a térségi fejlődésben. Az oktatás, képzés szerkezetének helyi-térségi gazdasági igényekhez történő igazítása, a népesség képzettségi szintjének emelése növeli az egyes térségek versenyképességét, javítja a foglalkoztatottságot. Az oktatás, mint alapvető társadalmi szolgáltatás egyenlő esélyű hozzáférhetőségének javítása, döntő szerepű az életszínvonal térségi különbségeinek mérséklésében. Az ország térszerkezetének modernizálásában, a térségi fejlesztésben, továbbá a K+F-háttér illetve az innovációk terjedése szempontjából kiemelt szerepe van a felsőoktatási kutatóhelyeknek. Az oktatáspolitikai célok megvalósítása során a többi „humán” ágazattal való szoros együttműködés nagyon fontos a térségi fejlődés érdekében.

- Az *alapfokú oktatás ellátási problémái* a településrendszerrel vannak összefüggésben. Az aprófalvas térségekben a csökkenő gyereklétszám miatt egyre nehezebb az óvodák, általános iskolák fenntartása. Ugyanakkor különösen a magas arányú cigány népességgel rendelkező vidékies térségekben az oktatási rendszer fejlesztése előtt kihívások állnak: egyrészt a növekvő mennyiségi igény, másrészt a cigány gyermekek társadalmi integrációjával összefüggő szocializációs feladatok. Ezekben a térségekben a szolgáltatások hozzáférhetőségét a falugondnoki hálózat fejlesztésével, a kistérségi együttműködés erősítésével, iskolabuszok és innovatív megoldások támogatásával kell javítani (pl. utazó pedagógusi hálózat). A térségek önmagukra találásának, fejlődési lehetőségeik felismerésének a legjobb eszköze a helyi identitást és hagyományokat is erősítő oktatás. Ezért fontos, hogy az alapfokú képzésben nagyobb helyet kapjanak a helyi-regionális identitástudatot erősítő helyi-térségi ismeretek.
- A *középiskolai ellátás* kapacitásainak, infrastrukturális (különösen az infokommunikációs infrastruktúra) feltételeinek, a továbbtanulásra való felkészítés hatékonyságának javítása elsősorban a külső és belső perifériákban, elmaradott térségekben fontos. Itt ugyanis a középiskolai kapacitások hiányosak, a továbbtanulási mutatók a legrosszabbak. Az elsősorban kistérségi szinten jelentkező térségi esélykülönbségek mérsékléséhez hozzátartozik a kollégiumi ellátás feltételrendszerének javítása is.
- A *szakképzés területén* a szakképzési programok gazdasági igényekhez való igazítása, a vállalkozásokkal közösen megvalósítandó képzési programok kifejlesztése a legfontosabb feladat. A leszakadó térségek gondjait nagymértékben oldhatja népességük képzettségének a helyi igényekhez illeszkedő átalakítása, színvonalának emelése. A gazdaságilag fejlett térségekben jelentős szakemberhiány van, amely gátja a további fejlesztéseknek. Az iskolarendszerű szakképzés mellett nagyobb hangsúlyt kell helyezni az élethosszig tartó tanulás elvének érvényesítése érdekében a felnőttképzési programok kialakítására, illetve az e-learning feltételeinek megteremtésére és az ehhez szükséges intézményrendszer fejlesztésére.
- A Budapest-vidék különbség elsősorban az *oktatás legfelső szintjén* jelentkezik. Ezért fontos a regionális tudásközpontok megerősítése, infrastrukturális fejlesztése, az igényekhez igazodó képzési kínálat kialakítása, a vállalkozásokkal és a K+F szektorral való együttműködés fejlesztése. Szükséges a szervezetileg megvalósult felsőoktatási integráció tartalommal való megtöltése, több egyetem közös regionális képzéseinek kialakítása.

Az **Országos Fejlesztéspolitikai Konceptió** (OFK) az oktatáspolitikáról szólva kifejti: Amellett, hogy az oktatásban és képzésben elsajátítandó ismeretek az átlagos képességű gyermekek sikeres tanulásához igazodnak, fontossá válik az egyéni tanulási motiváció megerősítése, az egyéni tanulási utak sokféleségének a bátorítása, az egyénre szabott tanulási formák elterjesztése, és olyan környezet biztosítása, ahol az iskolák innovációra és alkalmazkodásra képes tanuló szervezetként működnek. A megújult

pedagógusképzésből kikerülő tanárok az újító pedagógiai módszerek szellemében személyre szabottan oktatják a különböző társadalmi csoportok eltérő képességű gyerekeit. A közoktatás egyforma hangsúlyt helyez a tanuláshoz szükséges képességek és készségek kialakítására, valamint a felelősség-teljes döntéseket meghozni képes, együttműködő, normakövető, egészség- és környezet-tudatos nemzedék felnevelésére. A folyamatosan változó munkaerő-piaci igényekhez alkalmazkodni képes, idegen nyelveken jól beszélő, számítógéppel tanulni, dolgozni képes fiatalok a természet és a leszakadók iránt is felelősséget éreznek. A közoktatás célja az egész életen át tartó tanuláshoz szükséges készségek, képességek, kompetenciák kifejlesztése, és a tanulás iránti igény felkeltése. A tudásalapú társadalomban az iskolapad elhagyásával csak az iskolarendszerű oktatás fejeződik be, a munkaerőpiacon való folyamatos helytállás feltétele a felnőttképzés keretén belüli folyamatos tanulás.

A szakmunkásképzés radikális megújításának eredményeként egyetlen gyermek sem lép ki az iskolarendszerű oktatásból legalább az elhelyezkedési lehetőséget jelentő szakképesítés megszerzése nélkül. Előttük is bármikor nyitva állnak az érettségit adó intézmények tanulmányaik folytatására. A fiatalok jelentős része az érettségit követően a társadalmi mobilitást segítő felsőfokú szakképzésben folytatja tanulmányait. A bolognai folyamat szellemében megújult felsőfokú oktatás első szakasza a munkaerőpiacon jól használható tudást ad a hallgatók zömének, míg a második szakaszban a korábban jól teljesítők kapnak bővebb elméleti képzést. A doktori iskolák a legtehetségesebbeknek nyújtanak kitörési lehetőséget. A rászorultak első diplomájának megszerzését kollégiumi rendszer és ösztöndíj-programok segítik. Gazdagodik a felnőttképzés támogatási rendszere is.

Az oktatási és képzési rendszerek tartalmi és szervezeti fejlesztése, folyamatos összehangolása a munkaerőpiac igényeivel:

Az emberi erőforrás minősége javulásának egyik legfontosabb előfeltétele az oktatási, képzési rendszerek folyamatos és átfogó korszerűsítése a *„minőség, hozzáférés, hatékonyság”* *hármass követelményének* jegyében. Ennek megvalósításához az oktatás és képzés minden szintjén és formájában hatékony és rendszerszemléletű tartalmi, szervezeti és fizikai fejlesztésekre van szükség.

Az egész életen át tartó tanulás politikájának szellemében már kora gyermekkortól kezdve lehetővé kell tenni az alapkészségek és kulcskompetenciák, valamint a munkaerő-piaci készségek és a modern életvitelhez szükséges kompetenciák elsajátítását és folyamatos fejlesztését. Kiemelt figyelmet kell fordítani az idegennyelv-tudásra és az IKT-kompetenciák javítására. Elengedhetetlen olyan készségek kialakítása, amelyek az innovációra, az együttműködésre, az öngondoskodásra és felelősségvállalásra, valamint a vállalkozóképeség erősítésére alkalmasak. Növelni kell az emberek környezet- és egészségtudatosságát, valamint az önvédelmi készségét is.

Az iskolarendszerű szakképzés átfogó fejlesztésének keretében meg kell valósítani az Országos Képzési Jegyzék folyamatos korszerűsítését, a modulrendszerű szakképzési programok kidolgozását, a Térségi Integrált Szakképző Központok rendszerének országos szintű kiépítését. A felsőoktatásban a bolognai folyamat teljes körű megvalósítása érdekében a kétszintű képzés átfogó kiépítésével folytatni kell a változó munkaerő-piaci igényekhez rugalmasan alkalmazkodó, gyakorlatorientált képzési programok kidolgozását és bevezetését, növelni kell a felsőfokú szakképzésben résztvevők, valamint a természettudományi és műszaki szakokon tanulók számarányát, és egyidejűleg erősíteni kell néhány intézmény felsőoktatási kiválósági tudásközpontként való működését, különösen regionális szinten.

Meg kell teremteni az oktatási, képzési rendszerek átfogó korszerűsítésének emberi és fizikai infrastrukturális feltételeit. Egységes minőségbiztosítási és értékelési rendszerek bevezetésével lehetővé kell tenni a teljesítmények objektív mérését, értékelését az óvodai, az alap- és középfokú oktatásban, a szakképzésben és a felsőoktatásban egyaránt. Folytatni kell a

pedagógusképzésnek a kompetenciaalapú reformokhoz elengedhetetlen átalakítását. Nagy súlyt kell helyezni az intézmények fizikai állapotának javítására, felszereltségük korszerűsítésére, különös tekintettel az IKT-eszközöknek az oktatásban való széles körű meghonosítására.

Az emberi erőforrás minőségének javítása az oktatási, képzési rendszer eredményességének és hatékonyságának fejlesztése mellett megköveteli az oktatás, képzés és a gazdaság kapcsolatának erősítését. Az oktatás, mindenekelőtt az iskolarendszerű szakképzés tartalmát a munkaerő-piaci igényekhez kell igazítani. Ki kell építeni az ezt szolgáló rendszert, valamint a képzőintézmények és a gazdaság szereplői közötti együttműködés intézményes formáit. Meg kell teremteni a formális és nem formális oktatási, képzési rendszerek, illetve a foglalkoztatási rendszer pályaorientációs és tanácsadási hálózata közötti kapcsolat szakmai és technikai feltételeit. Mind a formális, mind a nem formális oktatási, képzési rendszerben biztosítani kell a korábban megszerzett tudás/kompetencia egységes elveken nyugvó elismerésének feltételeit. Javítani kell a felnőttképzési szolgáltatások elérhetőségét, fokozottabban támaszkodni kell a helyi kulturális közintézményekre. Ehhez bővíteni és fejleszteni kell az ez irányú szolgáltatásaikat és azok infrastruktúráját.

ÚMFT az oktatásról.

<i>Az oktatási rendszer társadalmi és gazdasági igényekhez való rugalmas alkalmazkodásának erősítése</i>	
A foglalkoztathatóság legfontosabb elemét a megfelelő képzettség és a készségek jelentik, amelyek elsajátítását a formális oktatási rendszerben kell megalapozni. Az oktatási rendszer minőségének és eredményességének javítása, valamint az iskolarendszerből kikerülő munkaerő-piaci esélyeinek növelése érdekében elkerülhetetlen, hogy az oktatás és a képzés tartalma és a képzési szerkezet rugalmasan alkalmazkodjon a társadalmi és gazdasági igényekhez. Az oktatási-képzési tartalomnak és szerkezetnek, a különböző képzési intézmények egymáshoz illeszkedésének, az átjárhatóság lehetőségeinek, valamint a pályaorientáció egységes rendszerének segítenie kell a munkaerő-kereslet és -kínálat összehangolását, továbbá az alkalmazkodást a munkaerő-piaci igényekhez. Kiemelt figyelmet fordítunk az alapkészségek, a munkaerő-piaci kompetenciák (főként az idegennyelv-tudás, a digitális írástudás, a matematikai és természettudományos ismeretek és a sikeres életvitelhez szükséges ismeretek) fejlesztésére. A készségek és kompetenciák fejlesztésében építeni kell a kultúra eszközeire is.	Az oktatást és a képzést a gazdaság igényeihez igazítjuk

<i>Az oktatás eredményességének és hatékonyságának növelése, a hozzáférés javítása, az esélyteremtés erősítése</i>	
Az I. NFT-ben megkezdett tartalmi reformok következetes továbbvitelével az oktatás és a képzés minden szintjén és formájában konkrét intézkedéseket kell hozni a minőség és az eredményesség javítására. Ezt szolgálja a kompetenciaalapú oktatás elterjesztésének folytatása, a tanulói és a tanári teljesítmények egységes normákon nyugvó mérési, értékelési és minőségirányítási rendszerének bevezetése, a formális, nem formális és informális rendszerek összekapcsolása , továbbá a tanárképzés és a továbbképzés korszerűsítése , figyelemmel a pedagóguspályát érintő állásigények várható alakulására is.	Az oktatás eredményességét a minőségirányítás bevezetésével és a tanárképzés fejlesztésével növeljük
Az alap- és középfokú oktatás költséghatékonyságának javítása és a területi különbségek mérséklése érdekében, a demográfiai, társadalmi és gazdasági változásokra tekintettel elkerülhetetlen az oktatási rendszer szervezeti és adminisztrációs reformja is. Ezért megkülönböztetett figyelmet fordítunk az intézményrendszer racionalizálását és integrációját támogató, új szerű szervezeti megoldások bevezetésére, az iskoláskorúak létszámának csökkenése miatt felmerülő, speciális igények kielégítésére.	A költség-hatékonyság javításához elkerülhetetlen a racionalizálás

A halmozottan hátrányos helyzetű tanulók, ezen belül a roma fiatalok iskolai sikerességének javítása, valamint az oktatási szegregáció és diszkrimináció felszámolása érdekében a közoktatási rendszer egészét átfogó, komplex pedagógiai fejlesztési programokat dolgozunk ki és vezetünk be – a korábbi programok tapasztalataira is építve – az iskola előtti neveléstől a középfokú oktatásig. Egyidejűleg kiemelt figyelmet fordítunk a tehetség-gondozásra.	Kiemelt figyelmet fordítunk a tehetség-gondozásra
<i>Az oktatási és képzési rendszerek szerepének erősítése az innovációs potenciál fejlesztésében</i>	
A felsőoktatási intézményeknek, mint regionális tudásközpontoknak el-sődleges szerepet kell kapniuk a kutatás-fejlesztés, az innováció és a helyi gazdaság emberierőforrás-bázisának megteremtésében , a tudásalapú gazdaság megerősítésében, a technológia- és tudástranszfer támoga-tásában. Éppen ezért kiemelten támogatjuk a helyi vállalkozások igényei-hez rugalmasan alkalmazkodó, gyakorlatorientált képzési, továbbképzési programok kidolgozását és bevezetését. Fontos a természettudományi és műszaki szakokon tanulók számának és arányának növelése, a tehetség-gondozás intézményrendszerének fejlesztése, hogy a felsőoktatási intéz-mények a fejlődést meghatározó tudás és innováció motorjaivá váljanak. Az Európai Felsőoktatási Térségbe történő szerves beágyazódás érdeké-ben folytatjuk a felsőoktatási reformot , előtérbe helyezve a teljesít-ményelv érvényesítését, valamint a gyakorlatorientált képzés és az átjár-hatóság szempontjait.	

A Közép-dunántúli régió Területfejlesztési Programja az oktatás, képzés régióbeli helyzetéről az alábbi fontosabb megállapításokat teszi:

A régió népességének iskolázottsága a kilencvenes években emelkedett, a 25 évesnél idősebbek közül minden ötödik legalább középfokú, és minden tizedik felsőfokú végzettséggel rendelkezik. Ugyanakkor különös jellemző, hogy úgy a középfokú, mint a felsőfokú oktatásban résztvevők aránya alatta marad az országos átlagnak. Paradox módon ez részben a gazdasági fejlettségből adódik, hiszen a jobb munkába állási esélyek miatt a fiatalok nem a „kényszertanulást” választják. A régióban máris mutatkoznak olyan kedvezőtlen jelenségek, amelyek a későbbiekben fognak a munkaerő piac működésében zavarokat okozni.

A képzett munkaerő hiányát fogja eredményezni pl. az a tény, hogy míg az országban átlagosan 1000 lakosra 38 középfokú tanuló jut, addig a Közép-Dunántúli Régióban csupán 36, a hátrányos helyzetű kistérségekben azonban még 10 sem. Ilyen alacsony értékeket az országban a 156 korábbi kistérség között mindössze 14-ben találunk, s a 14-ből 5 a Közép-Dunántúli Régióban van.

A kilencvenes években nőtt a felsőoktatás iránti érdeklődés, népességarányosan a főiskolai hallgatók száma közelíti az országos átlagot, az egyetemistáké azonban ötödével elmarad attól. A régióban a képzettségi mutatókat vizsgálva területileg jelentős eltérés tapasztalható: a középfokú tanulók 1000 főre jutó száma Komárom-Esztergom megyében jóval magasabb, mint Fejér megyében, míg a felsőoktatási mutatóban Fejér az erősebb. Veszprém megye – nyilván az universitas jelenléte miatt – mind két mutatóban jobb a másik két megyénél.

A jó adottságú közoktatási hálózat és az intézmények mellett kiemelhető az oktatás rugalmassága: a társadalmi igényekhez és az oktatáspolitikai koncepciókhoz való alkalmazkodás. Bár az utóbbi években a régió felsőoktatása jelentős mennyiségi és minőségi fejlődésen ment keresztül – hallgatói létszámnövekedés, minősített oktatók száma, új szakok és képzési formák indítása –, a felsőoktatási intézmények száma csekély, egyes szakterületek hiányoznak a képzési kínálatból – pl. jog, egészségügy, agrár –, más területeken pedig további létszámnövekedés volna kívánatos: pl. főiskolai szintű műszaki képzés. Ezt a hiányt némiképp enyhíti a régió földrajzi elhelyezkedése, és ebből adódóan a budapesti egyetemek, főiskolák, valamint a győri egyetem és főiskola képzései viszonylag jó elérhetősége. Mindazonáltal törekedni kell a régió képzési kínálatának színesítésére.

Az oktatási és szociális infrastruktúra fejlesztése:

A Dunántúl középső, nyugati és északi részén korábban nem alakult ki olyan felsőoktatási intézmény, amely mérete, az oktatott diszciplínák száma alapján hasonló funkciót láthatott volna el, mint az ország nagy egyetemei. Nemcsak az intézmények mérete maradt el az országos átlagtól, hanem a képzési lehetőségek száma is. Egyetemi, főiskolai képzés a tudományterületek szűk részét fedte le. Ezzel magyarázható, hogy a régió érettségizett fiataljainak jelentős hányada a régió kívüli folytatta tanulmányait, ami a régió gazdaságát is hátrányosan érinti, mivel a diplomát szerző fiatalok közül sokan a régió kívüli találnak munkalehetőséget. Napjainkban, a folyamatos megújulásra képes, innováció-orientált, tudásbázisú társadalom kialakulásához vezető úton szükségszerűen jelentkezik az élethosszig tartó változás, fejlesztés aktualitása. A változási folyamatban kulcsszerepet játszanak az emberi erőforrás tudását, képzettségét, motiválását, hatékonyságát meghatározó tényezők.

Általános cél a fejlett oktatási, kutatási és szociális intézménybázis kialakítása:

- a régió innovativitásának, innovációs potenciáljának fejlesztése, a nemzetközi tudományos eredmények és tapasztalatok átvételének és adaptációjának felgyorsítása,
- a régió felsőoktatási és kutató intézményeinek egymás közti, illetve nemzetközi kapcsolatainak erősítése, a felsőoktatás szétaprózottságának oldása,

- a régió bekapcsolása a hazai és nemzetközi tudományos közéletbe (ami áttételesen egyéb célokhoz is hozzájárul, pl. konferenciaturizmus élénkülése),
- az intézmények feltételrendszerének fejlesztése, az intézményi munka minőségi feltételeinek javítása,
- az intézményi tudásbázis és kapacitások jelenleginél szélesebb körű hozzáférhetőségének - ezáltal hasznosulásának – biztosítása,
- a felsőoktatási, kutatási és szociális szférában dolgozó szakemberek infrastrukturális (tárgyi, információs és anyagi) feltételei legyenek biztosítva,
- a régió oktatási rendszerének különböző szintjein az infrastruktúra (épületek, tantermek, csoportszobák, tanműhelyek, laborok, sport-, közösségi és rekreációs célú helyiségek, kollégiumok, oktatóközpontok stb.) olyan irányú fejlesztése, mely lehetővé teszi az oktatás hatékonyságának növekedését és az esélyegyenlőség megvalósulását, a környezettel harmóniában működtethető és gazdaságosan fenntartható, funkcionális és egészséges, a társadalom felé is nyitni képes oktatási épületek használatát,
- a szociális és foglalkoztatási szféra intézményeit és egyéb szereplőit közvetlenül ellenőrizni tudó szervezetek, hatóságok, a monitoringhoz szükséges feltételekkel rendelkezzenek,
- a szociális és a foglalkoztatási ágazat kialakult intézményeinek – azoknak létező diszfunkcionalitásait kiküszöbölő, az esetleges minőségi, kapacitásbeli, szakembergárda-képzettségi hiányosságokat pótló – összehangolt és hatékonyságnövelő fejlesztése, új intézmények felállítása,
- a régióban működjön minél több olyan egyesület vagy alapítvány, mely szociális vagy foglalkoztatási, munkanélküliséget kezelő célt tűz ki maga elé,
- a régió képzési, szaktanácsadói, szakértői és intézményi szférája közötti kapcsolatok hatékonyabbá tétele, erősítése, támogatása a folyamatos együttműködés elősegítése,
- sikeres munkaerő-piaci és társadalmi integrációt, a társadalmi kohézió erősítését illetve a rehabilitációs célt szolgáló vagy a munkavállalást támogató szociális és gyermekvédelmi alap-, és szakellátó intézmények infrastrukturális fejlesztése.

A **2004. évi statisztikai adatokból** kitűnik, hogy régióink sajnos sereghajtó a nappali tagozatos hallgatók számát vizsgálva (arányaiban kevesebb mint hatoda a vezető, közép-magyarországi régióhoz képest.)

A megyei helyzet sem mondható ennél jobbnak. A leggyengébb mutatókkal rendelkező két megyét a régiós összehasonlításban ugyanis rendkívül felhúzták az azonos régióban található egyetemi központok. Az igazsághoz hozzátartozik azonban, hogy a közép-dunántúli régióban és az egész Dunántúlon megyénké a legrosszabb mutató. (táblázat és grafikon a függelékben, 47. oldal)

2.4.3. KULTURÁLIS-MŰVELŐDÉSI POLITIKA

A kultúra mesterségesen létrehozott fogalom, jelentése szinte minden ember számára más és más. A legtöbben a kultúrán az anyagi és szellemi értékek összességét értik (művészeti élet eseményei). Ezen vélemény szerint vannak a kultúra termelői és vannak - ők vannak többségben - a kultúra fogyasztói. „A kultúra azonban nem lehet élettől elvont ismeretek

*gyűjteménye. Szoros kapcsolatban kell állnia az emberi léttel, hiszen az emberi lét el sem képzelhető kultúra nélkül.*⁴

A kultúrát a legtágabb jelentése alapján kell használni, mely szerint „A kultúra az az ontológikus közeg, amelyben az ember él: a humanizált természet, a társadalmi viszonyok rendszere és a sajátosan humanizált emberi szubjektumok világa.”⁵, vagyis a kultúra „az emberi létezés, az emberi világ teljességét jelenti...”⁶ Azaz a kultúra nem más, mint az ember természetéhez, társadalomhoz és önmagához való viszonya. Ez a kultúrafogalom már nemcsak az értékek világát foglalja magában, hanem az ember teljes létezését, emberi kapcsolatait, eszközhasználatát, életmódját, viselkedését, tárgyi világát.

Az Európai Unió hivatalosan a Maastrichti szerződés 151. cikkében fogalmazta meg, hogy az Uniónak hozzá kell járulnia a tagállamok kultúrájának virágzásához, tisztelnie kell a kulturális sokszínűséget, és ezzel párhuzamosan közös értékek teremtését kell előtérbe helyezni. Mindezek elérését hivatott elősegíteni a Culture 2000 és a Culture 2007 nevű program, melyek keretében a kulturális együttműködés kiszélesítésére adódik lehetőség a tagállamok és az Unió kívüli országok számára, valamint nemzetközi szervezetek részére egyaránt.

Ilyen megközelítésben az **Országos Fejlesztéspolitikai Konceptió (OFK)** stratégiai céljaiból szinte mindegyik érinti a kulturális és művelődés-politikát, de hármat kiemelhetünk:

- a társadalmi összetartozás, szolidaritás és aktív állampolgári magatartás megerősödése, amely biztosíthatja, hogy valamennyi ember a következő időszak fejlődése nyertesének érezhesse magát;
- a természeti értékek megőrzése, és az erőforrások, valamint a környezeti értékek fennmaradása és a fenntartható fejlődés elvének megfelelő hasznosulása révén elérhető, hogy az elődeinktől kapott természeti táj és épített környezeti értékeink ápolásával és hasznosításával fejlődésünk a jövő nemzedéke számára is biztosítsa az egészséges, biztonságos, tiszta környezet és a fenntartható fejlődés feltételeit;
- kiegyensúlyozott területi fejlődéssel biztosíthatjuk, hogy Magyarország valamennyi állampolgára lakhelyétől függetlenül azonos eséllyel juthasson hozzá az alapvető szolgáltatásokhoz, javakhoz és az ország valamennyi települése megmaradva, hagyományait megőrizve fejlődhessen a jövőben is.

Gazdag szellemi, kulturális örökség:

A magyar kultúra - az ország sajátos geopolitikai helyzetéből és történelméből adódóan - több nagy kultúra integrálásával, keveredésével jött létre. Ennek következményeként sokszínű, innovatív és az értékek befogadására és felhasználására képes kultúra alakult ki. Így az ország egyik legnagyobb értéke a kulturális sokszínűség, a több nemzetiség, a több vallás együttélése és keveredése. Éppen ez teszi vonzóvá kultúránkat.

A magyar kultúra teljesítményeinek nemzetközi elismerését mutatja a magyar kulturális évadok nemzetközi sikere az unió országaiban.

Számos kulturális ágazatban a magyar művészek teljesítménye a világ élvonalában található. A magyar kultúra különösen sikeres területe a zeneművészet, amely a nagy előadó-művészi iskolák kiemelkedő egyéni teljesítményei mellett a Kodály-módszer sikere révén a mai napig nemzetközileg elismert teljesítményeket produkált a zenei nevelésben. Kiemelkedő

⁴ Vélemények és viták: A kultúra fogalmáról (Kossuth Kiadó, Bp., 1980.; 49. oldal) Maróti Andor: A kultúra új fogalma c. írásában

⁵ u.o. 33. oldal, Ágh Attila: Humanizmus és kultúra című írásában

⁶ u.o. 28. oldal, Ágh Attila: Humanizmus és kultúra című írásában

értékünk a magyar nyelv. A magyar irodalomnak - nemzetközi sikerei mellett – a hazai jelentősége is meghatározó.

A rendszerváltás körüli visszaesést követően jelentősen növekedett a választék mind a könyv-, mind a folyóirat-piacon. A könyvtárak látogatottsága szintén emelkedett. A társadalom anyagi megerősödésével párhuzamosan jelentősen nőtt a kereslet a képzőművészeti alkotások iránt, amint azt az egyre több magángaléria, a műgyűjtők, mecénások egyre nagyobb száma vagy a képzőművészeti kiállítások előtt kígyózó sorok mutatják.

A magyar kultúra ereje a „profik” kiemelkedő teljesítményein túl a lakosság egy részének nagyfokú kulturális aktivitásában, a kultúra bázisának szélességében rejlik. Ez az aktivitás felöleli a kultúra egészét; gondoljunk akár az amatőr zenekarok és énekkarok nagy számára vagy a táncház-mozgalomra, de idetartozik a 13 magyarországi történelmi kisebbség gazdag kulturális élete is. Jelentős eleme a magyar kultúrának a határainkon túl élő magyar kisebbségek eleven kultúrája is. A magyar kultúra - sokszínűségének, befogadó jellegének és széles beágyazottságának köszönhetően - szilárd alapja a gazdaság fejlesztésének is. Ennek fennmaradásához azonban feltétlenül szükséges a kulturális ellátáshoz való hozzáférés erősítése, a kulturális esélyegyenlőtlenség csökkentése a közkulturális infrastruktúra, az alapszolgáltatások fejlesztése révén, valamint a kulturális örökség, kulturális javak védelme.

Kiemelten fontos továbbá a szocio-kulturális szolgáltatások fejlesztése (kulturális vidékfejlesztés, a közkulturális infrastruktúra fejlesztése, a kulturális alapszolgáltatások hozzá-férhetőségének javítása), illetve a kulturális örökség, kulturális javak fenntartható használata (az épített örökség védelme, megőrzése, rehabilitációja, esélyegyenlőség a kulturális örökséghez való hozzáférésben). A társadalmi és kulturális tőke növelésére létre kell hozni egy digitális nemzeti kultúrkinccs anyagot a nem digitalizált kulturális tartalmakból, másrészt magának az információs társadalomnak a kultúráját is népszerűsíteni kell. Az elektronikus kulturális környezetnek lehetőséget kell teremtenie közösségi virtuális terek kifejlesztésére.

Az **Országos Területfejlesztési Konceptió** (OTK) szerint a kulturális politika magába foglalja a közkulturális infrastruktúrát és tudástőkét (közművelődési, közkönyvtári, nyilvános muzeális gyűjteményi, közlevéltári), a művészeti és az audiovizuális, szakmai területek tevékenységét, szervezeteit, alkotásait, valamint az ingatlan (régészeti és műemléki) kulturális örökség védelmével és fejlesztésével kapcsolatos közfeladatok ellátását.

A *fenntartható térségfejlődés* célja, hogy a fejlődés térségenként oly módon valósuljon meg, hogy a környezeti, kulturális és természeti értékek védelme mellett biztosítsa a lakosság életminőségének fenntartását és javítását, az életminőség javulását eszközként szolgáló gazdaság számára alapot biztosító természeti és kulturális erőforrások harmonikus és kíméletes igénybevételét, figyelembe véve a régiók sajátos adottságait, hagyományait, azokat helyben értékkel alakítva. Ennek egyik módja a *kulturális örökség, kulturális javak és a társadalmi identitás helyi-térségi értéknövelő kezelése és erősítése*.

A *táji kulturális örökség* – mely magába foglalja az épített, a tárgyi és a szellemi kulturális örökséget – közvetlenül vagy közvetetten szellemi vagy tárgyi-anyagi erőforrás, s mint ilyen, gazdasági tényező.

A kulturális örökség, kulturális javak a települési, a térségi, a nemzeti és az európai identitás egyik sarokköve, az egyik legfontosabb közösségi-kulturális, környezeti és gazdasági jelentőséggel bíró térségi erőforrás, ezért a területfejlesztésnek azt integrált, összetett módon kell kezelnie. Területfejlesztési szempontból egyaránt fontos a védelme, annak érdekében, hogy hosszú távon is erőforrás maradjon, valamint a fenntartható fejlesztése, azaz hogy fejlesztési projektek épülhessenek a benne rejlő erőforrások kiaknázására és örökségi értékeinek ki-teljesítésére, illetve további örökségértékek generálására. A kulturális örökség, kulturális javak megőrzése, értékeinek kiteljesítése és a társadalmi identitás térségi erősítése a

fenntarthatóság fontos tényezői, hiszen a jövő generációja számára őrzik meg a múlt és a jelenkor értékeit, ezzel biztosítva a tudás és hagyományok térségi jellegzetességeinek fennmaradását. Ezért *a területfejlesztés célja a kultúra területén különösen:*

- a népi építézet, kézművesség és gazdálkodási kultúra fennmaradásának elősegítése, a hagyományos mesterségek felélesztése, értékke alakítása, az ezekre alapozott piacteremtés;
- a különböző településtípusokat és tájakat egyedi arculatúvá tevő építészeti stílusok és településkarakterek, településszerkezeti jellemzők, a történelmi városközpontok, település-központok fennmaradásának biztosítása;
- az UNESCO Világörökség területek egyedi értékeire alapozott turisztikai fejlesztése;
- a kulturális örökség, kulturális javak kisugárzásának erősítése és fennmaradásának érdekében a kulturális örökségi láncba szervezhető kulturális örökségi turizmus céltárgyai (örökségi értékek és emlékek) védelmének, fenntartható hasznosításának, és az oktatási, művelődési és kulturális intézmények kulturális örökségi központokhoz történő szerves integrálásának biztosítása;
- tájképi értékű kulturális örökségi területeken a hagyományos művelési és beépítési mód megváltoztatásához kapcsolódó engedélyezés szigorítása; a tájkarakter esetleges megváltoztatása esetén a tájterhelhetőség vizsgálata, a régészeti és műemléki szempontok figyelembe vétele;
- a felújítási eszközök koncentrálása a kiemelkedő értékű műemléki magterületek erőforrás szerepének elősegítéséért;
- a hagyományokra építő és a helyi örökségértékek védelmére életre hívott civil kezdeményezések támogatása. A lakosság aktivizálása a helyi és térségi érdekérvényesítés és döntéshozatal folyamatában. Az épített és természeti környezet megóvására irányuló felelősség kialakítása, a történelmi környezet erkölcsi avulásának megállítása, az emberek attitűdjének pozitív megváltoztatása;
- a nemzetiségi térségek, települések arculatának erősítése, karakterisztikus nemzetiségi kultúrák megőrzése, erőforrás-potenciáljának kialakítása. A helyi és üdülőlakosság együttműködéseinek elősegítése.

Az OTK a szakmapolitika számára az alábbiak területi prioritásokat fogalmazta meg:

A *kulturális örökség* egyfajta kulturális „hozzáadott értékként” közvetlenül vagy közvetetten humán vagy gazdasági erőforrásnak számít. Területfejlesztési szempontból egyaránt fontos a védelme, annak érdekében, hogy hosszú távon is erőforrás maradjon. Fontos továbbá a fenntartható fejlesztése, azaz, hogy a fejlesztések épülhetnek a benne rejlő erőforrások kiaknázására és örökségi értékeinek kiteljesítésére, illetve további örökségi értékek generálására. A kulturális örökség, kulturális javak fenntartása, bemutatása hozzájárul a regionális identitástudat erősítéséhez.

A belső erőforrások dinamizálása érdekében regionális szinten szükséges a kulturális örökség, kulturális javak feltárása, olyan komplex fejlesztési programok megalapozásaként, amelyek integráltan kezelik az egyedi örökségvédelmi értékeket és feltárják a kapcsolódó térségi turisztikai és egyéb hasznosítási lehetőségeket, és ezekre összetett fejlesztési kínálattal reagálnak:

- A hazai *világörökségi területek* jobb menedzsmentjének támogatása, és a különleges, egyedi adottságokra alapozott helyi kezdeményezések támogatása a turisztikai potenciál növelése és az értékvédelem érdekében.
- A műemlékekben és egyéb jelentős *kulturális örökségi értékekben gazdag regionális központokban és középvárosokban*, és az ilyen értékekkel sűrűn rendelkező térségekben a kultúra tárgyi emlékeinek és a szellemi örökség megóvásának, valamint a tágabb térségekre való kisugárzása érdekében az építészeti és kulturális értékek fennmaradásának biztosítása, a

muzeális gyűjtemények fejlesztése, a kultúráközvetítő és -teremtő szerep és a turisztikai potenciál erősítése.

- A *vidékiek térségeiben* a hagyományos termelési módokat fenntartó, egyedi gyártású, vagy kis szériában készülő minőségi kézműves termékeket előállítók támogatása, a hagyományos kismesterségek, népi mesterségek, népművészet és népi iparművészet, a tájfenntartó gazdálkodási módok, a táj specifikus élelmiszertermékek és hungarikumok fejlesztése, a hozzájuk kapcsolódó szaktudás, gazdálkodási kultúra és a táji, népi, nemzetiségi értékek fenntartása, és az alternatív jövedelemforrások biztosítása érdekében.

- Elsősorban az *elmaradott és a táji értékekben gazdag térségeiben* a történelmi és kulturális értékek korszerű bemutatására alkalmas közösségi terek kialakítása, a hagyományteremtés és hagyomány felélesztés támogatása, valamint a kastélyok és várak állagának megóvása és környezetük fejlesztése a turizmus érdekében.

- A belső erőforrások dinamizálása érdekében *regionális szinten szükséges a kulturális örökség, kulturális javak feltárása*, olyan komplex fejlesztési programok megalapozásaként, amelyek integráltan kezelik az egyedi örökségi értékeket és feltárják a kapcsolódó térségi turisztikai és egyéb hasznosítási lehetőségeket, ezekre összetett fejlesztési kínálattal reagálnak.

A *művelődés*, a műveltség fejlesztése csökkenti az életminőség területi egyenlőtlenségeit. Intézményrendszerének fejlesztése a turisztikai ágazat fejlesztésére és a kreativitás fejlődésére is hatással van, elősegíti a területi versenyképesség javulását. Hozzájárulhat továbbá a regionális identitás erősítéséhez, a regionalizmus erősítéséhez, valamint a nemzeti és nemzetiségi kulturális örökség megőrzésével a fenntartható fejlődés biztosításához:

- A *kistelepüléseken*, különösen az elmaradott kistérségekben a könyvtárak, művelődési intézmények, muzeális intézmények, teleházak infrastruktúrájának, programjaiknak koordinált fejlesztése szükséges a helyi közösségfejlesztés, a népességmegtartás érdekében. Az öregedő népességű térségekben különösen nagy kihívást jelent az időskorúak aktivitásának megőrzése. A művelődési intézmények kisebb településeken is kiépült hálózata lehetőséget kínál az iskolarendszeren kívüli ismeretszerzésre. Ez a kulturális, az oktatás-, és a foglalkoztatás-politika közti koordinációt is indokolja, továbbá közösség-szervező potenciálja pedig segítheti a helyi közösség kohézióját és a település megújuló képességét, javítva versenyképességét.

- A *fejlesztési pólusokban és regionális alközpontokban, megyei jogú városokban* az intézményrendszer további elemei közül a megyei könyvtárak, színházak, művészmozik hálózatát szükséges kiemelten kezelni. A művelődés intézményrendszerének sajátossága, hogy részben piaci alapon, illetve nagyvárosokhoz kötődően működik. Különösen az intézményrendszer magasabb szintjein (mozi, színház) meghatározó Budapest-vidék különbségnek a mérséklését kell szorgalmazni.

- A *magas arányban cigányok lakta térségeiben* a fiatalok kreatív nevelése, az alkotásvágy újraélesztése az oktatáspolitikával közösen, de az iskolarendszeren kívül is fontos, mely e térségek újraéledését segítheti.

Országos statisztikai adatok 2005 évben:

Könyv, kultúra, szórakozás

2005-ben Magyarországon közel 13 ezer könyvet adtak ki, példányszámuk megközelítette a 41 milliót. A címek száma majdnem 1700-zal (15%-kal) emelkedett, a példányszám 28%-kal volt magasabb, mint előző évben. Ez az átlagpéldányszám emelkedését mutatja az előző évhez képest, a korábbiaknál azonban alacsonyabb. 2005- ben a kiadott

művek 34%-a szakirodalom, 21%-a szépirodalom volt, mely arányok közel megegyeznek a korábbi évekre jellemzővel. A művek példányszámából a szépirodalom egynegyed részben, a szakirodalom 13%-ban, a tankönyvek 40%-ban részesedtek. 2005-ben a könyvforgalom nominálértékben 7,8%-kal nőtt az előző évhez képest, s közel 63 milliárd forintot ért el. A forgalom legnagyobb részét a közoktatási tankönyvek, nyelvkönyvek (26%) és az ismeretterjesztő művek (23,9%) tették ki.

Az évtized közepén országosan több mint 9000 közművelődési, szak- és iskolai **könyvtári szolgáltatóhely** működött, ennek fele iskolai könyvtár volt. A közművelődési könyvtárak 45 millió könyvtári egységgel (könyv, bekötött folyóirat stb.) rendelkeztek, amely az összes könyvtári állomány egyharmada volt. A könyvtári szolgáltatás iránti igény alig változik; a beiratkozott olvasók, kölcsönzések és a kölcsönzők számában csak kisebb mértékű visszaesés tapasztalható, 2004-ben a közművelődési könyvtárakba beiratkozott 1 millió 452 ezer olvasó az előző évhez képest 35 ezres csökkenést jelentett, a kölcsönzött kötetek száma 32 millió volt, másfél millióval kevesebb, mint egy évvel korábban. A legnagyobb települési könyvtári állományok a dunántúli megyékben találhatók.

Minden ötödik lakos valamilyen könyvtár beiratkozott olvasója, egy olvasó átlagban kéthetente kölcsönöz könyvet. A közművelődési könyvtárak olvasóinak nagy része a fiatalabbak közül kerül ki, minden harmadik regisztrált olvasó 14 éves vagy annál fiatalabb.

A házon kívüli kulturálódási lehetőségek igénybevétele csökkent. A kulturális fogyasztás visszaesése összefüggésben van a könyv és sajtótermékek, valamint a jegyek árának emelkedésével is. Az átlagos mozijegy ára 2005-ben 809 forint volt, ami több mint 270 forinttal magasabb, mint 2000-ben. Egy átlagos színházjegy 2005-ben több mint 1400 forintba került.

Budapesten és a vidéki városokban a multiplex **mozik** megjelenésével folyamatosan nőtt az előadások száma. A jelentős előadásszám- növekedés mellett a mozi látogatások száma az elmúlt négy évben folyamatosan csökkent, 2005-ben 12 millió volt.

Az utóbbi években hetente átlagosan 4 új filmet mutattak be, melyek között legnagyobb számban az amerikai filmek (közel 50%) szerepeltek. A magyar filmet látogatók aránya az elmúlt időszakban hullámzó volt, míg 2004-ben a nézők 10,3%-a, 2005-ben már 13,7%-a váltott jegyet ilyen előadásra. 2005-ben 54 **színház** működött, ezek közül 22 a fővárosban. Az ország területén 14 286 előadást tartottak, amelyekre 4,5 millióan váltottak jegyet. Az előadások száma valamivel kevesebb, a látogatóké valamivel több volt, mint az előző évben. Az előadások 48%-ára, a látogatások 60%-ára budapesti helyszíneken került sor. A községekben megtartott előadások és látogatások száma az elmúlt években meglehetősen alacsony volt, aránya alig éri el az 1%-ot.

A Nemzeti Filharmonia által szervezett **hangversenyek** előadásainak és látogatóinak száma 2003-ig növekedett, azóta kissé mérséklődött. 2003-ban még 1428 előadást tartottak, ez 2005-re 1355-re csökkent, a résztvevők száma 2003-ban megközelítette a 470 ezret, míg 2005-ben alig haladta meg a 454 ezret.

A **muzeális intézményekben**, muzeális gyűjteményekben és a múzeumi kiállítóhelyeken rendezett tárlatok iránti érdeklődés a hazai és nemzetközi turizmus terjedése és az intézményhálózat bővülése mellett 18%-kal növekedett az elmúlt 3 évben.

A **közművelődési** intézmények rendezvényeinek látogatottsága az otthoni és egyéb alternatív szabadidő-eltöltési formák előtérbe kerülésével az elmúlt években folyamatosan csökkent. Az évtized közepére 3700 körül állandósult az intézmények száma, melyek közel 90 ezer szórakoztató és közösségi rendezvényt szerveztek.

A **költségvetés kulturális kiadásainak** növekedése még az évenkénti inflációt sem érte el. 2004-ben összességében 170 milliárd forintot fordított az állam a kulturális szolgáltatásokra, ami 4%-os növekedést jelentett az előző évhez képest. A kiadások GDP-hez viszonyított aránya 0,1 százalékponttal 0,8%-ra csökkent.

A kiadások legnagyobb része a közművelődési intézmények (könyvtárak, művelődési otthonok, muzeális intézmények) fenntartását szolgálta. A művészeti intézményeket (pl. színházakat, zene- és táncművészeti intézményeket) közel 49 milliárd Ft-tal támogatta a költségvetés.

A **Közép-dunántúli régió** 1999-ben elfogadott **Területfejlesztési koncepciója** a *régió adottságaira épülő turizmus élénkítése* címszó alatt foglalkozik – érintőlegesen – a szakterülettel. Eszerint a régió kiemelkedő *történelmi* (kulturális, építészeti) és *természeti* (vizek, hegyvidékek, vadász- és halászerületek) *értékekkel* rendelkezik. Közülük számos a kulturális rekreáció és az életmód szempontjából egyedi adottságnak minősíthető. Itt van az ország - a fővároson kívüli - leglátogatottabb idegenforgalmi területeinek jelentős része, a Balaton északi partja, Velencei-tó, a Duna jelentős szakasza és számos más kiemelkedő nemzeti kincs, idegenforgalmi vonzerő.

A 2005-ben készült **„II. Nemzeti Fejlesztési Terv Közép-dunántúli Regionális Operatív Programja** Helyzetelemző 1. kötete” a *Kultúra-Közművelődés* címszó alatt foglalkozik a szakterülettel, ahol az alábbi „statisztikai” eredményekre jutott:

Az adatszolgáltató címén, székhelyként bejegyzett, közművelődéssel foglalkozó társadalmi, gazdasági szervezetek:

A régió egészében 287, az adatszolgáltató címén, székhelyként bejegyzett, közművelődési feladatokat ellátó társadalmi, gazdasági szervezet azonosítható, ez az összes 2001. évi adatközlő közel kétharmada. A régióban, az érvényes, esetenként számításba kerülő adatközlők arányán belül legnagyobb, csaknem 50 %-os arányban az egyesületek reprezentálódnak. Az alapítványok aránya meghaladja az egyharmadot. Az adatközlések alapján az egyéb társadalmi szervek aránya a régióban az összes közel egyhatoda. A gazdasági szervezetek aránya alacsony, alig haladja meg az 1 %-ot.

Az adatszolgáltató címén, székhelyként bejegyzett, közművelődéssel foglalkozó társadalmi, gazdasági szervezetek jellemzői (arány, szám):

Szervezet típusok	Közművelődéssel foglalkozó adatközlő szervezetek			Régió összesen
	Veszprém	Fejér	Komárom-Esztergom	
	megyék			
Alapítvány	43,9 61	22,8 16	26,9 21	34,1 98
Egyesület	41,7 58	51,4 36	60,2 47	49,1 141
Egyéb társadalmi szervezet	12,9 18	24,3 17	11,5 9	15,3 44
Gazdasági szervezet	1,4 2	1,4 1	1,3 1	1,4 4
Bejegyzett adatközlő szerv összesen	100,0 139	100,0 70	100,0 78	100,0 287
A bejegyzett adatközlők aránya, az összes adatközlő számához képest	61,7	76,9	66,7	66,2
Adatközlő összesen	100,0 225	100,0 91	100,0 117	100,0 433

Komárom-Esztergom megye területén az adatszolgáltató címén, székhelyként bejegyzett, közművelődési feladatokat ellátó társadalmi, gazdasági szervezetek vonatkozásában 78 adatközlőt detektáltunk. Ez az összes Komárom-Esztergom megyei adatközlő kétharmada. Az érvényes, esetenként számításba vehető adatközlők számán belül az egyesületek aránya meghaladja a háromötödöt. Az alapítványok aránya kevéssel több, mint egynegyed, 27 %. Az egyéb társadalmi szervezetek aránya egytized körül volt, a gazdasági szervezetek megjelenési aránya 1,3 %. Minden közművelődési feladatot ellátó társadalmi, gazdasági szervezettípus többségét, vagy relatív súlyát az adatközlő városokban találhatjuk. Ez az alapítványok esetében 71 %, az egyesületek vonatkozásában több mint kétharmad, az egyéb társadalmi szervezetek esetében pedig 100 %.

A közművelődési terület alkalmazottainak száma, a szakalkalmazottak iskolai végzettsége a 2001-es évben:

A régió egészében a 2001-es vizsgálati év során 845, státuszhelyen foglalkoztatott alkalmazottat találtak, akik közel háromnegyede teljes munkaidőben volt foglalkoztatott, 27 %-uk részmunkaidős.

A 2001-ben adatközlő közép-dunántúli régió közművelődési szerveinek alkalmazottai foglalkoztatottság típus, végzettség, beosztás és településjelleg szerint (szám, arány):

	Közép-dunántúli régió			
	község		város	
	Teljes munkaidőben foglalkoztatott	Részmunkaidőben foglalkoztatott	Teljes munkaidőben foglalkoztatott	Részmunkaidőben foglalkoztatott
Szakirányú, felsőfokú végzettséggel	35 24,3	12 9,3	134 28,5	14 13,7
Nem szakirányú, felsőfokú diploma + felsőfokú munkaköri szakvizsga	5 3,4	3 2,3	9 1,9	2 1,9
Egyéb felsőfokú végzettség	10 6,9	12 9,3	13 2,8	4 3,9
Középfokú szakirányú végzettséggel	17 11,8	13 10,0	35 7,5	8 7,8
Egyéb végzettséggel	13 9,0	25 19,4	17 3,6	7 6,8
Gazdasági, ügyviteli, adminisztrációs feladatkör	7 4,9	8 6,2	98 20,8	18 17,6
Műszaki, technikai feladatkör	12 8,3	6 4,6	77 16,4	18 17,6
Fizikai kisegítő	45 31,2	50 38,7	87 18,5	31 30,4
Összesen	144 100,0	129 100,0	470 100,0	102 100,0
Község, város összesen	273 32,3		572 67,7	
Teljes munkaidőben foglalkoztatottak összesen	614 72,6			
Részmunkaidőben foglalkoztatottak összesen	231 27,4			
A régió foglalkoztatottai összesen	845 100,0			

Az alkalmazottak kétharmadát a városokban működő adatközlők foglalkoztatták. A teljes munkaidőben foglalkoztatottak aránya a régió adatközlő városain belül meghaladja a négyötödöt, a községek esetében viszont csak 53 %, vagyis a községekben igen jelentős súlyt képviselnek a részmunkaidőben foglalkoztatottak.

A teljes munkaidőben foglalkoztatott szakalkalmazottak vonatkozásában, mind a községekben, mind a városokban működő, adatközlő közművelődési szervek esetében a

szakirányú, felsőfokú végzettséggel és a szakirányú középfokú végzettséggel rendelkezők reprezentálódnak a legnagyobb súllyal.

A régió egészében az adatközlő közművelődési szervek által magadott adatok alapján az mondhatjuk, hogy minden egyes adatközlő szervre a 2001-es vizsgálati év hivatalos információi szerint átlagosan 2 alkalmazott jut. A közép-dunántúli régió 306 adatközlő művelődési, közösségi házában 2001. év során átlagosan egy, szakalkalmazott dolgozott.

A fenti helyzetkép indokolta intézkedések:

Települési környezet- és örökségvédelmet segítő fejlesztések:

Az intézkedés támogatható tevékenységei:

- Kulturális és örökségvédelmi szempontból védett műemlékek felújítása, használaton kívüli épületeknek a közösség szempontjából értékes funkciókkal történő megtöltése,
- Történelmi városközpontok tömbfeltárása, térburkolások és egyedi utcabútorok elhelyezése,
- Védett városközpontok egyedi közvilágítási rekonstrukciója,
- Szobor és térplasztika-elhelyezések, illetve a meglévő védett emlékek felújítása,
- Tájsebek és természeti értékeket károsító jelenségek kiküszöbölése és megszüntetése,
- Természetvédelmi területek, arborétumok értékvédelmi feladatai, bemutatásuk feltételeinek javítása,
- Települések belterületén lévő, a lakosság körében népszerű meglévő ligetek, kertek, fasorok védelme, és újak létrehozása,
- Sajátos flóra- és/vagy fauna adottságú területek értékeinek védelme, fejlesztése.

2.4.4. SZOCIÁLPOLITIKA

A közhiedelemmel ellentétben az Európai Unió egyre több területen és egyre inkább befolyásolja – közvetve vagy közvetlenül – a szociálpolitika alakulásának irányát az egyes tagországokban.

A hetvenes évek közepétől az Európai Unió egyre aktívabb szerepet vállalt a szociálpolitika alakításában. Az első cselekvési program 1974-ben született meg, és elsősorban a nők és férfiak közötti egyenlő bánásmódra és a munka- és egészségvédelemre, illetve a munkakörülményekre vonatkozó célokat fogalmazott meg. A munkakörülményekre vonatkozó szabályozások harmonizációjának fontosságát az Egységes Európai Okmány (1986) tovább hangsúlyozta.

A Maastrichti Szerződés függelékéhez tartozó szociálpolitikai jegyzőkönyv ezeknél a szórványos szabályozásoknál átfogóbb célokat fogalmazott meg. Mivel azonban ezt Nagy-Britannia nem írta alá, nem vált a Szerződés szerves részévé. Az igazi áttörést az uniós szociálpolitika fejlődésében így csak az 1997-ben aláírt Amszterdami Szerződés hozta meg – ekkor már mind a 15 tagország elfogadta a szociális rendelkezéseket, amelyek ezúttal az Európai Közösséget létrehozó szerződés részévé váltak (XI. cím). Eszerint a fő szociálpolitikai célok a következők: „a foglalkoztatás, az élet- és munkakörülmények javítása – lehetővé téve ezáltal a fejlődési folyamat fenntartása mellett ezek összehangolását – a megfelelő szociális védelem, a szociális partnerek közötti párbeszéd és az emberi erőforrások fejlesztésének elősegítése a tartósan magas foglalkoztatás és a kirekesztés elleni küzdelem érdekében” (136. cikk).

A cselekvési programokat ezek után a felváltotta a Szociálpolitikai Menetrend (Social Policy Agenda), melynek első, 2000-2005-re szóló változatát Nizzában fogadták el a tagállamok. 2005 februárjára készítette el az Európai Bizottság a második Menetrendet (2006-

2010), azzal a fő céllal, hogy az abban foglaltak előmozdítsák az „európai szociális modell” fejlődését. A dokumentum kiemelt területeknek tekinti a foglalkoztatást (a cél itt a teljes foglalkoztatás elérése), illetve az esélyegyenlőséget és a társadalmi befogadást.

Érdemes megemlíteni az európai szintű szociális párbeszédet is (European Social Dialogue). A Európai Közösséget létrehozó szerződés 138. cikke szerint:

„(1) A Bizottság feladata elősegíteni a szociális partnerek közösségi szintű konzultációját, és megtenni minden szükséges intézkedést, hogy megkönnyítse a felek közötti párbeszédet a számukra nyújtott kiegyensúlyozott támogatás biztosításával.

(2) E célból a Bizottság a szociálpolitika területére vonatkozó javaslatok benyújtása előtt konzultál a szociális partnerekkel a közösségi fellépés lehetséges irányáról.”

A közösségi szintű társadalmi párbeszéd mellett léteznek európai fórumok az egyes gazdasági ágazatokban. A szociális partnerek leginkább a mezőgazdaságban tudják érdekeiket érvényesíteni.

A legközvetettebb befolyást a tagállamok szociálpolitikájára azonban a szoros gazdasági együttműködés és az Európai Monetáris Unió jelenti. A maastrichti kritériumoknak való megfelelési kényszer például erősen korlátozza a tagországok gazdaság- és szociálpolitikai mozgásterét.

Az Országos Fejlesztéspolitikai Konceptió (OFK) „A társadalmi összetartozás erősítése” stratégiai céljának eléréséről a fejlesztési programban az alábbiak olvashatók:

„A társadalmi összetartozás” fejlesztéspolitikájának átfogó célja: mindenki számára lehetővé kell tenni az emberhez méltó életet. Az erős társadalmi összetartozás, a jó közösséghez tartozás önmagában javíthatja az életminőséget. Ösztönözni kell a gyermekvállalást és a generációk közötti szolidaritást. Ehhez az alábbi 4, hierarchikus sorrendbe rendezett rész cél vezet el:

- A társadalmi összetartozás erősödésével csökkenjen a szegénység és a kirekesztődés; a társadalmi és területi hátrányok kiegyenlítődése, az esélyek növekedése következzen be. Ennek érdekében szükség van az inaktív foglalkoztatásának növelésére, foglalkoztathatóságuk feltételeinek javítására (pl. a család és a munkahely összeegyeztetését lehetővé tevő szolgáltatások fejlesztésével, a közmunka-lehetőségek és a szociális gazdaság típusú programok biztosításával). A mobilitást könnyítő feltételek kialakítása is alapvető fontosságú (pl. szociális bérlekások, munkás- és diákszállók; elérhető, rugalmas tömegközlekedés).

- A társadalmi-területi hátrányok leküzdéséhez komplex, egymást erősítő fejlesztések kellenek az infrastruktúrában és a szolgáltatásokban. Olyan infrastrukturális, oktatási-szociális és egyéb közszolgáltatási fejlesztéseket kell végrehajtani, amelyek hozzájárulnak a hátrányos helyzetű térségek megújulásához és az emberhez méltó élet feltételeinek megteremtéséhez (hátrányos helyzetű gyermekek és fiatalok esélyeinek növelése, iskolai karrierjük támogatása és aktív szabadidős lehetőségeik bővítése; az alapfokú képzettséggel ill. alapkészségekkel sem rendelkező felnőttek képzése; a szegénység elleni küzdelem a társadalmi kirekesztődés csökkentéséért).

- Az emberi méltóság nem méltányosság, hanem alapvető emberi jogi kérdés. A (nem feltétlenül helyben megszervezett) közszolgáltatások elérhetősége a legkisebb településeken élők számára is alapkövetelmény. A fizikai és kommunikációs akadálymentesítés nem csupán a fogyatékosokkal élők számára fontos, hanem elválaszthatatlan része az egészséges, szolidáris társadalmi környezetnek, a foglalkoztatottsági szint növelésének is. A méltó időskorhoz szükséges feltételeket ápolási, gondozási és rekreációs szolgáltatások összehangolásával is támogatni kell.

- A közéleti részvétel új formáit, csatornáit kell kialakítani helyi, kistérségi, regionális és országos szinten. Az oktatási, a közművelődési, az ifjúsági, ill. a társadalom széles rétegeit

érintő egyéb ágazatok együttműködésével mindenkit képessé kell tenni a közügyek, a demokrácia intézményrendszerének ismeretére és használatára.

Prioritások (fő beavatkozási területek): 1. A munkaerőpiacra való belépés és visszatérés ösztönzése, a foglalkoztathatóság javítása; 2. A társadalmi és területi zárványok oldása; az elmaradott térségek és csoportok felzárkóztatása gazdasági, infrastrukturális, oktatási fejlesztésekkel, ill. a minőségi közszolgáltatásokhoz való hozzáférés megkönnyítésével; 3. az esélyegyenlőség feltételeinek javítása; az oktatáshoz, a műveltséghez és a szociális szolgáltatásokhoz való hozzáférés biztosításával.

Az **Országos Területfejlesztési Konceptió (OTK)** a szakpolitika számára az alábbi területi prioritásokat fogalmazta meg:

- A szociálpolitika jellegéből adódóan szorosan összefügg a területpolitikával, hiszen célkitűzése a társadalomban meglévő egyenlőtlenségek mérséklése és az esélyegyenlőség megteremtése. Sajátossága ugyanakkor, hogy ellátórendszere a helyi önkormányzatokhoz kötődik, így irányításában és finanszírozásában elaprózott. Az intézményrendszer működésének, fejlesztésének, a többi humán ágazattal való szoros együttműködésének a koordinációja erősítendő; elterjesztendő a szociális szolgáltatások on-line alapú használata.
- Törekedni kell a szociálpolitika intézményfejlesztése, térségi programjai és forrásai regionális szintű kezelésére. Mind a fejlesztési pólusokban, mind a nagyobb városokban választ kell adni a slumosodás (fizikai és társadalmi erodálódás), valamint a szegregáció problémáira (munkanélküliség, inaktivitás, bűnözés). Jelentős gondot jelent ugyanakkor a városokból kiszoruló alacsony státuszú népesség szegregációja is, mely vidékies slumok kialakulásához vezet, ahol a társadalmi problémák koncentráltan jelentkeznek.
- Jelentős problémát jelent az aprófalvas térségek (megyénkben: mikro-térségek), külső (országhatár-menti) és belső (megyehatár-menti) térségeink, egyes településeink előregedése és ezáltal az idős, gondozásra szoruló lakók magukra maradása. A szociális intézményi hálózat kiépítése és javítása elengedhetetlen, azonban a probléma kezelése önmagában a szociális intézményekkel nem oldható meg – szükséges a más szakpolitikákkal való együttműködés.

A Közép-dunántúli régió 2002-ben elfogadott **Szociális és Foglalkoztatási Fejlesztési Terve** a stratégia készítése során, a helyzetelemzése alapján három területre koncentrált:

- Azoknak a módszereknek és eszközöknek a kialakítására, amelyek az inaktivitásba menekülés helyett a munkába helyezés lehetőségeit és az ezzel kapcsolatos magatartást a hivataloktól az egyénekig képesek megváltoztatni;
- A nők esélyegyenlőségének szellemében azoknak a lehetőségeknek a feltárására és bevezetésére, amelyek ennek a minden korosztályban jelentős munkaerő piaci „tartalékseregnek” a megmozdítására képesek,
- A regisztrációs rendszerek által nem nyilvántartott rétegek, csoportok felkutatására, státuszuk tisztázására, a legális helyzetek felé terelésére.

Azért tartja a stratégia ezeket fontosabbnak, mint az egyes, aktuálisnak tűnő problémák kezelését, mert egyrészt átfogó, gazdasági helyzetet, életminőséget javító szerepük, messzebbre nyúló hatásuk van, másrészt, mert az aktuális problémák kezelését a munkaerő piaci szervezete e nélkül is napi feladataként, nagy szakértelemmel és eredményesen kezeli. Az ő munkájuk hatékonyabbá tételét, forrásaik bővítését is jelentené, ha a stratégia alapján megfogalmazott intézkedések nem helyettük, feladataikat elvitatva fejtenék ki hatásukat, hanem a regionális tendenciákat kezelve a jövőt építenék.

A **Közép-dunántúli régió** 2003-ban aktualizált **Területfejlesztési Programja** a régió szociálpolitikai helyzetéről ill. teendőiről csak áttételesen, a demográfiai viszonyok szükséges javítása, ill. az esélyegyenlőség növelésének kapcsán szól:

- Az ország hét régiója közül a Közép-Dunántúlon csökkent a legkisebb mértékben a lakosság száma. A vándorlási többlet mellett országosan a legalacsonyabb a halandóság; az abszolút értékek ismeretében azonban nincs ok elégedettségre. Elsősorban a születésszám csökkenésének a következménye, hogy csökkent a fiatal korosztályok részaránya az össznépességben belül.
- A régióban a 18-65 év közötti korcsoport a népesség 2/3-át teszi ki, ami valamivel magasabb az országos átlagnál. Korstruktúra alapján a régió megyéi az országosan kedvezőbb helyzetűek között említhetők; a 3 megye közül Komárom-Esztergom megye a „fiatalosabb” Fejér és az „előregedőbb” Veszprém közötti értékeket képvisel. 10-15 éves távlatban azonban, a jelenlegi folyamatok változatlansága esetén, jelentős előregedésre kell itt is számítani. Ezen időszakban a munkaképes korúak létszámcsökkenése csak a pozitív migrációs egyenleg további növelésével lesz mérsékelhető.
- Az esélyegyenlőség terén a régióban a leginkább megfogható különbségek a férfiak-nők teljesítményének elismerésében, a keresetek differenciáiban vannak: a férfi munkaerő 10-30 %-al keres többet azonos foglalkoztatási feltételek mellett, mint a női. A roma népesség helyzete régiósan (és Komárom-Esztergom megye vonatkozásában is) a viszonylag alacsony népességszám (a régió 3 megyéjében összesen mintegy 35 ezer fő) miatt nem jelent tömeges problémát; azonban esetenként és település(rész)enként kimondottan élesen jelentkeznek a gondok. A 40 év feletti roma népesség zöme a 8 osztály nem végezte el; a 30-40 év közöttiekénél ez az arány 50 % körüli. A munkaképes korú romák mintegy 1/3-a rendelkezik munkahellyel, melybe a jelentős arányú (bár a legtöbb régióénál alacsonyabb mértékű) közhasznú- és közmunkavégzés is beleértendő.
- A régió fejlesztési programjában az általános célok között szerepel, fentiek miatt, a „versenyképes, hozzáadott érték előállítására képes humánerőforrás-háttér” biztosítása. Képzési és oktatási, valamint foglalkoztatáspolitikai eszközök mellett esélyegyenlőségi intézkedések szerepelnek a cél eléréséhez vezető úton: az információs társadalomhoz való hozzáférés esély-egyenlőségének megteremtése; a képzetlen vagy hiányos képzettségű rétegek képességfejlesztése (elsősorban a szociális ellátás, a környezetvédelem, a kulturális értékek megőrzése, valamint a kommunikáció és a közösségi marketing terén).
- A roma kisebbség beilleszkedését segítő speciális (tanulást, munkát ötvöző) programok mellett az egyéb hátrányos helyzetű, csökkent munkaképességű és/vagy tartósan munkanélkülivé vált lakossági csoportok foglalkoztatáshoz történő hozzájuttatását, valamint a továbblépésre esélyt adó képzésekhez való hozzáférésük segítségét a területfejlesztési program szintén feladatának tekinti.

2.4.5. EGÉSZSÉG-POLITIKA

Az egészség-politika tagállami hatáskörben maradt az uniós csatlakozás után is, az Európai Unió „csupán” a magas minőségi igényeket kielégítő és hosszú távon finanszírozható egészségügyi ellátást és a tagállamok fokozott együttműködését jelöli meg célként az adott területen.

Az **Országos Fejlesztéspolitikai Kon koncepció** (OFK) kilenc stratégiai célja egyikéről, „A népesség egészségi állapotának javítása” címűről szól az Egészségügyi Minisztérium 2005-ben jóváhagyott fejlesztési programja:

Az egészségügy fejlesztéspolitikájának *átfogó célja*: hogy jelentősen javuljon (a megvalósítandó fejlesztések következményeképpen) a magyar lakosság egészségi állapota, és a

születéskor várható élettartam 2013-ra érje el az EU25-ök átlagát. Ehhez az alábbi 3, hierarchikus sorrendbe rendezett rész cél vezet el:

- Az egyéni és közösségi döntéshozatal minden szintjén váljon értékkel az egészség. Az intézkedések tervezésénél a döntéshozók kezeljék kiemelt szempontként a lakosság egészségét. Váljon általánossá az egészségtudatos magatartás és az egészség választása (mind egyéni, mind közösségi szinten); fokozódjon az egészségnevelés hatékonysága, nőjön a döntés-előkészítő egészséghatás-vizsgálatok száma és a rendszeres testmozgást végzők aránya, csökkenjen a dohányzás és a túlzott alkoholfogyasztás gyakorisága.
- Jelentősen csökkenjenek az egyenlőtlenségek az egészségi állapotban, az egészségügyi szolgáltatások színvonalában és az azokhoz való hozzáférésben. Mindenki lakó- és munkahelyi környezetében legyen biztosított az egészséges életvitelhez szükséges alapvető feltétel-rendszer. A közfinanszírozott egészségügyi szolgáltatások színvonalában tapasztalható egyenlőtlenségek csökkenjenek, és azokat egyenlő eséllyel érje el mindenki; e szolgáltatások illeszkedjenek a hátrányos helyzetű társadalmi csoportok sajátos igényeihez is.
- A közfinanszírozott egészségügyi rendszer költséghatékonyabban és magasabb színvonalon működjön: a gazdaság teherbíró képességének megfelelően legyen korszerű. Fogadja be az élettudományok és rokontudományok eredményein alapuló technológiákat és eljárásokat; alkalmazkodjon a változó szükségletekhez, preferálja a beteg-központú, lakosság-közel ellátási formákat. Az egészségügyi rendszer (a költséghatékonyság mellett is várhatóan magasabb) működési és fejlesztési költsége legyen biztosítva; a szolgáltatók és a finanszírozók mellett a lakosság is legyen érdekelt a kockázat-csökkentésben. A közpénzek felhasználása, a hozzájárulások és jogosultságok rendszere legyen átlátható és számon kérhető a hazai egészségügyben; a jelenlegi teljesítményfinanszírozás mellett kapjon szerepet az egészségnyereséget eredményező szolgáltatások vásárlása is.

Prioritások (fő beavatkozási területek): 1. Korszerű, egészség-központú egészség-politika kialakítása; 2. A népegészségügyi intézményrendszer fejlesztése; 3. Az egészség-ügyi ellátórendszer szerkezetének és működésének korszerűsítése; 4. A finanszírozási rendszer korszerűsítése; 5. Az egészségügyi informatika és egészség-kommunikáció fejlesztése; 6. Az egészségügy humán erőforrás-fejlesztése; 7. Az ún. egészségipar és az egészségtudományok fejlesztése.

Az Országos Területfejlesztési Konceptió (OTK) a szakpolitika számára az alábbi területi prioritásokat fogalmazta meg:

- Az egészségi állapot, mint a humán erőforrás meghatározó eleme, elsősorban a területi versenyképesség növeléséhez járulhat hozzá. A területi elvek érvényesülése az egészség-politikában a területi felzárkózást is segíti. Ez a hatás kölcsönös, hiszen a szélsőséges társadalmi-területi különbségek önmagukban is egészségrontó hatásúak. Noha az urbanizáltabb területeken az egészségi állapot kedvezőbb képet mutat, azonban az urbanizációból adódó környezeti ártalmak (pl. a levegő- és zajszennyezés) a nagyvárosokban egyre nagyobb veszélyt jelentenek. Az alacsony státuszú, jövedelemszintű területek népessége egészségi állapotukat tekintve is kedvezőtlenebb helyzetben van; az előregedő térségekben pedig érthetően egyre fokozódó mértékben jelentkezik az egészségügyi ellátórendszer iránti igény.
- Az egészségpolitikában különösen fontos, hogy a problémák az emberekhez legközelebbi szinten, hatékonyan kerüljenek megoldásra. A szolgáltatások szervezését a településhálózat mentén, a kistérségi különbségek mérséklésére irányuló fejlesztéseket regionális szinten célszerű koordinálni. Országos hatáskörben egyes további koordinációs feladatoknak kell csak maradniuk (pl. az egységes informatikai rendszer felügyelete, a népegészségügyi programok kidolgozása és koordinációja, valamint az országos intézetek fejlesztése).

- Az egészség-megőrzés, a betegség-megelőzés érdekében egyrészt az egészséges, mozgásgazdag életmód feltételrendszerének, infrastruktúrájának, másrészt a korszerű egészségügyi alapellátásnak az elérhetősége a meghatározó. Ezért fontos a külső és belső perifériák, az elmaradott és a magas arányú cigány népességgel rendelkező, ill. a tanyás térségek házi orvosokkal és nem-orvos szakemberekkel történő ellátása. Több ágazatot átfogó helyi együttműködések ösztönzése szükséges az egészséges életmódra történő nevelésben. Kis- és mikrotérségi szinten a helyi szükségletekhez igazodó olyan közösségi központok hozandók létre, amelyek az alapellátás mellett felvilágosító, tanácsadó és egészségfejlesztő szolgáltatásokkal segítik a megelőzést. Ezek komplex problémamegoldást is elláthatnak (családvédelem; rehabilitáció; a szociális alapellátás továbbfejlesztése pl. a fogyatékos emberek önálló életvitelének elősegítése terén).
- A szakorvosi ellátás színvonalának növelése mellett javítani kell annak a kisebb településekről történő elérhetőségét is (pl. szakorvosi szűrőbuszok üzemeltetésével, első-sorban az előregedő ill. az aprófalvas, tanyás, valamint a magas arányú cigány népességgel rendelkező térségekben).
- A sürgősségi ellátás elérhetőségének kiegyensúlyozott térszerkezetben történő fejlesztése, a mentőhálózat sűrűségének növelése a rossz elérhetőségű területeken különösen fontos a területi esélyegyenlőség szempontjából.
- *Regionálisan elérendő cél* a progresszivitási szintekhez igazodó, korszerű egészségügyi struktúra kialakítása (a befogadására alkalmas feltételrendszer megteremtésével), amely a lakossági ellátási szükséglet teljes skálájának biztosítására lehetőséget ad. A fejlesztési pólusokban az egészségügyi ellátórendszer és az ún. egészségipar komplex, egymásra épülő fejlesztésének összehangolt tervezése szükséges.
- Régióként olyan *centrumok* kialakítása is szükséges, amelyek igen magas technológiai színvonalú egészségügyi szolgáltatásokat, korszerű diagnosztikai és ellátási formákat tesznek elérhetővé. E magas színvonalú regionális központokat a térségi szükségletekhez igazodó területi általános- és szakkórházak egészíthetik ki.

Az **Új Magyarország Programja** meghatározó jelentőséget tulajdonít a humán erőforrások *menntiségének és minőségének* – mindkét dimenzió, könnyen belátható módon, a legtágabban értelmezett *egészség-gel* összefüggő kérdés. Ezen belül, a szűkebb *egészségügy* reformja kapcsán az alábbiakról ír:

- Helyre kell állítani a megelőzés-gyógyítás-rehabilitáció-reszocializáció egészséges arányát;
- A jó közegészségügyi helyzet és az élelmiszerbiztonság stabilizálásával és a sürgősségi ellátás fejlesztésével meg kell alapozni a biztonságtudat erősítését;
- A mainál magasabb színvonalú egészségügyi alapellátást kistérségi szintre kell koncentrálni; a fekvőbeteg-ellátás a jövőben a *centrumokban* összpontosul;
- Az ambuláns ellátások és az otthoni gondozás szerepe nő; a kórházi kapacitások részben felszabadulnak;
- A társadalombiztosításnak át kell alakulnia; a számonkért kötelezettségek és a számonkérhető jogok rendszerére kell épülni;
- Elő kell segíteni az egészségügyi ágazatban rejlő gazdasági potenciál jobb kihasználását (piacképes szolgáltató-rendszer; természeti adottságaink, mint gyógy-tényezők; a magas színvonalú kutatások eredményeinek megjelenése a gyógyításban)

A **Közép-dunántúli régió** 2003-ban aktualizált **Területfejlesztési Programja** a régió egészségügyi ellátását alapvetően az ország többi régiójához hasonlónak, s csak néhány vonatkozásban attól eltérőnek ítéli meg:

- Az 1990-es évek eleje óta folyó egészségügyi reform (modernizáció, struktúra-átalakítás, racionalizálás, a költség-hatékony szemlélet megvalósítása) a régióban is komoly feszültségeket okoz, mely legnagyobb mértékben a fekvőbeteg szakellátás területén mutatkozik.
- Legelőrehaladottabb az egészségügy átalakítása az alapellátás öt területén (gyermek-háziorvosi, védőnői, felnőtt-háziorvosi, foglalkozás-egészségügyi és fogorvosi): megtörtént a praxisjog, a vállalkozási forma és az új szakvizsga rendszer bevezetése. A befejezett ellátások aránya továbbra is elmarad az alapellátásban elvárhatótól, s ez megnöveli a járó- és fekvőbeteg szakellátásra váró esetszámot. A járóbeteg szakellátás a Közép-dunántúli régióban is kiépült, bár több szakterület vonatkozásában a kórházi ellátásra épült rá, és ezért egyenetlen kistérségi eloszlású.
- A fekvőbeteg-szakellátás területén a régióban is az elmúlt évtizedben jelentős ágyszám-csökkenés valósult meg, amely nem járt együtt kórházak bezárásával. Mivel a kórházi fekvőbeteg-kezelés a legköltségesebb szakellátási forma, cél a járóbeteg-szakellátás kapacitásnövelése (gép- és műszerellátás javítása, területi racionalizálása, humán erőforrás biztosítása) a fekvőbeteg-ellátás tehermentesítésére. E célt szolgálná az egészségügyi ellátáshoz szorosan kapcsolódó szociális szféra kapacitásfejlesztése is. Ezek figyelembevételével a fekvőbeteg szakellátások számának racionális csökkentése még meggondolható. A lakosság egészségi állapotának javításához a megelőzés szerepe hangsúlyozandó, a szakmailag megalapozott szűrések volumene növelhető.

A Közép-dunántúli régió Középtávú Egészségügyi Fejlesztési Koncepciója 2005. évben nyert elfogadást a kistérségenkénti igen részletes mortalitási és morbiditási, valamint kapcsolódó egyéb adat-elemzések nyomán. A Komárom-Esztergom megyei kistérségekre vonatkozó főbb megállapításait a 3.4.5. részben ismertetjük, együtt a Regionális Egészségügyi Tanács megalapításával kapcsolatos, illetve a megye egészségügyi helyzetére vonatkozó összegző helyzetértékeléssel.

2.5. TÉMATERÜLET – A KÜLSŐ KÖRNYEZET HELYZETELEMZÉSE

A KÖRNYEZETVÉDELEM, A VÍZGAZDÁLKODÁS, A TERMÉSZETI ERŐFORRÁSOKKAL VALÓ GAZDÁLKODÁS (ÁSVÁNYVAGYON-GAZDÁLKODÁS, BÁNYÁSZAT- ÉS ENERGIAPOLITIKA) ÉS A DUNA-TÉRSÉG FEJLESZTÉSE SZERINT

- 2.5.1. KÖRNYEZETVÉDELEM, VÍZGAZDÁLKODÁS**
- 2.5.2. DUNA-TÉRSÉG FEJL. (ÁRVÍZVÉDELEM; HAJÓZÁS; VÍZ-KERET-IRÁNYELV; VIZES ÉLŐHELYEK)**
- 2.5.3. TERMÉSZETI ERŐFORRÁSOK, ENERGIAPOLITIKA (MEGÚJULÓ ENERGIÁK)**
- 2.5.4. BARNAMEZŐS TERÜLETEK, RONCSOLT TERÜLETEK REHABILITÁCIÓJA, REKULTIVÁCIÓJA**
- 2.5.5. BIZTONSÁG-POLITIKA (RENDVÉDELEM, TŰZ- ÉS KATASZTRÓFAELHÁRÍTÁS)**

2.5.1. KÖRNYEZETVÉDELEM, VÍZGAZDÁLKODÁS

Komárom-Esztergom megye infrastrukturális és környezetvédelmi helyzetének áttekintéséhez szükséges figyelembe venni azokat az európai, országos, régiós, valamint megyei vonatkozásokat, amelyek elemzése sok esetben adhat magyarázatot a kistérségi környezeti folyamatok értékeléséhez is. Magyarország (csakúgy, mint az Európai Unióhoz 2004-ben csatlakozott 9 másik közép-kelet-európai ország is) kiemelt hangsúllyal fogalmazta meg azokat a környezetpolitikai irányelveket, amelyeket az elmúlt évek jogalkotásában már következetesen juttattak érvényre. Az Országgyűlés az elmúlt évtizedben soha nem látott intenzitással korszerűsítette környezetvédelmi vonatkozású jogszabályrendszerét és ennek nyomán felelősségteljes munka vár a jogalkotás helyi szintjeire, az önkormányzatokra is.

2.5.1.1. Nemzetközi kitekintés

Az EU csatlakozás egyszerre jelentett a régió számára új lehetőségeket és kihívásokat is. Az EU integráció lendületet és (részben) pénzügyi eszközöket biztosít a gazdaság szerkezetváltásához és fejlesztéséhez, mely elősegíti az EU-hoz való konvergenciát és mérsékli a régiók közötti belső egyenlőtlenségeket. A piacok és az ágazatok megnyitása az EU verseny előtt új kihívásokhoz és a gazdasági újjáépítés felgyorsulásához vezet.

Az Európai Bizottság értékelése szerint *Magyarországon kevésbé súlyosak a környezeti problémák, mint Kelet-Közép-Európa más területein.* A legtöbb Európai Unió környezetvédelmi normának 2-3 éven belül teljesen meg tudunk felelni, azonban egyes területeken csak hosszabb távon 2010-2015-ig tudunk eredményeket elérni (pl. hulladékkezelés, szennyvízelvezetés és tisztítás, levegőtisztaság-védelem, vízminőség-védelem). A jogszabályok alkalmazására vonatkozó átmeneti mentességek a központi költségvetés és a helyi önkormányzatok pénzügyi korlátaival, a lakosság életszínvonalával és a gazdasági szereplők alkalmazkodási nehézségeivel függnek össze.

A 2004-es csatlakozásig Magyarországnak is át kellett vennie az egységes belső piacot érintő környezetvédelmi szabályokat azzal, hogy a jogszabályok a kihirdetést követően bizonyos türelmi idővel lépnek hatályba. A belső piachoz közvetlenül nem kapcsolódó, tehát nem a termékhez, hanem a gyártóhelyhez, illetve a településekhez kapcsolódó környezetvédelmi szabályozás átvételének üteme a magyar gazdaság teherbíró képességével összhangban álló átmeneti időszakok közbeiktatásával oldható meg.

Az Európai Unió a csatlakozott országoktól sok környezetvédelmi intézkedést hosszabb távon vár el, azonban saját érdekünk, hogy természeti környezetünket megóvjuk a szabad piac létrejöttének esetleges káros hatásaitól. A fenntartható fejlődés melletti elkötelezettségünk jegyében már most szükséges, hogy a beruházók a jelenleg érvényben levő EU joganyagnak feleljenek meg (ha azok szigorúbbak, mint a magyar előírások).

2.5.1.2. Transznacionális kapcsolatok

Transzeurópai beágyazódottságot jelent a megye számára a Duna, mint biológiai folyosó. Nagytérési hatásai mind az árvízvédelem, az ivóvíz minőségvédelem, a biodiverzitás-védelem, mind a vízgyűjtő területek vízháztartásának egyensúlya területén érvényesülnek és a megye számára meghatározó jelentőségű szlovák-magyar határ-menti kapcsolatokban is kiemelt szerepet kapnak.

Az Európai Unió Vízügyi Keretirányelve, mely szerint a többi érintett országgal együtt 2009-ig el kell készíteni a Duna vízgyűjtőjének integrált vízgazdálkodási tervét, amelyben a vízkészlet gazdálkodás, az ár- és belvízvédelem, a vízminőség védelem és az ökológiai szempontok egységes rendszerbe foglaltan jelennek meg és a benne foglaltakat 2015-ig teljesíteni kell.

A megye két nagy tájegysége (Kis-Alföld, Északi-Középhegység) is átnyúlik Szlovákia területére. Fontos, hogy az egyes tájtypusok egységes elvek, együttműködések alapján legyenek kezelve, közös területi gondolkodás érvényesüljön az együttműködésekben, melynek alapja a viszonylag azonos agroökológiai adottság, a természetes növényzet és állatvilág összefüggő élőhelyei illetve a karsztvíz és termálvíz készletek hasznosíthatósága.

2.5.1.3. A rendelkezésre álló dokumentumok elemzése:

- a) Az **Országos Fejlesztéspolitikai Konceptió** a „Befektetés a környezetbe” prioritáscsoportján belül az alábbiakat sorolja:
 - *A természeti értékek és erőforrások megőrzése,*
 - *Tiszta települések, biztonságot teremtő környezetvédelem,*
 - *A megelőző, elővigyázatos környezetvédelem és a környezetileg hatékony innováció általános érvényesítése*
- b) Az **Országos Területfejlesztési Konceptió** (OTK) a szakpolitika számára az alábbi területi prioritásokat fogalmazta meg:
 - *Fenntarthatóság, biztonság elve,*
 - *Az erőforrások védelmét szolgáló területhasználat,*
 - *Az értékmegőrzést, hozzáférést biztosító térhasználat-szervezés,*
 - *A hatékony, fenntartható térségi rendszereket, térségi gondolkodást kialakító térhasználat szervezés*

A terv meghatározza a területfejlesztési politika átfogó céljait is, 2020-ig:

Környezet- és természetvédelem, vízgazdálkodás:

A rendelkezésre álló környezeti és természeti javak eltérő minősége és mennyisége, a természeti értékek területi védettsége meghatározza, hogy egy-egy térség milyen előnyökkel és hátrányokkal kapcsolódhat be a piaci folyamatokba. A turisztikai potenciál és a területi versenyképesség, elsősorban a vidékies térségekben, hangsúlyozottan függ a helyi adottságoktól. Az életminőséget jelentős mértékben befolyásolja a lakókörnyezet és a természeti környezet állapota. A környezetbarát infrastruktúra fejlesztése elősegíti az épített környezet komfortosabbá tételét, a természeti környezet védelmét, ezáltal hozzájárul a lakosság egészségi állapotának, életminőségének javulásához, a társadalmi-területi különbségek mérsékléséhez.

A policentrikus városhálózat érdekében a *fejlesztési pólusok és regionális alközpontok környezeti infrastruktúrájának fejlesztése*, a környezet védelmét szolgáló közművekre való lakossági rácsatlakozások ösztönzése, a tömegközlekedés fejlesztése, a városrehabilitáció és a városi környezetminőség javítása, a környezetbarát energiatermelő rendszerek elterjesztése. A fejlesztési pólusokat összekötő tengelyek mentén a levegőtisztaság-védelmi, zajvédelmi, természetvédelmi szempontok kiemelt figyelembevételével az úthálózat-fejlesztés és közlekedésfejlesztés során.

A vidékies térségekben a fenntartható tájhasználat kialakítása érdekében a *természetvédelemmel összhangban lévő mező- és erdőgazdasági termelés* feltételeinek megteremtése, a tájeshetetikai és tájökölógiai szempontok érvényesítése, az őshonos fajok telepítésének és tartásának ösztönzése, az erdőterületek természetességének javítása, a helyi értékeket hasznosító és táji adottságokhoz igazodó hagyományos és környezetbarát gazdálkodási módok felélesztése és elterjesztése.

Az elmaradott, zömmel aprófalvas térségekben a lakosság helyben maradását biztosító, a helyi adottságokra alapozott környezetbarát termelési struktúrák kialakítása, az egyedi megoldású környezeti kímélő infrastruktúrák és szennyvízkezelő rendszerek kiépítése, a környezeti állapot további romlásának megelőzése, lehetőség szerinti fejlesztése. A gazdag építészeti, kulturális és természeti örökség megóvása és a turisztikai piacon történő megfelelő hasznosítása.

Az *ipari szerkezetváltás által érintett településeken* a barnamezős területek hasznosításának (kármentesítés, rehabilitáció) előtérbe helyezése a zöldmezős beruházásokkal szemben, azok településszerkezeti problémáinak orvoslása érdekében a környezet állapotában bekövetkező további romlás megakadályozása, anyag-, terület- és energiatakarékos, minőségorientált beruházások előnyben részesítése.

A *táji értékekben gazdag területeken és a védett természeti területeken* a természeti és táji sajátosságokra alapozott környezetbarát és minőségi turizmus fejlesztése, a fogadó, látogató központok, bemutatóhelyek, tanösvények, oktatóközpontok és erdei iskolák fejlesztése, Natúrparkok kialakítása. A Natura 2000 területeken a gazdaság és az infrastruktúra természetvédelmi szempontú átalakítása; a területhasználat során az ökológiai mag-területek és folyosók kiemelt védelme, a környezetbarát termelési rendszerek kialakítása.

A *határmenti térségekben* a határon átnyúló természet- és környezetvédelmi, ökológiai gazdálkodási rendszerek kiépítése a két- és többoldalú nemzetközi tervezési és fejlesztési együttműködési lehetőségek jobb kihasználása.

A szélsőséges vízgazdálkodási viszonyok (ár- és belvizek, valamint aszályok) káros hatásait fenntartható módon, térségek vagy vízgyűjtők szintjén integráltan kell kezelni: az eddigi árvízi-belvízi és aszály elleni védekezést talaj- és belvízgazdálkodással kell felváltani (különösen a felszíni vizektől távol fekvő területeken); ehhez kapcsolódóan a folyó-völgyekben (a kisebb vízfolyások mentén is) az árvízi kockázatot is csökkentő vízviisszatartási lehetőségeket kell kialakítani.

A *természeti katasztrófáktól (árvíz, belvíz, aszály) fenyegetett nagytérségekben* (Tisza-térség, Duna-völgy, Duna-Tisza köze) és a környezeti szempontból veszélyeztetett határmenti

térségekben (Szigetköz, Ormánság) integrált ágazatközi fejlesztési és rehabilitációs programok kidolgozása és végrehajtása, a komplex táj- és környezetrehabilitáció, a víz- és tájgazdálkodás, illetve az ár- és belvízvédelem érdekében. A *kiemelten érzékeny karsztos térségekben* a víz- és vízbázis-védelem szempontjainak megfelelő szennyvízkezelő és hulladékgazdálkodási rendszerek kiépítése és a területhasználatból fakadó környezeti kockázatok minimalizálása. A szervezett hulladékgyűjtésbe kapcsolt lakások arányának növelése.

c) A 2003-2008 közötti időszakra elfogadott **második Nemzeti Környezetvédelmi Programnak** való megfelelés alapvető fontosságú. Ez határozta meg Komárom-Esztergom megye 2004-ben aktualizált környezetvédelmi programját is. Az NKP II. fejlesztési javaslatai számos ponton érintik megyénket is a levegőtisztaság-védelem területén (itt, Oroszlányban működik az ország egyik legjelentősebb légszennyező forrása), a vízminőség-védelem viszonylatában (Duna, karsztvizek, tatai Öreg-tó), vagy a hulladékgazdálkodás tekintetében. Az ország területének 11%-a erősen szennyezettnek tekinthető, sajnos ezek sorába jelentős megyei területek tartoznak. 2008-ra 5-8%-ra csökkentést ír elő a Program. A felszíni vizek minőségében 2008-ig szintentartást ír elő a program, ami Komárom-Esztergom megye néhány erősen szennyezett vize esetében (pl. Által-ér, Kenyérmezei-patak) nem jelent jelentős kihívást. Az ivóvízbázis-védelem tekintetében számos előrelépés történt (pl. a bányabezárásokat követő biztonságba helyezés), de további fontos lépések szükségesek a NKP szellemében.

A Közép-dunántúli régió 2003-ban aktualizált Területfejlesztési Programja a régió környezeti állapotát és feladatait az alábbiak szerint csoportosítja:

Környezeti állapot, környezeti infrastruktúra:

A Közép-dunántúli régió rendkívül változatos táj, a déli, dél-keleti rész alföldi karaktere fokozatosan vált át lankásabb domb-, majd hegyvidékre. A környezet terhelése növekedett a közúti forgalom radikális felfutása és a közműháló kinyílása miatt. Új negatív jelenség a beépített területek robbanásszerű megnövekedése, az összefüggő természetes környezetek feltöredezése. Az ökológiailag elvárható településfejlődés a beépítésre nem szánt területek megtartásával biztosítható, ugyanakkor a nagyvárosokban állandó verseny folyik a külső zöld területek felhasználásáért, a kertvárosok átépítéséért, jellemző a belterületek növelésének igénye. A területhasználat változásában az átfogó, programszerű területhasználat kialakításához nincsenek meg sem a magán-, sem a társadalmi szféra forrásai.

A környezet állapotára negatívan hatnak a régióban felhagyott bányák, különösen azon esetekben, ahol az új tulajdonosok nem veszik igénybe ezeket a területeket. A tevékenységek felhagyásával és a rekultiváció elmaradásával gondozatlan tájsebek jelentek meg ezen iparvidékeken (pl. Oroszlány, Tatabánya, Várpalota, Dorog).

A levegő minőségét általában a nagyvárosok térségében rontja számos helyhez kötött és mozgó szennyező forrás. A SO₂ koncentrációja viszonylag magas, a NO₂ emelkedő tendenciát mutat, de nem haladja meg az engedélyezett határértéket, az üledő és szálló por imissziója több helyütt határérték feletti. *A legnagyobb terhelés Komárom-Esztergom megyéből származik.* A régióban alapvetően problémát jelent(ett) az erőművi kibocsátás és egyes városok fűtőművei, illetve egyre meghatározóbban a közlekedés problémái.

A hulladékkezelés, hulladékgazdálkodás terén nem történt még áttörés az utóbbi 10 évben, a nemrégiben elfogadott hulladékgazdálkodási törvény hatása alig érezhető, érzékelhető változás csupán a városok és hozzájuk csatlakozott településcsoportok tekintetében említhető. A fél- és teljesen illegális, illetve a rosszul szervezett lerakók növekvő

környezeti veszélyforrások, a még üzemelő lerakóhelyek nagy része nem felel meg a jelenleg érvényes műszaki előírásoknak.

2.5.1.4. Komárom-Esztergom megye helyzete a Közép-dunántúli Régióban:

A Közép-Dunántúli Régió, mint az „Innováció Régiója” elsősorban a gazdaságfejlesztésben, másrészt éppen az infrastruktúra-fejlesztésben és környezetvédelemben ért el országosan is kimagasló eredményeket, ugyanakkor nem mellékes azon körülmény sem, hogy a régió kiemelkedő fejlődése számos ponton idézett elő (vagy fog előidézni) bizonyos környezetvédelmi konfliktusokat is.

A Közép-Dunántúli Régió infrastrukturális helyzetének alapvető jellemzője, hogy a hazai bányászat és nehézipar egyik fő tengelyét hosszú évtizedeken keresztül a régiót mintegy 150 kilométer hosszúságban átszelő Dunántúli-középhegység jelentette. Az itt koncentrálódott ipari háttér révén a régióra kimagasló urbanizáció is jellemző, ennél fogva az infrastruktúra tekintetében is az egyik legjobban ellátott régiónak számít jelenleg is. Mindezek ellenére (vagy tán éppen ezért) megannyi környezeti probléma is felhalmozódott itt, aminek legszemléletesebb példája a térségi karsztvíz-háztartás felborulása.

A Közép-dunántúli régió földrajzi elhelyezkedésénél fogva jelentős szennyeződésre érzékeny területekkel, ivóvízbázisokkal, vízminőség-védelmi szempontból kiemelten védendő tavakkal és kis vízhozamú vízfolyásokkal rendelkezik.

A régió vízellátása gyakorlatilag megoldottnak tekinthető. A közüzemi vízellátásba a lakások 95 %-a, Veszprém megyében 98 %-a van bekapcsolva. A kitermelt víz mennyisége a régióban 87,1 millió m³ volt 2003-ban, mely Fejér és Komárom-Esztergom megyében 100%-ban, Veszprém megyében 86,8 %-ban a felszín alatti vízkészletből kerül kitermelésre. *Felszíni vízkészlet hasznosítására a Balaton üdülőkörzetben kerül sor.*

Az egy főre eső napi vízfelhasználás tekintetében sajátos egyenlőtlenségek adódnak a régióban. Míg Fejér megyében ez 113 liter/fő/nap, Veszprém megyében pedig 117, addig Komárom-Esztergom megyében mindössze 79 liter/fő/nap mértékű volt 2003-ban.

Az ivóvíz minőség biztosításában emberi fogyasztásra szolgáló víz minőségéről szóló 98/83/EK irányelv rendelkezéseinek megfelelően elkészült hazai jogszabály alapján 2006-ig illetve 2009-ig kell megoldani az érintett települések és térségek ivóvízminőség problémáit, mely szerint Komárom-Esztergom megyében fluorid és nitrit szempontjából 1 település esetében nem teljesül a meghatározott határértékek betartása. Az ammóniumra vonatkozó határértéket 5 megyei településen haladja meg a szolgáltatott víz minősége. A legjobb minőségű ivóvizet a dunántúli karsztos területek vízadóiból nyerik. Az évtizedekkel ezelőtt elapadt tatai karsztforrások ma már visszatérésük okán jelentenek növekvő problémát (no és persze új lehetőségeket is). Az elmúlt években állami beruházásban zajlott az üzemelő vízbázisok védelembe helyezési programja, aminek keretében a vízbázisok területén is több karszt- illetve talajvízfigyelő kút létesült. A rendszeres észlelés révén a tatai források újrafakadása ma már jól prognosztizálható. A források visszatérése nemcsak kistérségi, hanem regionális viszonylatban is kiemelt kérdés. A vízvédelem tekintetében az egyik legfontosabb megoldandó probléma a tatai Öreg-tó és az Által-ér vízminőség-védelme. Az immár két évtizede fürdésre alkalmatlan tó átfogó helyreállítását a Közép-Dunántúli Régió szintjén is kiemelt központi feladatnak tekintik (2005-ben ezért kapott támogatást a PEA-2 rendszerében). Ugyancsak a vízvédelem problémaköréhez sorolható a Dunával összefüggésben az árvízvédelem gyengeségei és a dunai parti szűrésű ivóvízbázis védelme.

Megtörtént a felszíni vizekbe történő szennyvízkibocsátás területi határértékeinek EU szerinti újraszabályozása, amely alapján három vízminőség-védelmi típusba sorolták Magyarország területét.

Az ivóvízbázisok védelme, a magas talajvíz a felszíni vízfolyások és tavak védelme a régióban egyik legfontosabb feladatnak tekintik a településeken keletkező szennyvíz

kezelésének megoldását. A régió szennyvízkezelésére komplex fejlesztési program készült 1999-ben, mely a települések esetében prioritásokat határozott meg, mely egyben a fejlesztések ütemezését is jelentette.

Az elmúlt időszakban mindhárom megyében jelentős változások történtek. A csatornahálózat hossza 1999-ben 3009,36 km volt a régióban, mely 2003-ra 5254,79 km-re bővült. A növekedés mértéke 75 %-os.

A szennyvízcsatorna hálózat növekedése különösen szembetűnő Komárom-Esztergom megyében. A fejlesztésekre elsősorban az érzékeny területeken, az üzemelő sérülékeny vízbázisok területén, valamint a tatai Öreg-tó vízminőség védelmének megóvása érdekében került sor. A lakossági szennyvízelvezetés mértéke (a szolgáltatott víz függvényében) Komárom-Esztergom megyében 2003-ban 85,9%-os volt (ez az arány Fejér megyében 64,6%, Veszprém megyében pedig 75,2% volt).

Az elsősorban vízbázis védelmet szolgáló fejlesztések, valamint a nagyvárosok szennyvízelvezetésének fejlesztése mellett egyre több 2000-5000 lakosú településen kezdődött meg a szennyvízcsatornázás.

A régió szennyvíztisztítása 2003. évben

Jellemzők	Megyék		
	Fejér	Komárom-Esztergom	Veszprém
Szennyvíztisztító telepek száma (db)	34	35	36
Szennyvíztisztításra átvett szennyvíz mennyisége (em3/év)	16 895,84	12 604,89	16 808,84
- ebből csatornahálózaton érkezik (em3/év)	16829,36	12597,17	16742,92
- lakosságtól átvett szennyvíz mennyisége (em3/év)	11448,26	7820,48	12020,97
Csak mechanikailag tisztított szennyvíz mennyisége (em3/év)	0	367,90	0
Mechanikailag és biológialag tisztított szennyvíz mennyisége (em3/év)	12 855,70	5 775,71	7 768,29
Kémiaailag tisztított szennyvíz mennyisége (em3/év)	4 040,25	6 461,28	9 040,55
Befogadóba vezetett tisztított szennyvíz mennyisége (em3/év)	16 781,30	12 591,12	16 808,74
Hasznosításra átadott tisztított szennyvíz mennyisége (em3/év)	0	0	0

A régióban a szennyvíztisztításra átvett szennyvízmennyiség mennyiségének közel 100 %-a mechanikai és biológiai tisztítást követően kerül elvezetésre a befogadóba. A tisztításra átvett szennyvíz 42 %-ánál kémiai utótisztítással történik a foszfor eltávolítása.

A régió kiterjedt karszt-vidékei és az alattuk húzódó **ivóvízbázis** megkülönböztetett védelmet igényel, csakúgy, mint a Komárom-Esztergomi síkságot határoló Duna szakasz parti ivóvízbázisait veszélyeztető képződmények (pl. almásfüzitői vörösiszap-tároló) kiváltása.

A legsérülékenyebbek a dunántúli karsztos területek (Bakony, Vértes, Gerecse, Pilis, Budai-hegység) térségei. E területek természeti adottságaiknál fogva fokozottan kitettek a különféle környezeti hatásoknak és terheléseknek. Elsősorban a felszíni és felszín alatti vizeket veszélyeztetik az e térségekben működő és megvalósuló jelentős környezeti kihatású

beruházások, tevékenységek, de a Duna mentén az árvizek is jelentős környezeti terhelést okozó kockázati tényezők.

A felszíni és felszín alatti vízkészlet fokozatos minőségromlásának megakadályozása szükségessé teszi, a sérülékeny vízbázisok hidrogeológiai védőterületének lehatárolását, a szikkasztók, szakszerűtlen közműpótlók felszámolását, a tavak vízminőségének védelmét, melyek kiemelt fejlesztést igényelnek.

A 100 fő alatti külterületi lakott helyek kivételével a *közműves ivóvízellátás* teljes körű Komárom-Esztergom megyében. A megye vízellátásában meghatározó szerepkörrel a Tata-bánya – Oroszlány – Bicske Regionális Vízmű, valamint a Dorog – Esztergomi Regionális Vízmű bír. A megye vízkészletének mennyiségi és minőségi biztosítását meg kell oldani, illetve az ellátás biztonságát is a közeljövőben.

A kiépített szennyvízcsatorna-hálózat hossza folyamatosan növekszik a megyében. A városok *szennyvíztisztítása* Tatabánya, Oroszlány, Tata, Esztergom vonatkozásában megfelel a jelenlegi szennyvízterhelésnek, sőt a hidraulikai terhelést tekintve mintegy 30-40 % szabad kapacitással rendelkezik, viszont korszerűsíteni – pl. III. tisztítási fokozat – kell az oroszlányit (megtörtént), ill. a tatait. A tatabányai, a kisbéri, a komáromi és a dorogi szennyvíztisztító fejlesztése befejeződött. Folyamatosan meg kell valósítani a megye közműollójának mind jobban záró kiépítését, a csatornára történő rákötések arányának növelését. Ennek érdekében fejleszteni kell a Bakony-térség településeinek szennyvízkezelését. A szennyvíztisztítás során képződő szennyvíziszap elhelyezését tovább kell fejleszteni. Meg oldani, hogy a közműpótló berendezésekből kikerülő szippantott szennyvizek tisztító telepre kerüljenek, és fokozatosan meg kell szüntetni az üritőhelyeket, majd azokat rekultiválni kell.

A **környezet terhelése** növekedett a közúti forgalom radikális felfutása és a még meglévő közműolló nyitottsága miatt. Új negatív jelenség a beépített területek robbanásszerű megnövekedése, az összefüggő természetes környezetek feltöredezése. Az ökológiailag elvárható településfejlődés a beépítésre nem szánt területek megtartásával biztosítható, ugyanakkor a nagyvárosokban állandó verseny folyik a külső zöld területek felhasználásáért, kertvárosok átépítéséért, jellemző a belterületek növelésének igénye.

A környezet állapotára negatívan hatnak a régióban felhagyott bányák, különösen azon esetekben, ahol az új tulajdonos nem veszi igénybe ezeket a területeket. A tevékenységek felhagyásával és a **rekultiváció** elmaradásával gondozatlan tájsebek jelentek meg ezen iparvidékeken (pl. Almásfüzitő, Dorog, Oroszlány, Tatabánya).

A **levegő minőségét** általában a nagyvárosok térségében rontja számos kötött és mozgó szennyező forrás. A SO₂ koncentrációja viszonylag magas, a NO₂ emelkedő tendenciát mutat, de nem haladja meg az engedélyezett határértéket, az ülepedő és szálló por immissziója több helyütt határérték feletti. A legnagyobb terhelés Komárom-Esztergom megyéből származik. A régióban alapvetően problémát jelent az erőművi kibocsátás és egyes városok fűtőművei, a közlekedés problémái.

Hulladékgazdálkodás és kezelés:

A 15/2003 (XI.7.) KvVm rendelettel elfogadott regionális hulladékgazdálkodási terv alapján (bázisév 2001.) keletkező éves hulladékmennyiség:

Nem veszélyes hulladékok:

Hulladék	Régió összesen (t/év)
Ipari és egyéb gazdálkodói nem veszélyes hulladékok	2 097 900
Mezőgazdasági és élelmiszer-ipari nem veszélyes hulladékok	1 059 620
Települési szilárd hulladékok	543 000

Települési folyékony hulladékok	535 168
Kommunális szennyvíziszap	124 526
Építési, bontási hulladék és egyéb inert hulladékok	468 845
Összesen:	4 829 059

Veszélyes hulladékok

Hulladék	Régió összesen (t/év)
Vegyipari, gyógyszeripari, műanyagipari hulladékok	8 771
Gépipari hulladékok	11 368
Alumíniumipari hulladékok	710 844
Egyéb ágazati hulladékok	1 166 085
Összesen:	1 897 068

A nem veszélyes települési szilárd hulladék gyűjtése a régióban teljes egészében megoldott. A begyűjtést 18 jelentősebb közszolgáltató, és 8 kisebb vállalkozás végzi.

A begyűjtés a fő közszolgáltatóknál korszerű, tömörítő feltétellel rendelkező átlagos műszaki állapotú járművekkel folyik, melyeket a jelenlegi használat mellett 3-6 éves időszakon belül le kell cserélni.

A települési folyékony hulladékok egy részét a szennyvíztisztító műtárgyakban helyezik el, így a települési szennyvíztisztító telepeken tisztításra kerülnek.

A veszélyes hulladékokra kialakult gyűjtési körzet nincs. A begyűjtési engedéllyel rendelkező vállalkozások száma 15 db, mellyel több hulladéktípust gyűjthetnek.

A hulladékok szelektív gyűjtését alkalmassá tevő hulladékudvarok, gyűjtőszigetek száma a keletkező hulladék mennyiségéhez képest kevés. (3 db válogatómű kapacitása 12000 t/év)

A hulladéklerakók befogadó kapacitása nem kielégítő. Veszprém megyében néhány éves időtartamon belül fejlesztés szükséges. Fejér és Komárom-Esztergom megyében megfelelő fejlesztéssel, előkezelő és hasznosítási módok beiktatásával a lerakók térfogata 20-30 évre elegendő. Az üzemelő lerakók közül 7 db rendelkezik megfelelő műszaki védelemmel.

A települési folyékony hulladékok fogadása jelenleg a szennyvíztisztító telepeken történik. A rendelkezésre álló kapacitás nem kihasznál.

Kommunális szennyvíziszapok kezelésének, hasznosításának módja a komposztálás és az azt követő mezőgazdasági hasznosítás. A rendelkezésre álló kapacitások elégségesek.

A veszélyes hulladékok esetében az ártalmatlanítás döntően lerakást illetve égetést jelent.

A hulladékgazdálkodás kérdésében lényeges előrelépésnek tekinthető, hogy napjainkra csaknem a megye egészére jellemző a regionális gyűjtő-kezelő rendszerek kialakulása. Megszűntek vagy felszámolás alatt állnak azok az egykor csaknem minden település határára jellemző szemételepek, amelyek jelentős kockázatokat jelentenek ma is az érzékeny vízbázisok közelében. Az AVE Tatabánya és az OTTO Oroszlány Rt. szakmai irányításával és több környező megyére kiterjedően (így Komárom-Esztergom megyét is csaknem 100%-ban lefedve) létrejött hulladékgazdálkodási társulások (Duna-Vértes Köze, Közép-Duna Vidéke) révén a közeljövőben számos probléma kerülhet orvosolásra (egykori lerakók rekultivációja, szelektív hulladékgyűjtés kiteljesítése, energetikai célú hasznosítás stb.).

2.5.2. A DUNA-TÉRSÉG FEJLESZTÉSE (ÁRVÍZVÉDELEM; HAJÓZÁS; VÍZ-KERET-IRÁNYELV; VIZES ÉLŐHELYEK)

Az Országgyűlés által 2005. decemberében elfogadott **Országos Fejlesztéspolitikai Koncepciónak** (OFK) és a készülő **Új Magyarország Programnak** is az egyik központi gondolata a *fenntartható fejlődés*. Az „*ökológiai mintaállam*” megvalósítása jegyében a Duna-mente fenntartható fejlesztésére mindkét dokumentum jelentős hangsúlyt helyez.

Az **Országos Területfejlesztési Koncepció** a területfejlesztési politika tekintetében 2020-ig az országos jelentőségű, integrált fejlesztési területek egyikeként a Duna-mentét határozta meg (a Balaton és a Tisza-mente mellett), amely Komárom-Esztergom megyét is jelentős mértékben (4 kistérségével) érinti. E tekintetben a következő elérendő célokat határozza meg (témánkat érintően):

- a tájhoz alkalmazkodó területfejlesztési, tájgazdálkodási programok indításával a Duna által meghatározott táji rendszer működőképességének biztosítása és az ökológiai kritériumoknak megfelelő fenntartható társadalmi, gazdasági fejlődés feltételeinek megteremtése;
- a Duna és környezete által kínált természeti és kulturális erőforrásoknak a fenntarthatóság elveire épülő hasznosítása a mezőgazdasági, halászati, erdő- és vadgazdálkodási, ökoturisztikai és infrastruktúra-fejlesztéseknek összehangolásával;
- a Duna teljes magyarországi szakaszának, kapcsolódó mellékágainak a Víz Keret Irányelvnek megfelelő rehabilitációja, a Duna fő-és mellékágai közötti élő kapcsolat biztosítása, a vízi környezet fenntartása, védelme és javítása;
- a Duna-mente természeti területeinek, tájainak, természeti és kulturális értékeinek, Natura 2000 területeinek a megőrzése, fenntartása a természet önszabályozó működéséhez közelítő állapotok kialakítása, a biodiverzitás megőrzése;
- a vízszennyezés és a vízkárok megelőzése és felszámolása;
- az árvízvédelem és vízkészlet-gazdálkodási rendszerek kiépítése, megerősítése, és ezek összehangolása az ökológiai célokkal és a hajózhatósági feladatokkal;
- az EU Transz-Európai Hálózat fejlesztési koncepciója Duna rendezésére vonatkozó előirányzatai alapján a hazai Duna rendezési koncepció kialakítása. A dunai államok közötti együttműködésen alapuló vízgyűjtő tervek elkészítése 2008-2009-re.

Az OTK a *vízgazdálkodási szakpolitika* számára a következő területi prioritásokat fogalmazza meg:

- A fenntartható térségfejlődés ösztönzése érdekében a természetvédelem terén fokozottan szükséges a biológiai fajvédelem és biodiverzitás szempontja mellett a táji, táj-ökológiai szemlélet erősítése, a természeti elemek térbeli rendszerét megjelenítő tájak, mint területspecifikus értékek védelme, a tájvédelmi körzetek körének bővítése. A Nemzeti Parkok működtetése és fejlesztése során az érintett régió(k) intézményeivel szoros partnerség megvalósítása szükséges.

- A szélsőséges vízgazdálkodási viszonyok (ár- és belvizek, valamint aszályok) káros hatásait fenntartható módon, térségek vagy vízgyűjtők szintjén integráltan kell kezelni:

Az eddigi árvízi-belvízi és aszály elleni védekezést talaj- és belvízgazdálkodással kell felváltani (különösen a felszíni vizektől távol fekvő területeken); ehhez kapcsolódóan a folyóvölgyekben (a kisebb vízfolyások mentén is) az árvízi kockázatot is csökkentő víz visszatartási lehetőségeket kell kialakítani.

A természeti katasztrófáktól (árvíz, belvíz, aszály) fenyegetett nagytérségekben (Tisza-térség, Duna-völgy, Duna-Tisza köze) és a környezeti szempontból veszélyeztetett határmenti térségekben (Szigetköz, Ormánság) integrált ágazatközi fejlesztési és

rehabilitációs programok kidolgozása és végrehajtása, a komplex táj- és környezet-rehabilitáció, a víz- és tájgazdálkodás, illetve az ár- és belvízvédelem érdekében. A kiemelten érzékeny karsztos térségekben a víz- és vízbázis-védelem szempontjainak megfelelő szennyvízkezelő és hulladékgazdálkodási rendszerek kiépítése és a területhasználatból fakadó környezeti kockázatok minimalizálása. A szervezett hulladékgyűjtésbe kapcsolt lakások arányának növelése Észak- és Dél- Alföldön, a Duna-Tisza közén és a belső perifériás kistérségekben, a korszerű hulladékgazdálkodási rendszerek és a kapcsolódó infrastrukturális ellátó rendszerek kiépítése.

A Duna völgyben a vízi környezet fenntartása, védelme és javítása, a fenntartható vízgazdálkodást és az integrált közösségi vízpolitikát figyelembe véve. A Duna fő- és mellékágai közötti élő kapcsolat biztosítása, ökológiai rehabilitációja (ártéri és holtág rekonstrukciók és védett természeti területek rehabilitációja). A vízszennyezés és a vízkárok megelőzése és felszámolása, a vízminőség és az ivóvízbázisok védelme, a környezetvédelmi infrastruktúrák (a szennyvíztisztítás és a hulladékgazdálkodás rendszereinek) kiépítésével, az illegális hulladéklerakók felszámolásával. A Dunakanyarban a tájkép, az egész Duna-völgyben a partok és a magaspartok védelme.

A ma hatályos **Nemzeti Vidékfejlesztési Tervben** (NVT) foglalt intézkedéseknek természetszerűleg összhangban kell lenniük azokkal a környezetvédelmi kötelezettségekkel, irányelvekkel, amelyek a Duna vonatkozásában is meghatározó követelményeket támasztanak:

A *Víz Keret Irányelv* kimondja, hogy 2015-ig a vízi és a vízparti élővilág jó ökológiai állapotát biztosítani kell a tagállamoknak. A Víz Keretirányelv végrehajtását az EU Közös Mezőgazdasági Politikájával, illetve a vidékfejlesztési tervezéssel összhangban kell majd végezni, integrálva utóbbiakba a vízvédelem szempontjait is. A Keretirányelv 11. cikkelye kimondja, hogy meg kell határozni azoknak az intézkedéseknek a programját, amelyek végrehajtása biztosítja, hogy a vizek a megadott határidőre a meghatározott állapotba kerüljenek. A Nemzeti Vidékfejlesztési Terv „Agrár-környezetgazdálkodás” és „Az Európai Unió környezetvédelmi, állatjóléti- és higiéniai követelményeinek való megfelelés elősegítése” intézkedéseivel közvetve járul hozzá a vállalt célok eléréséhez.

EU Madár- és Élőhelyvédelmi Irányelvek, NATURA 2000: A fenti irányelvek alapján kijelölt területek vonatkozásában (így a Duna teljes megyei hosszán) arra kötelezik a tagállamokat, hogy megfelelő védelmi intézkedéseket tegyenek a vadonélő madár-, illetve egyéb növény- és állatfajok, valamint élőhelyeik számára. A megfelelő védelem biztosítása érdekében földhasználati és kezelési korlátozások is szükségesek. Az irányelvek a mezőgazdasági területeken való betartásának ösztönzésében jelentős szerepe van az NVT „Agrár-környezetgazdálkodás” és „Kedvezőtlen adottságú és környezetvédelmi korlátozások alá eső területek támogatása” intézkedéseinek keretén belül juttatott kompenzációs kifizetéseknek. A Jó Mezőgazdasági Gyakorlat, mint minimális követelmény betartása az agrár-környezetgazdálkodási intézkedés célprogramjaiban, valamint a kedvezőtlen adottságú területeken elősegíti a Natura 2000 területek védelmét.

A **második Nemzeti Környezetvédelmi Program** a 2003-2008. közötti időszak tennivalói között kiemelt figyelmet szentel a Duna védelmének. A Duna-völgy számos országot érintő összehangolt védelme érdekében az NKP II. is számos lépést tartalmaz, amelyek szinte mindegyike érinti megyénket is.

A **Közép-dunántúli Régió Területfejlesztési Programja** (2001), mint az „Innováció Régiója” fejlesztésének egyik alapidokumentuma a környezetfejlesztés keretében kiemelt célként fogalmazza meg a folyók és tavak védelmét és fejlesztését, ennek keretében a Duna-szakaszok és településeiknek védelmi fejlesztését. Ugyancsak ezen intézkedéscsoporton belül kapott helyet (a Balaton és Velencei-tó vízminőség-védelmének fejlesztésén túl) a vadvízvilág élőhely-rehabilitációja, amely szintén tartalmaz dunai feladatokat.

A **Közép-dunántúli Régió Területfejlesztési Stratégiája** a régió néhány kiemelt jelentőségű vizes élőhelyén (kiemelve a Balatont, a Velencei-tavat, a *Tatai Öreg-tavat és a Dunát*) szintén a vadvízvilág élőhely-rehabilitációját tekinti a fenntartható fejlődés egyik fontos zálogaként. Feladatként szabja meg a védelemre érdemes vizek meghatározását, a vízminőség-védelem biztosítását, a parti zóna védelmét és kezelését, a gazdálkodás (halászat) és a természetvédelmi érdekek összeegyeztetését, a komplex ökológiai állapotörögzítést és a biodiverzitás változások detektálását, az eutrofizáció kezelését, a rehabilitációt, a rekonstrukciók elvégzését a sérült élőhelyek esetében. Ugyancsak fontos célként szabja meg a nemzeti park/naturpark területeknek a kiterjesztését.

A nagyfokú iparosításból, bányászatból, az urbanizációból adódó tájhasználati konfliktusok feloldására komplex környezetgazdálkodási és tájrehabilitációs programokat szükséges indítani a Közép-Dunántúli Régió Környezetgazdálkodási és Tájhasznosítási Programjával összhangban (bányászati eredetű tájsebek rekultivációja, iparterületek környezetterhelés csökkentése, felhagyott telephelyek és károsodott településrészek rehabilitációja, településképzésváltoztatás, vízfolyások, tavak, tározók rendezése és renaturalizációja).

E regionális program Komárom-Esztergom megyét érintően Dorog-Esztergom térségében, az Által-ér völgyében és a Duna-menti térségekben tesz javaslatot komplex tájrehabilitációs beavatkozásokra. Ez utóbbi térségben elsősorban a többirányú – helyenként egymást kizáró – tájhasznosítási lehetőségek kényszerű együttéléséből adódnak a konfliktusok. Az ipari és bányászati tájhasználat (Almásfüzitő, Lábatlan, Nyergesújfalu, Komárom, Neszmély) mellett, megjelenik végig a Duna mentén az üdülés-idegenforgalom. Az értékes, vizes élőhelyek megőrzése érdekében a térségben hangsúlyos szerepet kap a természetvédelem.

A regionális szinten kiemelt *környezetvédelmi nagyprojektek* sorában a tatai Öreg-tó mellett a dunai holtágak rehabilitációja van nevesítve.

2.5.3. TERMÉSZETI ERŐFORRÁSOK, BÁNYÁSZAT, ENERGIA-POLITIKA, MEGÚJULÓ ENERGIÁK

Az Európai Unió a johannesburgi Fenntartható Fejlődés Világtalálkozóra (WSSD, 2002) konkrét célokat megfogalmazó program-javaslattal állt elő, a nem fenntartható termelési eljárások és fogyasztási szokások megváltoztatása érdekében.

A célokat az alábbi módon határozták meg:

Minden ember alapszükségleteit a lehető legteljesebb mértékben ki kell elégíteni, oly módon, hogy eközben

- a.) a gazdasági növekedés ne okozza a környezet állapotának romlását (decoupling), és
- b.) elő lehessen mozdítani a nyersanyagforrás-termelékenységét, az öko-hatékonyságot, illetve
- c.) a természeti erőforrások egyenlőbb elosztását és azok fenntartható használatát.

Az EU javaslat hangsúlyozza a fejlett országok vezető szerepét a nem fenntartható fogyasztási szokások megváltoztatásában, valamint a nyersanyag-hatékony termelési eljárások és életformák elterjesztésében. Ennek érdekében három eszközt nevesít: az életciklus-elemzést, az öko-címkézést és a környezeti hatások elemzését.

Az Európai Unió fenntartható termelési eljárásokkal és fogyasztási szokásokkal foglalkozó 10 éves keretprogram, amely a hazai keretprogram számára is iránymutató dokumentum, kiemeli azt, hogy az EU-programnak tükröznie kell a fenntartható fejlődés

három dimenzióját, a fenntartható termelési eljárások és fogyasztási szokások átfogó és integrált megközelítésére van szükség.

Energiahordozók szerkezete és energiafelhasználás szempontjából az egyes tagállamok között jelentős különbségek vannak. Az EU energiahordozó felhasználási történetéből a fosszilis energiahordozók hasítják ki a legnagyobb szeletet: a felhasznált energia 79 százalékát olaj, gáz, vagy szén felhasználásával állították elő. A nukleáris energia részaránya 15 százalékos, a megújuló energiaforrások, azaz a szél- és vízenergia, a biomassza, a geotermikus hőforrások, a hullámok és a fotoelektromos források felhasználásával előállított energia részaránya, pedig hat százalékos. Ezt az EU 20 %-ra tervezi növelni 2020-ra.

Az áramtermelésben a nukleáris erőművek adják a termelés oroszánrészét az Unióban. az atomerőművek 864 terawattóra (TWh), a széntüzelésű erőművek 673 TWh, a gázerőművek 480 TWh, a vízierőművek 321 TWh, az olajtüzelésű erőművek 161 TWh elektromos energiát állítottak elő, míg biomasszából 40 TWh, szélenergiából, pedig 22 TWh elektromos energiát nyertek ki. A többi megújuló energiahordozó felhasználásának részaránya elenyésző.

Az **Országos Fejlesztéspolitikai Koncepció** (OFK) a fejlesztéspolitika alapelveként fogalmazza meg a fenntartható fejlődést, amely során olyan gazdasági fejlődést valósít meg, amely a társadalmi jólétet úgy biztosítja, hogy eközben a jövő generációk lehetőségeit nem szűkíti a ma élőkéhez képest; vagyis a természeti erőforrásokkal előrelátó módon kell gazdálkodnunk. Ugyanakkor úgy is, hogy a gazdaság fejlődését ne gátolja. ill. fékezze a korlátozott hozzáférés az energiahordozókhoz és az energiahálózatok infrastruktúrájához.

A **Nemzeti Energiastratégia** határozza meg az elérendő célokat, a törvényi és rendeleti szabályozások (többek között a villamos energia , gáz és a bányászati törvények és ezek végrehajtási rendeletei behatárolják és szabályozzák a piaci szereplők és a társadalmi csoportok kapcsolatrendszerét.

Az **Országos Területfejlesztési Koncepció** (OTK) az elmaradott térségek, külső és belső perifériák felzárkóztatása érdekében a középtávú országos célok közé tűzte ki a lakosság, különös tekintettel a képzett csoportok helyben tartása érdekében a foglalkoztatás bővítése, a munkahelyteremtés, beleértve a távmunka fokozott ösztönzését. Ebben kiemelt szerep juthat egy megújuló energiaforrásokra épülő vertikumnak is. Az OTK az országos jelentőségű tématerületek között sorolja fel a megújuló energiaforrások részarányának növelését a gazdasági és környezetvédelmi szempontok érvényesítésével a fenntartható fejlődés stratégiájának megfelelően.

A **Közép-dunántúli régió** 2003-ban aktualizált **Területfejlesztési Programja** olyan figyelembeveendő alapidokumentum, amely az elfogadott koncepció, az elkészített stratégiai és egyéb részprogramok, valamint a kidolgozás alatt álló NFT alapján, az EU tervezési módszereit alkalmazta. A megyénket is orientálja ez a régió fejlődésének *igényalapú tervdokumentuma* a 2003-2006 közötti időszakban, kitekintéssel a 2013-as esztendőig, megadja a régiós szinten is tervezett projekteket.

A **Magyarország Nemzeti Stratégiai Referenciakerete** is hangsúlyozza, hogy az *energiaimporttól való függőségünk komoly makrogazdasági kockázatot rejt magában*. Magyarország jelentős energiaimportra szorul. A paksi atomerőműben felhasznált fűtőanyagot is beleszámítva, az energiafüggőség mértéke 2003-ban 74% volt és folyamatosan nő. A világpiacon a szénhidrogének növekvő és igencsak változékony árai számottevő gazdasági kockázatot jelentenek a gazdaság számára. A fogyasztásban túlzott súlyt képviselő gaz- és kőolajellátásunk az újonnan csatlakozott közép-európai országokhoz hasonlóan továbbra is egyoldalúan Oroszországtól függ.

Külső hatások elemzése:

Az energetikai szektor helyzetét jelentősen befolyásolták az elmúlt időszak változásai, így az Európai Unió csatlakozást megelőzően és követően a jogszabályi környezet, különösen az energetikai szabályzók módosulásai. Folyamatban van az energiapiaci liberalizáció és megújuló energiaforrások terjedése. Megyénk erőművei is, melyek alapvetően a hazai barnaszénbázisra épültek és üzemeltek, megkezdték részben a biomassa alapú villamosenergia-termelést. A Gerecse és a Vértes hegyvidéki részén folytatott erdőgazdálkodás, valamint a megye síkvidéki szántóin telepítendő energiaültetvények, és az agrár-gazdálkodásból származó biomassa adhat bázist ehhez. Egy hagyományos energiahordozó-struktúrára és technológiára épített korszak lezárult, *új átmeneti korszak kezdődött*. Jelenlegi ismereteink szerint a növekvő energiaigényünket egyre nagyobb arányban kell az alternatív forrásokból fedezni, és az energetikai hatékonyság növelésével és racionalizálással a bruttó nemzeti termék egységére eső energiafelhasználást csökkenteni. Az energiatudatosság formálásával, a pályázati források megfelelő felhasználásával elő kell segíteni a megkezdődött folyamatokat a fenti folyamatok elősegítése érdekében. A megújuló energiaforrások részarányának növelésére a gazdasági és környezetvédelmi szempontok érvényesítésével a fenntartható fejlődés stratégiájának megfelelően az energetikailag felhasználható mezőgazdasági termékek előállítását és a hulladékok (köztük a mezőgazdasági hulladékok) hasznosítását segíteni kell.

Jogszabályi környezet, fő tendenciák:

Az elmúlt időszak energetikát is érintő változásai igen jelentősek voltak, így pl. EU csatlakozás, energiapiaci liberalizáció, megújuló energiaforrások terjedése, emissziós kvóták, törvénymódosítások. Az 1990-es évektől kezdődően jelentős változások mentek végbe Komárom-Esztergom megye energia-ellátásában is, a termelési szektorban és a lakossági felhasználásban egyaránt. Míg a lakossági energia felhasználás folyamatosan nőtt, addig a nem lakossági célú villamos energiafogyasztás csökken, főképp a felhasználási rendszerek korszerűsödésének és az energia-pazarló ágazatok leépülésének köszönhetően. Villamosenergia-felhasználásunk a rendszerváltás utáni visszaesést követően folyamatos növekszik, és lassan újra elérjük a rendszerváltozás előtt villamosenergia-felhasználási szintet.

Jelenlegi villamos energiatermelési rendszerünk gyakorlatilag két lábon áll: a fosszilis tüzelőanyagok (szén, olaj, gáz) elégetéséből, illetve az uránium és más hasadó anyagok hasításából származó energia felhasználásán. Az áram- és gázszolgáltató vállalatok, a hőerőmű társaságok zömmel külföldi szakmai befektetők tulajdonába kerültek. 2001-ben az új villamos energia törvény életbelépésével a megújuló energia hasznosítható, mint elsődleges energiaforrás. Kedvező az éghajlat a szélerőenergia kihasználására is néhány területen, különösen a nyugati részeken, illetve a biomassa felhasználására kedvező tapasztalatok állnak rendelkezésre. A lakossági célú gázszolgáltatás terén elmondható, hogy mára gyakorlatilag valamennyi kistérségbe eljut a vezetékes gáz. Alacsony az alternatív energiaforrások mozgósítása és az energiatakarékos korszerű lakásgépészeti rendszerek alkalmazása. A hazai lakosság energiafogyasztásának megoszlása a következők szerint alakul: fűtés 54 %, közlekedés 26 %, melegvíz 11 %, főzés, háztartás 8%, világítás 1%.

Az Európai Unió energiapolitikai célkitűzése, hogy 2010-ig a megújuló energiahordozó-felhasználás jelenlegi 5,3 %-os részarányát 12 %-ra, a megújuló energiával termelt villamos energia részarányát 22,1 %-ra kívánják növelni (2001/77/EK direktíva). Magyarországra vonatkozóan az EU részéről a tárgyalásokat követően a megújuló energiával termelt villamos energia részarány növelésére 3,6 %-os részarány-elvárás alakult ki. Magyarországon az évente kitermelhető tűzifamennyiséget (amely jelenleg a legnagyobb mértékben használt biomassa) évtizedek óta az erdők aktuális évi folyónövekedése szerint limitálják, a világviszonylatban is példaértékű és szigorú erdészeti törvény alapján. Az

évente kitermelhető famennyiség kevesebb, vagy legfeljebb egyenlő lehet az évi folyónövedékkel.

Az összes energiafelhasználás a rendszerváltás óta stagnált, vagy alig növekedett, s erre a jövőben sem kell számítani. A hazai energiafelhasználás GDP-re vonatkoztatott hatékonysága az utóbbi évtizedben jelentősen emelkedett. Ez kedvezően hatott a környezetterhelés mértékére is. Ugyanakkor az *energiaellátás hatásfoka* alig javult.

Megyénkben az országhoz hasonlóan energiaellátási-problémák nincsenek, az energiaellátás teljesnek mondható. A magyar villamos energia rendszerrel együttműködő főbb erőművek közül több is a megye területén helyezkedik el, különböző telephelyeken (Oroszlány, Tatabánya, ill. a termelését szüneteltető Bánhida). Ugyanakkor a magyar alaperőművek nem találhatók a megyénkben, hanem az országos villamos átviteli hálózaton érkezik a felhasznált villamos energia döntő része. Az előállítás és felhasználás szerkezete korszerűtlen és környezetterhelő volt a megyénkben található széntüzelésű erőművek miatt, de az elmúlt években jelentős beruházások történtek a társaságoknál.

Az utóbbi években a kiserőművek száma jelentősen megnőtt, különösen 2002-2003-ban, amikor a kedvező törvényi feltételek hatására a beruházói kedv megemelkedett. Évente 90-110 db gázmotoros blokk került üzemben átlagosan 500-900 MW-os villamos teljesítménnyel. Az országos kumulált teljesítmény alapján 2007-re egy paksi blokkot kiváltanak ezek a beépített villamos teljesítményük szerint.

A távfűtési rendszerek elsősorban a tömeges, iparszerű, házigyári lakásépítésekhez kapcsolódva alakultak ki az 1960-as évektől az 1980-as évek közepéig. A lakások, a távvezetékek és egyéb berendezések energetikai kialakítása nem volt összhangban a primer energiahordozó tényleges értékével. Az állami dotáció megszűnésével és a gázárak növekedésével a szolgáltatási árak is nagymértékben növekedtek. Azóta jelentős fejlődés valósult meg a hőforrásoknál, a korszerű kapcsolt hő- és villamosenergia-termelés növelése révén az erőműépítés sikerágazata lett. Elterjedtek a jobb energetikai hatékonyságú gázmotoros „fűtőerőművek”. Történtek fejlesztések az erőművek és fogyasztók közötti elemeknél is, de mindez nem tudta a hatékonyságot alapvetően javítani, mert a végfelhasználói veszteségek változatlanul elfogadhatatlanul magasak.

2.5.4. BARNAMEZŐS TERÜLETEK, RONCSOLT TERÜLETEK REHABILITÁCIÓJA, REKULTIVÁCIÓJA

Az **Új Magyarország programja** – a hazai, az európai koncepcionális tervdokumentumokkal összhangban – az eddigi hazai fejlesztési tervekhez képest hangsúlyosabban kívánja érvényesíteni a területiséget, valamint térben orientálni a fejlesztéseket, ezáltal növelve azok integráltságát és hatékonyságát. Éppen ezért e programja kiemelt horizontális politikáját képezi a területiség, azaz a területi szempontok érvényesítése a fejlesztéspolitika minden szintjén. A területi szemlélet érvényesítése érdekében minden tárcától, szakpolitikától megkívánt a térségi gondolkodás és a területi szemléletű tervezés és fejlesztés, az ország régiói, térségei eltérő adottságainak figyelembevételével, és az egyes ágazatok saját területi prioritásainak megfogalmazásával. Fontos a beavatkozások térségenkénti összehangolása feltételeinek megteremtése. Ezért minden fejlesztésnek szolgálnia kell a területi célok beteljesítését, a harmonikus területi rendszer kialakítását, a területi kohézió megteremtését.

A fenntartható, esélyegyenlőséget biztosító, ugyanakkor hatékony és biztonságot is megteremtő fejlesztések csak akkor lesznek sikeresek, ha a következő horizontális térhasználati alapelvek a fejlesztéspolitikában érvényesülnek:

- A fejlesztések során a városi és a rurális funkciók térbeli csoportosítását és a barnamezős fejlesztéseket a zöldmezős beruházásokkal szemben előnyben részesítő területhasználatot kell megteremteni.
- A fejlesztések illeszkedjenek a helyi környezetükhöz, mélyítsék el a helyi környezettudatosságot, a táji értékek iránti felelősségérzetet.

Mindezek érdekében a legfontosabb **középtávú fejlesztési céljaink** (az OFK rendszeréből kiindulva és a lisszaboni célokkal összhangban) az alábbiak:

- a **versenyképes gazdaság** (amely nem lehetséges a közlekedési elérhetőség javítása nélkül),
- a **megújuló, egészséges társadalom**,
- **az élhető környezet**,
- a **területi kohézió**

megvalósítása.

Ennek keretén belül, többek között az alábbi cél megfogalmazás szerepel:

A társadalmi fejlődésnek, az életminőség javításának alapvető feltétele a mindenkit megillető élhető környezet. Ennek érdekében biztosítani kell erőforrásaink, a természeti és épített környezetünk elemeinek fenntartható, az életminőséget hosszú távon biztosító hasznosítását, melyet védelmi és fejlesztési intézkedésekkel is elő kell segíteni. Ez magában foglalja a természeti, épített és kulturális értékek megőrzését, az anyag- és energiahatékonyság javítását és az energetikai infrastruktúra fejlesztését. Az infrastruktúra fejlesztéseknél törekedni kell arra, hogy – a nem csak pénzben mért – költségek csökkenjenek, környezet szennyezése és erőforrás felhasználása az ökológiai eltartóképességen belül maradjon. Az ország egész területén biztosítani kívánjuk a környezeti elemeknek, rendszereknek, valamint az épített környezetnek a társadalom szempontjait és a környezeti rendszer eltartóképességét egyaránt figyelembe vevő, fenntartható használatát, szükség szerint a rehabilitációját, illetve rekonstrukcióját.

Az **épített környezet rehabilitációja, a település és táj harmonikus kapcsolata** a városi és mezőgazdasági térségek számára egyaránt fontos. Ez magában foglalja az ún. barnamezős területek revitalizációját éppúgy, mint a történeti tájak megőrzését, a **történelmi településközpontok** értékörző megújítását, a településkép és a tájkép védelmét.

A Közép-Dunántúli régió három megyéje, közöttük Komárom-Esztergom megye Magyarország XX. századi ásványbányászatának és feldolgozóiparának jelentős hányadát képviselte és „szenvetde”, annak pozitív és negatív hatásainak összességével. A nehézipar köztudottan nagy területi igényrel és még nagyobb térségi kihatással működő ágazat, mely tartósan rányomta bélyegét tágabb környezetünkre.

A környezeti károkozás egyik jelentős tényezője a múltban a bányászat, hiszen a régióban fekszik/feküdt a hazai barnaszén bányászati területek fele, a bauxitbányászat egésze, a mészkőhegységekből adódó kő és murvabányák sorozata, a kisalföldi és dunai kavics és homokbányák sokasága. Nem javított a térség környezeti állapotán a bányászathoz kötődő feldolgozó és energia ipar sem, hőerőművek, timföldgyár, alumínium kohók, cementgyárak, stb. formájában.

A térség környezeti állapotára területi kiterjedés alapján legnegatívabban a bányászat hatott az alábbi megosztásban:

Szénbányászat:

- Dorog-Esztergomi szénmező (Tokod, Sárísáp, Csolnok, Bajna)
- Tatabányai szénmedence
- Nagygyeházi szénmedence
- Mányi szénmedence

- Oroszlányi szénmedence, Vértessomlóval
- Mór- Pusztavámi szénmedence (Márkushegy)
- Ajkai szénmedence
- Herendi szénmedence
- Várpalotai szénmedence
- Dudari szénmedence
- Balinkai szénmedence

Bauxitbányászat:

- Csordakút-Nagyegyháza
- Szár-Újbarok-Óbarok
- Gánt
- Inkaszentgyörgy-Kincsesbánya
- Fenyőfő
- Iharkút
- Halimba
- Nyírád
- Csabapusztai területek

Kő-, dolomit- és homokbányászat:

- Veszprém megyében ~ 40 db
- Fejér megyében ~ 10-15 db
- Komárom-Esztergom megyében ~ 15-20 db

Ehhez társulnak a községi kavics és homokbányák, apró 0,1-0,5 ha-os területen.

A 2000. évi részletes kataszter szerint összesen 244 db működő, vagy bezárt, de nem rekultivált objektum létezett.

A szénbányászat jelentős további károkozása volt a térség karsztvíz rendszerének jelentős megbolygatása, egyensúlyának részleges felborítása, továbbá a mélyműveléses bányák felszíni kihatásai, a vágat és mezőfelszakadásokból fakadó felszíni és felszín alatti vízfolyások elfajulásai, a térségi források vízadó rétegeinek összetörésével azok időszakos, vagy végleges elapadása.

Az ágazat „leépítése” az országos hatáskörű Szénbányászati Szerkezet Átalakítási Központ létrehozásával történt, így a térségi „bányakárok” felszámolása állami pénzügyi keretektől, majd a rekultivált területek eladási bevételeiből finanszírozva, az érvényben lévő bányatörvény előírásainak megfelelően a régióban gyakorlatilag lezajlott. A törvény azonban az ökológiai károk másodlagos hatásait nem ismeri el, így az e térségben élők még hosszú távú negatív környezeti hatásokat kénytelenek elviselni, elsősorban a mező- és erdőgazdasági művelési ágban rekultivált területeken jelentkező tartósan csökkent terméshozamok, vagy az ún. költségemésztő talajvédő erdők formájában.

A Közép-Dunántúli Régió Területfejlesztési Programja a stratégiai programok 3. Prioritás: A minőségi élet feltételeinek megteremtése 5. Intézkedés: Környezetfejlesztés címszó alatt szerepelteti:

- karsztvízvédelem a régióban (szennyező-forrás kataszter elkészítése, vízminőségi monitoring rendszer kialakítása és üzemeltetése)
- az Által-ér vízgyűjtő felszín alatti és felszíni vízkészletének a védelme
- környezetgazdálkodási technológiák alkalmazásának a kiterjesztése a régióban
- vörösiszap lerakók rekultivációja (Almásfüzitő, Ajka)

- felhagyott bányák környezeti kár-elhárítása (Dorog, Oroszlány, Tapolca, Tatabánya, Várpalota, Zalahaláp)
- erőmű rekonstrukciós program
- megújuló energia/energiahatékony mintaprogramok megvalósítása, kezdeményezése és a meglévők elterjesztése
- komplex ökológiai állapotörögzítés és a biodiverzitás változások detektálása

2.5.5. BIZTONSÁG-POLITIKA (RENDVÉDELEM, TŰZ- ÉS KATASZTRÓFAELHÁRÍTÁS)

A maastrichti szerződés az Európai Uniót szerkezetileg három pillérre építette fel. Ezek közül a második a közös kül- és biztonságpolitika (CFSP), mely egyelőre kormányközi alapon működik. Az integráció mélyítésének ellenzői vonakodnak szuverenitásuk egyre nagyobb szeptét feladni és ezzel a közösségi hatásköröket bővíteni, így bár az amszterdami és a nizzai szerződés is bővítette a CFSP eszköz és intézményrendszerét, valamint a XXI. század biztonságpolitikai kihívásai is szorosabb kooperációt kívánnak meg a tagállamoktól egy szupranacionális keretek között megvalósul közös biztonságpolitikára a közeljövőben minimális az esély.

Az **Országos Fejlesztéspolitikai Konceptió (OFK)** stratégiai céljai között szerepel a „*Természeti erőforrások és környezeti értékek védelme és fenntartható hasznosítása*”, mely fejezetnél kerültek rögzítésre az alábbiak:

A civilizációs és természeti katasztrófák megelőzése, a hatékony védelem megteremtése, a környezet- és természetvédelemre kockázatot jelentő események csökkentése, az esetleges károk minimalizálása érdekében korszerűsíteni kell a felkészülés, védekezés és rehabilitációs tevékenységet. Meg kell teremteni a beavatkozás gyors, szakszerű, biztonságos feltételeit. Hatékony együttműködést kell kialakítani a veszélyhelyzetek, természeti és civilizációs katasztrófahelyzetek komplex kezelésében, a lakosságvédelemben a helyreállítások koordinálásában a hazai és európai társszervezetekkel, intézményekkel, a társadalmi és civil szervezetekkel, felkészülve a hosszú távon jelentkező veszély-helyzetekre.

A **Belügyminisztérium stratégiai fejlesztésének célja** című szakmai anyag 2003-ban készült el, melynek célja, hogy meghatározza a Belügyminisztérium (BM) stratégiai fejlesztésének kulcskérdéseit, alapvető céljait és irányait, valamint felvázolja a megvalósításhoz szükséges végrehajtási program leglényegesebb elemeit. A megfogalmazott kulcskérdések azért stratégiai jellegűek, mert ráirányítják a figyelmet azokra a területekre, amelyek a minisztérium eredményességét alapvetően befolyásolják, és ahol tartós, gyökeres változtatásokra a leginkább szükség van.

A minisztérium stratégiájának megvalósítása csak egy hosszú változási folyamat eredményeként képzelhető el, amelynek kulcskérdései szükségszerűen következnek a kormányprogramnak a kormányzásra vonatkozó átfogó célkitűzéseiből. Ezek szerint az állam legyen erős, hatékony, de ugyanakkor a szükségesnél nem nagyobb és költségesebb. Decentralizált, technikailag jól felszerelt és megfizetett közszolgálati alkalmazottakkal működjön. Az állami szabályozás egyfajta közérdekű szolgálat, amely csak akkor éri el a célját, ha nem lépi túl a feltétlenül szükséges mértéket, ezért új lendületet kell adni a deregulációnak, a felesleges szabályok és a bürokrácia visszaszorításának. Ha egyszerűsödik a hatósági tevékenység, javulni fog az állami közszolgáltatások minősége is. A Kormány

megköveteli az állami szervek működésében a szakszerűséget, az átláthatóságot és az ellenőrizhetőséget. Elősegíti a tőle független autonóm érdekképviselések megerősödését.

Mindezek alapján az alábbi kormányzati célkitűzések fogalmazhatók meg, amelyek a BM stratégiai céljait és irányait is meghatározzák. A közigazgatás legyen

- erős, cselekedni képes és tetterre kész,
- költségtakarékos és hatékony,
- megfelelő mértékben decentralizált,
- szakszerű, átlátható, ellenőrizhető és megbecsült,
- a felesleges szabályoktól és az indokolatlan állami beavatkozásoktól mentes,
- a minőségi fejlesztést központi kérdésként kezelő,
- az autonóm civil szervezetekkel korrekt, kölcsönös érdekeken nyugvó, együttműködő kapcsolatokat ápoló.

A Belügyminisztérium stratégiai célkitűzései alapján az irányítása alá tartozó szervezetek elkészítették szakstratégiáikat, melyek a funkcionális – humán, gazdasági és informatikai-stratégiák figyelembevételével kerültek kidolgozásra és alkalmazásra, illetve végrehajtásra.

Az **Országos Területfejlesztési Konceptió (OTK)** a biztonságpolitika számára az alábbi területi prioritásokat fogalmazta meg:

A rendvédelmi, a tűz- és katasztrófavédelmi szervezetrendszer, infrastruktúra fejlettsége közvetlen hatást gyakorol a versenyképesség, az ipari-gazdasági fejlettség, a közlekedés-fejlesztés, a környezet- és a természetvédelem területeire egyaránt, jelentősen befolyásolva az emberek biztonságérzetét meghatározó *életminőséget*.

Az épített és természeti környezet, az emberi élet és az egészség megóvásának elsődleges eszköze a *megelőzés*. E körben szükséges a korszerű veszélyelemzési, kockázatértékelési módszerek bevezetése, a lakosság biztonsági kultúrájának növelése, az előrejelzés, a monitoring- és riasztórendszerek létrehozása és üzemeltetése, a bűnmegelőzés és bűnüldözés speciális területi prioritásainak megfogalmazása és a mindenki számára biztonságos környezet kialakítása érdekében az ún. *egyetemes tervezés* alkalmazása.

A mentő- és tűzvédelmi szolgáltatást nyújtó tűzoltó és katasztrófavédelmi egységek infrastruktúrájának – diszlokációjának – fejlesztésével a veszélyhelyzetek, katasztrófák károsító hatása megelőzhető, jelentős mértékben csökkenthető.

Biztosítani kell, hogy az országos és regionális fejlesztési programok szerves részei legyenek az adott fejlesztéshez szükséges *biztonsági infrastruktúra-fejlesztési* elemek is:

- Szükséges a mentő-, tűzvédelmi, katasztrófavédelmi lefedettség javítása annak érdekében, hogy a beavatkozó egységek a riasztástól számítva legfeljebb 15-20 percen belül kiérkezzenek a helyszínre.
- A természeti katasztrófáktól (árvíz, belvíz, aszály, erdőtűz) fenyegetett térségekben az előrejelzési, monitoring és riasztórendszerek működési feltételeinek biztosítása, a veszélyelemzési, kockázatértékelési módszerek bevezetése, fejlesztése, a védelmi rendszerek megerősítése, a szomszédos országokkal való együttműködés erősítése.
- A dunai hajózás biztonságának megteremtése, közlekedésszervezési és infrastruktúra-fejlesztési eszközökkel.
- A határmenti térségekben (a határok átjárhatóságának biztosítása mellett is !) a hazai és a nemzetközi bűnözés csökkentése, a megelőzési tevékenység erősítése.
- Az elmaradott, súlyos társadalmi-gazdasági feszültségekkel küzdő térségekben az átlagnál nagyobb arányú személy elleni bűncselekmények megelőzése bűnmegelőzési programok keretében, közösségfejlesztéssel, civil szervezetek bevonásával.

- A turisztikailag leginkább preferált térségekben (Budapest, Balaton-térség) elsősorban a vagyon elleni bűncselekmények megelőzése, a távközlési és informatikai rendszerekkel, a személyi állomány és a járműállomány fejlesztésével.
- A bűnügyileg leginkább fertőzött *nagyvárosi agglomerációkban* az átlagnál nagyobb vagyon elleni, illetve közterületi bűnözés visszaszorítása.
- A környezetre *veszélyt jelentő iparral rendelkező térségekben* a nukleáris és kémiai biztonság magas szintű biztosítása érdekében a települési védelemi intézkedési tervek elkészítése és végrehajtása, a kockázatkezelési, -megelőzési és kárelhárítási rendszerek karbantartása és fejlesztése szükséges.

Nemzetközi és országos együttműködések:

Tűzvédelem, katasztrófavédelem területén a biztonság szavatolása jogszabályok szintjén rendezett, melyek a gyakorlatban maradéktalanul megvalósulnak.

A Magyar és a Szlovák Köztársaság kormánya között katasztrófák esetén az együttműködés és a kölcsönös segítségnyújtás Egyezmény keretén belül történik, melyet a 212/1997. (XII.1.) Korm. rendelettel hirdettek ki.

Komárom-Esztergom megye és Nyitra Kerület között Együttműködési Megállapodás van érvényben, mely fenti egyezményen alapul. Kitűnő szintű megvalósulását a 2003-ban bekövetkezett Párkányi lakóháztűz esete példázza, amikor is Tatabányai és Esztergomi tűzoltóerők és eszközök vonulására és beavatkozására is szükség volt a gyors és hatékony tűzoltás, életmentés végrehajtása érdekében.

A két szomszédos ország között hosszú évekre visszanyúló, szoros szakmai együttműködés valósul meg. Évente kerül sor a Szlovák-Magyar Állandó Vegyes Bizottság üléseire, ahol az elvégzett feladatok értékelésére, s a következő időszak fő irányainak, a közösen végrehajtandó szakmai célkitűzéseknél, feladatoknak a meghatározására is sor kerül. Megyénk szakemberei ezen tevékenységben aktívan részt vesznek.

A megyék közötti együttműködés a tűzoltás-műszaki mentés, valamint a katasztrófavédelem területén szintén jogszabályi alapokon nyugszik.

A jelentősebb események, nagy kiterjedésű tüzesetek, katasztrófhelyzetek többnyire meghaladják egy megye tűzoltóságainak képességeit, beavatkozási lehetőségeit, úgy személyi oldalról, mint technikai, speciális eszköz tekintetében, ezért ilyenkor kerül alkalmazásra az ún. Riasztási Segítségnyújtási Terv. (RST) Az RST az egész országra – így megyénk valamennyi településére is – kidolgozásra került.

2002-től az országban Regionális Műszaki Mentő Bázisok (RMMB) működnek – számszerint 9 – melyeket a megyeszékhelyi tűzoltóságokon hoztak létre. Környezetünkben, Győrben, Veszprémben és a fővárosban működik ilyen Műszaki Mentő Bázis.

Feladatuk, hogy a közúti balesetek, (kiemelten a veszélyes-anyag szállító járművek) ipari-, vegyi balesetek, katasztrófa-helyzetek során a működési terület szerinti tűzoltóság beavatkozását speciális eszközeikkel segítsék, biztosítsák a gyors, szakszerű, hatékony kárfelszámolást.

A riasztott erők, eszközök tevékenységét jól felkészült technikailag megfelelően ellátott ügyeletek (megyei, országos) koordinálják, irányítják.

2.6. TÉMATERÜLET – A KÜLSŐ KÖRNYEZET HELYZETELEMZÉSE

A KÖZLEKEDÉS, HÍRKÖZLÉS, INFORMATIKA INFRASTRUKTÚRÁJÁNAK FEJLESZTÉSE SZERINT

2.6.1. INFORMATIKAI ÉS HÍRKÖZLÉS-POLITIKA

2.6.2. KÖZLEKEDÉS-POLITIKA, KÖZLEKEDÉSFEJLESZTÉS; A TERÜLETI INTEGRÁLÓDÁS EURÓPÁBA KÖZLEKEDÉSFEJLESZTÉSI KÉRDÉSEI

2.6.1. INFORMATIKAI ÉS HÍRKÖZLÉS-POLITIKA

Az elmúlt évtized nagyon gyors IT-technológiai fejlődést hozott, amely leegyszerűsítve a kép, hang és adat átvitelének konvergenciájáról szól. Az információ erőforrássá vált, amelynek menedzselése új eljárások, technológiák bevezetését, használatát jelentik. Az ITK (informatikai és kommunikációs) eszközök használatának minősége a versenyképesség meghatározójává vált, mind a civil, mind az üzleti és állami, önkormányzati szektorban.

Elkészült a Magyar Információs Társadalom Stratégia (MITS). Ugyanakkor az önálló informatikai tárca megszűnik. A magyar információs társadalom modell („információs és tudásfolyamatokra, az oktatásra, a kultúrára, a kutatás –fejlesztésre és innovációra fókuszált”) a második Nemzeti Fejlesztési Terv szakmai és politikai vitáin kisebbségbe került. Ebben szerepet játszhatott a „Lisszaboni stratégia” kudarca, természetesen a fejlesztési költségek is.

A dilemma az lehet, hogy a hazai fejlettségi szintnek és a rendelkezésre álló forrásoknak, milyen fejlesztési pálya a megfelelő. Az tény, hogy a különböző IT-fejlettségi felmérésekben elértünk egy közepes szintet. Ennél előbbre lépni a globális, vagy EU példák átvételével nem lehet, egyrészt ezek költsége, másrészt a lemaradás konzerválása okán. Tehát szükség van innovációra, hozzáadott értékre.

Mit lehet tenni helyben? Valószínű fontos „minden területen” az infrastruktúra rendelkezésre állásának (széles sáv !) megoldása, támogatása. Az E-közigazgatás helyi fejlesztési feladatainak megoldása. A helyi tartalom fejlesztésének indukálása. A tehetség-gondozás az oktatás, képzés minden területén.

Kiindulási pont lehet az EU Információs Társadalomért felelős Főigazgatósága, amely összefogja a fő kutatási és politikai kezdeményezéseket annak érdekében, hogy elérhetővé váljon a „lisszaboni cél” vagyis, hogy az EU 2010-re a világ legdinamikusabb tudásalapú gazdaságává váljon. Ennek az új stratégiája az **„i2010: Európai Információs Társadalom a növekedésért és foglalkoztatásért”** dokumentumban került megfogalmazásra.

A három fő prioritás:

- Az információs társadalom és a média nyílt és versenyképes belső piacának működését elősegítő Egységes Európai Információs Tér létrehozása
- Az információ- és kommunikációtechnológiai kutatás-fejlesztésre irányuló beruházás növelése
- Befogadó európai információs társadalom létrehozása

Kihívások: szélessávú Internet; gazdag tartalom; rendszerek, alkalmazások együttműködése átjárhatósága; biztonság

A készülő 2. NFT nyilván ezzel korrelációban van, lesz.

a.) Globális pozicionálás

Az elmúlt évtized az Internet globális térnyeréséről szólt, ma már több mint 1 milliárdan használják, az egyes régiók az alábbi táblázat szerint:

A világ internethasználói régió szerinti megoszlásban

Régió	Lakosság	Internet-használók	Internet-használók százalékos aránya	Növekedés 2000–2005
Afrika	896 721 874	23 917 500	2,7%	429,8%
Ázsia	3 622 994 130	332 590 713	9,2%	191,0%
Európa	804 574 696	285 408 118	35,5%	171,6%
Közel-Kelet	187 258 006	16 163 500	8,6%	392,1%
Észak-Amerika	328 387 059	224 103 811	68,2%	107,3%
Latin-Amerika	546 723 509	72 953 597	13,3%	303,8%
Óceánia/Ausztrália	33 443 448	17 690 762	52,9%	132,2%
Összesen	6 420 102 722	972 828 001	15,2%	169,5%

Forrás: Internet World Stats, 2005

Az Információs Társadalom fejlettségének mérésére a főbb indexek a számítógép-használat, távközlés, Internet és társadalmi mutatókon alapulnak:

A listán az első húsz helyen az Észak Európa (Dánia, Svédország, Norvégia, Finnország), Európa (Svájc, Hollandia, Németország, Ausztria, Belgium, Franciaország) az Észak Amerikai (Kanada, USA) és Dél -Kelet Ázsiai (Szingapúr, Korea, Hong Kong, Japán, Tajvan) és Óceánia (Ausztrália, Új-Zéland) országai szerepelnek. Magyarország a 27., megelőzve többek között Csehországot, Lengyelországot, Szlovákiát.

A világ élvonalába a gazdaságilag fejlett országok tartoznak, amelyeknek megfelelő források álnak rendelkezésre a fejlődés támogatására. Egyben mutatja a fenti felsorolás, hogy melyek azok a régiók, amelyek a fejlődési fő irányokat mutatják. A fejlődés két különböző útja is látszik, ugyanis amennyiben a „társadalmi” mutatót elhagyjuk, a Dél –Kelet Ázsiai országok veszik át a vezető szerepet. Továbbá fontos lehet a sikeres Észak–Európai tapasztalatokat vizsgálni. Hasonlóan a „közeli” országokat (Svájc, Ausztria és Németország).

b.) Az Európai Unió

A bevezetőben leírtak szerint az EU-ban az Információs Társadalomért Főigazgatóság koordinálja a fejlesztéseket. Az IT háromágú megközelítése, mégpedig:

- Ösztönző kutatás, mint kulcs az innováció és versenyképesség elérése érdekében
- eEurópa kezdeményezés csomag
- Távközlési keretrendszer létrehozása

A programok megvalósításában együttműködik más főigazgatóságokkal, pl.: e –tanulás, e –tartalom esetében az Oktatási és Kulturális Főigazgatással, vagy intelligens árú szállítási rendszer/ eTen, fenntartható fejlődés esetében a Közlekedési Főigazgatósággal...

Kiemelésre érdemes az **e -Kormányzat**, amely ambiciózus célokat fogalmaz meg 2010 –re, melynek legfontosabb prioritásai az alábbiak:

- Az e-kormányzati szolgáltatásokhoz való hozzáférés biztosítása mindenki számára;
- A szolgáltatások hatékonyságának növelése;
- Az e –közbeszerzés megvalósítása;
- Biztonságos hozzáférés a szolgáltatásokhoz Európa szerte;
- A részvétel erősítése és a demokratikus döntéshozatal.

Az e-kormányzás, az e-közigazgatás fejlesztése politikai prioritást élvez Európában, határozott piaci, civil társadalmi elvárásokkal.

c.) Magyarország

A „Magyarország 2005-ban” KSH-dokumentum az informatika és távközlésről:

A **távközlés** területén folytatódtak az utóbbi években megfigyelt tendenciák, bár az élesedő verseny által lenyomott tarifák némiképp befolyásolták ezeket a változásokat.

A **vezetékes fővonalak** számának csökkenése 2005-ben a megelőző évekhez képest némileg gyorsult. Év végére a vonalak száma 3,5 millió alá süllyedt, azaz 350ezerrel kevesebb előfizetést tartottak nyilván az országban, mint a csúcspontot jelentő 2000-es évben. A száz főre jutó telefonvonalak száma 34,2 volt az év végén, ami uniós összehasonlításban alacsony, az újonnan csatlakozott államok átlagát azonban meghaladja. Az Európai Unióban is csökkenés figyelhető meg, de az a magyarországinál enyhébb mértékű.

A **mobiltelefon-előfizetések** száma a korábbi éveknél lassabban, 7%-kal növekedett, a piac a telítettség felé közelít. Év végén 9,3 millió eladott SIM -kártyát tartottak nyilván, ezen belül a feltöltő kártyás előfizetések aránya tovább csökkent (év végén 68%-ra rúgott). A mobiltelefonok elterjedtsége nemzetközi összehasonlításban viszonylag magas; 2004 végén az EU-25 átlagában száz lakosra 90 mobil-előfizetés jutott, az újonnan csatlakozott tagállamokban átlagosan 75, hazánkban 86 (2005-ben már 93). A vezetékes vonalak számánál jobban csökkent az ebből a hálózathoz kiinduló **telefonhívások** – Internet hívások -nélkül mért – száma, időtartamuk viszont növekedett (véltetően a hosszabb beszélgetéseket ösztönző tarifacsomagok hatására). A mobiltelefonról kezdeményezett beszélgetések száma és időtartama viszont nemcsak az előfizetők számánál, hanem az utóbbi három évben tapasztaltaknál is gyorsabban emelkedett. 2005 folyamán vezetékes telefonról 2,8 milliárd hívást indítottak, mobiltelefonról több mint kétszer ennyit, 6 milliárdot. A hívásidőtartam tekintetében 2004-ben előzte meg a mobilhálózat a vezetékest (utóbbit Internet hívások nélkül számítva), és tavaly már 24%-osra nőtt a különbség – a vezetékes hálózatról indított hívások összes időtartama 7,6 milliárd perc volt, a mobilhálózatban kezdeményezettek -é pedig 9,5 milliárd perc. Új szolgáltatások is jelentős szerephez jutottak 2005-ben, az előhívószámot, az Internet alapú és a kábeles telefonálást használók köre egyre bővül.

Az **Internet-előfizetések** száma 22%-al nőtt, némileg gyorsabban, mint az előző évben, de alacsonyabb ütemben, mint a 2000–2003-as években. Az év végén 907 ezer előfizetést regisztráltak. A széles sávú technológiák térnyerése áruk csökkenésével párhuzamosan folytatódott, az xDSL és a kábeltévés szolgáltatások együttes aránya 50%-ról 64%-ra emelkedett. Modemes kapcsolatot már csak az előfizetők 23%-a használ, szemben a két évvel korábbi 56%-l. Az Internet szolgáltatásokból származó árbevétel emelkedése (38%) meghaladta az előfizetésszám növekedését, és összege elérte a 62 milliárd forintot. A bővülő piacon a 62 milliárd forintot. A bővülő piacon már 200 szolgáltató kínál Internet-hozzáférést, kétszer annyi, mint egy évvel korábban.

Az Eurostat közlése szerint 2005-ben hazánkban a lakosság 34%-a használta az Internetet heti rendszerességgel. Ez a megelőző évinek mintegy másfélszerese. A dinamikus növekedés ellenére a felhasználók arányát tekintve Magyarország elmarad az EU 43%-os

átlagától, de felülmúlja például Csehország és Lengyelország mutatóját. 2005-ben Magyarországon a háztartások 22%-a és a legalább tíz főt foglalkoztató vállalkozások 78%-a kapcsolódott a világhálóra (az Európai Unióban e két adat 48 és 91%). Az előfizetők körében a széles sávú hozzáférést használók aránya a régióban magasnak számít (grafikon a függelékben, 49. oldal)

A **postahivatalok** száma 2005 végén 2844 volt (2004-ben 2826), ebből 179 működött Budapesten és 794 a többi városban. A mobil postarendszerre való áttérés folyamata lezárult, a községi posták számának 2003–2004-ben mért csökkenése megállt. Tavaly szinte csak a községek várossá nyilvánítása változtatott a postahivatalok település szerinti megoszlásán. A levélpostai küldemények száma meghaladta az 1,3 milliárdot, a növekedés az utóbbi két évben minimálisra csökkent. A csomagforgalom kétévi számottevő csökkenés után közel tizedével emelkedett, így 7,8 millió darabot tett ki.

A **rádiók** összes adásideje 12%-kal emelkedett (közel akkora mértékben, mint a megelőző 4 évben együttesen), és meghaladta az egymillió órát. A **televíziók** adásideje túllépte a 2 millió órát. Az adásidő 3%-os növekedése nem tért el az elmúlt évek átlagától.

A **kábeltelevíziós** hálózat 2004-re vonatkozó adatai szerint folytatódott az egyenletes ütemű bővülés. 2004-ben 1446 településen közel kétmillió lakás volt bekapcsolva a kábeltelevíziós hálózatba (2003-ban 1,92 millió), tehát a települések 46, a lakásoknak pedig 47%-a.

Az „E-közigazgatás Éves jelentése 2005” szerint:

A hazai információs társadalom egyik sikerterülete: e-közigazgatás

Sajnos hazánkban a közigazgatás elektronizációjának még mindig két gazdája van, amelyek egymástól gyakran igen távol eső módon befolyásolják az államigazgatás és az önkormányzatok ilyen irányú fejlesztését. A jelentésükben a két terület emiatt külön jelenik meg.

Az EU által definiált 20 leggyakrabban igénybe vett szolgáltatás a magyar közigazgatásban 27 szolgáltatással fedhető le, melynek magyarázata, hogy az EU dokumentuma közösségi szolgáltatásokról (közszolgáltatásokról), és nem közigazgatási ügyekről szól. A szolgáltatások definiálása során nem a tartalom, illetve a szolgáltató, hanem a szolgáltatások alanya a rendezési szempont. Ezek Magyarországon is a legkeresettebbek közé tartoznak, ezért a Ket végrehajtásához kapcsolódóan a közigazgatási szolgáltatások elektronizálásának keretében e szolgáltatások nálunk is kiemelt prioritást kaptak. A 1044/2005 (V. 11) Korm. határozat függelékében meghatározott 27 elektronikus közszolgáltatásnak a megjelölt elektronikus szolgáltatási szinten történő megvalósítása megfelelő ütemben halad. A megkérdezett 17 intézményből a Korm. határozatban 2005. december 31-ig meghatározott megvalósítási szintnek megfelelően, a 27 elektronikus szolgáltatásból 14 intézmény teljesíti a kívánt szintet.

Állampolgárok számára nyújtott szolgáltatások:

- 1 Jövedelemadó bevallás, értesítés a kivetett adóról
- 2/a Álláskeresés Interneten keresztül az ÁFSZ állásajánlataiban
- 2/b Állásbejelentés Interneten keresztül az ÁFSZ állásadatbázisába
- 3/a Munkanélküli járadék igénylése
- 3/b Munkavállalók gyermekei után járó pótlékok igénylése
- 3/c Kötelező egészségbiztosítás ellátásai
- 3/d Tanulói ösztöndíj megpályázása
- 4/a Útlevigénylés és útlevéllel kapcsolatos egyéb ügyintézés
- 4/b Gépjárművezetői engedély ügyintézés, illetőleg vezetési jogosultság megszerzése

- 5 Járművek nyilvántartásával kapcsolatos ügyintézés, járműigazgatás (új, használt és importált gépjárművek forgalomba helyezése, műszaki vizsgáztatása, járműigazgatási ügyek)
- 6 Építési engedély iránti kérelem
- 7 Rendőrségi on-line bejelentések, feljelentések
- 8 Közkönyvtári katalógusok hozzáférhetősége, keresési lehetőségek elérése 1954-ig visszamenőleg
- 9/a Születési anyakönyvi kivonat ügyintézése: kérvényezés, kiadás
- 9/b Házassági anyakönyvi kivonat ügyintézése: kérvényezés, kiadás
- 10 Felvételi jelentkezés (középiskolákba, felsőoktatási intézményekbe)
- 11 Lakcímváltozás bejelentése (lakcímigazolvány pótlás, csere)
- 12 Egészségüggyel összefüggő szolgáltatások (pl. interaktív tanácsadás kórházi szolgáltatások elérhetőségéről, kórházi bejelentkezések)

Vállalkozások számára nyújtott szolgáltatások

- 1/a Munkavállalók és foglalkoztatók számára nyújtott szolgáltatások (munkáltatók bejelentési kötelezettségének elősegítése, munkavállalók számára betekintési lehetőség a róluk benyújtott információkba)
- 1/b Munkáltatók bejelentése nyugdíjbiztosítási adatokról
- 2 Társasági adóbevallás, értesítés
- 3 ÁFA: bevallás, értesítés
- 4 Korlátolt felelősségű társaságok és részvénytársaságok bejegyzése, változásbejegyzése
- 5 Adatközlés a statisztikai hivataloknak
- 6 Vámáru-nyilatkozatok benyújtása, kezelése
- 7 Környezetvédelemmel összefüggő engedélyek szerzése
- 8 Közbeszerzési eljárás

Milyen legyen az e –közigazgatás?

A befogadó e-közigazgatás koncepciója az eddigieknél sokkal jobban igyekszik figyelembe venni a felhasználók igényeit. A társadalmi érdeklődés hiányát a regionális, lokális projektek során létrejövő tematikus közösségi fórumok segítségével igyekeznek megteremteni, míg a társadalmi befogadást nehezítő tényezőket a teleházakkal és egyéb, az információs írástudás képességét elsajátító projektekkel próbálják megszüntetni.

96/2005. (XII. 25.) sz-ú OGY-határozat az Országos Fejlesztéspolitikai

Koncepcióról: (részletek):

„Az Országgyűlés megtárgyalta és elfogadta az országgyűlési határozat mellékletét képező Országos Fejlesztéspolitikai Koncepciót (a továbbiakban: Koncepció) Magyarország hosszú távú, 15 éves fejlesztési koncepciójaként.

Az Országgyűlés a fejlesztéspolitika átfogó és stratégiai céljai mellett meghatározza azokat a horizontális szempontokat is, amelyek érvényesítését nem egy konkrét fejlesztési irány szolgálja, hanem a fejlesztéspolitika valamennyi szintjén, a tervezéstől a végrehajtásig figyelembe kell venni. Ezek:

a) a fenntartható fejlődés érvényesülése, hogy a fejlesztéspolitika ne élje fel a jövő generációk számára elérhető természeti, társadalmi és gazdasági erőforrásokat;

b) az esélyegyenlőség biztosítása, beleértve mind a nemek közötti esélyegyenlőséget, mind a roma kisebbség egyenlő esélyeinek, mind a fogyatékkal élők egyenlő esélyeinek biztosítását;

c) az info-kommunikációs technológia széles körű alkalmazása feltételeinek megteremtése, vagyis, hogy a jövő meghatározó technológiai eszközei mindenki számára elérhetően és alkalmazhatóan biztosíthatóak az információs társadalom kialakulását;

d) a foglalkoztatás növelése, ezért a foglalkoztatás bővítésének szempontját valamennyi fejlesztéspolitikai beavatkozás megtervezésekor meg kell vizsgálni;

e) a biztonság szempontjainak érvényesítése, azaz megelőzés orientált megközelítés révén mindenki számára biztosítani kell a kiszámítható, biztonságos jövőt;

+1: a kiegyensúlyozott területi fejlődés.”

97/2005. (XII. 25.) sz-ú OGY-határozat az Országos Területfejlesztési Koncepcióról (részletek):

Tudástársadalom építése és az innováció területi terjesztése:

A tudás a legfőbb versenyképességi tényezővé vált. Ezt egyrészt a régió gazdasági struktúrájához igazodó képzettségi szerkezet kialakítása, a kutatási, felsőoktatási központok, a tudásközpontok megerősítése, azok régióon belüli, dinamizáló kapcsolatrendszerének ösztönzése, valamint az információs társadalom területi elterjedésének támogatása biztosíthatja. A tudásközpontok fejlesztése a régiók valamennyi érdekelt szereplőjének együttműködését, a források cél szerinti koncentrálását igénylik.

A társadalmi-gazdasági szempontból hátrányos helyzetű térségek esetében erőteljesebb ösztönzésre van szükség a versenyképesség növelése, a vállalkozói kultúra fejlesztése érdekében. E térségekben kevesebb lehetőség van beszállítói hálózatok kialakítására, és az információs gazdaság, információs társadalom tekintetében is hátrányosabb a KKV-k pozíciója.

Közép-Dunántúl (Fejér megye, Komárom-Esztergom megye, Veszprém megye):

A Közép-Dunántúl, mint európai szinten versenyképes régió az innováció régiójává válva magtérsekként meghatározó szerepet tölt be a hazai modernizációban. Mindez az innováció, a megújulás régióon belüli kiterjesztésével, és ezáltal a régióban élők életminőségének folya-matos javításával párosul.

Informatika - hírközlési politika:

Napjainkban, amikor a tudás, az információ jelentősen felértékelődött, az információs társadalom tényezőinek (infrastruktúra, tartalom, készség) minőségi és mennyiségi alakulása alapvetően befolyásolja az ország, a régiók, a települések fejlettségét, gazdaságuk működésének hatékonyságát. A szakpolitika az egész társadalom fejlesztése szempontjából céloz meg egyes társadalmi csoportokat, intézményeket, személyeket. Ebből következően a szakpolitika részéről az ország egész területére *általános igény az info-kommunikációs infrastruktúra, és az ahhoz kapcsolódó tudás és készségek fejlesztése*. A fejlesztési stratégiában azonban érvényesülnie kell az ezekben a tényezőkben meglévő területi fejlettségi különbségek figyelembevételének. Az IKT fejlettséget tekintve a keleti országrész gyengébb pozíciója - a tapasztalható fejlődés ellenére - továbbra is megmaradt. A fejlett hálózati és info-kommunikációs infrastruktúra, a tartalom és a szolgáltatások magas színvonala egyes térségekben, illetve településtípusokban piaci alapokon sokkal később, vagy egyáltalán nem alakulna ki. Cél tehát, hogy az ágazati fejlesztéseknél a támogatási kritériumrendszer kedvezzen az ilyen típusú térségeknek és településeknek. A területi felzárkózást elősegítve a külső és belső perifériákban, elmaradott térségekben, és egyes speciális adottságú térségtípusok esetében, és a kisebb népességszámú településeknél (0-15.000 fő) kiemelt prioritású területeként kell kezelni: az IKT-hoz kapcsolódó infrastruktúrákat (biztonságos, szélessávú hozzáférés), továbbá az info-kommunikációs technológiák használatához szükséges készségeket (digitális írástudás).

A **Közép-dunántúli Régió** aktualizált **Területfejlesztési Programja** külön részt szentel az információs társadalom és a K+F értékelésének, ugyanakkor meglepő módon a SWOT analízisben ezek nem jelennek meg, sőt mondhatni a jövőképben és a programokban sem.

Információs társadalom, K+F:

A távközlési ellátás terén áttörés jellegű változások mentek végbe a '90-es évek második felében, a hagyományos vezetékes távbeszélő hálózat mellett a mobiltelefonia térnyerése is látványos, az országos trendeknek megfelelő. Az ezer lakosra jutó telefonfővonalak száma átlagosnak mondható, azonban még mindig jelentős a nagyobb városok és a kistelepülések ellátottsági szintje közötti különbség. Fontos a jelenlegi elvárható telekommunikációs színvonalhoz képest gyengébb szolgáltatást nyújtani képes RLL, WLL rádió távközlési hálózatok kiváltása, amely az amúgy is nehezebben elérhető térségekben került korábban kiépítésre.

Az információs és kommunikációs technológiák és műszaki infrastruktúra átfogó fejlesztése elengedhetetlen az ún. „digitális szakadék” kialakulásának elkerülése érdekében. Ez az ország minden egyes régiójában megoldandó feladat. A régió tágran értelmezett információs infrastruktúráját, *info-kommunikációs hálózatának kiépítettségét* a technikai és humán erőforrások oldaláról egyaránt megmutatkozó ellentmondásosság jellemzi. A hazai viszonylatban korszerű információs infrastruktúra hálózatának elemei – nagyteljesítményű számítógépes rendszerek és hálózatok, távközlési hálózat, ISDN, xDSL, kábeltelevíziós hálózat, valamint a viszonylag jól kiépült teleház-rendszer elemei – javarészt megtalálhatók, ugyanakkor az érintett szervezetek, intézmények nem használják ki az ebben rejlő lehetőségeket, így nem alakult ki egy megfelelően strukturált, integrált, hálózatszerű tartalmi és infrastrukturális együttműködés. Hiány mutatkozik az információhoz való egyenlő hozzáférés biztosításában, amely a számítógéppark, a hálózat-kiépítettség és adatátviteli sebesség, internetes hozzáférés (mind lakossági, mind üzleti, mind közigazgatási szinteken) fejlesztésén túl a tartalomszolgáltatás területére, a naprakész információkat kínálni tudó digitális adatbázisok kiépítésére valamint a régió polgárainak, vállalkozóinak, köztisztviselőinek informatikai ismereteinek, készségeinek bővítésére is figyelemmel van.

2.6.2. KÖZLEKEDÉS-POLITIKA, KÖZLEKEDÉSFEJLESZTÉS

2.6.2.1. A megye külső környezetének vizsgálata a közlekedés infrastruktúrájának szempontjából

A külső tényezők vizsgálata azokat a feltételrendszereket elemzi, amit a megye nem tud befolyásolni, ami a megye lakosságától és annak törekvéseitől független tényező, külső hatás, ami lehet a megye számára pozitív lehetőség, illetve negatív gát is.

Ilyen külső feltétel Magyarország integrációs törekvése, a kormányzat gazdasági-társadalmi célkitűzései, a nemzetközi, országos és régiós politika.

Külső feltételek között igen jelentősek az Európai Unió regionális politikájának célkitűzései:

1. gazdasági és társadalmi kohézió
2. fenntartható fejlődés
3. az európai térség kiegyensúlyozott versenyképessége

A területi megközelítés egyensúlyt jelenthet az együttműködés és a verseny között úgy, hogy a versenyképesség optimumát érje el.

A cél, olyan gazdasági térség létrehozása, amely az Unió szintjén elég homogén ahhoz, hogy a vállalkozások számára mindenütt lehetővé tegye a növekedéshez szükséges szolgáltatásokhoz való hozzájutást, munkahelyek teremtését, valamint költségtakarékosságot, és belső piacot. Cél, hogy az elfogadhatatlan különbségek tovább csökkenjenek.

Az európai integrálódás eszközei:

1. a transzeurópai közlekedési és energia hálózatok hatékonyságának növelése a kapcsolódó helyi hálózatok kiépítésével, az infrastruktúra termelékenységének növelése, a helyi tervek készítése a közlekedésileg leg túlterheltebb szakaszokra, illetve a hátrányos -zsák- települések megközelítésére.
2. a telekommunikációs hálózatok fejlesztése. A verseny szempontjából kedvező környezet kialakítása
3. a kis és közepes városok hálózatának megerősítése, térség-szervező, szolgáltató funkciók fejlesztése

Életképes térséget kell kialakítani a tartós fejlődés számára.

1. ezt szolgálja a kombinált közúti-vasúti közlekedési hálózat kialakítása, tekintettel az energiafelhasználásra, és környezetszennyezésre
2. a közlekedés mérséklése érdekében új információs hálózat bevezetése
3. új, környezetbarát üzemanyagok fejlesztése

A gazdasági és társadalmi kohéziót figyelembe véve, kiegyensúlyozottabb szolidáris térség létrehozása

2.6.2.2. A külső környezet vizsgálata Európa felé

Komárom-Esztergom megye része annak a hagyományos közép-európai ipari területnek, amely Bécs-Pozsony illetve Győr-Budapest által határolt területen húzódik.

A megye nyugati része az ókor óta kapuja a Bécs-Győr- Pozsony eurorégió térségnek. Különböző európai tájak és nyelvterületek találkozási pontja, a szláv, germán, és magyar nyelvterület határa.

A Duna mint vízi út, a mellette lévő szárazföldi utak jelentették a legfontosabb összeköttetést Közép-Európával, Délkelet-Európával a Balkánnal és KisÁzsiával. E vonalakat követte később a vasút és ma az autópálya nyomvonalak is.

A III. Pán Európai Közlekedési Konferencián jelölték ki azokat a tengelyeket, amelyek Európa nyugati és keleti felét hivatottak összekötni.

A Helsinki Folyosók közül a IV. számú (Berlin/Nürnberg- Prága –Pozsony/Bécs-Budapest –Konstanca /Szaloniki/Isztambul) a megyén megy keresztül, (az M1-es autópálya és az 1.sz. vasútvonal, csakúgy mint a VII. számú amely maga a Duna.

Az V. folyosó Fejér megyén halad keresztül, Európa két legfontosabb közlekedési folyosója a Közép-dunántúli Régióban kereszteződik.

Közlekedési szempontból az európai fejlődési zónák kedvezően érintik a térséget, annak fejlődését hosszú távon befolyásolni tudják.

A transznacionális célok:

1. Határokon túlnyúló együttműködés
2. A perifériás és zsák települések elszigeteltségének csökkentése
3. A városi rendszer kiegyensúlyozott fejlesztése

4. Vidéki területek megőrzése

Komárom-Esztergom megye, de jellemzően az egész Közép-dunántúli régió sajátossága, hogy a régió nem vett részt célorientált nemzetközi területfejlesztési programban, nem alakult ki sem a régióban sem a megyében az a nemzetközi tapasztalatrendszer, amely forrásszervezéshez, illetve azok felhasználásához új feltételeket kínál.

Mind a régióban, mind a megyében meg kell teremteni annak lehetőségét, hogy kapcsolódhassunk az aktuális területfejlesztési programokhoz.

2.6.2.3. Komárom-Esztergom Megye helye az OFK-ban, az OTK-ban és az Új Magyarország Programjában

Az **Országos Fejlesztéspolitikai Koncepció (OFK)** az alábbi megállapításokat teszi közlekedési hálózatunkról:

A centrális szerkezetű, romló állagú közlekedési infrastruktúra fejlesztése érdekében, a gyorsforgalmi úthálózat kiépítésére az ország gazdasági erejéhez képest jelentős erőfeszítéseket tett, de a térségek elérhetőségében továbbra is nagyok a különbségek.

A régiókon belül a kohézió gyengeségét is nagyrészt a belső közlekedési útvonalak hiánya vagy rossz minősége okozza. A mindennapi szolgáltatások, piaci lehetőségek elérhetőségében jelentősek a kistérségek közötti különbségek.

A közúton való elérhetőség Nyugat- és Közép-Dunántúlon kedvezőbb, míg hátrányos helyzetű az Észak- és Dél- Alföld, Észak-Magyarország.

A hazai közúthálózat minőségi jellemzői (teherbírása, balesetveszélyessége), valamint a gyorsforgalmi úthálózat alacsony sűrűsége nem elégítik ki a növekvő tranzit- és belföldi forgalmi igényeket. A közúthálózat nagy részének teherbírása csak 10 t-ás tengelyterhelésre megfelelő, szemben az EU 11,5 t-ás követelményével. Az utak minőségének romlásához e tényen kívül az is jelentősen hozzájárult, hogy a gépjárműállomány egyharmadával növekedett.

Növekszik a minőségi változáson is átment járműállomány, az utak minősége és teherbírása viszont nem tart vele lépést.

A vasút előregedett, nem versenyképes a közúttal. A helyközi közlekedés jelentős részét lebonyolító vasúthálózat sűrűsége ugyan megfelelő, eloszlása viszonylag egyenletes, de az előregedett járműpark, a villamosított pályaszakaszok alacsony aránya, a pályatest állapota, valamint helyenként a nem megfelelő átszállási kapcsolatok versenyképtelenné teszik a környezetbarát vasutat a közúti közlekedéssel szemben.

A fővárosközpontú, sugaras szerkezetű főútvonal- és vasúthálózat, valamint a folyami hidak elégtelen száma gátolja a regionális kapcsolatok erősödését, és jelentős egyenlőtlenségeket okoz az elérhetőség színvonalában. Az elmaradottabb térségek, települések fejlődését a fentiekben túl nagyban gátolja a régiókon belüli hiányos közlekedési hálózat. Sok helyen hiányoznak a környezetvédelmi szempontból fontos, településeket elkerülő, teher-mentesítő, illetve összekötő utak.

Bár az ország helyi és helyközi közúti tömegközlekedési hálózata nemzetközi összehasonlításban igen fejlettnak mondható, a tömegközlekedés versenyképessége folyamatosan romlik, a szállított utasok száma csökken. A járműpark korszerűsítésre szorul, és a tömegközlekedés kiszolgáló létesítményeinek komfortfokozata is rendkívül alacsony. A tarifapolitika elavult, bünteti az átszállásokat. A térségi összehangoltság hiánya miatt egyszerre tapasztalhatóak szolgáltatáshiányok és párhuzamosságok. Az akadálymentesítés nem megoldott.

Az **Országos Területfejlesztési koncepció (OTK)** ágazati szinten fogalmazza meg célkitűzéseit, az alábbiak szerint:

A *közlekedéspolitika* a területi célkitűzések érvényesítésének egyik legfontosabb eszköze, éppen ezért alakítása során a területfejlesztési politika és az erre épülő területrendezési tervek és előírások messzemenő figyelembevétele szükséges. A közlekedéspolitika feladata, hogy elősegítse a fenntartható fejlődést, javítsa az életkörülményeket, valamint a térségi megközelíthetőséget a társadalmi mobilitás és a versenyképesség fokozása érdekében. A területi felzárkózás elősegítése, a területi versenyképesség, valamint az életminőség egyenlőtlenségeinek mérséklése érdekében a különböző térségi szinteken eltérő fejlesztéseket kell alkalmazni, azonban minden szintnek prioritása az elérhetőség javítása:

- Nagytérségi elérhetőség javítása érdekében különösen fontos a Dél-dunántúli és az Észak-alföldi régió bekapcsolása az ország gyorsforgalmi úthálózatába, egyúttal a transzverzális irányú úthálózat fejlesztése a dunántúli és alföldi régiók, illetve az ország északi és déli részei között.
- Nagytérségi szinten prioritást élvez a régiók belső elérhetőségének javítása, valamint a meglévő közúthálózat szakszerű karbantartása.
- Megyei, kistérségi szinten legfontosabb a megyeszékhelyek, illetve kistérségi központok elérhetőségének javítása, elkerülő, tehermentesítő utakkal.
- Települési szinten időszerű, hogy a zsáktelepülések (ahol indokolt) még hiányzó – hálózati kapcsolatait megteremtő – összekötő útjai megépüljenek.
- Célszerű felülvizsgálni az országban meglévő több tízezer kilométernyi földút-hálózat szerepét, melyek kedvező átjárhatóságot és megközelíthetőséget biztosíthatnának a vidék települései között.
- A regionális szinten megvalósuló kerékpárúthálózat-fejlesztést célszerű komplex, integrált fejlesztés részeként (turizmus, marketing) megvalósítani.
- A helyi és helyközi közösségi közlekedés javítása, fejlesztése a környezetbarát közlekedési módok előtérbe helyezésével; ahol lehetséges a tömegközlekedési igények vasúti közlekedés felé orientálása elsőbbséget élvez.
- A főváros és az agglomerációs gyűrű között megvalósítandó fejlesztés, a közösségi közlekedési módok átjárhatóságának biztosítása.
- A vasúti fő- és mellékvonal-hálózat, valamint a regionális mellékvonalak jelentős részének a kiszolgáló létesítményekkel együttes fenntartása és korszerűsítése.
- A kombinált közlekedési módok speciális feltételeinek megteremtésével (terminálok építése, vasúti járművek beszerzése, az ún. bi- és trimodális logisztikai központok hálózatának kialakítása) a vasúti áruszállítás kedvezőtlen helyzetének javítása.
- A vízi közlekedés előnyeinek kihasználásához szükséges az elavult járműpark korszerűsítése, a hazai kikötőhálózat EU-normáknak megfelelő kialakítása.
- További regionális repülőterek kialakítása valósuljon meg, melyekkel megteremtődhetne az ország főbb gazdasági-társadalmi központjainak kedvező elérési lehetősége bel- és külföldről egyaránt.
- A Közép-Dunántúl városhálózatának sajátos helyzetéből következően Székesfehérvár és Veszprém fejlesztési társközpontokként, Dunaújváros és Tatabánya alközpontok bevonásával szervezik meg a pólus szerepből adódó feladataikat.. A főváros esetében különösen fontos, hogy a fejlesztési tervek az agglomerációs övezet fejlesztésére vonatkozó elgondolásokkal és a régió stratégiájával együtt kerüljenek kidolgozásra. Az említett városokon túl a pólusok szükség szerint a régiók más városaival és a határokon túli nagyvárosokkal is szoros együttműködést alakítsanak ki a régiók versenyképességének javítása érdekében.
- Cél az együttműködő térségi városhálózatok ösztönzése, a városok közötti gazdasági, kulturális, közszolgáltatási együttműködések, funkciók megosztásának bővítésével, a

városi központok és alközpontok térségükből való elérhetőségének javításával, és a város-vidék kapcsolatrendszer erősítésével.

- Cél a munkaerőpiacok térségi kiszélesítése érdekében a városhálózaton belüli napi munkába járást lehetővé tevő tömegközlekedési kapcsolatok megteremtése.

Az Új Magyarország Fejlesztési Terv címet viselő program közlekedésfejlesztési-támogatásra esélyes projectjei amelyek előkészítés alatt vannak, a megyében:

- A Budapesti elővárosi vasúthálózat fejlesztése
- A Duna projekt (árvízvédelmi művek)

A közlekedés fejlesztéshez szükséges beavatkozási csoportok:

- az ország nemzetközi elérhetőségének javítása
 - ★ gyorsforgalmi úthálózat bővítése
 - ★ a vasúti fővonalak korszerűsítése
 - ★ a folyami infrastruktúra bővítése
- a térségi elérhetőség javítása
 - ★ a keresztirányú főutak bővítése
 - ★ regionális közlekedési szövetségek felállítása
- a városi és agglomerációs közösségi közlekedés fejlesztése
 - ★ az elővárosi vasútvonal fejlesztése és a helyi tömegközlekedéssel történő összekapcsolása
 - ★ kerékpárutak építése
 - ★ forgalomcsillapítás a belvárosban
- az áruszállítás-logisztika közlekedési infrastruktúrájának fejlesztése
 - ★ intermodális logisztikai központok fejlesztése
 - ★ a hozzájuk kapcsolódó infrastruktúra kiépítése

Komárom-Esztergom megye országos és térségi szintű közlekedési konfliktushelyzete:

Komárom-Esztergom megye a kontinentális léptékű Bécs-Budapest közlekedési tengely révén elvileg nagyon kedvező közlekedési helyzetben van. Ez azonban csak egy keskeny sávra, sőt annak is csak néhány pontjára igaz. Ennek megváltoztatásához, a szükséges és a lehetséges teendők meghatározásához részletesen meg kell ismerni a közlekedési hálózatok helyzetét. Erre vonatkozóan ld. a 3.6.2-t, a megye belső adottságainak közlekedésfejlesztés-, közlekedéspolitikai-szemponitú számbavételét !

2.7. TÉMATERÜLET – A KÜLSŐ KÖRNYEZET HELYZETELEMZÉSE

AZ AGRÁRIUM, A VIDÉKFEJLESZTÉS, AZ AGRÁR-KÖRNYEZETGAZDÁLKODÁS, A KISTELEPÜLÉSEK, HÁTRÁNYOS HELYZETŰ TELEPÜLÉSEK FEJLESZTÉSE, LEADER SZERINT

- 2.7.1. AGRÁR- ÉS FÖLDBIRTOK-POLITIKA, ERDÉSZET
- 2.7.2. AGRÁR-VIDÉKFEJLESZTÉS, AGRÁR-KÖRNYEZETGAZDÁLKODÁS, TÁJGAZDÁLKODÁS
- 2.7.3. TANYÁK, „PUSZTÁK”, MAJORSÁGOK JÖVŐJE
- 2.7.4. APRÓFALVAK (500 FŐIG) ILL. 500-1000 ÉS 1000-2000 FŐS FALVAK JÖVŐJE
- 2.7.5. TÁRSADALMI SZEMPONTBÓL ELMARADOTT KISTÉRSÉG, MIKROTÉRSÉGEK FELZÁRKÓZTATÁSA; LEADER-TÍPUSÚ FEJLESZTÉSEK A MEGYÉBEN

2.7.1. AGRÁR- ÉS FÖLDBIRTOK-POLITIKA, ERDÉSZET

Az Európai Közösség 1962-ben vezette be a közös agrárpolitikát (KAP) be annak biztosítására, hogy Európának megengedhető áron biztonságos élelmiszerkészletei legyenek. A közös agrárpolitika azonban saját sikerének áldozatává vált, mivel bizonyos termékekből, mint pl. marhahúsból, árpából, tejből és borból nem kívánt többletet halmozott fel. Ezenkívül az európai gazdálkodóknak fizetett támogatások torzították a világkereskedelmet. Ezért az Európai Bizottság 1999-ben megkezdte a KAP felülvizsgálatát. Az EU 2003-ban további reformokban állapodott meg különös hangsúlyt fektetve a minőségi mezőgazdasági termelésre és az állatbarát gazdálkodási gyakorlatra, amely védi a környezetet és megőrzi a vidék értékeit. Az EU csökkenteni kívánja a gazdálkodóknak juttatandó közvetlen támogatásokat, ezáltal helyrebillentve az egyensúlyt az EU és a fejlődő országok mezőgazdasági piacai között. A 2004-es bővítésekkel újabb probléma jelentkezett: ha a régi tagállamok agrártermelésénél nagyobb hányaddal rendelkező új tagok is jogosulttá váltak volna a mezőgazdasági kedvezményekre, az EU költségvetésének jelenleg is döntő részét kitevő KAP kiadások tarthatatlanná váltak volna. Így az agrárszubszenciákat a fejlettségbeli különbségek miatt olcsóbban termelő új tagok csak korlátozottan (évről évre növekvő mértékben) vehetik igénybe a csatlakozást követő 10 évben, amivel párhuzamosan folyik a jelentős agrártermeléssel rendelkező tagok heves ellenállásába ütköző támogatások fokozatos leépítése, átalakítása.

Az **Országos Fejlesztéspolitikai Konceptió (OFK)** az agrár- és földbirtok-politika, erdészet témakörét nem különíti el a *tájgazdálkodás, agrár- és vidékfejlesztés politikától*, hiszen mindezek szerves egységet alkotva hatnak a területfejlesztés szinte minden szakágára.

A hazai gazdaság szerkezetének átalakulása nem tekinthető befejezettnek. A fejlett országokra jellemző gazdasági struktúrához viszonyítva még mindig magas a mező- és erdőgazdaságban, illetve az iparban foglalkoztatottak aránya.

A mezőgazdasági termelés természeti feltételei különösen jók. A talaj állapotát meghatározó fizikai, kémiai és biológiai tulajdonságok kiválóak, a talajkárosodások mértéke viszonylag alacsony. Magas a napsütéses órák száma.

A komparatív előnyeire ismét rátalál, tájfenntartó mezőgazdaság számos környezeti és a föld termőképességét védő funkciót is ellát. Ezt elősegíti a több lábon álló, információ-kommunikációs eszközöket használó, földrendezést végrehajtott gazdaságok kialakulása, melyek esetében a korszerű technika és technológia átvételét a saját források és a támogatás mellett kedvező hitelkonstrukciók is támogatják. A mezőgazdaság árutermelő gazdaságai a versenyképességüket a jó minőségű, biztonságos és egészséges élelmiszerek előállításával tartják fenn. A magyar mezőgazdaság jó minőségű termékekkel jelenik meg mind hazánkban, mind az európai piacokon. A magyar élelmiszerek optimális piaci megjelenését biztosító integrált termékláncait fejlett logisztikai rendszerek segítik, nyereségességét a termények magas fokú, több célú feldolgozottságával biztosítja.

Az élelmiszer-termelésből kivont, rosszabb adottságú területeken természetes élet-közösségeket (gyepeket, erdőket) hoznak létre, vagy ipari és energetikai alapanyag-termelésre használják, a táji és természetvédelmi szempontok figyelembevételével.

A természeti és kulturális értékekben gazdag vidékies/rurális térségekben a turizmus juttatja elsődleges vagy kiegészítő jövedelemhez a lakosságot. E mellett a helyi igényeket kielégítő szolgáltatások fejlesztése biztosít munkalehetőséget.

Az *ökológiai mintaállam* megvalósítását és fenntartását a környezetileg különlegesen érzékeny területekkel rendelkező Magyarországnak Európában vezető, innovatív környezeti politikája, az ehhez kapcsolódó kutató-fejlesztő tevékenysége, valamint a fenntarthatósági és fenntartható térhasználati elvek különös szigorral történő érvényesítése biztosítja.

A termelőszektor versenyképességének növekedéséhez szükség van a korszerűsödő, környezetkímélő mezőgazdaság (beleértve az erdőgazdálkodást, halászatot) hozzájárulására is. Az egészséges mezőgazdasági termékek előállítása az egészséges élet feltétele. Az ökológiai típusú gazdálkodás terjedése egyszerre szolgálja a környezetvédelmi, társadalmi és gazdasági szempontokat, a vidékfejlesztési célokat.

A természeti értékek és erőforrások megőrzése:

A fenntartható fejlődés alapvető követelménye a természeti elemek, természeti területek, természeti értékek és természeti erőforrások megőrzése, gondozása a következő nemzedékek számára, az azokkal való takarékos, értékvédő gazdálkodás megvalósítása. Az ingatlan, a tárgyi és szellemi örökség környezeti szempontokat szem előtt tartó hasznosítása, a természet megismerésére irányuló ökoturizmus fejlesztése, a hálózati rendszerek kialakítása egyaránt hozzájárulnak a versenyképesség, ezen keresztül a társadalmi jólét növeléséhez.

Az Országos Területfejlesztési Konceptió (OTK) a szakpolitika számára az alábbi területi prioritásokat fogalmazta meg:

Térségi és táji szemlélet elve:

A területfejlesztés nem csak adminisztratív, települési és területegységeket érint, hanem a földrajzi tájak életét is befolyásolja. A tájak a természeti környezeti elemek által meghatározott és a társadalmi-gazdasági tevékenységek által alakított területi rendszerek, melyekben az egyes tájalkotó elemeket (domborzat, talaj, vízrajz, napsugárzás, növény- és állatvilág, társadalom) érintő beavatkozások kihatással vannak a többi elemre is, valamint a helyi gazdasági és társadalmi tevékenységeket is befolyásolják. Ezért a fejlesztések során a beavatkozás célterületét érintő tájak sajátosságait, változásait, működési mechanizmusát is figyelembe kell venni. A fejlesztési beavatkozásokat a tájak területi rendszereibe integrálni

kell, hogy illeszkedjenek a helyi táji adottságokhoz, támaszkodjanak a tájak erőforrásaira, hozzájárulva azok védelméhez és kibontakozásához is.

Fenntarthatóság, biztonság elve:

A fejlesztési beavatkozások esetében fenntarthatóságot, biztonságot nem csak általában, globálisan kell értelmezni, hanem az egyes társadalmi, gazdasági, környezeti alrendszerek alkotta területi rendszerek (térségek) összefüggésében is. A fenntarthatóság alapelve minden ágazat irányában a fejlesztéspolitika azon korlátját fogalmazza meg, mely szerint a mai fejlesztések és a fejlesztések alapját adó erőforrás-gazdálkodás nem veszélyeztetheti a jövő generációinak esélyét arra, hogy szükségleteiket biztonságosan kielégítsék. A fenntartható területi rendszerekben a térségi gazdasági folyamatok nem veszélyeztetik a helyi természeti és épített környezetet, nem okozzák az erőforrások kimerülését, az érték-hordozó kultúrák eltűnését, ugyanakkor magas szinten biztosítják a társadalom létfeltételeit.

Az erőforrások védelmét szolgáló területhasználat:

A tisztább, természetesebb környezet, egészségesebb és fenntartható társadalom érdekében: nem vagy nehezen megújuló helyi erőforrások (pl. termőföld, tájkép, természetes területek, kulturális örökség) védelmét szolgáló területhasználat, mely a barnamezős területeken megvalósuló fejlesztéseket ösztönzi a zöld mezős beruházásokkal szemben, szolgálja a városi-vidéki funkciók térbeli csoportosítását.

Az értékmegőrzést, hozzáférést biztosító térhasználat-szervezés:

A környezettudatos, helyi identitású társadalom és az esélyegyenlőség érdekében biztosítani kell a közkinccset képező természeti és kulturális értékek, valamint a közszolgáltatások és a közérdeklődésre számot tartott rendezvények helyszínének fenntartható módon történő elérhetőségét, hozzáférhetőségét, akadálymentesítését.

A hatékony, fenntartható térségi rendszereket, térségi gondolkodást kialakító térhasználat-szervezés:

A hatékony és fenntartható módon tervezhető, kontrollálható, a külső tényezőknek kevésbé kiszolgáltatott térségi gazdálkodás érdekében: előnyt kell élvezniük a környezetükbe illeszkedő, az anyag, energia, információ és tudás áramlását minél hosszabban az adott térségben tartó, a helyi erőforrásokat minél sokoldalúbban hasznosító, valamint a városi-vidéki munkamegosztást kibontakoztató kezdeményezéseknek.

A tisztább környezet, a felelősségteljesebb és környezettudatosabb társadalom érdekében: a fejlesztéseknek hozzá kell járulniuk a lakosság lakó-, üdülő- és munkahelyiül szolgáló tájak megismertetéséhez, erősítve a táji, környezeti értékek fenntartásával szembeni tudatosságot és felelősséget.

Az ország régióinak, térségeinknek olyan fenntartható, biztonságos rendszerekké kell válniuk, amelyek értékeiket, természeti és kulturális örökségüket, erőforrásaikat és belső összetartozásukat nem csak megőrzik, de azokat tovább erősítik, a társadalom, a gazdaság és a természeti-környezeti-kulturális elemek összhangját helyi-térségi rendszereikben biztosítják.

A versenyképességet szolgáló fejlesztendő tényezők köre a különböző adottságok és a választott stratégia függvényében térségenként eltérőek, ezért a versenyképesség fejlesztése a helyi-térségi adottságokhoz igazodó *decentralizált fejlesztéspolitikával* biztosítható hatékonyan. Többek között alapfeltételek:

- a fejlesztések során a táji, környezeti, természeti és egyéb helyi adottságoknak megfelelő termelési módok előnyben részesítése, a környezetkímélő termelési, közlekedési rendszerek előtérbe helyezése;

- a fejlesztések során a hagyományos táj- és a határhasználat, a településrendszer, az antropogén tájelemek, a műemlékek, a régészeti, történelmi, néprajzi örökség fennmaradásának és kibontakozásának biztosítása.

Részcélok, beavatkozási területek:

Környezetbarát ökoturizmus elterjedésének ösztönzése:

A környezetbarát ökoturizmus nem jár nagyszámú munkahelyteremtéssel, azonban az e célra alkalmas, erdőben gazdag hegy- és dombvidéki területeken, történelmi borvidékeken, ill. tanyás térségekben kis népességű települések, aprófalvak találhatóak, ezek foglalkoztatási problémáit oldhatja. A tájba illő üdülési funkciók átvétele az elnéptelenedő települések kiüresedését is lassíthatja, megállíthatja.

Ökoturisztikai infrastruktúra-fejlesztés a térség lakóinak bevonásával:

Ez az ökoturisztikai tevékenységek ösztönzésének egyik legfontosabb eleme, megnyilvánulhat kerékpárutak és kapcsolódó szolgáltatási rendszerek, gyalogtúra-útvonalak rendszerű és tematikus újjáépítésében, természetbarát szálláshelyek (turistaházak) rendszerének újjáépítésében, tradicionális falusi környezetű turisztikai szálláshelyek kialakításában. Ösztönözni kell a közeli vagy távolabbi urbanizált területekről érkező vendégekkel való tartós, családi vendéglátói kapcsolatok kialakítását. Így oldható a városi lakosság üdülőingatlan hiánya, elősegíthető a rekreációra fordított városi jövedelmek Magyarországon, ill. régióon belüli felhasználása.

Ösztönözni kell a helyi lakosság és az üdülőnépesség gazdasági és kulturális partnerségét. Ez egyrészt közös, táji értékvédő és hagyományápoló értékrendet teremt, másrészt a helyi lakosság szolgáltatásainak igénybevétele a térségekben tartja a jövedelmet.

Meg kell teremteni az üdülöhelyi funkciókhoz szükséges települési infrastruktúrát és közbiztonságot.

Kitörést kínál a turizmushoz kapcsolódó, illetve attól függetlenül is létjogosult, a helyi termelési, tájhasznosítási, kézműves kultúrákra támaszkodó, a tájkaraktert kihasználó termelés, kereskedelem és egyéb szolgáltatások erősítése is. Támogatandó a helyi tájjellegű mezőgazdasági és ipari termékek, valamint szolgáltatások kialakítása, piacra jutása, marketingje, értékesítő-beszerző szövetkezeteik, hitelesítő helyi kamaráik szervezése.

Ösztönözni kell az erdők közjóléti, rekreációs, valamint a helyi gazdaságban és a szociális viszonyok alakításában betöltött funkcióinak az ökológiai szempontokkal egyeztetett biztosítását, kiépítését.

Az erdőbirtokosok és a rekreációs, szociális (hátrányos helyzetű társadalmi rétegek erdőkielése), ill. vállalkozói erdőhasználók közötti partnerségi kapcsolatok kialakítása az energiaellátást és munkahelyteremtést szolgáló fenntartható és hatékony tájhasznosítás feltétele.

Integrált, a mező- és erdőgazdálkodási, rekreációs, védelmi igényeket érvényesítő vadgazdálkodást kell kialakítani, ösztönözve a helyi érdekeltek, a helyi közösség partneri együttműködését, részvételét.

Lehetővé kell tenni, hogy a helyi lakó- és üdülőnépesség hozzáférhessen a táji értékekhez, fenntartató tájhasználata vagy kulturális és szociális igényeinek kielégítése során, a környezetvédelmi és természetvédelmi szempontok érvényesítése mellett. A hozzáférést akadályozó tényezőket - kivéve amelyek környezetvédelmi vagy természetvédelmi jellegűek - fel kell számolni, az érintett területek tulajdonosaival partnerségben.

A társadalmi részvételen és széleskörű partnerségen alapuló hazai *Natúrpark-hálózat* kialakítását, továbbfejlesztését ösztönözni kell. Így e területek a fenntartható területfejlesztésnek (ökogazdálkodás, ökoturisztika), a sajátos tájszerkezet kialakításának, a helyi

foglalkoztatás erősítésének, azaz a fenntartható fejlődés elvére épülő komplex terület-fejlesztésnek a mintaterületeivé válhatnak.

Ösztönözni kell a *természetvédelemmel összhangban lévő mezőgazdasági termelés* kialakítását.

A tájésztétikai és tájökölógiai szempontokat hathatósan kell érvényesíteni a mező- és erdőgazdasági tevékenységek és ezek tervezése során, a rendezési tervekkel összhangban, az őshonos fajok telepítésének és tartásának ösztönzése által is.

A *térsegek erdőterületeinek természetességét javítani kell*, törekedve a tájak erdőtömbjeinek összekapcsolására is, így akadályozva és csökkentve az erdőterület fragmentációját (nem csak az erdőborítás mennyiségi növelése fontos).

A térsegek fejlesztését irányító szervezetek dolgozzanak ki fenntarthatósági keretstratégiákat.

A térsegek fejlesztését irányító szervezetek minden - a térsegeket közvetlenül vagy közvetve érintő – fejlesztési kezdeményezést vizsgáljanak meg környezeti és fenntarthatósági szempontok alapján.

Figyelembe kell venni a kultúrtáji értékeket a városrehabilitáció, a falumegújítás és a településtervezés során is.

A kastélyok, kúriák, udvarházak, várak, egyedi (kultúr)táji értékek (hidak, emlékhelyek, keresztek, emlékfák stb.) állagmegóvása, környezetük fejlesztése támogatandó a turizmus érdekében.

Erdészeti földterületek fenntartható használata:

Az erdészeti földterületek fenntartható használatának célkitűzése az erdősültség növelése mellett, az erdők védelmi- szociális- és gazdasági szerepének erősítését, a természet-közel erdőgazdálkodási módszerek fejlesztését és elterjesztését, a megtermelt biomassza megújuló erőforrásként való hasznosítását szolgálja. (táblázat és grafikon a függelékben, 50-53. oldal)

Erdészet, erdőgazdálkodás:

Bár a különböző szintű szabályozások az erdőgazdálkodást az agrárgazdálkodás keretén belül taglalják, az ágazat helyzetét külön is célszerű elemezni.

Az ország területének 20 %-át kitevő erdő, a viszonylag csekély 2-3 %-nyi nemzeti össztermék hozama miatt a múltban, és jelenleg sem foglal el súlyának megfelelő helyet a nemzetgazdaságban. Ennek alapvető oka, hogy az erdő immateriális hozamának értékét a mai napig nem tudta elfogadtatni az ágazat, ugyanakkor a különböző védelmi funkciók miatti fatermesztési korlátozások tovább csökkentették az erdő fenntartásához szükséges ráfordítások kitermelési lehetőségeit. (táblázat és grafikon a függelékben, 52. oldal)

A XX. század végére a Földön a gazdasági, szociális és környezeti fejlődés olyan állapotot eredményezett, hogy az 1992-ben Rio de Janeiroban megrendezett UNCED (United Nations Conference on Environment and Development) az erdőpusztulás megállítása érdekében egy programot fogadott el AGENDA 21 néven, melynek 11. fejezete az erdő ügyét globálisan érinti. A szintén itt elfogadott Erdészeti Alapelvek (Forest Principles) egy jogi kötöttséget nem jelentő nemzetközi megállapodás az erdőgazdálkodásról. Nemzeti szinten előírja, hogy az aláíró országok dolgozzák ki az *erdő fenntartását és az erdőgazdálkodás tartamosságát biztosító nemzeti akcióprogramjaikat*. Magyarország ezt az önkéntes kötelezettségvállalást aláírta.

Az 1998. júniusában, Lisszabonban tartott Harmadik Miniszteri Konferencián jelentős figyelmet fordítottak a tartamos erdőgazdálkodás szocioökonómiai kérdéseire, kiemelve az erdő és társadalom közötti kapcsolatot és kölcsönhatást. A társadalmi nyilvánossággal tervezett kommunikáció egyrészt a szocio-kulturális dimenziókon alapuló intenzív dialógust,

másrészt az erdők és az erdőgazdálkodás szerepének, a sokrétű funkciók és megtermelt javak jelentőségének a köztudatban történő elmélyítését célozzák meg. Gazdasági kérdések is beépülnek a munkaprogramba, melyek érintik az erdők és erdőgazdálkodás szerepét a vidékfejlesztésben, és megfelelő értékelését adják az erdőből és erdőgazdálkodásból származó szolgáltatásoknak és termékeknek. Az ökológiai témájú akciók kiemelik a biológiai és tájképi diverzitás megőrzését.

Összefoglaló adatok (2004. I. 1.)		
Az ország teljes területe	ezer hektár	9 303
Lakosság száma	millió fő	10,10
Erdőterület (adattári)	ezer hektár	1 836,4
Erdősültség	%	19,7
1000 lakosra eső erdőterület	ha/1000 fő	182
Erdőgazdálkodási célú terület	ezer hektár	1 967,6
Az erdők élőfakészlete	millió bruttó m ³	334,3
Az erdők évi bruttó folyónövedéke	millió m ³ /év	12,5
Fakitermelés összesen	millió bruttó m ³	7,1
Véghasználat összesen	millió bruttó m ³	5,0
Véghasználati rendeltetésű erdőterület	ezer hektár	21,4
Erdőfelújítás (első kivitel)	ezer hektár	21,3
Erdőtelepítés (első kivitel)	ezer hektár	12,0
Erdőterv szerint kezelt erdők	%	100
Források: Központi Statisztikai Hivatal (KSH) 2004. I. 1. Állami Erdészeti Szolgálat (ÁESZ) Országos Erdőállomány Adattár 2004. I. 1. ÁESZ "Beszámoló az erdősítésekről és a fakitermelésekről a 2003. évben"		

Megjegyzendő, hogy a közép-kelet-európai országok erdőgazdálkodásának helyzetét nagymértékben hasonló problémák terhelik. Az 1990-es években mindenütt új erdészeti törvények és szabályozás született. Ezen felül azonban jelentős különbségek találhatók a problémamegoldást illetően mind az állami erdő intézményrendszere, a földbirtoklás szabályozása, vagy az erdészeti adminisztráció feladatkörét illetően. A magánerdő az átalakulási folyamat részleteinek különbségétől függetlenül hasonló kezdeti működési problémákkal küzd. Szintén megkezdődött szinte mindenütt a középtávú tervezés folyamata a Nemzeti Erdőprogram, vagy Nemzeti Erdőstratégia kidolgozásával.

A magyarországi erdőket tulajdonuk alapján két részre oszthatjuk:

Magyar Állam tulajdonát képező állami erdők: 1063 ezer hektár
 Magántulajdonban lévő erdők: 700 ezer hektár

Gazdálkodás az állami erdőkkel:

Az állami erdőket 19 ÁPV ZRt.-tulajdonú erdőgazdasági társaság és 3 HM Erdőgazdasági ZRt. kezeli. Feladatuk a kincstári erdők fenntartása, a közcéloknak is megfelelő tartamos erdőgazdálkodás keretében. Az erdőgazdasági társaságok feletti tulajdonosi jogkört az ÁPV Rt. Igazgatósága és a HM gyakorolja, míg az erdők tulajdonosi megjelenítője védett területek esetében Kincstári Vagyoni Igazgatóság, egyéb területeken a Nemzeti Földalapkezelő Szervezet.

A 22 erdőgazdasági részvénytársaság mindegyike autonóm társaság, önálló jogi személy és piaci szereplő. Ezek a gazdaságok hagyományosan nagyüzemek és 1993/94 óta

részvénytársaságként működnek. Gazdálkodásukat az ÁPV Rt., illetve a HM a tulajdonosi vagyonkezelés oldaláról, az erdészeti és a természetvédelmi hatóság pedig az erdőállomány-gazdálkodás oldaláról szabályozza és ellenőrzi.

Magyarországon valamennyi állami erdőterület erdő- és üzemtervezett. A gazdálkodás az Állami Erdészeti Szolgálat által 10 évenként elkészített illetve megújított erdőgazdálkodási tervek alapján történik. Az erdőterveket és az éves erdőgazdálkodási üzemterveket védett területek esetében a természetvédelmi hatóság véleményének figyelembevételével hagyja jóvá az erdészeti hatóság.

A gazdálkodás, és ezáltal az erdőfenntartás legfontosabb bázisa a megtermelt faanyag értékesítéséből származó árbevétel. Meghatározóan ez a forrása az erdőfelújításnak, a természetvédelmi erdők fenntartásának, az infrastrukturális beruházásoknak, a közjóléti üzemeltetésnek. A szakszerű gazdálkodás keretében az erdő úgy teremti meg ezeket a javakat, hogy közben gyarapszik és biztosítja sokrétű szolgáltatásait.

Magyarország fő erdőgazdasági tájainak áttekintő adatai, 2001.

Ssz.	Erdőgazdasági táj	Ssz.	Erdőgazdasági táj
1	Nyugat Dunántúl évi csapadék: 750 mm felett Évi átlagos középhőmérséklet: 8.5-10.5 °C A tájcsoporthoz tartozó terület: 721.110 ha Erdősültsége: 28 %	4	Dunántúli középhegység évi csapadék: 550-800 mm Évi átlagos középhőmérséklet: 8.5-10.5 °C A tájcsoporthoz tartozó terület: 835.554 ha Erdősültsége: 30 %
2	Dél-Dunántúl évi csapadék: 600-800 mm Évi átlagos középhőmérséklet: 9.5-10.5 °C A tájcsoporthoz tartozó terület: 1.284.485 ha Erdősültsége: 23 %	5	Északi középhegység évi csapadék: 500-1000 mm Évi átlagos középhőmérséklet: 6.0-10.0 °C A tájcsoporthoz tartozó terület: 1.146.607 ha Erdősültsége: 35 %
3	Kisalföld: Évi csapadék: 550-650 mm Évi átlagos középhőmérséklet: 9.8-10.6 °C A tájcsoporthoz tartozó terület: 500.810 ha Erdősültsége: 15 %	6	Nagyalföld Évi csapadék: 500-700 mm Évi átlagos középhőmérséklet: 9.0-11.0 °C A tájcsoporthoz tartozó terület: 4.814.488 ha Erdősültsége: 10 %

Az erdőgazdálkodásban a különböző ágazatok egymásra épülnek. A mag- és csemete-termelés, az erdőtelepítés, az erdőfelújítás, az erdőnevelés, a fakitermelés, a fafeldolgozás, a vadgazdálkodás és vadászat a fő tevékenység folyamatát jelentik. Mind az erdőtelepítés, mind a mesterséges erdőfelújítás alapja a megfelelő minőségű és mennyiségű csemete.

A kitermelt erdő felújítását az erdőtörvény szigorúan előírja. Az erdőgazdasági társaságok az erdőfelújítást magas színvonalon végzik, mindamelllett erdőfelújítási hátralékkal is rendelkeznek. A fakitermelés éves mértéke nem éri el az erdőben évente megtermő faanyag mennyiségét, az állami erdők fakészlete gyarapszik. Az erdészeti hatóság által megállapított éves fakitermelési lehetőséggel a társaságok az elmúlt tíz évben csak mintegy 79-95 %-ig éltek, ami részben fakitermelési korlátozásokra, részben piaci okokra vezethető vissza.

A melléktevékenységek közül legnagyobb jelentőségű a *vadgazdálkodás és a vadászat*. Az új vadászati törvény következtében a vadászterületek átrendeződtek. Az erdőgazdaságok alig több mint 1,2 millió hektár területen gyakorolják a vadászati jogot. A hazai világhíres nagyvadállomány legnagyobb része és legértékesebb populációi elsősorban ezeken a területeken találhatók. A vadászat árbevétele főként a szarvas, a dímvad, az őz, a vaddisznó vadászatából származik.

A magyar természetvédelem bölcsője az erdészet. Mind az oktatás, mind pedig a gyakorlat terén az erdészek fogékonysága a természetvédelem iránt nagyon erős. A hivatásos természetvédők csapatában is meghatározó az erdész végzettségű szakemberek száma.

Az erdőgazdasági társaságok által kezelt erdők több mint 35 %-a, 335 ezer hektár esik védett természeti területre. A természetvédelmi korlátozások alá eső erdőterületek mintegy 90 %-át az állami erdőgazdasági társaságok kezelik.

Az Állam ma az erdőfelújítást a gazdálkodóktól a kitermelt fa után befizetett, erdőfenntartási járulékként elvont pénzeszközökből normatív módon támogatja. A társadalom igénye, az ország hosszú távú érdeke a környezeti és természeti állapot megőrzése. Ebben az állami erdők, amelyek az erdőterület mintegy 60 %-át teszik ki, nagy szerepet játszanak.

A magán erdők gazdálkodása:

Az elmúlt években történt társadalmi-gazdasági változások miatt a hazai erdők tulajdonosi struktúrája jelentős mértékben megváltozott. A privatizáció előtt a magánerdők mindössze 0,5 %-ot tettek ki (állami erdők: 68,5 %, szövetkezeti erdők: 31 %). A privatizációt követően az állami erdők aránya 60 %-ra csökkent, a többi erdő magántulajdonba került. Az új tulajdonviszonyok következtében jelentősen megnőtt az erdőtulajdonosok és az erdőgazdálkodók száma. A magánerdők esetében az egyéni erdőtulajdon átlagos nagysága 1,5 hektár, de ezeknek az erdőknek jelentős részével erdőbirtokossági, erdőszövetkezeti keretben, átlagosan 20 hektár közös birtoknagyságú területen gazdálkodnak. (grafikon a függelékben, 53. oldal)

Fontos kiemelni két tényt a magán-erdőgazdálkodás helyzetéről: a gazdálkodás mintegy 400.000 ha magánerdő területen már működik és mivel jelentős hányadban nem természetyszerű, hanem ültetvényszerű gazdálkodást folytat, így a nemzetgazdaság fa-ellátásában fontos szerepet játszik. Ez a jövőben növekedni látszik. Részben, mivel új erdő telepítésére alkalmas földterületekkel az állam csak igen korlátozott mértékben rendelkezik, részben a maradék 300.000 ha erdőterület jelentős részének gazdálkodásba vonása is ezt a tendenciát erősíti. A teljes ma még nem művelt erdőterület gazdálkodásba vonására aligha kerül sor, hiszen létezik más irányultságú, legitim tulajdonosi szándék is. Új erdőt elsősorban magánszemélyek tudnak telepíteni. Ezért - a prognózisok szerint - a magánerdők aránya hosszabb távon a hazai erdők 60 %-át is elérheti, amely a mai tulajdoni megoszlás változását jelenti.

A gazdálkodói struktúra átrendeződése a gazdálkodás intenzitásának csökkenését vonta maga után, mely hatással volt mind az erdőállományok állapotára, mind az erdőgazdálkodás belső finanszírozási rendszerére. A visszaesés értelemszerűen a magán-szektorban volt jelentősebb és főként a gazdasági haszonnal nem kecsegtető tevékenységeket érintette.

A magán-erdőgazdálkodás további fejlesztése azért is fontos feladat, mert az ún. érdektelen erdőtulajdonosok tulajdonában álló területek az illegális fakitermelés célpontjaivá váltak. Az erdő igazgatási eszközökkel való megvédése csaknem lehetetlen feladat.

Erdőterület és tulajdonmegoszlás megyénként							
Megye	Közigazgatási terület	Erdő terület	Erdő-sűltsé	Állami	Közös-ségi	Magán	Nem ismert
	km ²	km ²	%	%	%	%	%
Közép Magyarország	6 918	1 643	23,7	61,0	1,1	37,5	0,4
Fejér	4 359	538	12,4	74,1	1,2	24,6	0,2
Komárom-Esztergom	2 265	607	26,8	81,6	0,5	17,7	0,1
Veszprém	4 493	1 311	29,2	64,3	0,3	35,4	0,0

Közép Dunántúl	11 117	2 457	22,1	70,7	0,6	28,6	0,1
Győr-Moson-Sopron	4 208	807	19,2	69,8	0,4	29,8	0,0
Nyugat Dunántúl	11 328	2 871	25,3	57,4	0,3	41,7	0,5
Dél Dunántúl	14 169	3 415	24,1	56,3	0,8	33,7	9,2
Észak Magyarország	13 430	3 785	28,2	60,7	0,7	33,9	4,7
Észak Alföld	17 729	2 014	11,4	37,2	1,3	47,3	14,1
Dél Alföld	18 339	2 178	11,9	50,9	1,0	39,5	8,5
ÖSSZESEN	93 030	18 364	19,7	57,0	0,8	36,8	5,4
Forrás: ÁESZ Adattár, 2004. I. 1. A "nem ismert" kategóriába a rendszerváltást követő magánosítások során erdőgazdálkodónak még be nem jelentkezett tulajdonosok területei tartoznak..							

A „jövő erdeje”:

A 21. század kezdetére már egyértelműen igazoltta vált, hogy a természetközeli erdők és a természetközeli erdőgazdálkodás jelenti a jövő útját és az erdőknek az élővilág fenntartásában és a társadalmi jólétben betöltött szerepének az ökológiai megalapozott, fenntartható betöltését. Ennek megfelelően Magyarország erdőstratégiájának a kidolgozása során a természetközeli erdőknek és erdőgazdálkodásnak meghatározó a jelentősége.

Természetesen nem szabad elhanyagolni az ültetvényszerű erdőgazdálkodás stratégiájának kidolgozását sem, hiszen az alternatív földhasznosítás értékelése során nem a természetszerű erdőkkel kell ezeket összehasonlítani, hanem a korábbi művelési ágban történő hasznosítással, ami a legtöbb esetben a szántó.

Az erdőgazdálkodás alapelvei:

Erdőgazdálkodásunk legfőbb alapelve és célja az erdővel - mint természeti erőforrással - való tartamos és tartósan fenntartható gazdálkodás, amelynek ki kell elégítenie a társadalom erdőhöz kapcsolódó környezetvédelmi, szociális-, üdülési és fogyasztási igényeit is. Ezért a tulajdonos mellett a társadalom (állam) és nem az igénybevevő egyén vesz részt az erdőgazdálkodás finanszírozásában. (grafikon a függelékben, 53. oldal)

A fentiek miatt az erdőgazdálkodás a piacgazdaságokban is jelentős állami támogatásra szorul (az állami támogatás nem más, mint az erdő közszolgálati funkciójából eredő többletterhekhez való hozzájárulás). *Az erdők hozama alacsony jövedelmet (különösen alacsony tőkearányos eredményt) biztosít, de más agrárágazatokat meg sem közelítően csekély mértékben támogatott.* Távlatilag a gazdaságtalan, forráshiányos erdők társadalmi-költségvetési támogatása elengedhetetlen.

Stratégiai célok:

1. Az erdő, mint a természeti tényezőktől és az emberi beavatkozásoktól függő életközösség és élőhely, a természeti környezet nélkülözhetetlen része. Ennek megfelelően az erdő területe, termő és jövedelemtermelő képessége, ökológiai és immateriális értéke nem csökkenhet.
2. Az erdő olyan módon és ütemben kerüljön használatra és igénybevételre, hogy a gazdálkodási lehetőségek a jövő nemzedékei számára is fennmaradjanak mégpedig úgy, hogy az erdő megőrizze biológiai sokféleségét, természetközeliességét, termő-, felújuló- és életképességét, továbbá megfeleljen a társadalmi igényekkel összhangban levő védelmi és gazdasági követelményeknek, betöltse természet- és környezetvédelmi, egészségügyi-szociális, turisztikai, valamint oktatási és kutatási célokat szolgáló szerepét. Megtermelt, környezetbarát, társadalom számára nélkülözhetetlen

anyagi hozamának racionális hasznosításáról sem szabad azonban lemondani. Az erdőállomány-gazdálkodásban a tartamosságot biztosítani kell. A tartamosság nemcsak mennyiségi, hanem minőségi (jövedelmezőség, infrastrukturális szolgáltatások, védelmi hatások) állandóságot is jelent. A jövedelmezőség biztosítása a szakszerű és tartamos erdőgazdálkodás alapvető érdeke. A kedvezőtlen természeti adottságok között gazdálkodók pénzügyi támogatása indokolt.

3. Az erdő és a fa szerepe a következő évszázadban minden eddiginél nagyobb lehet. A hosszú termelési ciklus miatt időben fel kell készülni arra, hogy a társadalom igényeit megfelelő színvonalon biztosítani tudjuk. Ez azt jelenti, hogy az erdőgazdálkodásnak megfelelő helyet, az eddigieknél kedvezőbb megítélést és lehetőséget kell biztosítani az agrárszférán belül, illetve a nemzetgazdasági feladatok megoldása során is. Ehhez kapcsolódóan más ágazatokkal összhangban célszerű megvalósítani az erdő- és fagazdaság fejlesztéseit, hogy az agrárágazaton kívüli is minél kedvezőbb illeszkedése biztosítva legyen.
4. A magyar erdőgazdálkodás további fontos célja, hogy az erdészeti politika eszközzrendszere is harmonizáljon az Európai Unióban kialakuló megoldásokkal, ezzel is hozzájárulva Magyarország európai uniós csatlakozásához.

Az előzőek alapján a megfogalmazott – erdészetet érintő – operatív feladatok:

Állami erdőgazdálkodás:

- A. Állami erdővagyon megőrzése, az erdő értékeinek gyarapítása
- B. Az állami erdőgazdálkodás hosszú-távú működőképességének biztosítása a közcélok fokozottabb érvényesítése érdekében

Magán erdőgazdálkodás:

- A. A magán-erdőgazdálkodás működőképességének javítása
- B. A magán-erdőgazdálkodás fokozottabb szerepvállalása a vidékfejlesztésben (kiemelten a földhasznosításban)
- C. A magán-erdő-gazdálkodás fokozottabb szerepvállalása a közcélú feladatok ellátásában

Erdő- és környezet-, illetve természetvédelem:

- A. A jelenlegi és jövőbeni erdők természetességi állapotának javítása
- B. Erdővédelmi program az erdők védelmi funkcióinak fenntartását, vagy fokozását elősegítő erdőkezelési eljárások elterjesztésével

Fa és nem-fa erdei termékek hasznosítása:

- A. A megújítható és környezetbarát fanyersanyag magas szintű feldolgozásának, széleskörű társadalmi hasznosításának biztosítása
- B. Az erdei vad élőhelyének biztosítása, a fenntartható vadgazdálkodás feltételrendszerének kidolgozása
- C. Az egyéb nem-fa erdei termékek felhasználásának támogatása

Erdőtelepítés és fásítás:

- A. Racionális földhasznosítás erdészeti feladatai (agrárátalakulás hatékonyságát növelő alternatív földhasználat természetkímélő módon)
- B. Differenciált erdőtelepítés (regionális, terület és fafaj szerinti különbségek, külterületi-belterületi fásítás)
- C. Az ország faanyagbázisának felhasználói igény szerinti növelése (ipari és energetikai célú faültetvények)

- D. Agrár-környezetvédelmi célprogramhoz való illeszkedés biztosítása (környezetkímélő, újratemmelhető természeti erőforrásként a környezeti állapot javítása)

2.7.2. AGRÁR-VIDÉKFEJLESZTÉS, AGRÁR-KÖRNYEZET- GAZDÁLKODÁS, TÁJGAZDÁLKODÁS

Az **Országos Fejlesztéspolitikai Konceptió** (OFK) az agrár-vidékfejlesztés, agrár-környezetgazdálkodás, tájgazdálkodás szakterületekre az alábbi megállapításokat tartalmazza:

Magyarország középtávú stratégiai céljai: „a gazdaság versenyképességének tartós növekedése”, „a természeti erőforrások és a környezeti értékek védelme és fenntartható hasznosulása”, valamint a „kiegyensúlyozott területi fejlődés”.

A „*Befektetés a környezetbe*” prioritáscsoport elemei: „A természeti értékek és erőforrások megőrzése”; „Tiszta települések, biztonságot teremtő környezetvédelem”; „A megelőző, elővigyázatos környezetvédelem és a környezetileg hatékony innováció általános érvényesítése”.

Magyarország nemzetközi összehasonlításban igen kedvező természeti, ökológiai adottságokkal, természeti értékekkel, természeti területekkel (nemzeti parkokkal, tájvédelmi körzetekkel, természetvédelmi területekkel, Natura 2000 területekkel, védett területekkel és értékekkel, barlangokkal), valamint a sok helyen még megtalálható, jellegzetesen Kárpát-medencei tájakkal, hagyományos táj használattal rendelkezik.

A mezőgazdasági termelés természeti feltételei különösen jók. A talaj állapotát meghatározó fizikai, kémiai és biológiai tulajdonságok kiválóak, a talajkárosodások mértéke viszonylag alacsony. Magas a napsütéses órák száma.

Az Európai Unió új alapszerződésében lefektetett célkitűzés Európa fenntartható fejlődésének biztosítása, azaz a jelen és a jövő generációk életminőségének, életfeltételeinek fenntartható javítása. A közösségi fejlesztéspolitikának is átfogó hosszú távú keretet ad a fenntartható fejlődés koncepciója, illetve stratégiája.

A vidékfejlesztés prioritásai a közös agrárpolitikában:

A kohéziós politika reformja miatt a vidékfejlesztés finanszírozása a 2007 és 2013 közötti időszakban kikerül a strukturális alapok rendszeréből, és a közös agrárpolitika keretében egy egységes alap, az *Európai Mezőgazdasági Vidékfejlesztési Alap* szolgálja majd az egységes programozási keretbe rögzített vidékfejlesztési programok finanszírozását, az új uniós költségvetés „*természeti erőforrások kezelése és megőrzése*” költségvetési cím részeként. Az új, összevont Európai Mezőgazdasági Vidékfejlesztési Alap egységes közösségi stratégiai útmutatója alapján országos stratégiai tervet kell kidolgozni az agrár- és vidékfejlesztés 2007 és 2013 közötti fejlesztésének támogatására.

A bizottsági javaslat három fő fejlesztési irányt jelöl meg a következő programozási idősakra:

- a mezőgazdaság és az erdészeti szektor versenyképességének növelése,
- a környezetvédelem (beleértve a természet- és tájvédelmet is) és a földgazdálkodás,
- a vidéki gazdaság diverzifikációja és a vidéki területeken élők életminőségének javítása.

A komparatív előnyeire ismét rátalál, *tájfenntartó mezőgazdaság* számos környezeti és a föld termőképességét védő funkciót is ellát. Ezt elősegíti a több lábbon álló, info-kommunikációs eszközöket használó, földrendezést végrehajtott gazdaságok kialakulása, melyek esetében a korszerű technika és technológia átvételét a saját források és a támogatás

mellett kedvező hitelkonstrukciók is támogatják. A mezőgazdaság ártermelő gazdaságai a versenyképességüket a jó minőségű, biztonságos és egészséges élelmiszerek előállításával tartják fenn. A magyar mezőgazdaság jó minőségű termékekkel jelenik meg mind hazánkban, mind az európai piacokon. A magyar élelmiszerek optimális piaci megjelenését biztosító integrált termékláncot fejlett logisztikai rendszerek segítik, nyereségességét a termények magas fokú, több célú feldolgozottságával biztosítja.

A jó minőségű ökológiailag ellenőrzött alapanyagot feldolgozó élelmiszeripar termékei ízletesek és sok közülük Európa-szerte keresett hungarikum, és egyéb helyi termék. Az élelmiszer-termelésből kivont, rosszabb adottságú területeken természetes életközösségeket (gyepeket, erdőket) hoznak létre, vagy ipari és energetikai alapanyag-termelésre használgák, a táji és természetvédelmi szempontok figyelembevételével.

Az újjáéledő, hagyományaikat ápoló vidéki közösségek felismerik erőforrásaikat: a helyi adottságokhoz természeti, kulturális és táji értékeiket, az aprófalvakhoz, tanyákhoz kapcsolódó településszerkezeti adottságaikat, nemzeti és etnikai kisebbségeik kulturális örökségét.

A természeti és kulturális értékekben gazdag vidékies/rurális térségekben a turizmus juttatja elsődleges vagy kiegészítő jövedelemhez a lakosságot. E mellett a helyi igényeket kielégítő szolgáltatások fejlesztése biztosít munkalehetőséget.

A termelőszektor versenyképességének növekedéséhez szükség van a korszerűsödő, környezetkímélő mezőgazdaság (beleértve az erdőgazdálkodást, halászatot) hozzájárulására.

Természeti értékeink és tájaink megőrzése és fenntartása nemcsak az élővilág sokszínűségének védelmét jelenti, hanem hozzájárul az emberi egészséghoz, a „jó közérzethez”. A természeti elemek között kiemelkedő jelentősége van a vizek mennyiségi, minőségi és ökológiai állapota javításának, illetve a belterületi, sík vidéki és dombvidéki vízrendezésnek. A fenntartható természet- és tájhasználat kialakítása, az ingatlan, a tárgyi és szellemi örökség hasznosítása, a természet megismerésére irányuló ökoturizmus támogatása fontos célpontja a fejlesztéseknek.

Az egészséges mezőgazdasági termékek előállítása az egészséges élet feltétele. Az ökológiai típusú gazdálkodás terjedése egyszerre szolgálja a környezetvédelmi, társadalmi és gazdasági szempontokat, a vidékfejlesztési célokat.

A rurális (vidékies) térségek integrált fejlesztése:

Az ország harmonikus területi rendszerének kialakítása nem nélkülözheti a vidékies térségek belső harmóniájának megteremtését sem. Az ország területe az európai átlagnál jóval nagyobb arányban vidékies (rurális) jellegű.

Vidékiek térségeinket sajátos - egyre értékesebbé váló - adottságok (alacsony fokú urbanizáltság, kis népsűrűség, természeti területek magas aránya), jellegzetes társadalmi-gazdasági problémák (átlag alatti jövedelem, alacsony befektetési, vállalkozói aktivitás, rossz infrastrukturális ellátottság; néhol átlag feletti munkanélküliség, elvándorlás, magas agrár-foglalkoztatotti arány, elöregedés) jellemzik, ugyanakkor fontos, hogy nem minden vidékies (rurális) térség elmaradott is egyben.

Az alacsony népsűrűséggel jellemezhető rurális területek korántsem tekinthetők egységesnek, térségenként eltérő helyi adottságokat kiaknázó diverzifikált fejlődésük jelent kiemelt területi jellegű fejlesztéspolitikai célkitűzést Magyarország és az Európai Unió számára egyaránt.

A több ágazatot integráló, jól lehatárolt beavatkozási területeken érvényesülő, valamint területi dimenzióval rendelkező helyi kezdeményezésekből építkező vidékfejlesztés az ország területi célkitűzései (a területfejlesztési politikája) rendszerének szerves része, éppen ezért a vidékies területek térség-specifikus fejlesztési céljai és prioritásai, a területi

típusok pontos lehatárolása részletesen az **Országos Területfejlesztési Konceptióban** szerepelnek.

A helyi, térségi kezdeményezések szerepe a vidékies térségek fejlesztésében kimagasló, ez a helyi identitás erősítését, az értékek tudatosítását, az önszerveződések élénkítését szolgáló humán erőforrás-fejlesztést feltételez.

A regionális és az ágazati tervekben, programokban törekedni kell az alábbi jellemzőkkel rendelkező vidékies térségek speciális fejlesztésére – ehhez fejlesztési prioritásokat jelöl ki az **Országos Területfejlesztési Konceptió**:

- a természeti táji és kulturális táji értékekben gazdag térségek táji értékközpontú fejlesztése szolgálja az értékek megőrzését, kibontakozását és erőforrásként való hasznosítását is,
- a tanyás térségek revitalizálása, hogy az ország e jellegzetes térségei ismét élettel teli, értékes és értékelt terekké váljanak,
- az aprófalvas térségek megújítása, hogy e települések a pihenés és az organikus gazdálkodás színterei legyenek,
- a magas arányú roma népességgel rendelkező, elmaradott térségek megújítása a belső erőforrások és a társadalmi tőke fejlesztésével,
- a nemzetiségek által lakott döntően vidékies települések, térségek nemzetiségi kultúrája, hagyományaik, termelési kultúráik, nemzetközi, határ menti együttműködésekben betölthető szerepük fontos kiaknázandó fejlesztési potenciál.

„Befektetés a gazdaságba” prioritáscsoport:

Az agrárium versenyképességének növeléséhez elengedhetetlen a mezőgazdasági termelés és feldolgozás hatékonyságának javítása, az élelmiszer-biztonság növelése, valamint új típusú mezőgazdasági termékek előállítása a mezőgazdasági biotechnológia (kiemelten a genomikai és biotechnológiai központok létrehozásával, genomikai kutatások) fejlesztése révén, figyelembe véve a biológiai sokféleség megőrzésének szempontjait.

A műszaki-technológiai korszerűsítés, a termelői infrastruktúra fejlesztése az agráriumban és az élelmiszeriparban is alapvető fontosságú. Mindez elősegíti termelői, feldolgozó, logisztikai tevékenységek költséghatékony működését, a termelékenység javulását, az élelmiszer-minőség és -biztonság javítását, illetve a környezetvédelmi, növény- és állat-egészségügyi és állatjóléti előírások teljesülését.

Az agrár- és vidékfejlesztés keretében a mezőgazdasági tevékenységek környezetbarát átalakításával, a termőhelyi adottságokhoz, tájhoz igazodó termék- és birtokstruktúra kialakításával, az ökológiai típusú gazdálkodás támogatásával, a falusi turizmus fejlesztésével, valamint az *agrár-biodiverzitás* növelésével elősegíthető a vidéki településeken (ideértve a kistelepüléseket, tanyás és aprófalvas térségeket) az élet minőségének javítása és az egészséges, mezőgazdasági termékek előállítása.

A táji természeti örökség helyi-térségi megőrzése és hasznosítása:

A természeti örökség (a védett és nem védett természeti területek és ezek hálózata, az élő és élettelen természeti és táji értékek, élőhelyek, fajok és közösségek, a biológiai sokféleség) az ipar, az intenzív mezőgazdaság, a közlekedés és urbanizáció, a tömegturizmus, valamint a természeti és antropogén krízishelyzetek hatásainak van kitéve. A hatások kockázatainak csökkentése és kivédése, a károk felszámolása a hatékony és a fenntartható fejlődés elveit figyelembe vevő térségfejlesztés fontos feladata, mert csak így biztosítható egyes térségtípusok táji adottságokra alapozott egyedi fejlesztéseinek eredményessége és a biodiverzitás fenntartása. Ezekben hangsúlyos szerepet kapnak a környezetkímélő, természetközeli és energiahatékony beavatkozások, amelyek a lakosság életminőségét és egészségi állapotát pozitívan befolyásolják. Ezért a területfejlesztés célja különösen:

- a táji-térégi, illetve helyi identitás erősítése, az ember és táj kapcsolatrendszerének újraélesztése, a helyben élők ill. a helyi intézmények környezethez, természethez fűződő és jogainak erősítése, kötelességeinek nyilvánvalóvá tétele;
- a táji értékek, mint számos térség fejlődési erőforrásának természetkímélő használata a rekreációs tevékenységek működtetése révén, az ökológiai rendszerek terhelhetőségének és sérülékenységének fokozott figyelembevételével;
- a természeti örökséget veszélyeztető környezeti (természetes és antropogén eredetű) kockázatok kivédése integrált fejlesztési programokkal. Az elszennyezett és degradált területek rehabilitációjához való hozzájárulás;
- a természeti örökségre alapozott egyedi fejlesztések megvalósítása - biotermesztés, természetközeli gazdálkodási módszerek bevezetése, hagyományos termelési módszerek újraélesztése, bemutatása, ökoturizmus, szolgáltató- és bemutatóközpontok, natúrparkok, tájházak, környezetvédelmi infrastruktúra létesítésével - a védelmi szempontok és az elővigyázatosság figyelembevételével;
- az országos ökológiai hálózat kialakításának és fenntartásának támogatása.

A vidékies térségek lehatárolása:

A térségi lehatárolás biztosítja a vidékies térségeket érintő különböző fejlesztéspolitikai beavatkozások területi összehangolását és a koncentráció elvének területi érvényesítését. A lehatárolás ezáltal orientálja a hazai vidékies térségek számára kiemelkedően fontos uniós források felhasználását és más fejlesztéspolitikai (elsősorban területfejlesztési politikai) beavatkozásokat is.

A hazai természeti és településszerkezeti sajátosságok és a lehatárolási módszerek miatt az eddig alkalmazott vidékies térség lehatárolások az ország területének szinte egészét felölelik, és a vidékfejlesztési programok területi dimenziója gyenge. Az ország európai szintű összehasonlításban is kiemelkedően vidékies, így e térségeink kiterjedtsége indokolt. Ugyanakkor a vidékies térségek célirányosabb, a helyi szükségletekhez és adottságokhoz jobban igazodó fejlesztése érdekében célszerű e térségi lehatárolásba és differenciálásba új területi szempontokat bevezetni, a vidékfejlesztésnek területfejlesztési politikai koordinációt adni.

A jelenlegi térségi alapú lehatárolások területileg gyengén koncentráltak, és túlzottan heterogén társadalmi-gazdasági- környezeti adottságú térségeket fűznek egybe. A homogénebb települési szintű lehatárolás a területi tervezés számára kedvezőtlen, mert a statisztikák ellenére a vidékies adottságok és problémák településhatároktól függetlenek, és a fejlesztésben a város-vidék viszonylatnak is meg kell jelennie.

A térségi lehatárolás célszerűen kistérségi alapú, ahol beazonosítandók a város-vidék viszonytól független fejlesztési irányokkal rendelkező urbanizált központok. Továbbra is célszerű a nemzetközi és hazai gyakorlat könnyen kezelhető, népsűrűsége és népességszámra épülő lehatárolásaiból kiindulni. Ugyanakkor figyelembe kell venni a mezőgazdasági, erdészeti és a természeti területek arányát a földhasználatban, valamint a munkaerő-piaci trendeket (mező- és erdőgazdaságban foglalkoztatottak arányának változása) is.

A vidékies térségek lehatárolásának újragondolása során a 2007-2013-as időszak formálódó európai uniós vidékfejlesztési politikájának vonatkozó iránymutatását is figyelembe kell venni. A fenti szempontok alapján az OTK lehatárolása három vidékies kistérség-kategóriát különböztet meg a térség népsűrűsége és a népességszámmal meghatározott urbanizált települések előfordulása alapján:

1. Urbanizált kistérségek: Bennük a vidékies tér néhány, urbanizációval még nem érintett zárványszerű vagy a környező vidékies kistérségekkel szomszédos településre korlátozódik. Így fejlesztési stratégiáikban a vidékfejlesztés kiegészítő jellegű, nem minden esetben jelenik meg.

2. *Urbanizált területekkel rendelkező vidékies kistérségek:* E kistérségek fejlesztési stratégiáiban jelen van a vidékfejlesztés. E kistérségek vidékfejlesztése elsősorban a kistérségek vidékies tereire irányul, illetve támogathatja azon, szükségszerűen a központban megvalósuló fejlesztéseket is, melyek hatásai többnyire a vidékies kistérségi településeken érvényesülnek (pl. város-vidék kapcsolatok, az elérhetőség fejlesztése, térségi gazdasági-foglalkoztatási hálózatok és vidékies térségekre irányuló innováció-transzfer, közszolgáltatás-szervezés). Ezért a központok városfejlesztési elképzeléseinek harmonizálni kell az őket körülölelő vidékies térség arculatával, fejlesztéseivel, a központoknak felelősséget kell vállalniuk vidékük iránt.

3. *Jellemzően vidékies kistérségek:* A vidékfejlesztés itt a kistérség egészére irányulhat, mint a kistérségi fejlesztési stratégiák meghatározó eleme. E homogénen vidéki kistérségek fejlesztése során mindig a kistérségben kell gondolkodni (pl. elérhetőség, közszolgáltatás-szervezés, térségi turisztikai fejlesztések, egységes táji karakterű falumegújítási programok), a települések elosztott térségi forrásokra támaszkodó elszigetelt fejlesztései nem célravezetők.

A vidékies térségek fejlesztésének horizontális céljai:

- A fejlesztések alapuljanak helyi, területi alapú, széleskörű partnerségből építkező kezdeményezéseken.
- A vidékies kistérségek adottságaihoz és problémáihoz igazodó hatékony fejlesztéséhez helyben koordinált vidék-, terület- és agrárfejlesztési menedzsment-központokra van szükség.
- A fejlesztéseknek foglalkozniuk kell a közszolgáltatások komplex szervezésével, valamint a helyi önszerveződés feltételeit nyújtó közösségi terek megteremtésével.
- A vidékies térségekben is jelen kell lennie az innováció-transzfer, vállalkozásfejlesztés támogatására képes humán és infrastrukturális bázisnak.
- A fejlesztések hangsúlyos eleme a szociális, gazdasági, egészségügyi problémákkal küzdő, hátrányos helyzetű társadalmi csoportok vidékies szegregációinak oldása, egyúttal életkörülményeik javítása.
- A fejlesztéseknek törekedni kell a foglalkoztatottság növelésére, mely törekvéseknek része az értelmiségi és képzett munkaerő helyben tartása is.
- A hagyományos, primer termelő szektor által dominált funkciók színesítése, sőt sok esetben átgondolt funkcióváltás szükséges (pl. lakó-, üdülőhelyi, turisztikai).
- A több szektorra kiterjedő fejlesztéseket egymással integráltan kell kialakítani.

Sajátos adottságú vidékies térségtípusok fejlesztési prioritásai:

a) A természeti táji és kulturális táji értékekben gazdag területek fenntartható fejlesztése:

A táj integráns értékhordozó, komplex kulturális, társadalmi, természeti kategóriát alkot. Bár a kiemelt táji értékek általában csak kisebb térségekben jelennek meg és alkotnak rendszereket, a régiókra, sőt az egész országra hatással lehetnek kisugárzásuk révén, meghatározva, befolyásolva gazdaságuk, társadalmuk arculatát, hozzájárulva identitásukhoz.

A kiemelt hazai táji értékek, az urbanizációtól, túlburjánzott üdülői infrastruktúrától, intenzív mezőgazdaságtól jobbra megkímélt térségekben találhatók.

Különleges természeti táji értékeket jelenítenek meg az országos és helyi jelentőségű védett területek; a nem területileg védett természeti örökséghez tartozó értékeknek otthont adó területek. Szintén e kategóriába tartoznak a nem minden esetben védett, de hazánkban csak nyomokban előforduló kuriózumot képviselő tájesztétikai értékek hordozó (hegyvidékek, nagy erdőborítottság), valamint az európai szinten egyedülálló tájértéket képviselő (vizes élőhelyek, különböző pusztai környezetek) területek.

A természeti táji értékek hasznosítását, egyúttal megőrzését szolgáló fejlesztések sokoldalú, alternatív mező- és erdőgazdálkodási, turisztikai, kisipari, energia- és hulladékgazdálkodási tevékenységek formájában jelentkezhetnek.

A természeti táji adottságokkal elválaszthatatlan kapcsolatban állnak a kulturális tájértékek. Ezeket szintén ápolni és őrizni kell a jelenlegi és a jövő generációk számára, hiszen a kultúra helyi sajátosságai, tárgyi emlékei, tájatalakító ereje egyben az ország és Európa sokszínűségéhez járul hozzá.

Bizonyos területeken a területfejlesztésnek különös hangsúllyal kell érvényesítenie a környezetintegráltságot, a környezeti alapú fenntarthatóság elveit, de mindez nem mindig társul komplex táji értékekkel, a területek által hordozott adottságok nem képviselnek a térségfejlesztés irányait dominánsan meghatározó erőforrásokat.

Részcélok, beavatkozási területek:

- Helyi természeti és kulturális erőforrások fenntartható hasznosítása.
- Ökoturisztikai infrastruktúra-fejlesztés a térség lakóinak bevonásával.
- Ösztönözni kell a helyi lakosság és az üdülönépesség gazdasági és kulturális partnerségét.
- Meg kell teremteni az üdülőhelyi funkciókhoz szükséges települési infrastruktúrát és közbiztonságot.
- Kitérőt kínál a turizmushoz kapcsolódó, illetve attól függetlenül is létjogosult, a helyi termelési, tájhasznosítási, kézműves kultúrára támaszkodó, a tájkaraktert kihasználó termelés, kereskedelem és egyéb szolgáltatások erősítése is. Támogatandó a helyi tájjellegű mezőgazdasági és ipari termékek, valamint szolgáltatások kialakítása, piacra jutása, marketingje, értékesítő-beszerző szövetkezeteik, hitelesítő helyi kamaráik szervezése.
- Ösztönözni kell az erdők közjóléti, rekreációs, valamint a helyi gazdaságban és a szociális viszonyok alakításában betöltött funkcióinak az ökológiai szempontokkal egyeztetett biztosítását, kiépítését.
- Az erdőbirtokosok és a rekreációs, szociális (hátrányos helyzetű társadalmi rétegek erdőkielése), ill. vállalkozói erdőhasználók közötti partnerségi kapcsolatok kialakítása az energiaellátást és munkahelyteremtést szolgáló fenntartható és hatékony tájhasznosítás feltétele.
- Integrált, a mező- és erdőgazdálkodási, rekreációs, védelmi igényeket érvényesítő vadgazdálkodást kell kialakítani, ösztönözve a helyi érdekeltek, a helyi közösség partneri együttműködését, részvételét.
- Lehetővé kell tenni, hogy a helyi lakó- és üdülönépesség hozzáférhessen a táji értékekhez, fenntartató tájhasználat vagy kulturális és szociális igényeinek kielégítése során, a környezetvédelmi és természetvédelmi szempontok érvényesítése mellett.
- A társadalmi részvételen és széleskörű partnerségen alapuló hazai Natúrpark-hálózat kialakítását, továbbfejlesztését ösztönözni kell.
- Támogatni kell az építészeti örökség, a népművészet, és a kézműves hagyományok és emlékek megőrzését.

Környezeti és kulturális szempontú tervezés és tájmenedzsment:

- Támogatandók a táji egységek településcsoportjainak gazdaságfejlesztési együttműködései és a faluhálózatok kialakítása.
- A tájsebek, természetkárosítások rehabilitációját ösztönző fejlesztéspolitikát kell érvényesíteni és biztosítani a fenntartható tájhasználatot.
- Ösztönözni kell a természetvédelemmel összhangban lévő mezőgazdasági termelés kialakítását.
- A tájészterítikai és tájökológiai szempontokat hathatósan kell érvényesíteni a mező- és erdőgazdasági tevékenységek és ezek tervezése során, a rendezési tervekkel összhangban, az őshonos fajok telepítésének és tartásának ösztönzése által is.

- A térségek erdőterületeinek természetességét javítani kell, törekedve a tájak erdőtömbjeinek összekapcsolására is, így akadályozva és csökkentve az erdőterület fragmentációját (nem csak az erdőborítás mennyiségi növelése fontos).
- Az térségek fejlesztését irányító szervezetek dolgozzanak ki fenntarthatósági keretstratégiákat.

A domborzati adottságok Komárom-Esztergom megyében

Kistérségek	Kistérség száma	1. kategória (ha)	2. kategória (ha)	3. kategória (ha)	4. kategória (ha)
Dorogi	4 101	22 705	-	668	53
Esztergomi	4 102	26 960	-	2 781	582
Kisbéri	4 103	50 842	-	-	-
Komáromi	4 104	37 953	-	-	-
Oroszlányi	4 105	19 845	-	34	-
Tatai	4 106	29 503	-	993	192
Tatabányai	4 107	30 585	-	838	100
ÖSSZESEN:		218 393		5 314	927

Forrás: GATE-KTI

- Megjegyzés:
1. kategória: Nincs kedvezőtlen domborzati adottság
 2. kategória: A tengerszint feletti magasság több, mint 800 méter
 3. kategória: A lejtés 20 % feletti
 4. kategória: A kedvezőtlen adottságok együttesen érvényesülnek

Az új **Nemzeti Vidékfejlesztési Terv** zonális törekvéseit is integráló regionális jellegű, a területfejlesztési politika kiemelt térségeinek fejlesztési programjaiba illeszkedő speciális környezet- és tájgazdálkodási programok kidolgozása és megvalósítása szükséges:

- Erősítendő a vidékfejlesztési programozás decentralizációja, lehetővé kell tenni, hogy a jövőben a változatos hazai természeti és társadalmi-gazdasági adottságokhoz jobban illeszkedő regionális vidékfejlesztési programok készülhessenek.
- A tájegységenként diverzifikált agrárgazdaság kialakítása érdekében szükséges tájspecifikus minőségi termékek, valamint a földrajzi áruvédjeggyel, egyéb minőségi tanúsítvánnyal rendelkező egyedi termékek, továbbá a hungarikumok előállításának és értékesítési csatornáinak fejlesztése. Alternatív, fajlagosan nagyobb jövedelemtermelő képességű bio-, illetve ökotermesztés és termékeit feldolgozó kisüzemek támogatása.
- A terület- és földhasználatot igazítani kell a termőhelyi adottságokhoz, különös tekintettel egy racionálisabb birtokstruktúra kialakításának lehetőségére, valamint a településszerkezeti sajátosságokra (pl. tanyás gazdálkodás).
- Erősíteni kell a helyi jellegű vertikális integrációkat a feldolgozás, felvásárlás, tárolás és raktározás területi koncentrációjának kiegyenlítettébbé- tételével, a termékpályák kialakításával.
- Az erdészet fokozódó vidékfejlesztési szerepvállalásának elősegítése különösen azon térségekben, településeken fontos, ahol az erdészet a mezőgazdasághoz mérhető szerepet tölt be a területhasználatban vagy a helyi gazdasági és szociális rendszerben. Az erdő helyi adottságokhoz illő, komplex megközelítésű, az erdőtelepítésen túlmutató használatát (szociális, rekreációs, esztétikai, erdőgazdasági) is szorgalmazni kell.
- A helyi tervezésben, fejlesztésekben történő közösségi részvétel erősítésének feltétele a megfelelő helyi szakemberhálózat biztosítása, fejlesztése (pl. vidékfejlesztési menedzser és falugazdász-hálózat).

A **Földművelésügyi és Vidékfejlesztési Minisztérium** által készített **Nemzeti Agrár-vidékfejlesztési Stratégia** a 2007-2013 időszakra határozza meg az ágazati politikát.

A magyar agrár-vidékfejlesztési stratégia kidolgozása során a Közöségi Stratégiai Iránymutatás előírásai az alábbi területeken érvényesülnek:

- A legnagyobb hozzáadott értéket adó fejlesztési területek kijelölése,
- A fenntartható fejlődést (Göteborgi Megállapodás, Kyotói Egyezmény), valamint a versenyképesség növelést és a foglalkoztatottság megőrzését, bővítését szolgáló (Lisszaboni Megállapodás) fejlesztési célkitűzések megfogalmazása,
- Az egyéb közösségi politikákkal, hazai fejlesztési programokkal való összhang, koherencia megteremtése,
- A piacorientált, versenyképes agrártermelés feltételeinek, gyakorlatának elősegítése, az ehhez szükséges szerkezetátalakítás orientálása, ösztönzése.

Magyarország agrár-vidékfejlesztési stratégiája egy hosszabb időtávú folyamat része, melyek lényeges sarokpontjai, prioritásai először az Európai Unió Tanácsa 1999. június 21-i 1268/1999/EK Rendelete alapján kidolgozott „Magyarország SAPARD terve 2000-2006” tervezési dokumentumban kerültek meghatározásra. A SAPARD Terv általános stratégiája három prioritásra épült, ezek:

- Az agrárgazdaság versenyképességének növelése,
- A környezetvédelem szempontjainak előtérbe helyezése,
- A vidéki térségek adaptációs képességének elősegítése.

Ezek a célok a 2007-2013 közötti időszakban stratégiai célként továbbra is érvényesek, hiszen az 1698/2005/EK rendelet 9. cikkének megfelelően az Európai Unió Tanácsa által kidolgozott vidékfejlesztési Stratégiai Iránymutatás, konkrétan annak 3. fejezetében kifejtett vidékfejlesztési prioritásokkal teljes mértékben összhangban vannak.

Az említett iránymutatás szerint az EU vidékfejlesztési prioritásai:

- A mezőgazdasági és erdőgazdálkodási ágazat versenyképességének javítása,
- A környezet és a vidék állapotának javítása,
- Az életminőség javítása a vidéki területeken és a diverzifikáció ösztönzése,
- A helyi kapacitás kiépítése a foglalkoztatottság és a diverzifikáció érdekében.

Az általános jellemzőkből az alábbiak emelhetők ki:

A magyar nemzetgazdaságon belül a mező- és erdőgazdaság súlya folyamatosan csökken, ennek ellenére rendkívül fontos nemzetgazdasági ágazatok, melyek bruttó hozzáadott értékkel mért teljesítménye 3 % körül alakul (másfélszerese az EU-15 átlagának).

Az ország termőhelyi adottságai kiválóak, kimagasló, 63 %-os az ország területéből a mezőgazdasági hasznosítású (ezen belül a szántó) területek aránya. A csatlakozás előtti beruházási támogatások, továbbá a SAPARD és az AVOP intézkedések hatására a szántóföldi növénytermelésben sokat javultak a termelés műszaki feltételei és bebizonyosodott, hogy a vállalkozások fejlesztési szándéka, támogatások iránti abszorpciós képessége igen erős.

A birtokszerkezet erőteljesen elaprózott és térben tagolt, magas a csak saját szükségletre termelő, illetve az úgynevezett félig önellátó gazdaságok aránya (29 %).

Elsősorban az egyéni gazdaságokban komoly elmaradás mutatkozik az EU környezetvédelmi, állattjóléti, minőségbiztosítási előírásainak, illetve követelményeinek teljesítésében. A mező- és erdőgazdaságban bizonyos infrastruktúra elemek (főként utak, kiszolgáló létesítmények, öntözési eszközállomány, betakarítás utáni fázisok eszközei, illetve létesítményei) hiányosak, illetve korszerűtlenek.

Az agrár-vidékfejlesztés prioritásai, célkitűzései az EMVA tengelyek mentén

A mezőgazdaság és erdészeti ágazat versenyképességének javítása:

Prioritás a minőség és hozzáadott érték növelése a mező- és erdőgazdaságban, valamint az élelmiszer-feldolgozásban

Általános cél: Fenntartható és versenyképes élelmiszergazdaság

Specifikus célok:

- Az ismeretszerzés támogatása és az emberi erőforrás minőségének javítása,
- A fizikai erőforrások szerkezetátalakítása és fejlesztése valamint az innováció elősegítése,
- A mezőgazdasági termelés és termékek minőségének javítása.

A vidék és a környezet fejlesztése:

Prioritás a földhasználat racionalizálása a környezeti és természeti értékek figyelembevételével

Általános cél: A mezőgazdaság és erdészet környezetbarát fejlesztése a földhasználat racionalizálásával és a természeti-táji erőforrások védelme, állapotuk javítása.

A vidék és környezet fejlesztése prioritás **specifikus céljai:**

- Mezőgazdasági földterületek fenntartható hasznosítása
- Erdészeti földterületek fenntartható használata

1) Mezőgazdasági földterületek fenntartható hasznosítása:

A mezőgazdasági földterületek fenntartható hasznosításának célkitűzése magában foglalja termőhelyi adottságoknak megfelelő termelési szerkezet, földhasználat kialakítását (ebben fontos szerepet játszanak az extenzív területhasznosítási módszerek, az ökológiai gazdálkodás), a környezettudatos gazdálkodás és fenntartható tájhasználat erősítését, hozzájárul a mezőgazdasági eredetű környezeti terhelés csökkentéséhez és a környezet általános állapotának javulásához.

2) Erdészeti földterületek fenntartható használata:

Az erdészeti földterületek fenntartható használatának célkitűzése az erdősültség növelése mellett, az erdők védelmi- szociális- és gazdasági szerepének erősítését, a természetközeli erdőgazdálkodási módszerek fejlesztését és elterjesztését, a megtermelt biomassza megújuló erőforrásként való hasznosítását szolgálja.

Az életminőség javítása a vidéki területeken és a diverzifikáció ösztönzése:

Általános cél a vidéki lakosság életminőségének, jövedelmi és foglalkoztatási helyzetének javítása.

Specifikus célok:

- A vidéki gazdasági potenciál erősödése, vállalkozásfejlesztés,
- Kulturális és természeti értékek fenntartható hasznosítása, a közösségi élettér fejlesztése
- Helyi humán kapacitás fejlesztése, bővülő vállalkozói, tervezési és végrehajtási ismeretek és információbázis.

LEADER:

Általános cél az integrált szemléletű helyi vidékfejlesztési stratégiák megvalósításán és széleskörű partnerség működtetésén keresztül a belső erőforrások fenntartható és innovatív hasznosításának, valamint a vidéki életminőség helyi megoldásokon alapuló javításának elősegítése.

A **Közép-dunántúli régió** 2003-ban aktualizált **Területfejlesztési Programja** szerint a régióban az alábbi folyamatok zajlanak:

A mezőgazdasági *foglalkoztatottak* aránya fokozatosan csökken, adottságainál fogva inkább Fejér megyében játszik szerepet. A szolgáltatásokban foglalkoztatottak száma elmarad az országos átlagtól, de fokozatosan növekszik az 1990-es évek eleje óta.

Vidékfejlesztés, mezőgazdaság:

A régióban a mezőgazdasági termelés hatékonysága a kitűnő adottságok ellenére mérsékelte. A tömegtermelésre alkalmas művelt és szántóterület aránya meghaladja az Európai Unió átlagát, jellemző a nagytáblás művelési rendszer. Jellemzően bérlet formájában folyik a gazdálkodás, a kárpótlási folyamat jelentősen átalakította ugyan a tulajdonviszonyokat, a földhasználat, és az ehhez tartozó termelési módszerek megváltoztatásában azonban nem történt döntő áttörés. Csökkent a mezőgazdaságban foglalkoztatottak száma, ezen belül is a szellemi foglalkoztatottak száma csökkent a legnagyobb mértékben.

A szántóföldi növénytermesztést a gabonafélék túlsúlya jellemzi, a legnagyobb területen termesztett kukorica piacerzékonyságát és a termesztés gazdaságosságának bizonytalanságát az állattenyésztés visszaesése várhatóan tovább fokozza. A régióban néhány gyümölcs termesztése kiemelkedő, ugyanakkor általános gond a nagy termésingadozás és az, hogy nincs elegendő átmeneti hűtött tárolókapacitás, válogató és csomagoló gépsor. A termelők szervezetlenül értékesítik termékeiket, jelentős hátrányt elszenvedve más országok fejlettebb marketing eszközöket alkalmazó termelőivel szemben. A szőlő termesztésének területi mutatói az országos átlag körüliek, az egy hektárra jutó bortermelés alacsony szintje elsősorban a kárpótlásban megszerzett területek művelésének teljes, vagy részleges felhagyásának, részben a csemegeszőlő termesztés nagyobb arányának, részben feldolgozási, tárolási és piaci értékesítési problémáknak a következménye.

A tej-, tojás-, sertés és marhahús-termelésből a régió az országos átlagot meghaladó arányban veszi ki részét. A térség növénytermesztési adottságai kedvezőek az energia- és tömeg-takarmányok olcsó, jó minőségű és nagy tömegű termesztéséhez, a korábbi fejlesztések során itt alakultak ki a baromfi-nemesítés és intenzív baromfitartás, valamint szarvasmarha tenyésztés- nevelés és tejtermelés központjai.

A magángazdaságok szerepe növekedett, a gazdálkodó szervezetek száma megsokszorozódott, az egyéni gazdálkodók részaránya az átalakult szövetkezetekkel, illetve a megalakult gazdasági társaságokkal szemben várhatóan növekedni fog. A trendek ismeretében fontos a családi vállalkozásokon alapuló mezőgazdasági termelés erőteljesebb preferálása a többi gazdálkodási formával szemben. Összességében elmondható, hogy a térhasználat és a termelés-szervezés szerkezete egyaránt fejlesztésre vár.

A vidéki települések számos területen megmutatkozó hátránnyal jellemezhetők, a tágabban és sokoldalúan értelmezett támogatott „vidékfejlesztés” csatornáin ugyanakkor növekvő befektetői kedv van kibontakozóban, s ez kedvezően hat vissza a szűkebb értelemben vett termelésre is, a vidék gazdasági bázisának megszilárdítása egyúttal javítja, bővíti a vidéki foglalkoztatást. Fontos szerephez kell, hogy jusson a vonzó, egyedi adottságok megtartása és szélesítése révén fejleszthető vidéki belföldi turizmus és idegenforgalom is.

100 ha mezőgazdasági területre jutó állatállomány, 1997

Állatfajta	Fejér	Komárom-Esztergom	Veszprém	Közép-dunántúli régió	Ország
Szarvasmarha	19	14	19	18	14
Sertés	83	149	66	90	80
Juh	16	8	11	13	14
Tyúk	658	2.902	385	993	500

Forrás: Veszprém megyei KSH 1999

A fejlesztési terv stratégiai pontjaiból az alábbi elemek emelhetők ki:

A gazdasági környezet innováció-orientált fejlesztése:

A prioritás általános célja a régió versenyképességének megtartása és erősítése a gazdaság innováció-befogadó képességének javítása révén.

A prioritás közvetlen célja többek között, hogy járuljon hozzá a gazdaságilag hatékony és innovatív agrártermelés kialakulásához.

A mezőgazdaságban elsődlegesen a környezetorientált területhasználat és gazdálkodási rendszerek kialakulása gyorsul fel, hogy a fenntarthatóság követelményeinek minél hamarabb megfeleljen a rurális gazdaság, és előtérbe kerüljön az innovációra képes, versenyképes mezőgazdaság.

Környezetorientált vidékfejlesztés:

A Közép-dunántúli régió ökológiai adottságai rendkívül változatosak, s ebből adódóan a vidék, annak gazdasága és eltartó képessége nagy differenciákat hordoz.

A régió jövőképeben az innováció került a fókuszba, de ennek megvalósításához éppúgy hozzátartozik a vidéki térségek és a vidék gazdaságának innovációja, mint a csomópontok innováció-orientált fejlesztése. Lemaradó, kedvezőtlen struktúrájú periféria esetén nem valósítható meg a régió jövőképe, mert ebben az esetben a régió visszahúzó erőként léphet fel. A végletek között mozgó vidék változatos fejlesztési programokat kíván. A Közép-dunántúli régióban húzódik az ún. „ipari tengely”, az évtizedek során itt kumulálódó környezetszennyezéssel együtt a környezet- és táj-rehabilitáció színhelye, míg ebben a régióban találjuk az országosnál kedvezőbb adottságú termőföldeket, melyek intenzív árutermelő mezőgazdaság színterei lesznek a jövőben, valamint ebben a régióban található a turisztikailag legintenzívebben hasznosított területek is, mint a Balaton és Velencei-tó is. A Közép-dunántúli régióban vannak olyan leszakadó, vagy gazdasági, társadalmi szempontból elmaradott térségek is, melyek országos viszonylatban kiemelkedő agroökopotenciállal rendelkeznek (Kisbéri, Sárbogárdi kistérség). Tehát egyszerre kell, hogy jelen legyen a piacra termelő hatékony agrár versenyszféra, a környezet- és táj-rehabilitáció és az azt követő környezet- és tájkímélő módszerek bevezetése, valamint a különösen turisztikailag frekvenciált területekben a környezet állapotának megóvása és a turizmus fejlesztésének egyensúlya. Ehhez az agrárstruktúra átalakítása, az agrár innováció, a diverzifikált jövedelemtermelés alternatíváinak bevezetése, a vidéki térségek infrastruktúra fejlesztése elengedhetetlen a humán erőforrás fejlesztés és közösségépítés mellett.

Mivel az EU regionális politikájában az agrárszerkezet-átalakítás, illetve a mezőgazdasági tevékenységek fejlesztése igen szorosan összefügg a ruralitás problematikájának kezelésével a vidékfejlesztéssel, ezért a program az agrárium innovatív fejlesztését és versenyképességének javítását a vidékfejlesztéssel egy intézkedésen belül kezeli:

- a természeti adottságok, komparatív előnyök szempontjából a legkedvezőbb területeken piac és versenyképes agrártermelés kialakítása a fenntarthatóság elvei mellett
- a folyamatos innováció feltételeinek biztosítása az agrárszférában is
- iparilag szennyezett térségekben tájrehabilitáció, környezetállapot javítás
- a dombsági, de még agrártermelésre alkalmas területeken a környezet- és tájkímélő módszerek fejlesztése, a mezőgazdasági termékek feldolgozásának és marketingjének kiszélesítése mellett – részmunkaidős farmerek
- a régióban található történelmi borvidékeken a szőlőtermesztés és a borászat fejlesztése, valamint a hozzájuk szervesen kapcsolódó borturizmus feltételeinek megteremtése

- agrártermelés szempontjából kedvezőtlen területeken, illetve az egyre inkább elnéptelenedő vidéki térségekben egyaránt jellemző a vidékfejlesztés szociális és alternatív megoldásainak hangsúlyozása

A *vidékfejlesztés* több ágazatot átfogó horizontális program, amely tartalmaz mind beruházási, támogatási és intézményfejlesztési típusú akciókat. A program fókuszában a régió vidéki térségei – lényegében a régió nagyvárosain kívüli kistérségek és azok kisvárosai – állnak. A program megvalósítását az alábbi akciók (alprogramok) segítik:

A. Fenntartható környezetfejlesztés, tájgazdálkodás

- tájrehabilitáció, környezet állapot javítás
- táji és épített örökség megőrzése a régió egész területét érintően
- agrár-környezetvédelmi programok

B. Agrárszerkezet átalakítása és fejlesztés

- versenyképes agrárszerkezet, agrár innováció
- az agrártermelés műszaki, technikai, szervezeti feltételeinek korszerűsítése
- minőségbiztosítási rendszerek kiépítése az agrárszférában
- biológiai gazdálkodás
- erdőtelepítések, felújítások, feldolgozás
- szőlőművelés és telepítés, borászat
- mezőgazdasági jövedelemkiegészítő tevékenységek támogatása

C. Vidéki turizmus fejlesztése

- ökoturizmus – a védett területek helyes piacosítása
- turizmus marketing stratégia a régió egész területére – horizontális együttműködés a kistérségek között – információs pontok kialakítása
- falusi szállásférőhely kapacitás növelése
- a vidéki kulturális örökség védelme és helyes piacosítása a turizmus területén
- borturizmus feltételeinek megteremtése
- a helyi kézművesség fejlesztése, és a hozzá kapcsolódó turizmus támogatása

D. Közösségfejlesztés, intézményfejlesztés, civil szféra erősítése

- felkészülés a fenntartható táji, agrár és turizmus ágazat fejlesztésére – képzési programok
- civil szervezetek és a területfejlesztés szereplői közötti együttműködés növelése
- a vertikális és horizontális kapcsolatok építése a vidék- és területfejlesztési intézmények között

2.7.3. TANYÁK, „PUSZTÁK”, MAJORSÁGOK JÖVŐJE

Az **Országos Fejlesztéspolitikai Konceptió (OFK)** az elmaradott térségek, külső és belső perifériák felzárkóztatása szempontjából az alábbi célokat tűzi ki:

- a lakosság - különös tekintettel a képzett csoportok - helyben tartása érdekében a foglalkoztatás bővítése, a munkahelyteremtés, beleértve a távmunka fokozott ösztönzését;

- minden település lakossága számára a megfelelő életkörülmények infrastrukturális feltételeinek és a közszolgáltatások (például alapfokú szociális, egészségügyi, kulturális, oktatási) elérhetőségének, lehetőleg helyben történő biztosítása;
- a térségi központokban a környező települések lakói által igénybe vett szolgáltatások szükséglet szerinti bővítése és minőségének fejlesztése;
- a térségi központok elérhetőségének javítása;
- érdekérvényesítésre képes helyi-térségi közösségek megteremtése, a társadalmi tőke növelése és az egészséges életmód terjesztése.

Az Országos Területfejlesztési Koncepció (OTK) ennek megfelelően ajánlja, hogy:

- A vidékies térségekben a fenntartható tájhasználat kialakítása érdekében a természetvédelemmel összhangban lévő mező- és erdőgazdasági termelés feltételeinek megteremtése, a tájesztétikai és tájökológiai szempontok érvényesítése, az őshonos fajok telepítésének és tartásának ösztönzése, az erdőterületek természetességének javítása, a helyi értékeket hasznosító és táji adottságokhoz igazodó hagyományos és környezetbarát gazdálkodási módok felélesztése és elterjesztése valósuljon meg;
- A tanyás térségekben a gazdasági, társadalmi, környezeti állapot felmérése, a megújuló erőforrásokra alapozott egyedi megoldású, alapvető infrastruktúrák költség-hatékony és környezeti szempontból előnyös és indokolt kiépítése történjen. A táji adottságokhoz igazodó környezetbarát gazdálkodási módok elterjesztése és ezek technikai és technológiai feltételeinek biztosítása is szükséges.

A vidékies térségek fejlesztésének céljai:

Az európai szinten kultúrtörténeti jelentőséggel bíró tanyás településrendszer és gazdálkodási forma a magyar nemzeti örökség fontos részét képező sajátos térszerkezeti struktúra, melynek fennmaradása, revitalizációja, fejlesztése nemzeti érdek. A tanyás térségek fontos értéke, hogy potenciálisan alkalmasak a fenntartható fejlődés, az integrált, komplex vidékfejlesztés és a multifunkcionális mezőgazdaság Európában kialakult fejlesztési modelljének megvalósítására.

A hazai tanyák többsége elveszítette hagyományos funkcióját, ezért válságos helyzetbe került, többségük súlyos társadalmi problémák (alacsony életszínvonal, szegregáció, bűnözés) színtere lett. A tanyás térségek jelentős részének épületállománya általában elavult, lakossága elöregedett, infrastruktúrája fejletlen, ezen belül is az út- és elektromos hálózat rendkívül elmaradott, ill. hiányos. A szegregáltabb, a városoktól távolabbi térségekben elhelyezkedő, a szegény fiatal bevándorlók által lakott tanyák száma jelentős.

Részcélok, beavatkozási területek:

- A tanyákon az új típusú lakó- és üdülő, funkciók egyéb (szervezeti, szabályozási, népszerűsítési) feltételeinek megteremtése, melynek során a beépítettség nem emelkedik;
- Elérhetőség javítása a köz- és magánszféra közös finanszírozásában;
- A tanyák ingatlanpiacának átláthatóvá, szabályozottá tétele, a tanyatulajdonosok támogatása az értékesítésben;
- Áttelepülési (betelepülési) esélyek megteremtése;
- A tanyai rekreációs (ökoturizmus, egészségturizmus, falusi turizmus, lovas turizmus) idegenforgalmi vállalkozások támogatása;
- Infrastruktúrafejlesztés az elektromos közműpótló megoldások (alternatív energiaforrások) támogatásával, illetve önellátó rendszerek („ökoház” modell) kialakításának ösztönzésével;
- Birtok- és üzemviszonyok rendezése, amelyek révén a tanyák körül életképes méret földterületek, versenyképes mezőgazdasági üzemek, családi (farm) gazdaságok jöhetnek létre;
- Tanácsadás, a birtok- és üzemviszonyok rendezése, melynek révén a tanyák megélhetést vagy a hathatós jövedelem-kiegészítést biztosító, a tájat gondozó, a tájhasználatot fenntartó,

esetleg új művelési ágakat, művelési módokat alkalmazó mező- és erdőgazdasági családi (farm) gazdaságokká alakulhatnak;

- Vízpótlási- és vízvisszatartási integrált fejlesztések;
- A külterületi, elsősorban telep- és lakóhelyhez kötött környezeti szennyező, források feltárása és felszámolása, környezetvédelmi felvilágosítás;
- Az érzékeny, sérülékeny, egyedi kultúrtáji értékek (melléképületek, hidak, emlékhelyek stb.) megőrzése és fenntartása;
- A tanyás térségek adottságaihoz, s a változóban lévő természeti adottságokhoz (pl. csökkenő talajvízszint) igazodó, versenyképes agrártermék-struktúra kialakítása;
- A tanyasi tájgazdálkodásra, a piacképes biogazdálkodásra, és a megújuló alapanyagok feldolgozására és helyben értékévé történő alakításra alapozott kisipari tevékenység feltámasztása;
- Az információs technológiák alkalmazásával a távmunkába való bekapcsolódás feltételeinek biztosítása;
- A tanyák idősödő, rászoruló lakossága szociális és egészségügyi ellátásának fejlesztése (tanyagondnoki hálózat fejlesztése), indokolt esetben a belterületre költözés támogatása;
- Krízis-intervenciók és személyi szolgáltatások önkormányzati és civil ellátásának fejlesztése (szociális gazdaság);
- Tanyasi közösségek, települési részönkormányzatok kialakításának elősegítése. Helyi kezdeményezések ösztönzése;
- A közbiztonság megteremtése;
- Huzamosabb ideig üresen álló tanyák, tanyaközpontok (pl. tanyasi iskolák) közösségi, önkormányzati birtokbavételének, és teljes vagy részleges rehabilitációval járó hasznosításának ösztönzése.

2.7.4. APRÓFALVAK (500 FŐIG) ILL. 500-1000 ÉS 1000-2000 FŐS FALVAK JÖVŐJE

Az **Országos Fejlesztéspolitikai Konceptió** (2005) azzal számol, hogy az újjáéledő, hagyományait ápoló vidéki közösségek felismerik erőforrásaikat: a természeti, kulturális és táji értékeiket, az aprófalvakhoz, tanyákhoz kapcsolódó településszerkezeti adottságaikat, nemzeti és etnikai kisebbségeik kulturális örökségét.

A természeti és kulturális értékekben gazdag vidékies/rurális térségekben a turizmus juttatja elsődleges vagy kiegészítő jövedelemhez a lakosságot. E mellett a helyi igényeket kielégítő szolgáltatások fejlesztése biztosít munkalehetőséget.

A szociális, egészségügyi és foglalkoztatási gondok orvoslására, illetve a kulturális és sportélet megszervezésére létrehozott kistérségi közösségi központok jelentős sikereket érnek el. Összehangolt tevékenységükkel sikerül megerősíteni a helyi közösségeket, integrálni a korábbi szociálisan és etnikailag szegregálódott népességet, valamint a vidékies/rurális térségeket második, rekreációs otthonául választó városi eredetű lakosságot.

A távtanulási és távmunka-lehetőségek a kistelepüléseken és fogyatékkal élők életminőségét is javítják. A kistelepülések info-kommunikációs infrastruktúrájának kiépítésével, a jóléti célú elektronikus szolgáltatások fejlesztésével és a fizikai és kommunikációs akadálymentesítéssel még hatékonyabbá lehet tenni. Érdemben javítani kell minden szinten a tanulási, képzési és továbbképzési lehetőségekhez történő hozzáférés feltételeit, különös tekintettel a gazdaságilag, társadalmilag hátrányos helyzetű vidéki térségekre, kistelepülésekre és lakóközterekre. A vállalkozói infrastruktúra különösen a kistelepüléseken nem kellően fejlett, ami akadályozza a helyi vállalkozások fejlődését, és

sokszor a kisebb cégek odatelepülését. A helyi önkormányzatokkal együttműködve meg kell teremteni a *gazdaságilag és ökológiailag fenntartható telephelyfejlesztés* lehetőségét. Az államnak főleg a kistelepülések ellátásához kell segítséget nyújtania.

Az *agrár- és vidékfejlesztés keretében* a mezőgazdasági tevékenységek környezetbarát átalakításával, a termőhelyi adottságokhoz, tájhoz igazodó termék- és birtokstruktúra kialakításával, az ökológiai típusú gazdálkodás támogatásával, a falusi turizmus fejlesztésével, valamint az agrár-biodiverzitás növelésével elősegíthető a vidéki településeken (ideértve a kistelepüléseket, tanyás és aprófalvas térségeket) az élet minőségének javítása és az egészséges, mezőgazdasági termékek előállítása.

Az **Országos Területfejlesztési Konceptió** (2005) 2020-ig szóló átfogó céljainak egyik legfontosabbja a térségi versenyképesség szempontjainak előtérbe állítása. Valamennyi térség, régió fejlesztésekor adottságaikra és stratégiáikra építve életképes funkcióik megerősítésére, erőforrásvonzó képességük javítására, vagyis relatív versenyképességük erősítésére kell törekedni. A fejlődésben elmaradott térségek ehhez nagyobb kormányzati, regionális támogatást kell, hogy kapjanak, ily módon a versenyképesség növelése a felzárkóztatás eszközévé is válik. Fontos feladat az *aprófalvak*, perifériák és egyéb öregedő korszerkezetű térségek népességmegtartó, ill. -vonzó képességének javítása vagy számukra új életképes térségi (ökológiai-, rekreációs-, lakó-, stb) funkciók megnyerése ill. megőrzése.

A kistérségek szintjén a – főként a periférikus térségek esetében – a versenyképesség javításának kulcstényezőjét a mellékúthálózat szűk keresztmetszeteinek felszámolása, a térség központjainak jobb tömegközlekedési elérhetősége jelenti. A fizikai elérhetőség mellett kiemelt szerepet kell kapnia az információs elérhetőség biztosításának.

Részcélok, beavatkozási területek:

- Támogatni kell a munkába járás igényeihez, egyéb lakossági szükségletek kielégítéséhez illeszkedő akadálymentes és fenntartható közlekedésfejlesztést (például: tömegközlekedés-szervezés, a rentábilis, kis kapacitású alternatív tömegközlekedési formák, az elérhetőséget javító kerékpárút-fejlesztések).
- Lehetővé kell tenni, hogy a szociális, egészségügyi, gazdasági, adminisztrációs lakossági igények kielégítését minél kevesebb utazással meg lehessen valósítani, akár rendszeres mozgó szolgáltató rendszerek kiépítésének támogatásával, a szociális gazdaság különböző formáinak bevezetésével.
- Ösztönözni kell az önkormányzatok és intézményeik településen belüli és településközi együttműködését, sajátos ellátási formák elterjedését és többfunkciós intézmények kialakítását (mikrotérségi szinten, táji településcsoportokban, faluhálózatokban), hogy a kis népességszám ellenére is kifizetődő és fenntartható funkciók váljanak elérhetővé.
- A kistelepüléseket a falusi turizmus kiemelt célterületeiként kell kezelni.
- Mikro-vállalkozások indítását és kibontakozását folyamatos tanácsadással is segítő, gondoskodó, inkubációs vállalkozásfejlesztési rendszereket kell működtetni.
- Ösztönözni kell a gazdasági szereplők helyi együttműködését, szövetkezését.
- Kiemelten szükséges támogatni az aprófalvak falusi turizmushoz, öko- és aktív turizmushoz kapcsolódó infrastruktúrájának és a kapcsolódó szolgáltatások kínálatának térségileg összehangolt fejlesztését, az ehhez kapcsolódó vonzerők feltárását és a kapcsolódó marketinget, mindezt határozott, térségi piacstratégiára felfűzve.
- Támogatandó a kis közösségek méretéhez igazodó, megújuló energiaforrásokra támaszkodó energiaellátó rendszerek kiépítése.
- Törekedni kell nagyobb térségi hulladékgazdálkodás rendszereihez illeszkedően — a tisztább települési környezet érdekében — a kis közösségek hulladékmennyiségének

minimalizálására, ezek rendszeres elszállítására, a szerves hulladék helyi hasznosítására és rendszeres hulladékszállítás mellett a lomtalanításra is.

- Informatikai infrastruktúrafejlesztés, teleházak és informatikai képzések indítása.
- Hangsúlyosan támogatandó a távmunka és a távoktatás, a munkaerőpiaci és szakképzési információk, közszolgáltatások virtuális elérhetőségének biztosítása.
- A térségi marketing keretében ösztönözni kell a helyi ökológiai mezőgazdaságot, természet-közelű erdőgazdálkodást, a hagyományos kis- és kézműipart, a tevékenységek termékeinek marketingjét, piacra jutását.
- Elő kell segíteni a szabályozott tulajdonosváltást ingatlanpiaci szervezési és marketing-tevékenységek támogatásán keresztül; az üdülőfunkciók elsősorban a meglévő épített környezeti elemeket használják ki, a beépítettség növelése nélkül.
- Támogatni kell a lakó- és üdülőnépesség partnerségének megteremtését szolgáló kezdeményezéseket. Ezáltal megjeleníthető a település közös érdeke, mely megnyilvánulhat közös fejlesztési elképzelésekben, de akár a helyi lakosság által az üdülők számára nyújtandó karbantartási szolgáltatási együttműködésekben is.
- Támogatandók a közbiztonság javítását szolgáló helyi civil kezdeményezések (pl. polgárőrség).
- Támogatandó a hátrányos helyzetű népesség jövedelemkiegészítő tevékenységei feltételeinek megteremtése (pl. földhasználat biztosítása, települési karbantartási munkákban való részvétel).
- Az aprófalvakba betelepülő hátrányos helyzetű népesség helyi civil szerveződésekbe, hagyományörzésbe való bevonását ösztönözni kell.
- A hátrányos helyzetű társadalmi csoportok szegregációs folyamatainak helyszínein élnékíteni kell a gazdasági-kulturális kapcsolatokat a településeken belül és a szomszédos, kedvezőbb helyzetű településekkel és alközpontokkal (pl. közösségi szolgáltatási és karbantartási, közterület fenntartási munkák, rendezvények szervezésével).

A ma hatályos **Nemzeti Vidékfejlesztési Terv** (2004) szerint, bár több szempontból is veszélyeztetettek, a vidéki területek életkörülményeiket tekintve alapvetően egészségesek, pihenésre, kikapcsolódásra alkalmasak. A vidéki területek, bár elhanyagoltak, általában szép tájakban, építészeti és kulturális értékekben gazdagok. A kistelepülések (főleg Észak-Magyarországon és a Dél-Dunántúlon) és a tanyák (az Alföld északi és déli részén) vannak a legrosszabb helyzetben. A közműellátás, infrastruktúra és szolgáltatási szint általában rosszabb, mint a nagyobb településeken, a közlekedési lehetőségek, a települések hozzáférhetősége pedig különösen rossz. Ennek következményeképpen a gazdasági fejlődés lehetőségei korlátozottak. A mezőgazdasági termelés infrastruktúrája (az egyéni gazdaságok, a mezőgazdasági úthálózat, a vízellátás és a vízelvezető rendszerek valamint a modern trágyaelhelyezési rendszerek) elhanyagolt, rossz állapotban van és nem képes az új földhasználati és földtulajdoni viszonyokhoz alkalmazkodni. A vidéki területek és közösségek önszerveződési képessége, összetartása alacsony, fejlesztési kezdeményezések csak elszigetelten jelentkeznek. A vidéki lakosság (különösen a fiatalabb korosztályok) helyi kötődése és a környezettudatossága csökken.

A természetes szaporodás erőteljesen csökken, a népesség korstruktúrája kedvezőtlen és öregedő, a kistelepülésekről jelentős a népesség elvándorlása (főleg a fiatal, képzett lakosság körében), magas a gazdaságilag inaktív népesség aránya, így reális veszély a kistelepülések fokozatos elnéptelenedése. Ez utóbbi folyamat fékezésének, illetve megállításának eszközei közül a mezőgazdasághoz kötődő vagy ahhoz közeli munkalehetőségek megőrzését részben az NVT, részben az AVOP, a vidéki életkörülmények javítását részben az AVOP, részben az NFT-hez kapcsolódó egyéb operatív programok tartalmazzák.

Az új gazdasági szerkezetben létesülő, jellemzően városokba települt munkahelyek megjelenésével e munkahelyek hozzáférhetősége a távolabbi kistelepülések lakói számára közel sem érte el a korábbi szintet. Az ingázás költségeit – a korábbiakkal ellentétben – csak kevés munkáltató vállalja át, az elérhető jövedelem pedig a munkavállaló számára a legtöbb esetben nem teszi lehetővé ennek vállalását.

A kistelepüléseken a mezőgazdálkodáson kívül jelenleg is alig folyik másfajta gazdasági tevékenység, ezért a mezőgazdaság, a hozzá kapcsolódó tevékenységek, illetve a környezetés tájgazdálkodási szolgáltatások még számottevő ideig alapvetően meghatározzák azok népességmegtartó képességét. Ha nem történik beavatkozás, a vidéki térségekben, különösen a falvakban és az alacsony népességű településeken az alábbi problémákkal kell számolni:

- a lakosság kor- és képzettségi struktúrája hátrányossá válik, mivel a fiatalabb generációk elvándorolnak, ami a legkisebb települések fokozatos elnéptelenedéséhez vezet;
- a műveletlenül maradó területek aránya nő;
- hosszú távú munkanélküliség alakul ki, a munkanélküliség az országos átlag többszöröse lesz;
- a gazdasági alapok alapvető hiánya miatt a munkahelyek száma csökken, új munkahelyek létrehozására csak korlátozott lehetőség kínálkozik;
- az infrastrukturális, szolgáltatási színvonal és az életszínvonal alacsony marad.

A vidéki térségekben több hátrányos hatás halmozottan jelentkezik (alacsony népsűrűség, öregedő és fogyó népesség, alacsony gazdasági aktivitás, alacsony és romló jövedelem-színvonal, a szolgáltatások és az infrastruktúra hiánya). Az agrárgazdaság szerepe ezekben a térségekben kiemelkedően fontos, elsősorban a kistelepüléseken, ahol közel 800.000 ember él, és ahol a mezőgazdaság gyakran az egyedüli jövedelemszerzési lehetőség. Ezért az agrárgazdaság nemzeti szinten romló pozíciói különösen súlyosan érintik a vidéki térségeket (romló jövedelmezőség és foglalkoztatottság, csökkenő gazdasági aktivitás és elvándorlás).

2.7.5. TÁRSADALMI SZEMPONTBÓL ELMARADOTT KISTÉRSÉG, MIKROTÉRSÉGEK FELZÁRKÓZTATÁSA; LEADER-TÍPUSÚ FEJLESZTÉSEK A MEGYÉBEN

Az **Országos Fejlesztéspolitikai Konceptió** (2005) szerint a fővárosközpontú, sugaras szerkezetű főútvonal- és vasúthálózat, valamint a folyami hidak elégtelen száma gátolja a regionális kapcsolatok erősödését, és jelentős egyenlőtlenségeket okoz az elérhetőség színvonalában. Az *elmaradottabb térségek, települések* fejlődését a fentiekben túl nagyban gátolja a régió belüli hiányos közlekedési hálózat. Sok helyen hiányoznak a környezetvédelmi szempontból fontos, településeket elkerülő, tehermentesítő, illetve összekötő utak.

A kohéziós politika reformja miatt a vidékfejlesztés finanszírozása a 2007 és 2013 közötti időszakban kikerül a strukturális alapok rendszeréből, és a közös agrárpolitika keretében egy egységes alap, az **Európai Mezőgazdasági Vidékfejlesztési Alap** szolgálja majd az egységes programozási keretbe rögzített vidékfejlesztési programok finanszírozását, az új uniós költségvetés „természeti erőforrások kezelése és megőrzése” költségvetési cím részeként. Az új, összevont Európai Mezőgazdasági Vidékfejlesztési Alap egységes közösségi stratégiai útmutatója alapján országos stratégiai tervet kell kidolgozni az agrár- és vidékfejlesztés 2007 és 2013 közötti fejlesztésének támogatására.

A bizottsági javaslat három fő fejlesztési irányt jelöl meg a következő programozási időszakra:

- a mezőgazdaság és az erdészeti szektor versenyképességének növelése,
- a környezetvédelem (beleértve a természet- és tájvédelmet is) és a földgazdálkodás,
- a vidéki gazdaság diverzifikációja és a vidéki területeken élők életminőségének javítása.

Az említett fejlesztési irányokat erősíti, mintegy negyedik fejlesztési blokként kiegészíti a LEADER-program, amelynek a kistérségi önszerveződő koncepciók finanszírozása a feladata.

A tervezett beavatkozások a következő *prioritások* köré szerveződnek:

- a munkaerőpiacra való belépés és visszatérés ösztönzése és segítése, a foglalkoztathatóság javítása,
- a társadalmi és területi zárványok oldása – az elmaradott térségek és csoportok felzárkóztatása gazdasági, infrastrukturális, oktatási fejlesztésekkel, valamint a minőségi közszolgáltatásokhoz való hozzáférés megkönnyítésével,
- a társadalmi és kulturális tőke növelése,
- az esélyegyenlőség feltételeinek javítása, az oktatáshoz, a műveltséghez és a szociális szolgáltatásokhoz való hozzáférés biztosításával.

Alapvető célkitűzés, hogy a tartósan elmaradott, külső vagy belső periferiális térségek, illetve a leszakadt városi területek a teljes fejlesztéspolitikai eszközrendszer felhasználó kormányzati és regionális támogatással, adottságaikhoz és lehetőségeikhez igazított egyedi stratégiáik alapján csökkentsék lemaradásukat, gazdaságilag és társadalmilag is megújuljanak. Felzárkózásuk feltétele, hogy e térségek megtartsák erőforrásaikat, mindenekelőtt népességüket (elsősorban a képzettebb rétegeket) és környezeti értékeiket, illetve fejlődésükhöz új erőforrásokat (pl. beruházások, üdülési funkciók) tudjanak mozgósítani. Ezért is létfontosságú, hogy a helyi közösségek felkészítése, részvétele a fejlesztésekben megtörténjen. A fejlesztéseknek az életképes gazdasági, társadalmi elemeket kell megerősíteniük, illetve kialakítaniuk, vagyis a felzárkóztatás során is relatív versenyképességük javítása a cél.

Az **Országos Fejlesztéspolitikai Koncepció (OFK)** a **Kisbéri kistérséget** társadalmi mutatók alapján a kistérségek legrosszabb helyzetű harmadába sorolja. Súlyosbítja a helyzetet, hogy e kistérség a gyorsforgalmú utaktól és megyeszékhelytől egyaránt távol (min. 30 km) helyezkedik el.

Az elmaradott területek, térségek felzárkóztatásában kiemelkedő jelentősége van az ágazatközi, integrált szemléletnek. Éppen ezért fontos, hogy a legelmaradottabb térségekbe irányuló fejlesztéspolitikai beavatkozások a térség adottságaihoz igazodjanak, és kiemelten a térség stratégiájában megfogalmazott kitörési pontok szolgálatában valósuljanak meg.

Az ország területe az európai átlagnál jóval nagyobb arányban vidékies (rurális) jellegű. Vidékiek térségeinket sajátos – egyre értékesebbé váló – adottságok (alacsony fokú urbanizáltság, kis népsűrűség, természeti területek magas aránya), jellegzetes társadalmi-gazdasági problémák (átlag alatti jövedelem, alacsony befektetési, vállalkozói aktivitás, rossz infrastrukturális ellátottság; néhol átlag feletti munkanélküliség, elvándorlás, magas agrár-foglalkoztatotti arány, elöregedés) jellemzik, ugyanakkor fontos, hogy nem minden vidékies (rurális) térség elmaradott is egyben. Az alacsony népsűrűséggel jellemezhető rurális területek korántsem tekinthetők egységesnek, térségenként eltérő helyi adottságokat kiaknázó

diverzifikált fejlődésük jelent kiemelt területi jellegű fejlesztéspolitikai célkitűzést Magyarország és az Európai Unió számára egyaránt.

A regionális és az ágazati tervekben, programokban törekedni kell az alábbi jellemzőkkel rendelkező vidékies térségek speciális fejlesztésére – ehhez fejlesztési prioritásokat jelöl ki a Konceptió:

- *a természeti táji és kulturális táji értékekben gazdag térségek* táji értékközpontú fejlesztése szolgálja az értékek megőrzését, kibontakozását és erőforrásként való hasznosítását is,
- *a tanyás térségek revitalizálása*, hogy az ország e jellegzetes térségei ismét élettel teli, értékes és értékelt terekké váljanak,
- *az aprófalvas térségek megújítása*, hogy e települések a pihenés és az organikus gazdálkodás színterei legyenek,
- *a magas arányú roma népességgel rendelkező, elmaradott térségek megújítása* a belső erőforrások és a társadalmi tőke fejlesztésével,
- *a nemzetiségek által lakott döntően vidékies települések, térségek* nemzetiségi kultúrája, hagyományaik, termelési kultúráik, nemzetközi, határ menti együttműködésekben betölthető szerepük fontos kiaknázandó fejlesztési potenciál.

Az Új Magyarország Programja (2006) kiemelt figyelmet fordít a megújuló társadalom megteremtésének területi szempontjaira, miután a társadalomban való boldogulást korlátozó tényezők jelentős része egyes térségek elmaradottságából, a térségek közti különbségekből, illetve egy-egy térség különböző nagyságú és funkciójú települései közti szerves kapcsolatrendszer hiányából adódik. A társadalmi szempontból legelmaradottabb térségeink döntő többsége nehezen megközelíthető, számottevő városi központ nélküli rurális térség. Dinamizálásuk alapja egy új, integrált „város és vidéke” rendszer megteremtése lehet az elérhetőség javításával, a város-falu feladatmegosztás újragondolásával és átalakításával. A megújuló társadalom megteremtése feltételezi a munkaerőpiac területi különbségeinek csökkentésére irányuló törekvéseket is.

A területi felzárkóztatás jegyében szükséges a társadalmi esélyegyenlőséget sértő, a gazdaság hatékony működését korlátozó területi elmaradottságok mérséklése, a gazdaság túlzott egyközpontúságának enyhítése a vidéki fejlesztések előnyben részesítésével. A fenntartható térségfejlődés ösztönzése érdekében fontos, hogy régióink, térségeink természeti és kulturális örökségükkel, erőforrásaikkal fenntartható módon mindinkább helyben gazdálkodjanak, kiaknázzák és tovább erősítsék a helyi lehetőségeket.

A tartósan elmaradott területeknek és a nehezen elérhető perifériáknak is esélyt kell kapniuk, hogy hatékony, előremutató módon kapcsolódhassanak az ország gazdasági-társadalmi vérkeringésébe. Felzárkóztatásuk az eddiginél koncentráltabb, a helyi adottságokhoz és a külső feltételek teremtetten lehetőségeihez jobban illeszkedő, valamennyi operatív programot átható, koordinált fejlesztéspolitikai erőfeszítést, a fejlesztési programok részéről pozitív diszkriminációt (pl. többlettámogatást) igényel.

Az állami beruházás-ösztönzés és az üzleti környezet fejlesztése, a kkv-k hálózatosodásának elősegítése során *előnyben kell részesíteni a társadalmi-gazdasági szempontból elmaradott térségeket, illetve a fejletlenebb régiókat*. Az elmaradott térségekben az innovációt, a kkv-k felé közvetítő intézmények létrejöttét kormányzatilag kiemelten kell támogatni. A fejlődésben elmaradott térségek nagyobb kormányzati, regionális támogatást kell, hogy kapjanak, ily módon a versenyképesség növelése a felzárkóztatás eszközévé is válik.

Az Országos Területfejlesztési Konceptió (2005) a Közép-Dunántúli Régió területi céljai között nevesíti a leszakadóban lévő vagy stagnáló, elsősorban agrár hagyományú térségekben (így a Kisbérben is) a gazdasági tevékenység diverzifikálását, az alternatív

jövedelemszerzési módokat, és az ökológiailag fenntartható agrárgazdálkodás kereteinek megteremtését:

Környezet- és természetvédelmi vonatkozásban is szükséges az elmaradott, zömmel aprófalvas térségekben a lakosság helyben maradását biztosító, a helyi adottságokra alapozott környezetbarát termelési struktúrák kialakítása, az egyedi megoldású környezetkímélő infrastruktúrák és szennyvízkezelő rendszerek kiépítése, a környezeti állapot további romlásának megelőzése, lehetőség szerinti fejlesztése, a gazdag építészeti, kulturális és természeti örökség megóvása és a turisztikai piacon történő megfelelő hasznosítása.

Informatikai vonatkozásban a területi felzárkózást elősegítve a külső és belső perifériákban, elmaradott térségekben, és egyes speciális adottságú térségtípusok esetében, és a kisebb népességszámú településeknél (0-15.000 fő) kiemelt prioritású területként kell kezelni az IKT-hoz kapcsolódó infrastruktúrákat (biztonságos, szélessávú hozzáférés), továbbá az info-kommunikációs technológiák használatához szükséges készségeket (digitális írástudás).

Lakáspolitikai vonatkozásban azokban a térségekben, településeken, ahol a hátrányok halmozódása, a társadalmi erózió mutatható ki, elsősorban a külső és belső perifériákon, elmaradott térségekben, illetve a magas arányú cigány népességgel rendelkező területeken a szociális-egészségügyi követelményeknek nem megfelelő településrészek gyakran a korábban felszámolt telepék nyomán termelődtek újjá, telepesedésnek” indultak hagyományos falusi lakóövezetek is, sok esetben egész falvak lakáskörülményei váltak telepszerűvé. E problémák kezeléséhez átfogó szociálpolitikai és foglalkoztatási programok folytatása szükséges, nem oldható meg pusztán pénzügyi eszközökkel.

Forráskoncentráció tekintetében a hazai támogatáspolitikán belül, és különösen a területfejlesztési politika kezelésében lévő források esetében hangsúlyozottan szem előtt kell tartani a koncentráció elvét mind földrajzilag, mind beavatkozási területek szerint. Speciális területi koncentrációs követelmény a társadalmi-gazdasági szempontból elmaradott térségek pozitív diszkriminációja.

Az OTK a Közép-Dunántúli Régió átfogó céljai között nevezi meg a fejlett területek gazdasági dinamizmusának kiterjesztését az elmaradott térségekre.

A ma hatályos **Nemzeti Vidékfejlesztési Terv** (2004) a specifikus célok között említi az erdőterületek turisztikai hasznosítása kapcsán az *elmaradott, hátrányos helyzetű térségek* felzárkóztatásának segítségét a falusi turizmus, idegenforgalom fejlesztéséhez kapcsolódóan. Az országos átlagot jelentősen meghaladó munkanélküliséggel sújtott és elmaradott térségbe tartozás a kedvezményezettek körénél plusz bírálati pontokat jelent.

A **Közép-Dunántúli Régió Területfejlesztési Programja** (2003) megállapítja, hogy a Közép-dunántúli régióban vannak olyan leszakadó, vagy gazdasági, társadalmi szempontból elmaradott térségek is, melyek országos viszonylatban kiemelkedő agroökopotenciállal rendelkeznek (*Kisbéri, Sárbogárdi kistérség*). Tehát egyszerre kell, hogy jelen legyen a piacra termelő hatékony agrár versenyszféra, a környezet- és tájrehabilitáció és az azt követő környezet- és tájkímélő módszerek bevezetése, valamint a különösen turisztikailag frekvenciált területekben a környezet állapotának megóvása és a turizmus fejlesztésének egyensúlya. Ehhez az agrárstruktúra átalakítása, az agrár innováció, a diverzifikált jövedelemtermelés alternatíváinak bevezetése, a vidéki térségek infrastruktúra fejlesztése elengedhetetlen a humán erőforrás fejlesztés és közösségépítés mellett.

Az intézkedés tehát a vidéki és periférikus területeken élők életminőségét, valamint a régió kohézióját hivatott biztosítani, segítve azt a felzárkózási folyamatot, mely a elősegíti a régióban a poszt-indusztriális társadalom kialakulását a perifériákon is.

A stratégiai program intézkedései jelentős hangsúlyt fektetnek a társadalmi szempontból elmaradott kistérségek felzárkóztatására.

2.8. TÉMATERÜLET – A KÜLSŐ KÖRNYEZET HELYZETELEMZÉSE

A TERÜLETFEJLESZTÉS INTÉZMÉNY- ÉS ESZKÖZRENDSZERE SZERINT

- 2.8.1. DECENTRALIZÁCIÓ ÉS INTÉZMÉNYRENDSZERE (RÉGIÓ, MEGYE, KISTÉRSÉGI SZINT)
- 2.8.2. SZABÁLYOZÁS, HELYI JOGALKOTÁS
- 2.8.3. EGYÜTTMŰKÖDÉSEK: DUNAKANYAR, VVTFT, EURORÉGIÓK STB.
- 2.8.4. CIVIL SZFÉRA SZEREPE, LEHETŐSÉGEI
- 2.8.5. TERÜLETI TERVEZÉS
- 2.8.6. FINANSZIROZÁS
- 2.8.7. MONITOROZÁS

2.8.1. DECENTRALIZÁCIÓ ÉS INTÉZMÉNYRENDSZERE (RÉGIÓ, MEGYE, KISTÉRSÉGI SZINT)

A szubszidiaritás, illetve a decentralizáció olyan elveknek tekinthetők, melyek gyakorlati alkalmazása mind a jogalkotás, mind a közigazgatás- és államszervezés, mind pedig a gazdaságpolitikai döntések során alapvető hatást gyakorol a különböző szintű területi egységek, az egyes államok, sőt az unió egészének működésére, fejlődési irányvonalainak alakulására.

A szubszidiaritás elvét Maastrichtban rögzítették először a közösségi dokumentumokban. Az **Amszterdami Szerződés**, pontosabban a szerződéshez fűzött **Jegyzőkönyv** a szubszidiaritás és az arányosság elvének alkalmazásáról, mely elsőként részletezi pontosabban az elv alkalmazásának feltételeit (továbbra is a tagállamok és az Unió közötti viszonyokra). A hagyományosan **szövetségi berendezkedésű**, illetőleg a területi autonómiát tiszteltben tartó államok (Németország, Ausztria, Belgium) nem csupán az Unió és a tagállamok közötti jogviszony tekintetében tekintik érvényesnek és fontosnak a szubszidiaritás elvének alkalmazását hanem saját nemzetállamuk határain belül is komolyan veszik annak érvényesítését. Ezt az álláspontjukat a Jegyzőkönyvhöz fűzött **nyilatkozattal** erősítették meg. A tagállamok többsége egy másik nyilatkozatban azt kívánja hangsúlyozni, hogy a szubszidiaritás elve és annak érvényesítése csupán az Unió és a tagállamok közötti viszonyokra terjedhet ki.

Az Európai Unió elbukott alkotmánytervezetének 9. cikk (3) bekezdése – amelyben a regionális és helyi szintről történik említés – megalapozta azt a fokozott elvárást, amely a csatolt jegyzőkönyv irányába nyilvánult meg a területi szintek szerepének részletezése tekintetében.

Az amszterdami jegyzőkönyvhöz képest mindenképp fejlődés, hogy a szövegbe immár a régiók is bekerültek, azonban a velük történő egyeztetést a jegyzőkönyv továbbra is a nemzetállamokra bízta. A jegyzőkönyv továbbra sem kívánja meg a szubszidiaritás elvének tagállamon belüli alkalmazását és így, erre vonatkozóan sem állapít meg semmilyen részletszabályt.

Az **Országos Területfejlesztési Konceptió** (OTK) *Decentralizáció és regionalizmus* című pontjában a jövőképpen megfogalmazott harmonikus területi szerkezetű és versenyképes Magyarország létrejöttét csak decentralizált fejlesztéspolitika által látja megvalósíthatónak. A megújuló magyar területfejlesztési politika éppen ezért céljai között határozottan felvállalja az érdemi decentralizáció, kiemelten a regionalizmus és a regionális berendezkedés kialakításának teljes fejlesztéspolitikát átható ügyét, mint az ország hatékony működésének, fejlesztésének kiemelt területszervezési feladatát.

A területfejlesztési politika határozottan állást foglal az érdemi decentralizáció mellett, mely alkalmazása szükséges annak érdekében, hogy:

- a területi versenyképesség javításának érvényesítéséhez a helyi sajátosságokra, versenyelőnyökre építő hálózati alapon szerveződő ágazati, illetve területi fejlesztési célok, programok kidolgozásra és megvalósításra kerüljenek;
- a területi felzárkózás előmozdításához a társadalmi-gazdasági szempontból elmaradott térségek feltárják belső erőforrásaikat, melyre építve megvalósítják fejlesztési célkitűzéseiket;
- a fenntartható térségi fejlődés elősegítéséhez a helyi identitásra építve és a természeti, kulturális értékek figyelembe vétele mellett formálódjanak az erőforrás-kímélő helyi fejlesztési célok és a kapcsolódó eszközök;
- a nemzetközi együttműködésekben való hatékony és közvetlen részvétel biztosítása legyen.

A decentralizáció folyamata kettős területszervezési folyamatot takar, mely az egyes térségi szintek között jelentősen hozzájárul a szubszidiaritás elve szerinti, lehető leghatékonyabb feladatmegosztás és együttműködés kialakításához. A decentralizáció érvényesítése az ország hatékony működése érdekében alapvetően három szinten eredményez fejlesztés-politikai változásokat:

- országos szinten a decentralizáción alapuló regionális átalakulás érdemi megvalósítása;
- regionális szinten a kistérségi részvételen alapuló decentralizáció megvalósítása;
- a települési szint saját fejlesztési forrásainak bővítése.

A decentralizáción alapuló regionális átalakulás az ország számára olyan alapvető, a teljes fejlesztéspolitikát átható modernizációs lépés, amely az ország hatékony fejlesztésének és területi működésének egyik sarokköve. A cél hozzájárulni egy olyan regionális állam-berendezkedés kialakításához, amelyben az önkormányzati alapon szerveződő régiók saját forrásokkal rendelkeznek és a szubszidiaritás, partnerség elvét érvényesítve a régió szintjén kezelhető társadalomszervezési és -fejlesztési feladatokat önállóan, az országos szakpolitikákkal és fejlesztéspolitikával szoros összhangban látják el.

A fejlesztéspolitika elsődleges területi egysége a jövőben az ország hét NUTS2 szintű régiója, amelyek a decentralizált fejlesztéspolitikának, az ágazatok területi integrációjának elsődleges szintjét jelentik. A hét régió a korábbi tervezési statisztikai funkció mellett határozott fejlesztéspolitikai szerepet kap. Növekszik a szerepe az alulról jövő kezdeményezéseket hatékonyan megjelenítő, integrált térségi fejlesztéseket megvalósítani képes kistérségi szintnek is.

A regionalizáció folyamatát számos tényező motiválja, így:

- a politika növekvő legitimációs igénye: a hiányzó polgárközelséggel keletkező demokrácia-deficit kezelésére az EU-ban alkalmasnak tűnt a „Régiók Európája” jelszó megjelenése;
- a politikai hatalommegosztás új igénye: regionális szinten megvalósulhat a színesebb és eredményesebb hatalommegosztás, így a politikum számára a regionális szint a közhatalom gyakorlásának új alternatívájává válhat (regionális kormányzás);

- az állam-társadalom viszony újrendezésének igénye a decentralizáció jegyében: a problémák mind összetettebbé válásával a viszony újrendezésében a kiutat azok a módszerek jelentik (fiskális föderalizmus, decentralizálás, dekoncentráció, kooperáció, közösség-szervezés, partnerség, teljességre törekvő szemlélet, kormányzás, hálózatosodás), amelyeket összefoglaló néven regionalizációnak nevezünk;
- a gazdaság működésének és a közhatalom gyakorlásának hálózatosodási igénye: egyre nagyobb szerepet kap a közhatalmi (államigazgatás, önkormányzati szféra) és a nem közhatalmi (társadalmi és gazdasági szféra) szereplők partnerségen alapuló, hálózatos együttműködése. Ezt a trendet erősítik a gazdaságszervezés új formái és a modern nagyvállalatok szervezeti struktúrája is (hálózatok, klaszterek, virtuális vállalatok);

Regionális szinten a kistérségi részvételen alapuló decentralizáció megvalósítása a területfejlesztési politika hatékony működésének, a hatékony regionális szintű fejlesztésnek és a helyi feladatok hatékony szervezésének, irányításának alapfeltétele. A *kistérségi szint* szakmai, szervezeti és pénzügyi megerősítése elengedhetetlen a kistérségi és regionális szintű fejlesztési célok, a decentralizált szakmai fejlesztési programok keretei között az ágazati fejlesztési célok, valamint az integrált térségfejlesztési programok sikeres megvalósításához.

Részcélok:

Az OTK határozottan állást foglal a regionális berendezkedésű államszerveződés és az érdemi decentralizáció mellett, melynek legfontosabb letéteményesei: 1. *hosszú távon hozzájárulni a saját forrásokkal rendelkező regionális önkormányzatok kialakításához*, 2. *közép- és rövidtávon a területfejlesztési régiók megerősítése*, továbbá 3. *a regionalizmus, a regionális hálózatépítés és a regionális partnerség támogatása*, valamint 4. *a kistérségi szint érdemi térség-szervezési részvételt biztosító megerősítése*. Ehhez mindenekelőtt az alábbi célok támogatása szükséges:

Regionális berendezkedésű államszerveződés és érdemi decentralizáció:

A fejlesztéspolitika számára meghatározó fontosságú a regionális önkormányzatok kialakítása és ezzel együtt a regionális közigazgatási reform megvalósítása, hiszen egyedül csak a közvetlenül választott, törvény által szabályozott feladatkörrel és a feladatok megfelelő színvonalon való ellátását biztosító, saját forrással, valamint az ehhez kapcsolódó adókivetési jogkörrel rendelkező regionális önkormányzatok tekinthetők legitim és kellő súlyú partnereknek az ágazatokkal és a központi igazgatási szintekkel szemben.

Az önálló regionális szint megerősítése, a regionális önkormányzatok létrehozása annak lehetőségét jelenti, hogy legyen általános felhatalmazású és hatáskörű regionális szereplő, amelyik legitim módon képviseli a régió polgárainak érdekeit, feladata a régió irányítása és fejlesztése, valamint a fejlesztési elképzelések hatékony társadalmasítása, az ágazati fejlesztések területi koordinációjának biztosítása. A régió ebben az értelemben önkormányzati jogosítványokkal felruházott területi egységgé válik, amely az autonóm fejlesztéspolitika megvalósításához önálló finanszírozási forrásokkal rendelkezik, és ezen keresztül biztosítja a régió fenntartható gazdasági növekedését, fejlesztését, a térszerkezet korszerűsítését, valamint a régióon belül a regionális partnerség és szolidaritás elvének érvényesülését.

Regionális fejlesztéspolitika, regionális tervezés és regionális programozás:

A regionális fejlesztéspolitika a régiók számára önálló, önmaguk által irányított és felelős fejlődést tesz lehetővé. Ez a politika a régiók sajátosságaira épít, az egyes fejlődési komponensek, ágazati érdekek helyett az integráltságra és a koordinációra helyezi a hangsúlyt, így az nem a régiók számára kialakított, hanem a régiókban működő politika.

A rész cél megvalósulását az alábbi fejlesztési feladatok szolgálják:

- a régiónkénti önálló regionális operatív programok kialakítása;
- az önálló regionális fejlesztéshez, tervezéshez és programvégrehajtáshoz szükséges jogi, intézményi, szervezeti, pénzügyi, tervezés-módszertani feltételek megteremtése;
- a regionális fejlesztési tervek megalapozásához, az eredményes végrehajthatóságához és a regionális integráció sikeres megvalósulásához a regionális, települési, és kistérségi szint hatékony tervezési, fejlesztési együttműködésének a megteremtése szükséges. Ezek mellett nélkülözhetetlen a regionális tervezési, programozási, fejlesztési és pályázati partnerség biztosítása is;
- a regionális és ágazati érdekek összhangjának megteremtése az ágazati és a regionális politikák, tervek, programok, fejlesztések tervezése és megvalósítása során;
- a területi intézményrendszer fejlesztése során a dekoncentráció helyett a decentralizáció erősítését kell ösztönözni.

Regionalizmus:

A tervezés és a fejlesztés regionális partnerségi rendszere mindenképpen erősítendő, akkor is, ha egyelőre nem jönnek létre a regionális önkormányzatok. A magyar régiók hálózati versenyképességének (regionális hálózati, intézményi és szervezeti versenyképesség) biztosításához meg kell teremteni a hazai régiók hosszú távú regionális hálózati együttműködési kereteit, a regionális partnerség szervezeti kereteit, valamint a regionalizmus, az integráció, a regionális identitás és a regionális kohézió erősítésének alapjait. A régió irányítási testületeinek, hivatali és fejlesztési szervezeteinek, mint hálózati szervező és közvetítő központoknak alapvető rendeltetése az egymással, valamint a régió önkormányzataival és egyéb szereplőivel való kapcsolatok kiépítése. Ez azért is fontos, mert a régió, mint mesterséges képződmény még nem épül igazi hálózatokra, jóllehet ezek kiépültsége a régió erejének igazi záloga. A regionális hálózati versenyképesség szervezeti, szervezési megalapozása szempontjából a következő elemek fejlesztésének fontossága emelendő ki:

- stratégiai szövetségek;
- köz- és magánszektor partnersége;
- ágazati koordináció;
- a térségi szereplők bevonása és koordinációja;
- a közszektor vállalkozói szerepvállalása;
- a helyi, szakmai és civil szereplők bevonása az aktuális problémák megoldásába;
- a szinergia támogatása, erősítése, regionális és rendszerintegráció;
- a belső erőforrásokra támaszkodó, az önerőre is építő, a perifériákról kiinduló fejlesztési felfogás és az „alulról építkezés” elve;
- szervezeti megújulási képesség;
- a regionális tudat és a regionalizmus erősítése.

A regionális intézmények feladata ezeknek a képességeknek a katalizálása, a különböző fejlesztési források és szereplők integrálása, a hálózatok kiépítésének a segítése.

A kistérségi szint érdemi térség-szervezési részvételt biztosító megerősítése:

A kistérség a térségi önszerveződés legfontosabb színtere, ilyen értelemben a szubszidiaritás, a decentralizáció és a helyi partnerség meghatározó szintje. A fejlett nyugati példák igazolják, hogy az érdemi regionális fejlesztés ott a legsikeresebb, ahol a regionális menedzsmentszervezetek alatt – mellett – kistérségi szinten jó infrastruktúrával, hatáskörrel és jövedelemmel ellátott menedzsmentszervezetek, ügynökségek felelnek a kistérségi fejlesztésekért. Az integrált térségfejlesztési programok mentén történő fejlesztési elv fejlesztéspolitikai érvényre juttatásához elengedhetetlen a kistérségi szint szakmai, szervezeti

és pénzügyi megerősítése. Jól képzett menedzsment szervezetek nélkül a kistérségi szint alkalmatlan a helyi feladatok irányítására, a közszolgáltatások hatékony megszervezésére és a fejlesztések, valamint integrált fejlesztési programok kialakítására és megvalósítására.

A rész cél megvalósulását az alábbi fejlesztési feladatok szolgálják:

- kistérségi menedzsment szervezetek felállítása és szakmai, szervezeti, infrastrukturális és pénzügyi megerősítése;
- kistérségi integrált fejlesztési programok készítése;
- a közszolgáltatási feladatok kistérségi szintű hatékony megszervezése és fejlesztése (többcélú kistérségi közösségi központok létrehozása);
- kistérségi együttműködési kapcsolatok és a belső kohézió, a térségi tudat erősítése.

A decentralizáció érvényesüléséhez fontos, hogy a települések fejlesztési forrásai is bővüljenek, annak érdekében, hogy lokális jelentőségű fejlesztésekhez saját forrásokkal, pályázataikhoz önerővel rendelkezzenek.

A megyei szint szerepének átalakítása a fejlesztések koordinációjára:

A megyei szint esetében indokolt az Európai Unión belül elterjedt azon alapelvet alkalmazni, mely szerint az egyes országok múltbeli hagyományait tiszteletben tartva a NUTS-3 szint működtetése is fennmarad, hiszen számos funkció megtartása és működtetése továbbra is ezen a szinten indokolt. Hosszabb távon, ha megvalósul a közigazgatási reform és a megyék önkormányzati szerepe megszűnik és helyettük regionális önkormányzatok szerveződnek, a megyék területfejlesztési feladata is regionális szintre kerül. Ebben az esetben a megyei önkormányzatok hivatalai, tervezési egységei, ill. területfejlesztési tanácsainak munkaszervezetei, a regionális ügynökségek, ill. hivatalok területi egységévé válhatnak.

A megyei szintnek a jövőben két - egymást nem kizáró - funkciója lehetséges:

- „Közszolgáltató megye”: Markáns közigazgatási reform elmaradása esetén is indokolt a megyék szerepét úgy meghatározni, hogy el lehessen kerülni a régióval való párhuzamos feladatvégzést és az azonos kompetenciákat. A megye alapvető feladata a megyei szinten működtetett közszolgáltatások ellátása és az ehhez kapcsolódó intézményfenntartás. Ezt egészíti ki fejlesztési szempontból a kistérségek koordinálása és összefogása. Javasolt, hogy a megyék bevonásra kerüljenek a kistérségi, megyei szintű és a helyi önkormányzatok feladataihoz kapcsolódó közszolgáltatások hatékony, racionális ellátásának támogatására vonatkozó programok lebonyolításába.
- „Fejlesztéspolitikai integrátori szerep”: A megyék fejlesztéspolitikai szerepei az alábbiak lehetnek, melyek a regionális önkormányzatok megalakulása után is a régiók területi egységeit alkotó megyei területi szinthez kapcsolódhatnak:
 - A helyi önkormányzatok fejlesztéséhez kapcsolódó kiegészítő támogatási és pályázati rendszerhez kapcsolódó támogatáskezelési feladatok;
 - Kistérségi koordinációs és regionális szakmai közreműködő szervezet szerep;
 - Az Operatív Programokhoz kapcsolódóan végső kedvezményezett szerep ellátása a kistérségi szintnél lényegesen nagyobb léptékű fejlesztések esetén;
 - Közreműködés a regionális programok tervezésében és végrehajtásában;
 - A jelenlegi önkormányzati rendszer hosszabb távú érvényben maradása és a megyék fejlesztéspolitikai szerepének fennmaradása esetén rendezni kell a megyei területfejlesztési tanácsok és a megyei önkormányzatok közti kompetencia- és felelősség-megosztást. Amennyiben a megye is részesül decentralizált forrásokból, abban az esetben megfontolandó, hogy a források elosztása, a fejlesztéspolitikai döntéshozatal a közvetlenül választott, s éppen ezért erős legitimitással rendelkező megyei önkormányzat kompetenciájába kerüljön.

A kistérségi szint megerősítése a program alapú integrált fejlesztések biztosításával:

A kistérség a térségi önszerveződés legfontosabb színtere, ilyen értelemben a szubszidiaritás, a decentralizáció és a helyi partnerség meghatározó szintje. A kistérségi együtt-működések elsődleges fejlesztéspolitikai feladata, hogy biztosítsa a kistérségi szintű tervezést, térségi léptékben integrált projektek megvalósulását, a helyi szint érdekeinek összefogását és képviselését. Mindezek mellett a kistérségek szerepe fontos az esetenként elaprózott önkormányzati feladatellátás partnerségen alapuló hatékonyabb megszervezésében is. Figyelembe kell venni, hogy a térségi programok kialakítása nem mindig a statisztikai kistérségek területéhez kapcsolódik.

A kistérségek a programok kedvezményezettjeként az integrált kistérségi fejlesztések, projektcsomagok végrehajtása révén valósítják meg a kistérségi fejlesztési tervben kitűzött célokat. Minden statisztikai kistérségben a legitim kistérségi fejlesztési tanácsként működő testületnek – mely elfogadja a kistérség fejlesztési tervét, programját, fejlesztési irányait – erősíteni kell a fejlesztéspolitikában betöltött szerepét, súlyát. A rugalmasan szerveződő térségi kezdeményezések (önkéntes társulások, civil és vállalkozói hálózatok stb.) lehetnek azok a lehetséges kedvezményezettek, akik a regionális (országos) forrásokra pályázva a kistérség programjában, stratégiájában foglaltakat megvalósítják.

A jövőben indokolt a kistérségi szint szakmai megerősítése, növelve tervező, forrásszerző és programmenedzselő tevékenységük szakmai színvonalát, hatékonyságát. Ennek érdekében cél, hogy minden kistérségben olyan menedzsment szervezetek, „térségfejlesztési műhelyek” jöjjenek létre, ahol a jelenleginél koordináltabb formában működhetnének a térségi fejlesztésben közreműködők, térség- és vidékfejlesztési menedzserek, falugazdászok, falu- és tanyagondnokok, stb., ezáltal ösztönözve a térségi fejlesztési kezdeményezéseket, a projektek generálását. Fontos, hogy a kistérségek szintjén a vidékfejlesztési, területfejlesztési és egyéb területi elvű tervezés és fejlesztés ne párhuzamos folyamatokat jelentsen, hanem egységes területi (térség) tervezésbe, ill. térségfejlesztési rendszerbe integrálódjon.

Az Országos Fejlesztéspolitikai Konceptió (OFK) az imént ismertetett dokumentumhoz igazodik, külön fejezetet nem szentel a decentralizációnak. Az **Új Magyarország Fejlesztési Terv** megemlíti, hogy regionális szintű decentralizáció biztosíthatja, hogy a területi adottságok optimális kihasználásával és egyedi stratégia mentén integrált fejlesztések valósuljanak meg.

Fontos eleme a decentralizációnak a regionális programok megvalósítása, illetve a régiók bevonása az ágazati programok tervezésébe és végrehajtásába, valamint a területi alapú tervezés meg-erősítése és szerepének fokozása.

A Közép-dunántúli régió Területfejlesztési Programja a program megvalósulását elősegítő intézményrendszerrel ír bővebben:

A regionális területfejlesztési program megvalósításáért és koordinációjáért a régióban a KDRFT a főfelelős. A program stratégiai menedzsmentjét a Monitoring Bizottság(ok) látják el, amelyek összetétele a KDRFT Bizottságain, a mindenkori donorokon és végrehajtókon alapul. A Monitoring Bizottság(ok) felügyelik a regionális területfejlesztési program – illetve egyes aktuális szeleteinek – mindenkori működését, a program ellenőrzésével és értékelésével, a program esetleges módosításával, a prioritások és intézkedések közötti források átcsoportosításával biztosítják a program megvalósításának hatékonyságát és minőségét.

A KDRFT mellett jelenleg működő bizottsági rendszert a későbbiekben – a mindenkori támogatások aktualitásainak függvényében, az intézményrendszer más szintjeinek

véglegesítését követően – célszerű igazítani az elfogadott prioritásrendszerhez. Így az egyes bizottságok közvetlenül biztosítanák az egyes prioritások stratégiai menedzsmentjét.

Alternatívaként megvalósítható, hogy a regionális szinten jelentkező feladatokra új regionális intézmények jöjjenek létre. Ilyen lehetne a regionális gazdaságfejlesztési tanács, a regionális egészségügyi tanács, a regionális külügyi tanács, a regionális információs társadalom tanács, a regionális média és marketingcentrum, azonban míg a jelenlegi bizottságok gyenge finanszírozási háttérrel ugyan, de közvetlenül beépíthetők a szervezetrendszerbe, addig a különböző regionális szintű tanácsok finanszírozási háttérét jelenleg a régió nem képes biztosítani. Minderre a megújuló területfejlesztési törvény talán kínál megoldást.

Az elvárások szintjén a program operatív menedzsmentjéért a Közép-Dunántúli Regionális Fejlesztési Tanács – illetve a mindenkori donorok - által kijelölt Irányító Testület lehet felelős, míg a megvalósítás végrehajtási feladatai az RFT által alapított KDRFÜ hatáskörébe tartozhat. Bizonyos intézkedéseket az ügynökség maga menedzselhet, míg másokat - az ügynökség végrehajtási koordinációja mellett - a régió fejlesztésében résztvevő más szervezetek, így a Megyei Vállalkozásfejlesztési Alapítványok központjai, helyi vállalkozásfejlesztési központok, a Közép-dunántúli RIB, a Megyei Munkaügyi Központok, Regionális SAPARD Irodák, Gazdasági Kamarák, etc. bonyolíthat le. Az intézkedéséért felelős szervezetek feladatkörébe tartozna a kedvezményezetteknek a projektek kidolgozásához és megvalósításához kapcsolódó tanácsadás és technikai segítségnyújtás; a támogatásban részesülő projekteknek a pénzfelhasználási szabályok szerinti menedzsmentjének – teljes vagy részleges – biztosítása; információ-szolgáltatás az intézkedések végrehajtásáról és a program, az intézkedések, valamint a projektek népszerűsítése.

Az ügynökség ezen túl még betölti a programmalapon megvalósuló intézkedések végrehajtásának ellenőrzését, gondoskodik a támogatási program-konstrukciók végrehajtási szabályainak kidolgozásáról és tanácsadással, információszolgáltatással támogatja a beintegrált végrehajtó szervezeteket.

Amennyiben az uniós források valódi „decentralizálása” 2006. után megvalósul, abban az esetben az aktuális NFT Regionális Operatív Programjára kialakított végrehajtási szabályokat kell alkalmazni. Ez esetben a szervezeti modell úgy módosul, hogy a Monitoring Bizottság tagjai közé bekerülnek a kormányzat – az egyes Strukturális Alapokért felelős minisztériumok –, illetve az Európai Bizottság képviselői is.

A program megvalósításnak elemzése és értékelése a program megvalósítási szabályai alapján kialakított mindenkori Monitoring Bizottság(ok) feladatkörébe tartozik, ez(ek) határozzák meg az esetleges módosítások megtételének mikéntjét, illetve gondoskodnak a program végrehajtásához minden szükséges kapacitás meglétéről.

2.8.2. SZABÁLYOZÁS, HELYI JOGALKOTÁS

Magyarország az 1990-es rendszerváltoztatáskor a **Helyi Önkormányzatok Európai Chartája** szellemének megfelelően alakította át az egypártrendszerű tanács-igazgatását a települési önkormányzatok és a velük mellérendelt viszonyú középszintű területi önkormányzás rendszerévé. Ahogyan Horváth M. Tamás Tatabánya példáján találóan jelezte e folyamatot: „a köz meghasadt”, azaz a közigazgatás kettévált az állam központi és dekoncentrált szervein keresztül közvetlen hatalomgyakorlására, valamint a decentralizált területi igazgatási egységekre, a helyi önkormányzatokra. A decentralizáció valódi mértékét a helyi szintre delegált feladat- és hatáskör-együttes kiterjedtsége, továbbá a helyi (települési, megyei) szereplők önkormányzási szabadság-foka együttesen határozza meg.

Mindkét dimenzió ellentmondásos. Míg az 1990. évi LXV. tv. (Ötv) igen széles kötelező és önként választható feladat-együttest rótt a helyi önkormányzatokra, addig az egyes ágazati jogszabályok igyekeztek, igyekeznek az állam (és dekoncentrált szervei) hatalom-monopóliumát a delegált tématerületeken is megővni. Egyre inkább csak valamely ágazati jogszabály felhatalmazásának alapján, annak keretei között alkothatnak rendeletet a helyi önkormányzatok; mivel a központi reguláció az élet csaknem minden rezdülését jól-rosszul szabályozza, így alig marad tere a helyi önkormányzatok „szabad akaratából” történő, a helyi életviszonyok valódi szabadság-fokkal történő szabályozásának. A jogi kereteken túl a közgazdasági mozgástér is meglehetősen beszűkült az eltelt 16 év alatt: még ahol helye lenne határozott önkormányzati rendelet-alkotásnak (a településrendezés tipikusan ilyen), ott is pl. a kártalanítási vagy kisajátítási kötelezettségektől való félelem visszafogja a helyi jogalkotókat. A „bevételek”, azaz a helyi adók szabályozását pedig a kezdettől az állam, újabban e mellett az EU rendelkezéseire figyelemmel lehet csak elvégezni; miközben folyamatosan tekintettel kell lenni a helyi adóalanyok más, központi elvonásoktól való növekvő leterheltségére is.

A helyi önkormányzati rendszer kiépülését **Magyarországon** több mint fél évtizedes késéssel követte a helyi, területi és állami szintek fejlesztéspolitikáját koordinálni hivatott Területfejlesztési tv. (1996. évi XXI. tv.) elfogadása. A szabályozás azóta eltelt évtizedes történetét látszólag a fejlesztési tanácsok összetétele, munkájuk fokozódó regularizációja és más külső jegyek színesítették; a valódi küzdelem azonban a kezdetektől *az ágazati fejlesztéspolitikák versus a régiók, térségek, helyi szereplők fejlesztéspolitikája*, az ezek részére biztosítandó források és hatáskörök mértéke körül zajlott és zajlik. Ebben a küzdelemben az ágazatok (összességében a mindenkor központi kormányzat) egyik legfőbb „fegyvere” a hatályos Jogalkotási törvény: e szerint ugyanis minden miniszteri- és kormányrendelet (a törvények pedig maguktól értetődően) „felülírhatják” a helyi jogszabályokat, illetve a helyi szabályozás részben sem állhat ellentétben a mégoly alacsony szintű és/vagy elavult ágazati rendelkezésekkel.

Egyre gyakoribb jelenség, hogy a deklaráltan költség-racionalizálási célú, a helyi önkormányzatok forrásait is megkurtító központi pénzügyi rendelkezésekkel csaknem egyidejűleg, a vonatkozó ágazati jogszabályok az önkormányzatok ellátandó feladatait éppen megnövelik. A kevés, egyre inkább marginális helyi fejlesztési források elköltése is szinte címkézetté válik ezáltal: a ld. például az akadálymentesítésre, a helyi hulladékgazdálkodásra vagy a konyha-technológiákra előírt (természetesen az EU-ra hivatkozó) rendelkezések és az ezekre biztosított (a zérushoz közelítő) források közötti ellentmondást. Jelentősebb ezeknél is az ágazati jogszabályokban megkövetelt feladat-ellátási kör működési költségeket megnövelő, s a nem-bővülő források miatt ezáltal a fejlesztésektől pénzt-elszívó hatása. Amíg a közfeladatok ellátásáért való felelősség és ezek szabályozása ennyire eltérő (jellemzően kölcsönös információ-hiányban is szenvedő) szereplők kezében van, a helyi jogalkotás tere pedig szűk, addig az egyes tématerületek vonatkozásában legfeljebb árnyalatnyi eltérések fedezhetők fel a szabályzórendszer decentralizáltságát illetően (pl. a környezetvédelem, a vízrendezés-vízgazdálkodás, a turisztikai tervek, a gazdálkodási programok stb. terén). Konceptciónk tekintetében releváns példával illusztrálva fentieket, a *területi tervek* egyeztetési és elfogadási rendjéről szóló, csaknem 10 éves jogszabály rendelkezései a 184/1996. (XII. 11.) *a területfejlesztési koncepciók és programok, valamint a területrendezési tervek egyeztetésének és elfogadásának rendjéről* szóló Korm. rendeletben találhatók:

Megyei önkormányzati jogalkotás:

A fentiekben írt országos jogszabályi keretek (köztük az Országos Területrendezési Terv előírásai, mint korlátok) között a Megyei Önkormányzat fogadja el a megye Területrendezési Tervét. A területi tervezés más eszközei (területfejlesztési koncepció és programok) nem jogszabály-erejű dokumentumok, bár a fejlesztés irányait határozzák meg !

Települési önkormányzati jogalkotás:

A helyi szabályozásokat és jogalkotást a törvény a helyi Önkormányzatok hatás- és jogkörébe utalja, az 1990.évi LXV. törvényben (Ötv) foglaltak szerint:

„8. § (1) A települési önkormányzat feladata a helyi közszolgáltatások körében különösen: a településfejlesztés, a településrendezés, az épített és természeti környezet védelme, a lakásgazdálkodás, a vízrendezés és a csapadékvíz elvezetés, a csatornázás, a köztemető fenntartása, a helyi közutak és közterületek fenntartása, helyi tömegközlekedés, a településtisztaság biztosítása; gondoskodás a helyi tűzvédelemről, közbiztonság helyi feladatairól; közreműködés a helyi energiaszolgáltatásban, a foglalkoztatás megoldásában; az óvodáról, az alapfokú nevelésről, oktatásról, az egészségügyi, a szociális ellátásról való gondoskodás; a közösségi tér biztosítása; közművelődési, tudományos, művészeti tevékenység, sport támogatása; a nemzeti és etnikai kisebbségek jogai érvényesítésének a biztosítása; az egészséges életmód közösségi feltételeinek elősegítése.

(2) Az (1) bekezdésben foglalt feladatokban a települési önkormányzat maga határozza meg - a lakosság igényei alapján, anyagi lehetőségeitől függően -, mely feladatokat, milyen mértékben és módon lát el.

(3) Törvény a települési önkormányzatokat kötelezheti arra, hogy egyes közszolgáltatásokról és közhatalmi helyi feladatok ellátásáról gondoskodjanak. E kötelezettségek a település nagyságától, a lakosságszámtól, és egyéb feltételektől függően eltérően is megállapíthatók.

(4) A települési önkormányzat köteles gondoskodni az egészséges ivóvízellátásról, az alapfokú oktatásról, az egészségügyi és a szociális alapellátásról, a közvilágításról, a helyi közutak és a köztemető fenntartásáról; köteles biztosítani a nemzeti és az etnikai kisebbségek jogainak érvényesülését.

(5) A települési önkormányzat a feladatai körében támogatja a lakosság önszerveződő közösségeinek a tevékenységét, együttműködik e közösségekkel.

9. § (1) Az önkormányzat jogi személy. Az önkormányzati feladat- és hatáskörök a képviselő-testületet illetik meg. A képviselő-testületet a polgármester képviseli.

(2) Az önkormányzati feladatokat a képviselő-testület és szervei: a polgármester, a képviselő-testület bizottságai, a képviselő-testület hivatala látják el.

(3) A képviselő-testület egyes hatásköreit a polgármesterre, a bizottságaira ruházhatja. E hatáskör gyakorlásához utasítást adhat, e hatáskört visszavonhatja.

(4) A képviselő-testület a feladatkörébe tartozó közszolgáltatások céljából önkormányzati intézményt, vállalatot, más szervezetet (a továbbiakban együtt: intézmény) alapíthat, kinevezi a vezetőiket.

10. § A képviselő-testület hatásköréből nem ruházható át:

a) a rendeletalkotás

(...)

16. § (1) A képviselő-testület a törvény által nem szabályozott helyi társadalmi viszonyok rendezésére, továbbá törvény felhatalmazása alapján, annak végrehajtására önkormányzati rendeletet alkot.

(2) Az önkormányzati rendeletet a képviselő-testület hivatalos lapjában, illetőleg a helyben szokásos - a szervezeti és működési szabályzatban meghatározott - módon ki kell hirdetni.

(3) Az önkormányzati rendeletet a polgármester és a jegyző írja alá. Kihirdetéséről a jegyző gondoskodik.”

2.8.3. EGYÜTTMŰKÖDÉSEK: DUNAKANYAR, VVTFT, EURORÉGIÓK⁷

Mind az országos, régiós, megyei és kistérségi dokumentumok érintően említik csak a tématerületet. Két külön anyag viszont csak ezzel foglalkozik:

VELENCEI-TÓ – VÉRTES KIEMELT ÜDÜLŐKÖRZET TERÜLETFEJLESZTÉSI PROGRAMJA (2005)

A Velencei-tó és a Vértes térségére – elsősorban a közelében lévő két nagyváros (Budapest és Székesfehérvár) üdülési igényeinek kielégítése céljából – már a 60-as évek végétől, a 70-es évek elejétől folyamatosan készültek tervek, koncepciók, programok.

A 80-as évek közepéig erőteljesebb fejlesztések voltak, melyek hatására a Velencei-tó az ország második legjelentősebb vízparti üdülőkörzetévé fejlődött. A nyolcvanas évek második felétől a fejlesztések dinamikája visszaesett, miközben a tó turisztikai igénybevétele megmaradt, így az ellátás színvonala és a környezet állapota folyamatosan romlott, az elért eredmények veszélybe kerültek. Szükségessé vált az egyensúly helyreállítását, a további fejlesztést megalapozó koncepció, majd program kidolgozása.

A Velencei-tó – Vértes Kiemelt Üdülőkörzet területfejlesztési programjának készítését több évtizedes szinte folyamatos tervezőmunka előzte meg. Ezek az aktuál politikai céloknak megfelelően alakították a térséget. A tárgyban munkát 2004. július hóban dokumentált kötete értékelte és összefoglalta a térség adottságait és fejlesztési aktivitását mind területi, mind szakági vonatkozásban. Ennek során értékelésre került:

- a térszerkezet, a fejlődési aktivitás,
- a természeti erőforrások,
- a táji és kulturális értékek, az épített környezet helyzete,
- a demográfiai viszonyok,
- a helyi gazdaság,
- a közlekedés helyzete és fejlesztési feladatai,
- a vízgazdálkodás helyzete és fejlesztési feladatai,
- az egyéb közművek helyzete.

A program rövid távra a következő intézkedési csoportokat javasolja:

- a Velencei-tó körüli települések (Sukoró, Nadap, Vereb, Pázmánd, Dinnyés, Pákozdi) szennyvízelvezetése,
- a Váli-völgy és a Szent László-patak völgyében lévő települések szennyvíz közmű fejlesztéseinek befejezése,

⁷ Az eurorégiós témakörrel a határ menti együttműködésről szóló 2.2.2.5. altéma-terület foglalkozik

- az Által-ér vízgyűjtőjén lévő vízvédelmi és szennyvíz-elhelyezési feladatok megoldása,
- a tájvédelmi körzetek bővítése, újak kialakítása,
- az időszakosan vízhiányos települések (Pákozd, Sukoró) vízellátásának megoldása,
- a szennyvíziszapok hasznosítása,
- a Velencei-tó kistérség településein a komplex vízrendezési program megkezdése a kiviteli tervek elkészítésével,
- a Vértes Natúrpark kialakításának további folytatása, az ökoturizmus szolgálatába állítása.

Mind a nyolc rövid távú intézkedési csoport költségvetési és támogatási pénzekből megvalósítható. Vállalkozási körből származó intézkedési csoport a rövid távú időszakban még nem található. Ez egyúttal azt is jelenti, hogy a vállalkozói fejlesztési programok előkészítettsége a pályázatokhoz szükséges szinten még nem megfelelő, e téren további erőfeszítések szükségesek.

A Velencei-tó körüli települések szennyvíz-elvezetési tervei KIOP pályázatra beadásra kerültek. Elbírálása megtörtént. Új költségigénnyel a programban már nem kell számolni. A Váli-völgy és a Szent László-patak völgyében lévő települések szennyvíz-elvezetéseinek kivitelezése előrehaladott állapotban van. E programon belüli új forrásigénye már nincs. A strand és termálfejlesztések zömében rövid távú feladatokat képeznek, de megvalósításuk esetenként feltehetően a középtáv további éveire is áthúzódhat. A komplex kül- és belterületi vízrendezési tervek készítése megkezdésének már a rövid távú időszak éveiben is prioritást kell biztosítani. Kivitelezésük az ezt követő évekre irányozható elő. A program jelenlegi ütemezési javaslata szerint az időszak első két évében, azaz rövid távon mintegy 10-15 milliárd Ft nagyságrendű fejlesztések indításával lehetne számolni, ezek nagy része természetesen túlnyúlik a rövid távon.

A rövid távon indítható és befejezhető fejlesztések költségigénye 2-2,5 *milliárd Ft* nagyságrendre becsülhető. Ezen belül támogatási rendszerek lehetőségeinek figyelembe vételével a saját erő, ill. hazai források nagyságrendjét 0,5-0,7 *milliárd Ft-ra* becsülhetjük, ami évenként 250-350 millió Ft hazai forrást igényel.

Az 1117/2003. (XI. 28.) Kormányhatározatot megalapozó „Velencei-tó – Vértes kiemelt üdülőkörzet területfejlesztési koncepciója” hosszú távra meghatározta a térség fejlesztésének alapvető céljait, ennek indokait, a fejlesztés stratégiai szempontjait. Ezek: a természeti-táji, kulturális környezet megőrzése és a nemzetközi egyezményekben vállalt kötelezettségek maradéktalan betartása szempontjából:

- a Velencei-tó vízminőségének megőrzése, javítása, az ökológiai vízkészlet-gazdálkodás alkalmazása (vízkészlet stabilizálása),
- az Észak-Vértes turisztikai fejlesztéséhez szükséges környezeti állapot javítása,
- a kiemelt üdülőkörzet természeti, táji és kulturális értékeinek megőrzése, fejlesztése, a turisztikai kapacitás minőségi fejlesztése, az üdülőkörzet turisztikai versenypozíciójának megőrzése, a hazai és nemzetközi turizmus igényes fogadási feltételeinek fejlesztése, az európai normák szerinti kiegészítése szempontjából,
- a minőségi követelményeknek, európai normáknak megfelelő turisztikai alpinfrastruktúra fejlesztése,
- a minőségi követelményeknek megfelelő speciális turisztikai infrastruktúra fejlesztése,
- a települési környezet és humán infrastruktúra minőségi turizmust elősegítő fejlesztése, valamint mindkét cél érvényesítése érdekében,
- a turisztikai fejlesztést támogató és a természetet kímélő mező- és erdőgazdálkodás fejlesztése.

Az idegenforgalom minőségi fejlesztése érdekében prioritásra javasolhatók:

- a meglévő szállásférőhelyek minőségi hiányainak felszámolása,
- a strandok színvonalának, kapacitásának és higiénés feltételeinek fejlesztése,

- a termálfejlesztések és a hozzájuk kapcsolódó egészségügyi létesítmények,
- a rendezvényturizmus bővítése (szőlőkultúra, borutak, kulturális rendezvények stb..)
- a turizmussal is összefüggő ellátó – szolgáltató létesítmények hálózatának bővítése,
- az igényes amatőr sportok lehetőségeinek bővítése (részben fedett létesítményekkel, részben golfpályákkal stb.),
- a marketing és a tájékoztatás fejlesztése (kiadványok, idegenvezetői képzés és hálózat, tájékoztató jelzések stb.),
- az arborétumok, kastélyparkok, a kulturális örökség, kulturális javak épített értékeinek felmérése, védelme, fenntartása, hasznosítása a kínálat-bővítés és a „rossz idő turizmus” létesítmény-bővítése érdekében - ökoturizmus – a bemutatás feltételeinek megteremtése.

A prioritást képező intézkedések másik csoportját azok a feladatok képezik, melyek a térség környezeti állapotának megőrzését, javítását célozzák. Ezek elsősorban a vízminőség-védelemmel, a közművesítéssel és a hulladékgazdálkodással kapcsolatosak. Ezek nagyrészt állami, kisebb részt önkormányzati feladatokat képeznek, így jelentős mértékben költségvetés-függőek.

E szempontból prioritásra javasolhatók:

- a Velencei-tóra vonatkozó kutatások beindítása, ill. folytatása, a vízminőség-védelmi akcióterv elkészítése és a monitoring fejlesztése,
- a Pátkai- és Zámolyi vízpótló tározókra vonatkozó felújítási programok elkészítése,
- a part és mederszabályozások folytatása, befejezése,
- kül- és belterületi vízrendezési tervek készítése, kivitelezése,
- a térségben található tájsebek rekonstrukciója,
- a Vértes Tájvédelmi Körzet bővítése, a Vértes Naturpark kialakítása, a Velencei-tavi Tájvédelmi Körzet és a Zámolyi-medence Tájvédelmi Körzet kialakítása.

A közműfejlesztések a vízminőség-, talajvédelmet, a lakossági és az idegenforgalmi érdekeket is szolgálják. Ezek közül prioritásra javasolhatók:

- az időszakosan vízhiányos települések, ill. településrészek (Sukoró, Pákozdd) más településeken (Pátka, Nadap) a tervezett fejlesztési területek ivóvízellátása,
- a Velence-tavi Regionális Szennyvízelvezető rendszer bővítése Sukoró, Nadap, Vereb, Pázmánd, Dinnyés, Zichyújfalu szennyvízelvezető-rendszerének megépítésével és rákötésével, Gárdony, Velence, Kápolnásnyék bekötéseinek ösztönzésével, továbbá az agárdi szennyvíztisztító telep bővítése (KIOP támogatású program keretében),
- a Székesfehérvári térségi szennyvízelvezető rendszer bővítése, Pátka és Pákozdd települések szennyvíz-elvezető rendszereinek megépítése és rákötése,
- Lovasberény szennyvíz-elvezetésének és szennyvíz-tisztításának megoldása,
- a Váli-völgy, az Által-ér és a Szent László-patak völgyében lévő települések szennyvízelvezető és tisztító rendszereinek teljeskörű kiépítése, a folyamatban lévők befejezése,
- a szennyvíztisztító telepeken keletkező szennyvíziszap elhelyezése és hasznosítása,
- a szelektív hulladékgyűjtés és -elhelyezés a térség nagy részén a Közép Dunavidéki Hulladékgazdálkodási Rendszer kialakításának keretein belül megoldódik, így speciális feladatként a szennyezések mérséklésére vonatkozó intézkedések, a felhagyott hulladéklerakók rekonstrukciója (ezzel is összefüggésben a felhagyott bányák rekonstrukciója) és az idegenforgalmi célpontokon a hulladék-mentesítés biztosítása (az elhagyott hulladék kezelése, elszállítása) jelentkezik. (A hulladékgyűjtés és elhelyezés keretén belül gondoskodni kell a szippantott szennyvizek környezetbarát kezeléséről is.)

A kapcsolatbővítések, az idegenforgalmi kínálat minőségi fejlesztése szempontjából a közlekedési kapcsolatoknál prioritásra javasolhatók:

- a 7. sz. főút martonvásári elkerülése,
- a Velencei és a Vértes térség közti kapcsolatbővítés szempontjából a Pákozdi-Pátka-Zámoly, valamint a Velencei-tó északi partján az összeköttetést javító Sukoró és a 8116. sz. út közötti összeköttetés megépítése,
- a borutak közül a Mór-Csókakő-Csákerény út kialakítása, ill. továbbfejlesztése,
- a kerékpárút-hálózatnál a Velencei-tó körüli még hiányzó szakaszok kiépítése.

Valamint mind az idegenforgalmi fejlesztések biztonsága, mind az állandó lakosság érdekei szempontjából prioritást kell biztosítani:

- a településrendezési tervek és a környezetvédelmi koncepciók, valamint települési környezetvédelmi programok készítésének,
- a kulturális hagyományok felkutatásának, a kulturális örökség, kulturális javak védelmének,
- az idegenforgalmi kínálatbővítésnek (termál, gyógyturizmus, falusi turizmus),
- környezetbarát termelési módoknak, a szőlő, borturizmusnak.

A középtávú időszak első 1-2 évében – azaz rövid távon – az ütemezés szerint 7 intézkedési csoport feladatai valósíthatók meg vagy nagyobb részt teljesíthetők. Ezek:

- a Velencei-tó körüli szennyvíz-elvezetések továbbfejlesztése,
- a tájvédelmi körzetek bővítése, újak kialakítása,
- a Váli-völgy és a Szent László-patak völgyében lévő települések szennyvíz közmű-fejlesztései,
- az Által-ér vízgyűjtőjén lévő vízvédelmi és szennyvíz elhelyezési feladatok megoldása,
- az időszakosan vízhiányos települések (Pákozdi, Sukoró) vízellátásának megoldása,
- a szennyvíziszapok hasznosítása,
- a Vértes Natur park kialakítása, az ökoturizmus szolgálatába állítása.

Mind a hét rövid távú intézkedési csoport költségvetési és támogatási pénzekből megvalósítható feladatokat tartalmaz. A szennyvíz-közmű és a tájvédelmi feladatok 70-75 % EU (ERFA), 25-30 % költségvetési (20-25 % központi – 5 % önkormányzati) forrást, míg az ivóvíz ellátási és a vízvédelmi feladatok költségvetési és hazai támogatási forrásokat vehetnek igénybe. Vállalkozói körből származó intézkedési csoport a rövid távon még nem található. Ez egyúttal azt is jelenti, hogy a vállalkozói fejlesztési programok előkészítettsége a pályázatokhoz szükséges szinten még nem megfelelő, e téren az erőfeszítéseket növelni kell.

DUNAKANYARBELI DUNA PROGRAM 2007-2013

A Dunakanyar Térségi Fejlesztési Tanács 2005-ben Pályázat Előkészítő Alap felhívására készítette el a *Dunakanyarbéli Duna Programot* (DDP). A feladat-meghatározás szerint a Program a Duna folyam és part Dunakanyar térségbe eső szakaszát, *közvetlenül összesen huszonöt dunaparti település* területét érinti. A Program célja a területre vonatkozó fejlesztési elképzelések és lehetőségek összehangolt komplex vizsgálata alapján térségi fejlesztési program meghatározása.

Tervezési terület:

A Dunakanyar térség területén a Duna közvetlen közelében elhelyezkedő 25 település Duna-partja és a Duna folyam. A „Duna-part” jelen tervezőmunka során 2-es, 12-es és a 11-es főutak által határolt területet jelenti; a Duna felső folyásától indulva Süttő és Szob külterület

nyugati határától egészen Budapest közigazgatási határáig. A lehatárolás értelmében a Szentendrei-sziget egésze tervezési terület.

Az akcióterület 2 régiót (Közép-Magyarországi Régió és Közép-Dunántúli Régió), 2 megyét (Pest és Komárom-Esztergom) és 5 kistérséget (Esztergomi, Szentendrei, Dunakeszi, Váci, Szobi) érint.

Akcióterületnek nevezzük a DDP-en érintett projektek által közvetlenül érintett területet. A tervezett akciók kivétel nélkül a tervezési területen valósulnak meg, bár a projektelemek egyes részei túlnyúlhatnak a tervezési területen.

Közvetlen hatásterületnek nevezzük azt a területet, ahol a projekt hatása közvetlenül érződik, azaz egy települési jelentőségű területnél a települést, egy kistérségi jelentőségű beruházásnál pedig a kistérséget.

A DDP tervezési területén található 25 Duna-parti település felsorolása és lélekszáma: (DTFT nyilvántartás alapján)

Bal part:

Kistérség neve	Település neve	Település lélekszáma
Dunakeszi – Göd – Fót	Dunakeszi	30 580
	Göd	15 961
Váci kistérség	Szódliget	4 202
	Vác	34 320
	Verőce	3 074
	Kismaros	1 894
	Nagymaros	4 572
Szobi kistérség	Zebegény	1 261
	Szob	2 819

Jobb part:

Kistérség neve	Település neve	Település lélekszáma
Szentendrei kistérség	Budakalász	9 745
	Szentendre	23 941
	Leányfalu	2 697
	Dunabogdány	2 974
	Visegrád	1 659
Esztergom-nyergesújfalui kistérség	Dömös	1 073
	Pilismarót	1 852
	Esztergom	29 315
	Tát	5 478
	Nyergesújfalu	8 068
	Lábatlan	5 742
	Süttő	2 072

Szentendrei-sziget:

Kistérség neve	Település neve	Település lélekszáma
Szentendrei kistérség	Kisoroszi	808
	Tahitófalu	4 867

	Pócsmegyer	1 320
	Szigetmonostor	1 885

Célok:

1. A Dunakanyar, mint kultúrtáj, nyerje el a Világörökségi minősítést

Világörökségi minősítéssel jelenleg Magyarország 8 pontja rendelkezik. A világörökségi státusz önmagában olyan imázs-elem, melynek megléte alapjaiban változtathatja meg (javíthatja) az adott terület turisztikai vonzerejét, ismertségét, elismertségét. Bár cím megítéléséig akár egy évtized, vagy akár hosszabb idő is eltelhet, véleményünk szerint a Dunakanyarnak, mint egységes térségnek reális esélye van a cím 2013-ig történő megszerzésére.

2. Vízi közlekedési infrastruktúra rekonstrukciója

A Duna az Európai Unió egyik kiemelt jelentőségű vízi útja, jelentősége a következő tervezési időszak alatt várhatóan tovább nő a vízi személy és teherszállítás, illetve az idegenforgalom terén. A növekvő forgalom gördülékeny lebonyolítása és a környezeti káros terhelés csökkentése érdekében szüksége fejlesztésekkel elébe menni a forgalom várható bővülésének, és időben kialakítani a Dunakanyarban adekvált forgalmi rendet és műszaki infrastruktúrát.

3. A természeti és épített környezet védelme és fenntartható hasznosítása

A Dunakanyar térsége bővelkedik mind természeti, mind korábbi korszakokból fennmaradt építészeti kincsekben (római erődítmények, középkori várromok, templomok, kastélyok). A Program ezekre a kincsekre építi a terület fejlesztési elképzeléseit. A fenntartható, értékekre odafigyelő hasznosítás teremtheti meg a pénzügyi alapot a természeti és épített környezeti elemek védelmére, esetlegesen rehabilitációjára is koncentrálni. Az akcióterület természeti értékének nélkülözhetetlen összetevője a vízhez kapcsolódó fauna.

4. Dunakanyar vízi életének revitalizációja

A Program egyik fontos célja a Dunai fürdőélet visszaállítása. A Dunakanyar a múlt századelőn még híres volt vízi életéről, a Dunaparti strandokon, korzókon a Balatonhoz vagy fürdővárosainkhoz hasonló fürdőző élet folyt. Bár az elmúlt évtizedekben a fürdőélet nem tudott fennmaradni, napjainkra a helyzet kedvezően változott: a vízminőség sokat javult, az országhatárok nagymértékben átjárhatóbbá váltak, és újra adottak a feltételek a Dunai strandok, úszóházak (ún. „ketreces”) fürdők létesítéséhez. A térség emellett a vízisportok kedvelőinek, a túrázóknak, természetjáróknak is ideális célterület.

5. Dunakanyar – közösségfejlesztés

Bár a Dunakanyar-beli emberekben mindig is volt és van egyfajta Dunakanyarhoz, illetve annak jellegzetes tájaihoz (Pilis, Börzsöny stb.) kötődő sajátos identitás, mind a térség belső integritása, mind pedig a külső kommunikáció szempontjából fontosak a helyi identitást erősítő programok, hagyományok erősítése. A Dunakanyar vízi és egyéb hagyományaira, népszokásaira és fesztiváljaira alapozva indokolt a kulturális értékek hangsúlyosabb felhasználása a kulturális turizmus fejlesztése céljából is. Fontos szempont a Dunakanyar építészeti hagyományainak megőrzése és fejlesztése a tervezett fejlesztések, beruházások során.

A Dunakanyarbeli Duna Program hat alprogramból áll, amelyeken belül egymásra épülő intézkedések valósulnak meg. Minden intézkedés egy vagy több projektből áll.

A DDP alprogramok a következők:

1. Vízi közlekedés
- 2 . Partfejlesztés
3. Árvízvédelem
4. Közlekedési kapcsolatok fejlesztése
5. Tájérendezés, tájrehabilitáció
6. Épített örökség védelme, Duna-part történeti emlékeinek bemutatása

2.8.4. CIVIL SZFÉREA SZEREPE, LEHETŐSÉGEI

A civil szervezetek általánosan elfogadott fogalmi meghatározása, hogy kizárólag és közvetlenül a közösség támogatása, közcélok megvalósítása érdekében tevékenykednek, amelynek központjában a humán szolgáltatások és egyéb közhasznú feladatok ellátása és segítése áll. Tevékenységük során jellemző a cél megvalósítása iránti elhivatottság, nem pedig az anyagi haszonszerzés.

A civil szervezetek kezdeményezőként, szolgáltatóként, finanszírozóként vagy nyomásgyakorló csoportként szinte minden közszolgáltatás kialakulásához aktívan hozzájárulnak. A szervezetek egyharmada a sport és a rekreáció területén működik, döntően egyesületi formában. 10-10 % körüli az érdekvédelmi, a kulturális, az oktatási és a szociális tevékenységet folytatók aránya. A maradék részen alapítványok és egyesületek osztoznak döntően vállalkozás- és településfejlesztéssel, egészségügyi ellátással, kutatással, a közrend, a közbiztonság és az emberi jogok védelmével, a környezetvédelemmel és a nemzetközi jogok ápolásával foglalkoznak.

Az „európaiság”, az „európai lét” fogalmakhoz természetesen kapcsolódik a „civil társadalom” meghatározás. Ez több mint formális jogállam, olyan demokrácia, ahol élnek, működnek az emberi jogok. A társadalom szükségletei rendkívül heterogének, melyek beleütköznek a piac és az állam korlátaiba, ezért önszerveződéssel igyekeznek megteremteni kielégítésük módját és feltételrendszerét. Ezen szükségleteket elégítik ki a civil szervezetek.

Közép és Kelet-Európában a civil társadalom intézményeinek csírái részben már a II. Világháború előtt megjelentek. 1932-ben pl. 14 ezer egyesület működött Magyarországon. Igazi áttörést az 1989-ben bekövetkezett társadalmi-gazdasági változások, a piacgazdaság kiépülése, a közélet demokratizálódása hozott.

A Magyarországon jelenleg működő 75.000 non-profit szervezet állami támogatottsága nemzetközi viszonylatban alacsonynak tekinthető, Németországban négyszeres, Franciaországban háromszoros, de még Nagy-Britanniában is több mint kétszerese a hazainak. A foglalkoztatottak száma a szolgáltatásban foglalkoztatottak %-ban vizsgálva is messze elmarad a 9 %-os európai átlagtól, mindössze 3% körül ingadozik Magyarországon.

A civil szervezetek működésének segítésére szolgál a Nemzeti Civil Alapprogram:

Az Országgyűlés 2003. június 23-án fogadta el a Nemzeti Civil Alapprogramról szóló 2003. évi L. törvényt, melynek fő célja a civil szervezetek pályázati támogatások útján történő támogatásával azok működésének megerősítése, a civil szektor fejlődésének elősegítése.

A Nemzeti Civil Alapprogramról szóló törvény értelmében a Tanács a Nemzeti Civil Alapprogram támogatási rendszerének elvi irányító testülete, 2004. január 30-31-én tartott alakuló ülése óta a vonatkozó jogszabályok keretei között határozataival az Alapprogram támogatási rendszere működésének alapvető szabályait határozza meg. Az első Tanács 2006. január végén köszönt le. Az új Tanács tagjai január 27-én vették át megbízólevelüket, alakuló ülésüket február 1-jén tartották. Körülbelül havonta tartja nyilvános üléseit.

A Tanács 17 fős testület, 12 tagját a civil jelöltállítási rendszer választja meg, 2 tagját a Társadalmi Szervezetek Bizottsága, 3 tagját a miniszter jelöli ki.

A Tanács 11 kollégium létrehozására tett javaslatot 2004-ben (hét regionális hatókörű az ország 7 tervezési-statisztikai régiójában; egy az országos hatókörű civil szervezetek támogatására, három szakmai célú kollégium). Komárom-Esztergom megye az NCA közép-dunántúli regionális kollégiumához tartozik.

Az **Országos Fejlesztéspolitikai Konceptió** (OFK) kiemeli, hogy segíteni kell a demokrácia és a civil társadalom tudás- és információs alapú megerősödését. A társadalmi párbeszéd intézményrendszerének nélkülözhetetlen eleme az aktív és öntudatos állampolgárok által létrehozott erős civil szektor. Az európai uniós források megfelelő mértékű és szintű fogadásához elengedhetetlen az aktív állampolgárok közösségei, az erős, felkészült non-profit szektor, mely növeli más szektorok fogadóképességét is. Aktív állampolgári magatartás elősegítéséhez meglévő és kifejlesztendő programok kiemelt támogatása szükséges, melyek ezen állampolgári magatartást a civil szervezetek ilyen irányú képességét hatékonyan növelik, ehhez szükséges infrastruktúrákat (információs rendszereket, oktatásokat, szolgáltatásokat stb.) támogatják. Az aktív állampolgároknak és a szervezeteiknek olyan közösségbarát, átlátható és a részvétel lehetőségét felkínáló állam- és közigazgatási, közszolgáltatási struktúrára van szükség, melyben ezek megerősödhetnek.

A régiókban működő *civil szervezetek*, gazdasági társaságok, önkormányzatok tevékenységének összehangolására, segítésére megyei, regionális szinten létrejött *nonprofit fejlesztő szervezetek programjainak támogatása szükséges*.

A civil szervezetek fontos alternatívát kínálhatnak vagy partnerei lehetnek az államnak és az önkormányzatoknak a közjó védelmében.

Az **Országos Területfejlesztési Konceptióban** (OTK) megfogalmazott elvek figyelembevételével a meghatározó jelentőségű alapelvek között szerepelteti a nyilvánosság, a partnerség és az átláthatóság elvét, melyek érvényesülésében a civil szervezetek kiemelt feladatot láthatnak el.

A 2013-ig megfogalmazott középtávú országos területi célok között szereplő határmenti területek fejlesztése és határon átnyúló térségi együttműködésük erősítése terén is szerepet kell vállalni a civil szektornak (társadalmi-kulturális kapcsolatok megerősítése).

A területi célok érvényesítését szolgáló intézmény- és eszközrendszer fejlesztésénél az Európai Unió szabályaihoz és gyakorlatához való igazodás is elvárás. A területfejlesztési intézményrendszer felépítésének, működésének meg kell felelnie a demokratikus normáknak valamint hatékonyan kell szolgálnia a területfejlesztési politikai célok elérését. Ehhez az intézményrendszert az átlátható struktúra, az egyes területi szintek egyértelműen meghatározott funkciója és feladatköre valamint jól lehatárolt felelősségi körök, kompetenciák kell, hogy jellemezzék.

A területfejlesztési intézményrendszer egyes szintjein a munka- és hatáskör-megosztásnak a szubszidiaritás elvén kell alapulnia. Az intézményrendszer felépítésében, az egyes szintek egymáshoz való viszonyában a *partnerség* elvének kell érvényesülnie, amely biztosítja a szándékok, érdekek és pénzügyi források integrációját és amelynek eredményeképpen az erőforrások hatékonyabb kihasználása válik lehetővé.

A fejlesztési programok elbírálásában olyan mechanizmusokra van szükség, amelyek indirekt módon készítetik a regionális fejlesztési és területfejlesztési tanácsokat a partnerségen alapuló konszenzus kialakítására. A területfejlesztési intézményrendszer társadalmi be-

ágyazottságának előfeltétele a széleskörű *nyilvánosság*, azaz megfelelő módon történjék a közvélemény tájékoztatása az adott intézmény tevékenységéről, döntéseinek indokoltságáról.

Szükséges ugyanakkor az *átláthatóság* (transzparencia) is, melynek érvényesülnie kell: egyrészt az intézményrendszer makrostruktúrájában – azaz az intézményi struktúra világos felépítésében valamint annak hatékony, eredményes és szinergikus együttműködésében; másrészt a rendszert alkotó egyes intézmények átlátható és hatékony szakmai működésében.

Olyan rugalmas intézményi struktúra szükséges, amelyben továbbra is tere van az alulról jövő kezdeményezéseknek, kooperációknak. Feltétlen követendő az olyan uniós közösségi kezdeményezés, mint pl. a LEADER + Program, amely a vidékies terület egységek fejlesztésére irányuló helyi fejlesztési stratégiák megtervezésére és megvalósítására szerveződő, szektorok közötti, valamint önkormányzati, üzleti és civil partnerek együttműködésére épülő alulról szerveződő kezdeményezéseket jelöli.

A Közép-dunántúli Régió Területfejlesztési Programja külön nem tesz említést a civil szervezetekről, azonban a megfogalmazott jövőképe nélkülük nem valósulhat meg.

Bár az egy főre jutó GDP a Közép-dunántúli Régióban magyarországi viszonylatban 3. a régiók rangsorában, de az Unió átlagának ötödét sem éri el. Sajnos országos átlag alatti a felsőfokú végzettségűek aránya, de örvendetes, hogy növekvő a lakosság körében az idegen nyelv ismerete.

A régióban folyó K + F tevékenység igen alacsony, sokkal alacsonyabb, mint amit gazdasági-társadalmi súlya indokolna. A civil szervezetek a kulturális, az oktatási, a környezetvédelmi, a településvédelmi és a szociális területeken csakúgy, mint a települések népességmegtartó képességének elősegítésében meghatározó szerepet vállalhatnak.

A Program a SWOT elemzés lehetőségei között emeli ki *„A köz- és magánszféra együttműködésének fontossága felértékelődik (Partnerség), jelentős helyi fejlesztési erőforrások mozdulnak meg, amelyek javítják az életminőséget és hozzájárulnak a gazdasági aktivitás erősödéséhez”*.

2.8.5. TERÜLETI TERVEZÉS

Az **Országos Fejlesztéspolitikai Konceptió (OFK)** „A jövőépítés alapjai – Kiindulópontok Magyarország fejlesztéspolitikájához” című első kötetének „A fejlesztéspolitika 2004-ig” alfejezete megállapítja, hogy a rendszerváltozás után az állami beavatkozások hosszú távú stratégiai tervezésének gyakorlata és intézményrendszere a legtöbb területen háttérbe szorult; a későbbi időszakban azonban (az átláthatóság, a források és célok tervezhetősége miatt, valamint az EU-s gyakorlathoz való igazodás érdekében) egyre szélesebb körben került elő a stratégiai megközelítés. „A fejlesztéspolitika hatékonyságának megalapozása” fejezet vizsgálata pedig megmutatta, hogy a tervezés során mekkora szükség van az egész országra érvényes átfogó társadalmi-gazdasági célok kijelölésére, és hogy a hosszú távú tervezés rangjának visszaállításához az „I. Nemzeti Fejlesztési Terv (2004-2006)” c. dokumentumnak nagy szerepe volt. Az előzetes értékelés és a jól megtervezett partnerségi folyamat jelentősen javíthatja a tervek (köztük a „területi tervek”) minőségét és erősítheti társadalmi elfogadottságukat.

A fejlesztések területpolitikai céljai:

Az OFK nem kívánt önálló területpolitikát meghatározni. Az ország fejlesztéspolitikájának területi hátterét és feltételrendszerét az OFK-val szoros összhangban készült

Országos Területfejlesztési Konceptió (OTK) jelenti, mely kijelöli az ország hosszú- és középtávú területpolitikai cél- és prioritásrendszerét. Az OTK tehát a területi jelenségekre és folyamatokra vonatkoztatva értelmezi az OFK fejlesztési elveit, földrajzilag orientálja az OFK célkitűzéseit. Ennyiben a 2020-ig (középtávú országos területi céljait nézve 2013-ig) tervezett OTK korszerűbb az 1998-ban elfogadott első Országos Területfejlesztési Konceptiónál, melynek megalapozását nem segítette egy általános, az egész országra érvényes társadalmi-gazdasági célmeghatározás. Ugyanakkor az EU legfontosabb területfejlesztési politikai dokumentuma, az ESDP is ajánlja, hogy a tagállamok rendelkezzenek érvényes területfejlesztési stratégiával és az azt megjelenítő legitim területi tervdokumentummal. A területfejlesztésről és területrendezésről szóló, többször módosított 1996. évi XXI. tv. rendelkezik hazánkban a területi folyamatok, a területfejlesztési politika és az OTK érvényesülésének nyomon követéséről, rendszeres értékeléséről (pl. az OTK hatévenkénti felülvizsgálatáról, amely így 2004-re vált aktuális feladattá).

A 97/2005.(XII.25.) Ogy. határozattal elfogadott második **Országos Területfejlesztési Konceptió (OTK)** azon túlmenően, hogy felhívja „a térségi szintű fejlesztési koncepciók és programok elkészítéséért felelős szervezeteket, hogy az Országos Területfejlesztési Konceptióhoz illeszkedően készítsék el hosszú távú fejlesztési koncepciójukat és fejlesztési programjaikat”, külön is szól a területi tervezés megújításának, egy egységes iteratív tervezési rendszer kialakításának szükségességéről:

„A tervezési rendszer összhangjának fokozása, és a tervek megalapozásának javítása érdekében:

- a) egységes országos és területi tervezési rendszert kell létrehozni, a tervek egymáshoz való viszonyának egyértelmű meghatározásával, és a tervek érvényesülésének biztosításával;
- b) tovább kell erősíteni a gazdaságpolitikai és költségvetési tervezés regionális, térségi megalapozottságát, a regionális és területi programok szerepének növelésével összefüggésben;
- c) a területi terveket az ágazati (szakpolitikai) tervekkel kölcsönösen összehangoltan, iteratív módon kell elkészíteni;
- d) a fejlesztési- és rendezési tevékenységeket jobban össze kell hangolni;
- e) a területi szemléletet erősíteni kell az ágazati tervezésben és végrehajtásban;
- f) a tervezésnek a társadalmi, gazdasági szereplők bevonásával a társadalmi konszenzust kereső partnerségi folyamatként kell megvalósulnia;
- g) a tervezés multidiszciplináris szakmai kapacitásának és tudományos megalapozásának erősítése szükséges, a tervezési módszertanok és a tervezést segítő kutatások támogatásával;
- h) a területi tervezés és végrehajtás minőségi színvonalát garantáló és javító komplex rendszert kell kialakítani”.

A fellendülő térségi tervezési tevékenység egységességének biztosításakor fontos feltétel a területi tervezési rendszernek keretet adó közös térségi értékrend kialakítása. Ehhez a tervezési tevékenységek mozgásterét szabályozó fenntarthatósági keretstratégiák kidolgozása szükséges az egyes térségekre vonatkozóan, a helyi adottságokhoz igazodóan (melyek a fenntarthatóságon túl más horizontális irányelveket is rögzíthetnek: pl. esélyegyenlőség, biztonság, örökségvédelem). A fejlesztési tervek, programok országos szintje mellett a tervezés, programozás legfontosabb területi szintje a régió, amely azonban épít a kistérségi és megyei szintű tervezésre. A készülő területi tervezési szabályozás kellő mozgásteret kell biztosítson ezen (a regionális szint felől nézve alulról jövő, bottom up) kezdeményezéseknek. Megyénkben, illetve régióinkban szerencsés módon ütemezték a

fejlesztési szervezetek e területi tervezési menetrendet: 2006 tavaszára a 7 megyei kistérség többsége friss, illetve aktualizált területfejlesztési koncepcióval és/vagy stratégiai programmal rendelkezik, melyeket jelen megyei területfejlesztési koncepció (és a 2007-re ütemezett stratégiai program) már figyelembe tud venni. Hasonlóan, e készülő megyei területfejlesztési terveket az OTK felhívására elkészítendő új (hiszen 2003-ban csak a korábbiak aktualizálása történt meg) regionális területfejlesztési programokban már a tervezés időszakában is, iteratív módon, érvényesíteni tudunk. (Az OTK úgy fogalmaz, hogy a „regionális szinten készülő közép- és hosszú távú fejlesztési programokba integrálni kell a megyei és kistérségi fejlesztési programok célkitűzéseit is, a regionális tervezésnek határozott területi szemlélettel kell rendelkeznie”).)

Az **Új Magyarország Programja** elnevezést viselő dokumentum az országgyűlési határozatokkal 2005. decemberében elfogadott, 2020-ig szóló OFK és OTK alapján a 2007-2013 közti tervezési időszakra vonatkozó, uniós társfinanszírozásra építő Nemzeti Stratégiai Referenciakeret („II. NFT”). Előkészítése 2005. szeptemberében kezdődött meg, az érdekelt tárcák, országos hatáskörű hivatalok és a régiók bevonásával, széles körű szakértői együttműködés keretében, az NFH irányításával. A munka során több, az OFK-hoz és az OTK-hoz illeszkedő ágazati-fejlesztési koncepciót is figyelembe vettek, a vonatkozó EU-s dokumentumok mellett, jól példázva a területi tervezés számára is ajánlott iterációs elvet. A partnerség elvét először az első változatú munkaverzió összeállításánál érvényesítették: az érintett szaktárcák tervezői részlegével együttműködve 13 szakterület szakmai műhelyvita-sorozatát rendezte meg az NFH. Ezek egyike a „Kiegyensúlyozott területi fejlődés középtávú területi céljai”, azaz a területi tervezési szakterület volt. A 2006. márciusától elérhető „partnerségi egyeztetési változat” mellett ma is az NFH honlapján olvashatóak a beérkezett civil-szervezeti, tudományos, szakértői és más érintetti vélemények, ill. egy „dinamikus szövegváltozat” is, mely a tervezők által folyamatosan beemelhetőnek ítélt partnerségi javaslatokkal gazdagított változata az Új Magyarország Programjának. Ehhez csatlakozik a párhuzamosan készülő Nemzeti Agrár- és Vidékfejlesztési Stratégia, valamint a halászati ágazat speciális fejlesztési programja.

A jó szakmapolitika alapja a jó minőségű információ és a tájékozott nyilvánosság részvétele. Az információknak meghatározó szerepük van a térbeli helyük kezelése, elemzése és a megjelenítés szempontjából. A nemzeti téradat-infrastruktúra kialakítását és működtetését 2007-től az EU-s joganyag is előírja, de a hazai felkészülést nemzeti érdekek is sürgetik (a versenyképesség növelése, a hatékonyabb és olcsóbb szolgáltató jellegű közigazgatás, a fenntartható fejlődés biztosítása, az erőforrás-gazdálkodás, a katasztrófa-elhárítás stb.). Az alapadatok gyűjtése, elérhetőségük és széleskörű hozzáférésük EU-s irányelv szerinti biztosítása számos fejlesztéspolitikai tennivalót és 2007-2013 közötti megvalósítást igényel tárcaközi és interdiszciplináris együttműködésben. A téradat-infrastruktúra megközelítés a maga jogi, adatpolitikai, műszaki, szervezési és emberi tényezőivel lehetővé teszi a különféle szakterületekről származó információk különböző felhasználásra történő, térségtől és országhatároktól független integrálását.

Az Új Magyarország Programja az eddigi hazai fejlesztési tervekhez képest hangsúlyosabban kívánja érvényesíteni a területiséget, valamint térben orientálni a fejlesztéseket – ezáltal növelve azok integráltságát és hatékonyságát. Ezért e program kiemelt horizontális politikáját képezi a területiség, azaz a területi szempontok érvényesítése a fejlesztéspolitika minden szintjén. Minden tárcától, szakpolitikától megkívánt a térségi gondolkodás és a területi szempontú tervezés; a fejlesztéseknek a régiók, térségek eltérő adottságai figyelembevételével és az egyes ágazatok saját területi prioritásai megfogalmazásával történő tervezése. Fontos megteremteni a beavatkozások térségenkénti összehangolásának a feltételeit. Minden fejlesztésnek a harmonikus területi rendszer

kialakítását, a területi kohézió megteremtését is szolgálania kell, a következő horizontális térhasználati alapelvek érvényesülésével:

- A fejlesztések során a városi és a rurális funkciók térbeni csoportosítására figyelemmel, a barnamezős beruházásokat a zöldmezős fejlesztésekkel szemben előnyben kell részesíteni;
- Ki kell alakítani a közkincset képező természeti és kulturális értékek, valamint közszolgáltatások (terhelhetőségükön belüli mértékű) elérhetőségét, hozzáférhetőségét és akadálymentesítését;
- Nemcsak a fejlesztések helyét, de a területi közigazgatás és a közszolgáltatások szervezését is a fenntarthatóságot, az értékmegőrzést és a biztonságot szolgálva kell kiválasztani, biztosítani;
- A fejlesztések illeszkedjenek a helyi környezethez, mélyítsék el a helyi környezettudatosságot, a táj iránti felelősségérzetet;
- A fejlesztések ösztönözzék a térségen belüli visszacsatolással bíró anyag- és energiagazdálkodási ciklusok kialakulását, a térségek belső erőforrásainak feltárását és minél hatékonyabb hasznosítását. Az anyag-, energia- és információ(tudás)-áramok minél hosszabban, a jövedelmek minél nagyobb mértékben maradjanak a térségekben;
- A fejlesztések ne kényszerítsenek a mindennapos utazásra fordított idő növelésére, és járuljanak hozzá az utazás biztonságos és fenntartható módjának kiválasztásához: csökkenteni kell a közlekedés és az áruszállítás környezeti, műszaki és közbiztonsági károkozását és kockázatát.

A *Területfejlesztés*, illetve a „*Kormányzati hatékonyság növelése*” az Új Magyarország Programja öt fejlesztési tengelye közül kettőt határoz meg. A *Területfejlesztés* a következő prioritástengelyeket tartalmazza:

- A regionális versenyképesség növelése érdekében decentralizált fejlesztések: az elmaradott régióknak továbbra is fajlagosan több támogatást kell kapniuk; a regionális operatív programok régiós szinten eldöntendő fejlesztéseket tartalmazzanak.
- A Közép-dunántúli régióknak az Új Magyarország Programjába beemelt fejlesztési céljai: a versenyképesség javítása érdekében a helyi gazdaság innováció-orientált fejlesztése; a turisztikai szektor szerkezetváltása; a tudatos humán erőforrás- és foglalkoztatás-fejlesztés infrastrukturális hátterének (innovatív oktatási, illetve szociális ellátórendszeri) fejlesztése.
- Országos koordinációt igénylő integrált fejlesztési területek: megyénkben a Duna-térség fejlesztése (rehabilitáció; árvízvédelem és vízkészlet-gazdálkodás; hajózási biztonság biztosítása a közlekedés környezetkímélő rendszerének kialakításával; a logisztika, a mezőgazdaság, a halászat, az erdő- és vadgazdálkodás, az ökoturizmus és az infrastruktúra-fejlesztés összehangolása); a termálvízkincs és a geotermikus energia integrált térségi hasznosítása (energetikai hasznosítás; gyógyászati ipar és egészségturizmus; mezőgazdaság; közösségi célú fejlesztések).

A „*Kormányzati hatékonyság növelése*” fejlesztési tengely a következő prioritástengelyeket tartalmazza:

- Az igazgatási rendszer korszerűsítése. A politikaalkotás területén elsődlegesen a jogalkotás, a stratégiai menedzsment és a partnerség terén kell javulást elérni. Szükség van az igazgatási szervezetek teljesítménynövelésére, a közigazgatásban dolgozók munkaminőségének javítására, a munkaerő-forrás fejlesztésére. A decentralizáció jegyében regionális szinten elsődleges a fejlesztéspolitikai szerep megerősítése; kistérségi szinten az integrált fejlesztések, a feladatellátás előkészítése és végrehajtása, továbbá a települések jogalkotási munkájának segítése és koordinálása.

- Az elektronikus kormányzás a közigazgatási korszerűsítés egyik fő eleme és eszköze, mely az igazgatás minden szintjét érinti. Szükség van a fejlesztéspolitika integrálására a közigazgatás intézményi és eljárási rendjébe. A különböző fejlesztési beavatkozások térségenkénti összhangját a programok területi koordinációja biztosíthatja. A decentralizáció révén fontos a regionális programok megvalósítása, ill. a régiók bevonása az ágazati programok tervezésébe és megvalósításába. Megerősítendő a területi alapú tervezés, és szerepe fokozandó!
- Az információs társadalom kiteljesítése a dinamikus és interaktív IT-tartalom- és szolgáltatásfejlesztéssel, az e-közigazgatás útján, valamint a digitális írástudás elősegítésével érhető el.
- A „II. Nemzeti Fejlesztési Terv” koordinációja és kommunikációja, azaz e történelmi léptékben is kiemelkedő mértékű forrásbevonás tervezésének, felhasználásának összehangolása, a lakosság széleskörű tájékoztatása forrásául a kohéziós és strukturális alapokból elkülöníthető technikai segítségnyújtási keret szolgálhat.

A **Közép-dunántúli régió területfejlesztési terveinek** területi tervezési szempontú értékelése helyett azt rögzítjük, hogy a jogszabályok szerinti Területfejlesztési Koncepció-készítés 2000-2001. években folyt; tervezési időtartama 5-7 esztendő (egyezően az EU 2000-2006. között hatályos indikatív programjának időtávjával). Az ugyanekkor elkészített Területfejlesztési Stratégiai és Operatív Programot a KDRFÜ munkatársai már 2003. év végére jelentősen átalakították, aktualizálták (fő fejlesztési célkitűzései változatlanul hagyásával), „kitekintéssel 2013-ig”. A 2005. végén Ogy. határozatokkal elfogadott OFK, OTK óta a régióban a „II. NFT”, hangsúlyosan a Közép-dunántúli ROP programozása folyik.

2.8.5. FINANSZÍROZÁS

Az **Országos Területfejlesztés Koncepció (OTK)** az alábbiak szerint vázolja fel a finanszírozási rendszert.

Programozás és koncentráció: a finanszírozási rendszer

Az állami fejlesztéspolitika célkitűzéseinek, stratégiai céljainak a megvalósítása a fejlesztési politika finanszírozási rendszerének eredményességén, hatékonyságán múlik elsősorban. A valós igényekhez igazodó, reális költségvetési keretek között mozgó, folytonosságra, fenntarthatóságra építő finanszírozási rendszer az eredményes, hatékony fejlesztéspolitika záloga. A finanszírozási rendszer továbbfejlesztéséhez szükséges általános követelmények.

A decentralizált költségvetési források arányának további növelése, a területi-települési saját források bővítése:

A szükségletek felmérésére, regionális, kistérségi és helyi szintre delegált fejlesztési és működtetési feladatokat – a méretgazdaságosságra alapozva – a szubszidiaritás jegyében kell kijelölni, és biztosítani kell a hozzá szükséges fejlesztési és működtetési forrásokat. A fejlesztési forrásokat a régiók közötti felosztás során a fejlettség és a népességszám egyidejű figyelembevételével szükséges meghatározni.

Programfinanszírozás megvalósítása:

A hatékony és a célokhoz elvezető fejlesztéseket csak a cselekvéseket, beavatkozásokat a különböző területi szinteken rendszerszerűen összehangolva megvalósító - szisztematikus célrendszerre épülő - programszerű fejlesztés, és az ehhez kapcsolódó

programfinanszírozás eredményezhet. A programfinanszírozás lényege a több évre szóló regionális programterv alapján lebonyolított, a célokhoz igazodó rendszerszerű fejlesztésfinanszírozás. A programfinanszírozás középpontjában a regionális program áll.

A regionális programban szereplő célok, fejlesztési igények alapján lehetőség szerint szerződéses formában célszerű rögzíteni a kormányzat részéről a régióba irányuló fejlesztéseket. Ez biztosíthatja a régiók folytonosságon alapuló fejlesztésfinanszírozását.

Átlátható, összehangolt támogatási rendszer kialakítása:

- Össze kell hangolni az egyes szaktárcák támogatási rendszereit mind időben, mind támogatási területeit és pályázati feltételeit tekintve egyaránt;
- Szükséges a társfinanszírozáson felüli hazai fejlesztési források elosztási mechanizmusának is az uniós rendszerhez való igazítása;
- Egységes, közérthető, egyszerű, nyilvános pályázati nyilvántartási rendszert kell kialakítani a kedvezményezettek hatékony információellátása érdekében;
- Stabil és „ügyfélbarát” pályázati rendszereket kell működtetni, lehetőség szerint több körös kiválasztási rendszer működtetésével.

Az uniós forrásokból finanszírozott programok komplementereként működő támogatási rendszer kialakítása:

Mind a regionális finanszírozású programok, mind az ágazati pályázatok esetében biztosítani kell a hazai támogatások és az uniós források közötti összhang megteremtését oly módon, hogy a hazai támogatási rendszer komplementer rendszerként működjön a Strukturális Alapokból finanszírozott támogatások mellett.

Önálló, a közérdek irányában elkötelezett, hatékonyságra törekvő – a működési finanszírozástól elkülönülő – térségi fejlesztésfinanszírozási rendszer megteremtésének ösztönzése:

- Az államháztartás reformja során törekedni kell arra, hogy a helyi önkormányzatok, kistérségi, regionális fejlesztési tanácsok feladataik súlyával megegyező mértékben részesedjenek az államháztartás bevételeiből. Ez jelentősen növelné a különböző területi szintű intézmények önállóságát, fejlesztési lehetőségeit, illetve a magasabb összegű társfinanszírozással elkötelezettebbé és felelősebbé válnának az állami támogatással megvalósuló projektek irányában.
- A fejlesztési és üzemeltetési feladatokat egyértelműen le kell határolni, a kapcsolódó pénzügyi folyamatokat elkülöníteni. Az adott területi szinten koncentrálódó (önkormányzati, kistérségi, regionális) fenntartási, üzemeltetési feladatokhoz biztosítani kell a szükséges forrásokat.
- A túlzottan redistributív, „elkényelmesedett”, alacsony hatékonyságú, fölösleges kapacitásokkal működő fejlesztésfinanszírozási rendszer ellenében, egy a saját források maximális képződésében, az optimális forráshasznosításban érdekelt fejlesztéspolitikai rendszer kialakítását kell ösztönözni.
- Az előbbiek tükrében a hazai támogatáspolitikának kiegészítő jellegűnek, a saját forrásképződést elősegítőnek kell lennie, annak érdekében, hogy csökkenjen az állami szerepvállalás, beavatkozás súlya. A hazai fejlesztéspolitika minden szintjének szereplőit önálló kezdeményezésekre, felelősségvállalásra kell ösztönözni, szemben azzal a magatartással, amely kizárólag az állami segítségnyújtásra, iránymutatásra támaszkodik.

Döntés-előkészítés hatékonyságának javítása:

- A projektkiválasztásnál a program céljaihoz való illeszkedés szempontjait előnyben kell részesíteni.

- A pályázati döntéshozatali folyamat egésze során érvényesíteni szükséges a fenntarthatóság elvét. A hatékonyság javítása érdekében a pályázatok elbírálása során a pénzügyi fenntarthatóságnak, a beruházás hosszú távú működőképességének, az elért állapotváltozás hosszú távon történő fenntartásának, ill. a beruházás révén várható társadalmi-gazdasági és környezeti hatások bemutatójának hangsúlyosabb szempontként kell megjelennie.

Forráskoncentráció:

A hazai támogatáspolitikán belül, és különösen a területfejlesztési politika kezelésében lévő források esetében hangsúlyozottan szem előtt kell tartani a koncentráció elvét mind földrajzilag, mind beavatkozási területek szerint. Speciális területi koncentrációs követelmény, a társadalmi-gazdasági szempontból elmaradott térségek pozitív diszkriminációja.

Területi felzárkóztatás szempontjából kedvezményezett, társadalmi-gazdasági szempontból elmaradott térségek:

A területi felzárkóztatás célkitűzésének hatékony érvényesítése érdekében szükség van arra, hogy a különböző típusú, fejlesztést szolgáló erőforrások koncentráltan irányuljanak az ország legelmaradottabb térségeibe. Ezt a társadalmi-gazdasági helyzetükből adódóan leginkább hátrányos térségek, mint a területi felzárkóztatás kedvezményezett térségeinek a kijelölése és fejlesztéspolitikai pozitív diszkriminációja biztosítja.

A kedvezményezett térségek többlettámogatása a kifejezetten felzárkóztatási célú programok mellett a többi szakpolitika számára is kötelezettség.

E kedvezményezett térségek fejlődésének irányait az adott kistérség, illetve az azt magába foglaló régió fejlesztési tervei az Országos Területfejlesztési Kon koncepcióval összhangban jelölik ki, e célok elérését azonban a direkt módon területfejlesztési jellegű eszközök, az ágazati szakpolitikák és a regionális, ill. decentralizált források többlettámogatásai fokozottan biztosítják. A decentralizált források mértékének régiónkénti meghatározásakor e kedvezményezett térségek jelenlétét figyelembe kell venni.

A területi felzárkóztatás szempontjából kedvezményezett területek típusai:

- a) Fejlettségben elmaradott térségek
- b) Fejlettségben súlyosan elmaradott térségek

a) Fejlettségben elmaradott térségek

E térségtípusban a legfejletlenebb kistérségek, maximum az ország lakosságának 30%-át magába foglaló köre kerül kijelölésre.

Az alapvető cél, hogy a térségek fejlődését potenciálisan befolyásoló valamennyi szakpolitika, ill. fejlesztéspolitika eszközei fokozottan irányuljanak e térségekbe.

b) Fejlettségben súlyosan elmaradott térségek

A fejlettségben elmaradott térségek körén belül – ugyanazon módszertan alapján lehatárolva – a legrosszabb társadalmi-gazdasági mutatókkal rendelkező térségek a súlyosan elmaradott térségek közé tartoznak. E térségtípusba az ország népességének összesen maximum 10%-át magába foglaló kistérségek tartoznak. A súlyosan elmaradott térségek rendszerének alapvető célja azt biztosítani, hogy a kifejezetten felzárkóztatási célú kormányzati ill. regionális programok és intézkedések pénzügyi eszközei a leginkább válságos helyzetű térségek problémáját koncentráltan orvosolják. A központi területfejlesztési források jogszabályban meghatározott része kizárólag e térségekben kerülhet felhasználásra.

A kedvezményezett és kiemelt térségekre vonatkozó konkrét kötelezettségeket az OTK-ban foglaltak alapján 3 évente, a legfrissebb elérhető mutatók figyelembevételével jogszabály(ok)ban kell meghatározni. Az elmaradott és súlyosan elmaradott térségek lehatárolásához a társadalmi-gazdasági tényezők azon körét kell figyelembe venni, melyek az adott időszakra leginkább jellemző, leginkább káros egyenlőtlenségeket jelenítik meg.

Az **Országos Fejlesztéspolitikai Koncepció (OFK)** az OTK-ra hivatkozik, a különböző tématerületeknél egyenként foglalkozik a finanszírozással:

Vidékfejlesztés:

A kohéziós politika reformja miatt a vidékfejlesztés finanszírozása a 2007 és 2013 közötti időszakban kikerül a strukturális alapok rendszeréből, és a közös agrárpolitika keretében egy egységes alap, az *Európai Mezőgazdasági Vidékfejlesztési Alap* szolgálja majd az egységes programozási keretbe rögzített vidékfejlesztési programok finanszírozását, az új uniós költségvetés „természeti erőforrások kezelése és megőrzése” költségvetési cím részeként. Az új, összevont Európai Mezőgazdasági Vidékfejlesztési Alap egységes közösségi stratégiai útmutatója alapján országos stratégiai tervet kell kidolgozni az agrár- és vidékfejlesztés 2007 és 2013 közötti fejlesztésének támogatására.

Gazdaság, államigazgatás:

Át kell alakítani a költségvetés alrendszereit, illetve a közszolgáltatások rendszerét (önkormányzati finanszírozás, szociális, egészségügyi, oktatási, nyugdíjrendszer, MÁV). Ki kell szélesíteni a közfeladatok finanszírozásának bázisát. Nem folytatható tovább, hogy az adó- és járulékkerülés miatt a közterheket viselők indokolatlanul nagymértékben járuljanak hozzá a közjavak finanszírozásához. A finanszírozási bázis szélesítése stabilabbá teszi a közfeladatok finanszírozását, és – az állami elvonás szintjének csökkenésén keresztül – javítja az ország versenyképességét. Az államháztartási hiány csökkentése mellett a lakossági megtakarítások erőteljes ösztönzésével annak finanszírozhatóságát is javítani kell.

Az OFK céljainak elérését szolgáló források becsült nagyságrendje, 2007–2013 (milliárd forint, 250 Ft/€ árfolyammal számítva)

	Uniós forrás	Hazai társfinanszírozás	Vállalkozói önrész	Összesen
Kohéziós politika	6.000	1.500	2.000	9.500
Vidékfejlesztési források	1.500	350	250	2.100
VII. K+F keret-program + egyéb	400	400	300	1.100
Tisztán hazai		2.800		2.800
Összesen	7.900	5.050	2.550	15.500

A tárcák közötti koordinált feladatmegosztáson túl a finanszírozási párhuzamosságok kiküszöbölésére is szükség van azért, hogy egyensúlyi növekedési pályán maradjon a gazdaság, és legyen forrás az Európai Unió által nem finanszírozott célok megvalósítására is. Ehhez az összes európai uniós és hazai állami fejlesztési forrást figyelembe vevő, egységes

fejlesztéspolitika kialakítására van szükség, s ennek megfelelően kell kidolgozni a fejlesztési források államháztartási tervezési és lebonyolítási rendjét. Ezért egységes, törvényi szinten szabályozott támogatási rendszert kell kidolgozni, ami mindenekelőtt az államháztartásról szóló törvény és végrehajtási rendeletének módosítását igényli.

2.8.6. MONITOROZÁS

96/2005. (XII. 25.) OGY határozat az Országos Fejlesztéspolitikai Koncepcióról

A határozat mellékleteiben az alábbi megállapítások szerepelnek:

Ekkora mennyiségű pénz felhasználása és a programok eredményeinek folyamatos nyomon követése komoly információs háttérbázist és információ feldolgozó kapacitást igényel. Az Egységes Monitoring és Információs Rendszer (EMIR) fogadtatása vegyes volt, a tapasztalatok változóak, ami az új információs rendszer alapvetően természetes velejárója. Az információs igények miatt azonban az EMIR teljes körű és általános alkalmazása megtörtént.

Szükség van információs rendszerre:

A tervezés folyamatában meg kell határozni az értékeléshez használható indikátorokat, és ezek segítségével, előre elfogadott módszertan alapján el kell végezni a tervek és programok előzetes és utólagos értékelését. Előzetesen fel kell mérni a fejlesztések gazdasági, társadalmi és környezeti hatásait, és ezeket utólag is értékelni kell. A beavatkozások mértéke szükségessé teheti a makroökonómiai összefüggések felmérését. Ki kell alakítani a fejlesztéspolitika eredményességének és hatékonyságának mérésére alkalmas monitoring- és ellenőrző rendszert, a végrehajtás ellenőrzését. Mindez azt is lehetővé teszi, hogy a korábban megvalósított programok tapasztalataiból tanulni lehessen

A fejlesztéseknek nemcsak a költségeit, hanem az eredményeit is mérni kell

97/2005. (XII. 25.) OGY határozat az Országos Területfejlesztési Koncepcióról

Az OTK egyértelműen igyekszik meghatározni a monitoringhoz kapcsolódó tartalmat és feladatokat. Az alábbiak szerint (a következőkben a törvény szerinti tartalmat követtük):

A területfejlesztési politika funkciói és alapelvei:

A területfejlesztési politika alakítása és a célok elérése során az OFK -n megfogalmazott elvek figyelembevétele mellett az alábbi, területi szempontból meghatározó jelentőségű alapelveket kell érvényesíteni:

- szubszidiaritás és decentralizáció;
- térségi és táji szemlélet, valós térszerveződések követése;
- rendszerszemlélet, programozás, integrált fejlesztések;
- hatékonyság és koncentráció;
- fenntarthatóság, biztonság;
- nyilvánosság, partnerség;

Átláthatóság, monitoring és értékelés.

Visszacsatolás és átláthatóság: a fejlesztéspolitikai monitoring és értékelési rendszer:

A fejlesztéspolitika hatékonyságának javítása, az átláthatóság, a döntés-előkészítés színvonalának emelése érdekében szükséges a területi szemléletet egyértelműen érvényesítő monitoring rendszer kialakítása. Ez az eredmények, hatások folyamatos nyomon követésén keresztül lehetővé teszi a fejlesztéspolitikák ill. a területi politika teljesítményének értékelését, és ezáltal nagymértékben hozzájárul a fejlesztéspolitika hatékonyságának és átláthatóságának javításához.

A nyomon követést és visszacsatolásokat biztosító rendszer három alapeleme:

- Fejlesztéspolitikai eszközök és programok monitoringja,
- A területi (társadalmi, gazdasági, környezeti) folyamatok monitoringja,
- Értékelések.

A fejlesztéspolitikai rendszerek monitoringja a fejlesztések végrehajtásához kapcsolódó adatok és információk gyűjtését, rögzítését végzi, program- és szakpolitikai szinten egyaránt. Célja a végrehajtás gyors visszacsatolásainak, ellenőrzésének biztosítása, és az értékelési tevékenység adat- és információigényének megteremtése. A rendszerszerű, ciklusokba rendeződő fejlesztéseket megfelelő információs rendszerekkel, térinformatikával és intézményi háttérrel támogatott olyan országos monitoring rendszernek kell kiszolgáltatnia, amely valamennyi regionális, állami és nemzetközi ill. közösségi támogatással megvalósított beruházásra, támogatásra kiterjed. A területi politika monitoring tevékenysége további sajátos elvi elvárásokat támaszt:

- Adatok és információk pontos lokalizációja. E monitoring rendszer területiségének biztosítása érdekében - mely megkülönbözteti a többi, pénzügyi elszámolást szolgáló információs rendszertől - hangsúlyosan kell kezelni a források felhasználási, azaz a beruházások megvalósítási helyének pontos feltüntetését. A rendszernek alkalmasnak kell lennie arra, hogy ne csak programonként, időszakonként, hanem területegységenként (település, kistérség, megye, régió, egyéb speciális térségek) is összesíthetők legyenek az információk;
- Adatok és információk komplexitása. A támogatási és beruházási összegek mellett rendszerszerűen nyomon követi és nyilvántartja a projektek keretében létrejött közvetlen (output) és közvetett eredményeket és a projekt mérhető közvetlen hatásait. Mindezt leginkább a megfelelő szakmai háttérrel programozott indikátorok mentén;
- Információs rendszer. A rendszer kialakításának alappillére egy olyan monitoring információs rendszer, mely az ágazatok közötti együttműködésre építve egységes és területi szemlélettel rendelkező struktúrában tartalmazza az érintett támogatások körét.
- Intézményi feltételek. Kedvező, ha a sokszínű adat- és információforrásra épülő területi monitoring rendszernek létezik egységes és önálló irányítása, felelősségi viszonyai, felügyelete, mely a törvényi háttér alapján az előcsatlakozási és strukturális alapokhoz is kapcsolódik.
- Adatok. A programtervezés során elvárt a megfelelően kifejező és gyűjthető, területi dimenzióval is rendelkező indikátorok meghatározása, melyekre a monitoring tevékenység is támaszkodhat. A monitoring rendszer által gyűjtött adatoknak a legszélesebb körű nyilvánosságot kell biztosítani.
- A területi társadalmi-gazdasági folyamatok, a környezeti és fizikai térszerkezet állapotának monitoringja is nélkülözhetetlen a területpolitika célok érvényesülésének megítéléséhez, a hatékony döntéshozatal támogatásához, a célkitűzések és az eszközrendszer tovább-fejlesztéséhez ill. korrekciójához. A területpolitika fejlesztéseinek értékelése során e tevékenység eredményei szolgálnak viszonyítási alapul, értékelésük egyúttal a területi társadalmi-gazdasági folyamatok értékelése is. E tevékenység kiterjed az ágazatai fejlesztések területi hatásainak értékelésére is.
- A monitoring, értékelési és a környezeti vizsgálatok szakmai színvonalának emelése, a háttéradat-ellátottságuk javítása érdekében a Területi Információs Rendszert (TeIR) alkalmasabbá kell tenni e tevékenységek kiszolgáltatására. Tartalmát, elemző funkcióit fejleszteni kell, szélesebb körű és egyszerűbb hozzáférhetőségét kell biztosítani az akadémiai és közigazgatási szféra és a nyilvánosság számára, valamint alkalmassá kell tenni más hazai és nemzetközi területi információs rendszerekkel való kapcsolatra.
- A rendszerszerű fejlesztésekben a monitoring tevékenység által gyűjtött adatokat az értékelés hasznosítja, strukturálja, analizálja, és konklúziói által végső soron

visszacsatolást biztosít a fejlesztési ciklusok bezárásaként. Ez egy erősen célorientált vizsgálat, mely támaszkodik az alkalmazott regionális és területi kutatások eredményeire. A végrehajtást megelőző előzetes, középidős és utólagos értékelések biztosítják a programozási cikluson belüli és azon túlmutató, a koncepcionálást, programozást is befolyásoló és segítő tervezési módszerek beépülését a soron következő programozási ciklusba. Ennek megfelelően az értékelés kiterjed a területi tervezés folyamatának, tervdokumentumának értékelésére (így az OTK megvalósulásának, ill. a térségi, regionális programoknak az értékelésére is), valamint a területfejlesztés és általában a területi tervezés tervezési és végrehajtási intézményrendszerére is.

A területpolitikai fejlesztések értékelésekor az alábbi elvek érvényesítése szükséges:

- Az értékelések területi szemlélete alapelvárás minden fejlesztés értékelésekor. A területi szemlélet megjelenhet az értékelések során a helyi területi rendszerek adottságainak figyelembevételében vagy a kifejezett regionális hatások kimutatásával. Hatványozottan jelentkezik ez az igény az előzetes értékelések esetében.
- Az értékelésekkor fokozottan érvényesíteni kell a partnerség elvét, a kedvezményezettek, a menedzsment, a donorok bevonását. Az értékelést folyamatorientáltan, a partnerek és szakértők közötti kommunikáció által segített közös felismerésen, tanulási folyamaton keresztül kell érvényre juttatni, az értékelési jelentés szerepe ennél gyakran kisebb jelentőségű.
- Az értékeléseket igazítani kell az uniós gyakorlathoz, az értékelési folyamatok összehasonlíthatósága érdekében.
- Az értékelésben részt vevő szakértői szervek színvonalával szemben kiemelten magas elvárásokat kell támasztani, mert ez az egész területi politikai szakmai háttér erősítésének záloga.
- Az uniós tendenciákkal összhangban a mielőbbi visszacsatolást biztosító értékelésekre (előzetes és középidős) különös hangsúlyt kell fektetni. Az előzetes értékeléseknek is a programozás minél korábbi fázisaiban el kell kezdődnie.
- Rendkívül fontos az értékelések hasznosításának garanciája mind a döntéshozók körében, mind a közvélemény tájékoztatásának tekintetében.
- Kiemelendő, a többi értékeléstől elütő az előzetes értékelések szerepe. E folyamatot a jövőben jobban szervezve, megfelelő anyagi és időkeretek között lefolytatva, a programozás egyik legfontosabb részfolyamataként kell kezelni, a programozás általános színvonalának javítása érdekében - például az indikátorok (különösen a helyi jellegű ill. területi) kiválasztásában.
- Különös gonddal kell ügyelni a középidős és utólagos értékelések során a növekvő források miatt az eddig csak módszertani kísérletként folytatott valódi területfejlesztési hatásértékelésekre. Eddig ugyanis a beruházásokat tartalmazó területfejlesztési programok esetében főleg csak output- és eredményértékelésnek volt realitása, ugyanakkor a hatások területi jellegének kiértékelése a jövőben kiemelten fontossá kell váljon.
- Az értékelés folyamatát szakértői és partnerségi közegben, legitim módon kiválasztott, a legégetőbb értékelési kérdések megválaszolása köré kell koncentrálni.

A **Közép-dunántúli Régió** aktualizált **Területfejlesztési Programja** a koncepció érvényesítése kapcsán az intézményrendszer kialakításához szükséges lépéseket fogalmaz meg. Ezek között vannak kormányzattól függő feltételek, mint a területfejlesztéshez kapcsolódó intézményekkel való kapcsolat megteremtése. A belső feltételekhez tartozik a regionális tanács megerősítése, munkaszervezetének felépítése, a regionális fejlesztési ügynökség kapcsolatrendszere és finanszírozása. Az eszköztrendszer a lehetséges pénzügyi

forrásokkal foglalkozik, azok becsült nagyságát is megadja. A monitoring rendszer szervezetét a térségmenedzsment részeként célszerű működtetni. A monitoringnak szervesen kell kapcsolódnia a területfejlesztés intézményrendszeréhez, és ki kell szolgálnia a befektetőket, a koncepció felülvizsgálatát és a tudományos kutatás igényeit is.